ton University Library
1 077266235

Digitized by Google

Library of

Princeton University.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

60

KNJIGA LX.

RAZREDI FILOLOGIČKO-HISTORIČKI I FILOSOFIČKO-JURIDIČKI.

U ZAGREBU 1882.

U KNJIŽARNICI LAVOSLAVA HARTMANA NA PRODAJU.

Digitized by Google

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Sadržaj.

	Strana
Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku. Od M. Valjavca	1
Studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvatâ i Srbâ. Od T. Maretića	117
Slika Boga otca u starokršćanskoj umjetnosti. Od dra. I Kršnjavoga .	203
Aleksander Aleksandrović Kotljarevskij. Nekrolog. Od dra. Fr. Račkoga	208
Izvodi iz zapisnika jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti . .	226
Darovane knjige	233

Digitized by Google

Digitized by Google

Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku.

Naglas u supstantiva ženskoga roda na suglasno.

(ь-deklinacija)

Čitao u sjednici filologičko-historijkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 12. veljače 1881.

PRAVI ČLAN M. VALJAVEC.

4.

A. *Kakav je ovim riječim naglas u sing. nom.*

Riječi kojim je u staroj slovenštini tvorka ь izgubile su u (novoj) slovenštini krajńe ь te se završuju na suglasno.

1. Riječi od jedne slovke.

a) Velika većina riječi od jedne slovke ima ^:

bêl, očna bol u końâ, let. mat. 1879, 133: bél, í, f; bôl, dolor; a levst. slovn. 21 bòl; bŝv, ponticulus; cepî, pl. dreschel, met. 74; cêv, fistula; čâst, čêst, honor; čêr, petra, a ravn. 2, 83 gen. masc.; dôb, species, genus u ugarskih Slovenaca, a tempus aetas u Kajkavaca: ‚'de si bil včera vu su dôb?' drožî, pl. die hefen, met. 75 droži; dvŝst, riba abramis vimba, let. mat. 1879, 130; gâz, via per nivem facta, met. 73 gáz; gńât, der schinken, met 73 gńát; gôl, stirps abscissis ramis; gôs, anas; gostî, pl. epulae; gôž, vimen, met. 73; grêd, gallinarium; scalae ravn. 1, 45 vidil je v spańu gréd ali lojtro; grêz, caenum, met. 73 gręz; hčî, hčêr, filia; hîp, punctum temporis, ravn. 1, 39 vídevši Laban na sestri zlate uháne in zapéstnice, in slíšavši, kaj vse perpovduje, hití k možu v ti hípi na studenec; hôt, pellex, levst. žup. 171; jêl, abies, met. 72 jęl; klêt, hypogaeum concameratum; klôp, scamnum; kôlč, rebengesenk, ableger, let. mat. 1879, 141; kôp, tempus fodendae vineae, met. 72, dain, sl. 106; kôst, os(ossis); kôv, operimentum, a levst. slov. 21 kòv

Digitized by Google

beschläge; krî, krv, sanguis; lâst, dominium, upravo das grundeigenthum, levst. žup 174, u opće eigenthum, met. 73, dain. slov. 106; ravn. 1, 202 nebeško kraļestvo je zakládu ali šacu enako, ki je v ńivi: kdor ga najde, ga zagréne, vesel gre, vse prodá kar imá in ńivo kupi, de zaklád v svojo lást perpravi; lâž, mendacium; lît, succus, belost. 202 lít, v. sok, i pod sok 511: sȍk, lít succus, liquor i 1168 succus, sók, lít, gašp. 4, 734 elefanti za pokazanum krvjum ali samo črlenum litjum od grozdja ali murve jakost i novu krepost zadobili jesu. Iz Toplica kod Varaždina imam zabiļeženo: Gda se grozdje iz goric vu présiki (lagev koj ima zgora vraca, čez koja se grozdje iz put meče) dimo dopela, izprazni se presika vu veliki bedeń i gda je vre pol toga bedńa napuńeno, svučeju se dva človeka do košuļe i gač, gače zafrkneju visoko, noge si operu i gaziju grozdje tak dugo dok postane prez kapļevin. Onda se iz toga preceja mošt vu mali bedeń tak da se metneju dva droga prek bedńa a na te droge metne se rešeto dosta gusto — litnica — da nemre čez kožica ali pečka, neg jedino mošt i ov mošt zove se lit, ar se liti čez litnicu, lije se žehtarkum iz jednoga bedńa v drugi. Onda se iz toga bedńa takova lit pospravi vu lagev; lôv, der fang, ribja lov, piscatus, levst. žup. 175; mâst, pinguedo liquata; mâz, unguentum; mêd, aes, „rumena méd das messing, levst. žup. 175," perg. 52a myedi, a nagfl. 173 med = mèd; mêl, das mahlen (des getreides), met. 72 męl; mêt (= mętь), gemengsel als schweinefutter; „otrobi, slabo žito ali moka, sploh vse kar se meša v oblojo (= oblą̀žda)", let. mat. 1879, 145; mlâd, mlada živina, let. mat. 1879, 145; mlât, die dreschzeit, met. 73 mlát; môč, vis, potestas; mrêst, die brunstzeit, „ribe se zdaj ne lové, ker je mrést, Biļe; zdaj se gadi mresté, Borjana v Kotu", let. mat. 1879, 147; mačke hodiju v mrest, Vukovci u Hrvatskoj. Govori se i drêst u istom značeńu, a najviše o ribah; nât, lišće u repe, mrkve itd., let. mat. 1879, 147; nagfl. 155 gda že krumpišova nát najmeńe na eden pedén duga zrasté, okopajo i na dober čas sledi osiplejo je. Nát bejlo ali moudro cvejtje prinesé, z šteroga zeléni bomblecke narastéjo; na konci leta nát posejhne, krumpiške se dozoríjo, dain. slov. 106 nát blätter an rüben; nôč, nox; ôs, axis; ôst, acies; ôž, ligamen; pâst, decipula; pêč, scopulus, fornax; pêd, palmus, spithama, met. 50 pęd; pêst, pugnus; pîš, turbo, češće masc. ravn. 1, 242 vsiga je on gospodár: píša na morju in sence pod stebljo; pît, potus; plâst, schichte, met. 53 plast; plât, latus, met. 52 plát; plâv, navicula; pôč, fissura,

Digitized by Google

met. 74 póč; p ô l t, cutis, met. 73, kurja polt gänsehaut; p f̂ s t, humus; p f̂ t, via per nivem facta; r â l, tempus arando, met. 48, 72 rál, let. mat. 1880, 180: to vino hranim za rál; jugerum, perg. 44b občinska zemlia, na koy nyštar nye, kotera by včinyla iednu kralievu raal, precienia se na gri. 3; r â s t, incrementum, met. 73 rást; r ê č, res; verbum u ugr. Slovena i Kajkavaca; r ê d, ordo, vrsta pokošene trave, let. mat. 1880, 181; r ê z, red pokošene trave, let. mat. 1880, 182, a i masc. rêz, rêza, rezôvi; r ê ž, čitaj rьž ne rž, secale cereale; s a n î, pl. rheda, schlitten, kop. 253 saní (sní), met. 74 sьní, levst. slov. 22 saní, sení; s â t, s ê t, favus, gašp. 3, 721 imaš jednu set meda. Tako se govori i u Ludbregu kod Koprivnice; belost. 502 sít meda favus mellis, sít prazna favus inanis, sít napravļam fingo favos, a 556 sët, u Krańskoj je masc.; s ê č, sepes, lebendiger zaun; s ê d, gallinarium: kokoši ideju na sed, u Varaždinu; s ê l, fruges, frumentum; s î t, binse, scirpus, iuncus fragilis, iuncus angulosus, cyperus et cyperis, sít velika mariscus, iz siti vrša scirpea nassa, belost.; s k r â ń, stijena pod koju voda udara, let. mat. 1880, 187; Podkrnci skrańí imenujejo on del pri vozu, v kateri je vlóženo ojé, ibidem; s k f̂ b, cura; s k f̂ l, schieferplatte, let. mat. 1880, 187; s l â s t, voluptas; s m ê t, assula; s n ê t, uredo; s n ô v, materia, a levst. slov. 21 snòv; s ô l, sal; s f̂ d, ira, i masc.; s f̂ s t, pili; s t r â n, latus, pars; s t r â s t, impetus animi, met. 51, 73; ravn. 2, 60 jeza ali kaka druga grda strást ji nikoļ ne kaļí veseliga obraza; s t f̂ d, mel; s t f̂ n, stipula; s t v â r, res; animans; s v â s t, s v ê s t, soror uxoris; s v ê s t, die zuversicht, met. 51, 73 svęst, ravn. 1, 258 bog naj bo naš toláżnik in naša svést ob sili; s v f̂ ž, ramus; š č ê t, haarbürste aus zusammengepichten und verbundenen schweinsborsten, kr; a u hrv. mjesto gdje se dvije strane slamnatoga krova na kući sastaju; š k ê r, instrumentum; š k f̂ v, malleus acuendis lapidibus molaribus, govori se i škf̂l (mjesto skrdьl?); t â h t, der dacht; t ê č, die anwelle, met. 74, tęč; t ô l s t, pinguedo; t r â p, predńa, zadńa vorder- hintertheil des bauernwagens, goreński, a kod Gorice: träp, trápi, let. mat. 1880, 196; t f̂ s t, arundo, (küzm. 2 ka ste vő šli glédat vu püščávo? jeli trst od vötra gibajoučo?); û š, pediculus; v â s, v ê s, vicus; v ê d, das benehmen, ravn. 2, 206 vsa človekova véd mora lepa in dobra biti; v ê s t, conscientia; v ê z, ligamen; v î d, visus, (gašp. 3, 56 vsi dobru vid prijeli su, etc.); v j ê r, nachteule, met. 73 vjęr; v l â s t potestas; v f̂ š, frumentum; v f̂ v, funiculus; z ê l, planta; z m ê s, gemischtes, met. 73 zmęs; z m f̂ š,

*

Digitized by Google

res implicatae, nodus; z n ê s, das gesindel, let. mat. 1880, 214 ; z ô b, avena; z v ê r, fera; z v ê s t, notitia, küzm. 232 na zvejst je pa dani Šauluši tanáč ńihov ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν; z v r â t, die pflugwende; i z v r á t i, pl.; ž ê l, messis, met. 118 žęl; ž ô l č, bilis; ž f̂ d, pertica.

Riječi na *rv* izgovaraju se u Kajkavaca jednoslovčano kano bf̂f, kf̂f, vf̂f, a u kranštini prijelazi krajńe *v* na *u*, čim postaje riječ dvoslovčana a naglašuje se prva slovka, koja se tuj tako kratko zgovara, kako kratke slovke izgovaraju hrvatski štokavci: bъru, vъru (ili b'ru, v'ru); škrb. 1, 186 piše verél; je dobil las, iz ktir'ga bo kmalo debela verél splédena.

b) " imaju:

d l ä n, vola manus; d r̂ n scopulus, (mul. pos. 1083 tak se ove falinge mogu zvati drni, na koje se ova ládja nesrečno popikava); d v é r i, pl. θύρα, Goreńac izgovara dúri, pa ńeki tako i pišu; ravn. piše dóri: 1, 298 sta dóri zaklenila; dalm. i schönl. pišu dauri, levst. slovn. 32 dúri; küzm. 60 od dvéri, 49 pred dvérmi, 60 dveram, 51 dveri, itd.; g l í s t i, pl. „oder nad ogńiščem, kjer se navadno drva sušé. Glisti so tudi leseni drogovi v kmetskej hiši pod stropom od préčńaka do sténe, da se na ńe kaj obési ali poprek položi", let. mat. 1879, 137; k ä d, die wanne, kop. 251, met. 73, levst. slov. 21 kàd; m ì š, mus, i míš dain. sl. 106; n ì t, filum; n ì t, clavulus, „nìt, níti, f. žrebel brez glave", let. mat. 1879, 147; to se u Goreńskoj zove nêt, nêta, a dolazi od ńem. die niete; r ì t, podex; s k r ä ń, gen. skrańí die kante, let. mat. 1880, 186, sravni pod a) skrâń; s m r̂ t, mors; t r ä p = trâp, let. mat. 1880, 196; z ê l, malitia; z v r á t i, pl. das gewende, komad zemļe u dno ńive; ž ä l, das leid. — Levstik slov. 21 navodi još i: lòv, kòv, snòv i bòl, ali dodaje, da idu kao kóst, to će reći: gen. lovî, kovî, snovî, bolî; nu žup. 175 lóv, loví.

Tako i ńeke iz ńemštine usvojene riječi koje se i sada govore a dolaze i u starijih knigah, kao: g v ä l t gewalt, kem. 111 tulkain boš na brumnosti gori uzel inu sam sebe pobulšal, kulkur boš sam sebi gualti ali syle perložil; k r ä f t, die kraft rog. 10 ta šiba obznanuvala je Mojzesu kraft, muč inu oblast Mariae, 286 imé Maria je ene take močy, kráfti inu oblásti, de.., kemp. 246 potrdi mene z nebeško kraftjo inu močjo; k ü n š t (čitaj kъnšt) die kunst, dalm. syrah 25 obena kunšt nej čez žensku kunšt, kemp. 384 brez tvoje gnade, o gospud, use reči nič na velajo nikar kunšti, ne blagu, ne lepota; š ä f t i kšäft od ńem. geschäft, kemp. 92 zadrži

Digitized by Google

se na ti zemli koker en ro mar inu ptuyi, katermu nič am ne gredò te opravila inu šafti tiga suejta, tschup. 264 kaj ustane poč z tega po tem zenu oppravlanie, krivice inu notrejne sovražnoste inu zuprnoste, katireh šafti svoje žive dny na bo več od sebe odložil, 586 sreča be ńim bla tu pervrgla, skuz kšafte inu zašafila be na ńeh prišlu; štàlt gestalt, dalm jerem. klag. 4 ńih štalt je bila rdečéša, kakor koralde, tschup. 271 kader naprevidene spremenitve eni reči eno uso drugo štavt inu podobo dado; dalm. modr. 13 kadar so pak na tehistih lepi štálti dopadeńe iméli.

c) ´ imaju:

bíl culmus, črna bíl scrophularia nodosa, let. mat. 1879, 119; lúč lux; pót via; skríl schiefer, „skríl, íli (škríl)“, let. mat. 1880, 187; úšti, pl. ńiva koja dijeli među s ńivami drugoga sela, let. mat. 1880, 198.

2. Riječi od dvije i više slovaka.

1. Riječi kojim je tvorka ь, koja otpada.

Ove imaju

a) na zadńoj slovci ˆ:

četvȓt quarta pars, ber. 144 po navadi se vzame de je tri ‚četérti‘ naše zemļe pod vodó, dain. 73 neki kypi rad za se le četert teletine, 44 tele pa četrti má tak kak glava jynčova; črvojêd caries; desêt i dèset decem, petr. 110 nesu li desetjúm očiščeni? a gde ih je devet? οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ? luc. 17.17. Danas riječi pet — deset više ne rabe kao supstantiva; izjêdi, zjêdi, pl. gefressicht, met. 75 zjędь; namên, consilium absicht, ravn. 2, 60: z lepo naménjo jih je vse posvetila; neporêd unordnung ravn. 2, 224 zmešńava, neporéd in nepòkoj v ńemu gospodári; obêl, condimentum, let. mat. 1880, 157; ogrôdi, pl. pectus; okôvi pl. beschläge, met. 75 okovi; olôv, plumbum nagfl. 173 z ništeri (vrihov) železo, zlato, srebro, med, olouv, sou itv. kopajo, (u Kajkavaca glasi oluôf); orôd instrumentum, ravn. 1, 74 súkńe pisana barva, nektire sáne so oród bile tvojih rok, de si očéta, brate, kraļa veliciga in vse ńegovo kraļestvo odobrótil, 1, 128 bog ponižne odbéra, in dognati velike rečí jemle dostikrat slabe oródi; oskȓd malleus acuendis lapidibus molaribus; ostûd, taedium, nausea, rog. 224 ta človik ni drugiga kakòr enu smrdljvu žlémajńe, kakòr en žákel blatà inu ena špiža teh črvoú: kir iz človéka príde ta črv („zhèrvu“), za črvam ta smrád, ostúd inu nasnága, 292 od tacih meni dana čast zaničujem, ta je meni ena

Digitized by Google

ostúd inu gnusóba laudari abhorreo et detestor; otrôbi, pl. furfur; podvêz, ligamen; pomlâd, ver, škriń. 307 bog modróst obilnu izlíva kakor potok Phison inu kakòr Tigris v pomládi, ravn. 2, 62 veseļe je on imel nad brhko spomládjo, preš. 72 pomlád se je zbudíla, 76 srcé takó skopní, ko béli snég s pomládi, 88 on ob drugi si pomládi zbêre tíče mládokļúne, 95 tájati léd nàš šè le začnè se, pomlád je drugód žé; posvêt, lumen, lucerna, taeda, lychnus belost. 391 posvèt; kemp. 99 ļúbav skoznúje i spéča ne drêmļe. Trudna se ne utrúdi, tiskana se ne stíska, prestràšena se ne zbúrka, neg kakti živi plamen i gorúča posvèt gori se zríne i segurno préjde; povêd dictum, narratio, ravn. 1, 299 tudi ta povéd ni zastóń v svetim pismu, 1, II iz vsake povédi skorej bote božjo vsiga mogočnost spoznavali, 1, 74 pokažeš nam s to povédjo, de ti zrediti hóčeš dobre ļudí, 1, 101 velika božja dobrota je voda, iz te povédi vidite to, 1, 133 slišali ste mènde že kaj od povéd (=povédi) ktire so le tako izmíšļene; 1, 219 hočemo, de bomo perhodne povédi od izraelskiga ļudstva bol vumeli, sosebno v preroke očí obrniti; prikâz, donum. ravn. 2, 144 kdor takih milih in božjih misel ni, zastóń se z' prikázmi in darmí bogú jiše perkupiti. Nobena prikaz, noben dar ne smé na božji altar, če je iz srca, de sprave nóče; rabozêl, equisetum palustre, let. mat. 1879, 126; spodôb forma, običnije spodôba; ujêd raubvogel; bauchgrimmen; govori se i jednoslovčano: vjêd, vjedî; zavêd, das bewustsein, ravn. 1, 258 vino pijanca premóti, vpijani, otrápi in mu vzame zavéd.

b) ˆ na predzadńoj slovci ima: zapôred das nacheinander, die ordnung, ravn. 2, 60 s pridnostjo in skrbjó je opravila svoje majhino gospodíństvo. Še toļčkinih délic se ne sramuje: z zapóredjo, snážnostjo in zvestóstjo jih je še tóļčkine poblájšala. Tako se naglašuje u Krańskoj riječ poved složena s prijedlozi: dopôved die auskunft, aufklärung, levst. žup. 170; izpôved confessio, govori se spôved, tako i u kajk.: petr. u predgovoru: od spóvedi; napôved die ansage, ravn. 2, 6 človeškiga zveličańa toļki božji osnútik je po vrédnim tudi napovédan. Napóved se zgodí po angelu zmed prvih božjih angelov, 2, 124 izpušèn si, odprè se ti jéča! vesela napóved jetníku bi bila to, 1, 249 to nam je clo une starši preroške napóvdi še bol potrdílo in razjasnílo; odpôved, absage; prepôved das verbot; pripôved narratio, ravn. 2, 250 v komu ne bo ta zvesta, resnična perpóved toļciga apostelna le še bol vére v Jezusa potrdíla in oživéla?; zapôved lex, dalm.

Digitized by Google

2 hron. 29 po zapuvidi, ravn. 1. 102 deset božjih zapóved, küzm. 285 zapouvedi, 287 zapouvidi, 223 zapouvidjov, 45 zapouvidaj itd. Nu dain. gram. 107 dolazi naglas na prvom prijedlogu: nápoved ódpoved, prépoved, zápoved. Tako i u Kajkavaca: petr. 8 zápoved, ali čitam nom. i spovêd u habd. ad. 484 redko krat na spovéd ređe k pričeščańu hode; zapovêd u krist. 126 tak spunimo zapovéd Kristuševu; gen. zapovêdi: math. 2, 2, 196 rétki jesu nájti med istemi krščeniki, koji poleg velike ove zapovédi bi živeli.

c) na predzadńoj slovci ´ ima nárav natura, dain. 123 cela nárav nas vyčí: vsemogočen bog živí; náred axis: nagfl. 198 liki se sunce i mejsec gíbleta vu globlíni nébe, tak se gíble i naša zemla: vsako 24-o vöro se obrné ednouk kak kolou okouli náredi svoje, 199 vu tom časi se 365 krát obrné kak kolou okouli náredi svoje. Na prijedlogu ˊ imaju: dómlati, pl. das festessen nach vollendetem dreschen; nároč = narôčje trpl 108 z šterov ne more žńec napuniti pergíšće svoje ni ńároč svoji' vezáč snυpja; póstel lectus, običnije pósteļa; pózeb frostschaden; vígred ver; — ` ima: pòdkev solea ferrea, preš. 63 se úrno spústita v kolòp, de sápe ji zmańkúje in pôdkev iskre kúje; i pòdkov, gen. podkòvi, ravn. 1, 229 doļ jo (Jezabelo) vrzíte! Jo vržejo. Ves zid dvora je bil z ńéno krvjó oškroptán. Końske podkòvi pa so jo stàrle do konca; a ¨ na prijedlogu: pòdnet fomes, (habd. ad. 489 bogatstvo je kakti jedna podnet oholie, gizdosti, lakomosti) da je u krańskoj obična ta riječ, glasila bi podnêt.

2. Riječi, kojim je tvorka *rъ, terъ,* ima malo: rébr i rêbr anhöhe; máti (kajk. mäti) mater; izgôvor ausrede, ausflucht i odgôvor antwort dolaze u ńekih pisaca ženskoga roda, dočim su danas muškoga: kast. 190 prez obene izguvori; dalm. job. 32 néso obene odguvori našli, job. 21 vaša odguvor se kriva znajde, ezdr. 4. na tu je krajl poslal eno odguvor. — U dain. slov. 107 dolazi i večêr ženskoga roda: večér, ri der abend. Tako glasi i ivêr, segmen.

3. Riječi, kojim je tvorka *lъ, tlъ.*

Ove imaju:

a) ´ na prvoj slovci: gósli, pl. cithara kop. 253, levst. slov. 22 gósli, preš. 69 na stárim so trgu pod lípo zelêno trobénte in gósli in címbale péle, 81 na góslih póčila strúna je, to, gódec! ni dóbro známiňe, 74 na góslih je strúna póčila; u ugrskoj slov. gösli; jásli, pl. φάτνη, levst. slov. 22 jásli, küzm. 137 odvéže osla od jáseo; svísli, pl. strohboden, levst. slov. 22 svísli, ravn. 1, 280 lastovo gnezdo na svíslih.

Digitized by Google

b) ˆ na prvoj slovci ima: mîsel cogitatio, ravn. 1, 155 mísli, levst. žup. 1 župan naj daje obrambo in podporo vsem jednáko, bodi si kdo ńegovih míslij ali drugáčnih, küzm. 22 znajouči pa Jezus mísli ńihove erčé ńim, trpl. 4 pazi na mísli, 6 ete hüdo má vu míslaj, 32 gorelo je vu meni srce moje, i liki ogen se znejto vu míslaj moji'; namîsel opinio, krist. 55 koji si nekakovu nenavadnu od božanstva namìsel činiju, da ne bi preizvišenomu veličanstvu pristojno bilo, na tak priprosta objetja spustiti se; ali i námisel, krist. 13 nut nàmisel, koju najviše ih od zadovoļnosti ima.

c) ˝ na zadńoj slovci ima: stebẽl caulis (ravn. 1, 240 stebel je klòsčovna per nas neznana, ki hitro dorése, 1, 242 vsiga je on gospodar, sòma in črva, píša na morju in sence pod stebljo), ali i stèbel.

d) ˝ na početnoj slovci ima: ȍcel, eli, i ocêl chalybs (nagfl. 72 z oceli, zagr. 4a, 106 iz naj tvrdeše oceli).

Riječi na *al, el* imaju ˆ na tvorci: drgâli, pl. ńeka bol u vratu, let. mat. 1897, 136: drgáli, f. pl. (Taj naglas naslućujem samo); druhâl ὄχλος, jap. ev. 449 „dèrhál", katęra postave ne vęj, lety so preklęti, ravn. 1, 125 izvoli vojvoda, de božje ļudstvo ne bo drháli ovác enako brez pastirja, preš. 113 Gája goréča druhál; piščâl fistula (dalm. job. 21 z' pišalmi), škriń. 369 pišáli inu arfe vkòp prięten glas dęlajo, (habd. ad. 248 piščali, 570 piščal), ali u Goreńskoj píšel, gen. píš'li, preš. 154 pojó trobénte, píšel k tamburíni; prhâl die loderasche, met. 72 pьrhál; stopâl die fusssohle, škriń. 262 sovrážnik se z svojimi očmy jóka, al kadèr se drży kakòr de bi pomagati hotèl, bó tvoje stopáli podnęsèl (syrah 12, 18); a met. 47 mascul.; strmâl steiler boden, let. mat. 1880, 191; zmrzâl der frost, let. mat. 1880, 214; živâl animal, opr. 227 živâle, škriń. 264 vsaka živál lúbi svojo gliho, 200, 253, 380, 206, 213 itd., ravn. 1, 6 neizrečeno imenitniši je (človek) od živál (= živâli pl. gen.), ber. 158 živálim, itd. — globêl hohlweg met. 48 globęl; kopêl i kópel i kòpel, gen. kopêli i ugr. i kajk. kópeli, kúpeli lavacrum, dalm. neh. 4 sledni je od kopéle pustil (možda nom. kopêla?), dalm. ephes. 5 on je ńo očistil skuzi kopèl v besedi, tit. 3 skuzi koppèl (= kòpel?), met. 48, kòpьl gen. koplь, kug. 129 če je vročina, suša, pomankańe sęnce ali vode itd. uržah tę nesręče, katęra regira, taku je sęnca, voda, kópel, hladan luft arcnya za kugo, škrb. 1, 397 kópu, küzm. 354 da bi jo posvejto očistivši jo z koupeļov vodé vu rejči, 390 pouleg smi-

Digitized by Google

lenosti svoje je nas zveličao po koupeli preporodjeńá, habd. ad. 650 gda je iz kúpeli bil zešel ńe loter, podala mu je kot da bi mu se primiliti hotela pehar; krdêl truppe, levst. žup. 174; krepêl scheit holz, met. 47 krepęl; svirêl fistula; vrzêl zaunlücke, lebender zaun let. mat. 1880, 209 i vŕzel met. 48 vьrzъl gen. vьrzęlь, dalm. job. 30 ony so pèršli, kakòr skuzi eno široko vèrzil sem notèr; zibêl cunae, opr. 153 deslih zdej še v zibęli leży, škrb. 1, 378 k' sim v zibéli ležal, čb. 1, 26 sim bitja podoba od z'béli do groba; ali i zíbel, (gen. zîb'li u goreńštini): nagfl. 91 prigodí se kaj (máčka) na vu zíbeli spajouče dejte skoči i zadaví je. Na slovci pred tvorkom ˆ ima oplêtal dalm. riht. 36 kadar bi ti sedem kit moje glave spledla z eno opletaljo . . on je to spleteno kito z klinom inu z oplétaljo red vunkaj vmaknil.

Riječi s tvorkom *tel* u kranńštini nisu navadne, na koliko ja znam, a u ugrskoj slovenštini i kajkavštini imaju ˋˋ na slovci pred tvorkom: obùtel calceamentum (trpl. 92 nad Edomom vö vtégnem obütel mojo, petr. 7 komu ja nésem dóstojen razvézati remena obuteli ńegove, 149 nájte nositi žakļeca niti mošńé, ni obuteli, math. 1, 1, 50 kojemu ja nèsem vrèden razvèzati remena obùteli ńegove; odètel operculum (küzm. 378 žene vu snájžnoj odeteli, 382 či pa mamo hrano i odeteo, s tejmi se zadovolmo, trpl. 83 kak odetel je premenéš, habd. ad. 477 odetel; pogĭbel interitus; discrimen; umètel scientia; tako i obĭtelj familia (levst. žup. 179 obítelj, što bi na goreńsku glasilo: obîtelj), i povřtelj hortensia (krist. 80 vrtļar želì tiho i mirno vréme, da mu sémèńe i povrtelj po zlu ne prejde).

4. Riječi, kojim je tvorka *nъ*.

Ove riječi imaju

a) većinom ˆ na slovci pred tvorkom: bâsen fabula (dalm. chron. 7 inu jo bom dal k eni pripuvesti inu basni mej vsemi folki, 4, reg. 9 inu Izrael bo ena pripuvest inu bajsen mej vsemi polki, jer. 23 de bodo k sramoti, h pripuvisti, h basni inu h kletvi na vseh krayh, u ravn. glasi bâseń: 1, 182 David je od konca mislil, de ta lepa v podóbi rečèna báseń ali pravlica poméni tòžbo kaciga bogatiga zatiráča. U rog. glasi: base*m:* 65 to usè, kakòr ene bajsmi inu fabule pustym Ovidiu. (hrvat.: bäsma); hâsen utilitas, gašp. 1, 14 da morebiti vu harcúvańu skradńe vure hásen i dobíček ne bi pogubili, math. 1, 1, 45 ne iskal samo svoju hàsen nit bogàctvo („bogàtztvo"), math. 2, 3, 60 kuliko god pùti čutite nutrńe nágneńe vu srdcu vašem za prijeti ovu božánsku večérju, onda ńu

Digitized by Google

z hásnum prijeti hočete; kâzen poena, ravn. 1, 122 nič brez kázni ali štrafe ne pusti, levst. žup. 3 more pretíti s káznijo; pêsen carmen, običnije pêsem; plêsen situs, mucor. Sve se ove riječi govore i kratko: bäsen, pësen; bojâzen, bojêzen timor (perg. 57a boiazen, trpl. 26 bogábojazen, 28 nega bojazni v ńem, 43 smrtne bojazni so spadnole na méne: dakle: i bojäzen); bolêzen morbus, tschup. 197. 332. 390 bolęzn, kug. 83, jap. ev. 271, 355 bolęzen, škrb. 1, 176, ravn. 1, 198, ber. 13 dain. 34 bolézen, küzm. 48 vsa eta so začétek bolejzen; divjâzen ferae, trpl. 66 divjázen polska se je na ńem pásla; golâzen damnum quod frugibus infertur a muribus aliisque rebus, met. 52 golázъn; ļubêzen amor, rog. 24 lubézan, 21 lubézanjo, küzm. 48 lübézen; mladêzen iuventus; povôden diluvium, ravn. 2, 160 povóden perhrumí, met. 45 povódъn, trpl. 24 gda velike povoudni prídejo, 34 vse slápovje i povoudni tvoje se po meni válajo, 75 odtečti ńim dáš kak povoudni, nagfl. 146 povouden, 175 povoudni; prijâzen favor, gratia (dalm. 2 hron. 18, prip. 17 prijazen); prikâzen phantasma, škriń. 271 perkázni so tó naprej kazále, 343 na lažnive perkázèn drży, škrb. 1, 191 to je perkázen, ktiro je vidèl Nabuhodonosor, ravn. 2, 71 Janezova perkázen je vèlik šum vzdignila, ber. 163 zjasniti vsakdáne perkázni. 172 lépa perkázen; dain. slov. 107 prikázen; dolazi i muškoga roda: rog. 60 u enim prikaznu, 279, vidila je en čudni perkázen; ugr. i príkazen nagfl. 186 vídimo čestou na nébi edno jako lejpo príkazen; živâzen animal, nagfl. 116 štere hižne stvaré se živázen zovéjo? živázen se zovéjo pérnate hížne stvaré, trpl. 85 mourje je tak veliko i širouko, tam plavajoući' stvár je brez račúna, živázni male z velikov. — Tako će biti i belêžen die marke, n. p. na obéļenih drevesih, ki jih je posékati. Vidiš, onde je beléžen, let. mat. 1879, 133.

b) ´ ima: blázen frevel, dolazi i masc.; láčni, pl. inguina, let. mat. 1879, 143; jáblan apfelbaum, met. 72 jáblan; séžen die klafter, met. 45, dolazi i masc.

c) na prijedlogu naglas ima: sóblazen scandalum, levst. žup. 64 ako se s tem déla javna sóblazen; srpski säblazan.

d) ¨ na prvoj slovci ima: vȕpazen ἐλπίς, (küzm. 248 je odišla vüpazen dobíčka, 395 či vüpazen i vüpańa hválo notri do konca trdno obdržimo).

Tvorka en ima ^: golên σκέλος schienbein, crus, küzm. 209 prosili so Pilátuša, naj se ńim sterejo ńihove goléni . . nejso strli

Digitized by Google

ńegove golejni, 119 niti nema dopádneńá vu možki' golejnaj; dolazi i neutr.: dalm. ioan. 19 so ony Pilatusa prosili, de bi se nih goléna zlomila ... so prvimu zlomili goléna .. neso oni ńemu golén zlomili; jesên auctumnus, kug. 6, 23, 28, ravn. 1, 134, ber. 169, škrb. 1, 15 spomlad in jesén se naráste, dain. 102, 125 jesén, nagfl. 91 jesén.

5. Riječi kojim je tvorka *tь*.

Ove imaju

a) ˆ na zadńoj slovci: kolomâst, axungia; lakât, ulna, u sing. masc. a u plur. i dualu fem.; met. 73 lakát ellenstab, kajk. läket masc.; napâst, upravo der anfall, elementarschaden; gefahr; versuchung (rog. 443 kadar zmankal bode inu ugasnil ta ogien, tedei stala bode temu Rimu naprei ena velika napast, zleh, nadluga, navarnost, ja celu podreine inu konc ńeh inu tiga mestá), levst. žup. 138 tudi se mu daje oblást, da si more poiskati vsake prisíļene pomóči, z ńo odvračáje naglo napást, 72 če je napást ségla široko na okolo, nabirajo se jim novci; zagr. 4a, 219 napàst i skušavanie ie žitek človečanski, ali i nápast, levst. žup. 177; nečâst, unehre, škriń. 19 ńegóva nečást ne bó zbrísana, 284 kdor se nad hudobío vesely, bó v nečást pádèl, 302 ńę nečást ne bó zbrísana; nemôč ohnmacht, unvermögen ali i nêmoč, osobito u frazi: čez nêmoč ultra posse, levst žup. 65 župan s káznijo pokorí vsaciga, kdor je do živálij neusmiļen, bodi si to kakor kóli: naj si jih ali pretépa... ali jih na póti gôni čez némoč; osobito u značeńu in überfülle, über alle massen: ravn. 2, 50 hvalíte boga, de per miru lohka živitè, nikoļ ne tožíte, če nimate vsiga čez némoč in če se vam vse po voļi ne godí, 2, 252 koļko mojiga očetą najémnikov ima kruha čez némoč, jez pa tukaj od lakote pogíńam; 2, 266 vsakimu, ktiri ima, bo še več dàniga, čez némoč bo imel; let. mat. 1879, 147: črez nemóč, über alle massen. Krn.; obêst, petulantia, kast. 280 kateri li šalkove riči inu norčaste objesti govorè; obîst, ren, dalm. jerem. klag. 3 on je iz tulla v moje obysti pustil strejlati (job. 19 obisti), dain. 73 pridejo küharce naj bi dobile od mene le obísti ino mrene, trpl. 6 kí si srcá i obísti zgrüntávajouči boug, 11 takáj i v noči kárajo mené obísti moje, 513 ti ládaš moje obísti, 41 ti istino želejš vu obístaj, 58 bodalo me je vu obístaj moji; nagfl. 123 vu spoudńoj voutli žívota jeso žaloudec, bléka, gétra, obísti, sklezen, žuč, mehér; oblâst potestas, škriń. 202 čez živleńe inu smrt oblást imáš, 226, 250, 276, 288, 304, 305, 386, 408 itd., škrb. 2, 77 Jezus pokaže svojo oblâst čez nas;

Digitized by Google

2, 266 samo tolko cajtą, kar z očmí tréneš, imaš v oblásti več ne, pok. 2, 23 kakú srečèn sem bil v tęj hiši pod tvojo oblástjo! 2, 65 ti imáš nar usiga mogóčniši oblást človęške srca, kamor tebi dopade, nakloniti, ravn. 1, 58 vse jetníke mu dá ječár pod oblást, ber. 182 gosposke so z' potrebno oblástjo navdáne; dain 142 tak premíne vsa oblást, tak premine vsaka čast, küzm. 42 vu kakšoj oblásti eta delam, 61 dána mi je vsa oblást na nebi i na zemli, 65 ne znáte, kaj oblást má sin človeči odpüščávati na zemli grejhe? 67 meti oblást vráčiti betege, 73 dáo ńim je oblást nad nečistimi dühmi, 285 pod možá oblástjov bodouča žena k živoučemi mouži je privézana z pravdov, 289 ali nema oblásti lončar nad blatom? 294 vsaka düša višešim oblástam podložna bojdi, ar nega oblásti, nego od bogá. Štere oblásti so pa, od bogá so zrendelüvane. Záto kí prouti stáne oblásti, božemi rendelüváńi stáne prouti, 63 kaj z oblástjom i tim nečístim dühom zapovidáva? 13 ár sam i jas pod oblástjom bodouči človek, krist. 171 vu ńegovi oblásti stojì, ńe vu takov stàliš postaviti, kakov se ńemu dopáda. Ali i óblast, osobito iza prijedloga, levst. žup. 66 v óblast pade kazenskemu sodíšču, kdor se uže drugič ali več krat povrne prosjáčit; obrêst faenus, lucrum, rog, 412 per useh stáneh, spoleh, starósti yšče to obrést, 407 per katérim yscè svojga (!) obrèst inu pèrhódyše, jap ev. I23 zató bi bil ti imel móje dènarje djati k męńavcam inu kadàr bi bil jest prišàl, bi bil jest ja nazaj dobil to moje z obręstjo, ravn. 1, 232 le glejte, kakó obrést jiše per meni! 1, 254 kdor ne posojuje v obrést, 1, 263 brez obrésti mu je posodil ves ta dnar, 1, 110 ne jemli obrésti ali čimžov od ńega, ne posojuj mu z obréstjo ali čimžam dnarjov, 1, 208 bogú posojuje, kdor vbogimu podelí: z obréstjo ali čimžam mu bo povrnil, preš. 30 žêne jez ne bóm zapéral, ńé obrésti bóm pobéral; opâst i ópast, aeterna nive tectum cacumen; pomôč auxilium rog. 18 od ńè boš imèl to hitro pomúč, 17 skakála je Maria naprèj, de bi my za ńò skakat iméli h pomúči našimu bližnimu, kemp. 164 brez pomuči, pok. 1, 7 brez vse pomóči se je po pušavi klátil, 1, 30 meni je na en čas svojo pomóč odtęgnil, 1, 73 za pomóč prositi, škrb. 1, 477 bóg nobenmu več skušnav ne pošle kakor tolko, kolker jih človek z ńegóvo pomóčjo prenesti zamóre, ravn. 1, 166 David popisuje ńegovo pomóč, 1, 242 v ktiri ni nobene človeške pomóči, 1, 207 druge pomóči nimam zvunaj tebe, o gospod! dain. 115 proste, naj cesári bog da pomóč, 47 da si med sobo naj k pomóči ino veseleńi sta; math. 1, 190 z mogùčnum svojum pomòčjum krépi, da..; posêst pos-

Digitized by Google

sessio, ber. 111 Salmanasar vzame véliko mésto Samarijo v posést ravn. 1, 211 srečniše bote per ńih posésti;; poslâst delectatio, delectamentum ravn. 1, 196 noč bod' dan moj per mojih poslástih; postât reihe der schnitter met. 52, 73 postát; pošâst, phantasma škriń. 205 pošásti so se ńim perkazále, 206 so se tęh pošást ostrašili, katęre se niso vidile; aku lih se niso nad pošástmi prestrášili, ravn. 1, 104 vbijavic clo jéńa človek biti — pošást je, 273 le greh jih (angele) je v take grde pošásti spreménil, preš. 65 aló pošásti! met. 53 pošást gespenst, in Tolmein: schnupfen; povêst, narratio, škrb. 1, 490 kdo bi verjel tim besédam, keb' jih ne bil Jezus sam govóril inu s. evangelist v povéstih živleńa Jezusoviga zapisane pustil? ravn. 2, 16 obrníte si na prid to povést od Marije, 1, 99 iz cele te povésti se učímo, komú je mogóče Jezusov prijatel biti, 2, 167 Jezus se iz te povésti odrešeníka od greha pokaže, met. 51 povęst, pa tako i pripovêst narratio: nagfl. 14 dvej etivi kratkivi pripovejsti sta li za volo názhaja dánivi, 131 slišajte od toga edno pripovejst; ali i prípovest: nagfl. 118 slišajte edno prípovest od pávuka; pak i pripôvest, dalm. jezaia 14 pripuvist; premôč δύναμις küzm. 51 etomi je dáo pét talentumov, ejnomi pa dvá, ovomi pa ednoga, vsákšemi pouleg svoje premouči, 238 vučenicke so pa skončali, ka bi ji vsáki pouleg svoje premouči na slúžbo kaj poslao vu Judei prebivajoučim bratom (ap. 11. 29), 331 ár pouleg premouči, svedočim i više premouči so gotovi bili; ali i prémoč, nagfl. 59 eti se že dejte na lasno svojo prémoč more niháti; prepâst, abyssus (krist. 17 boječ se vsaki hip, da se od prepasti morske požrte vidiju); samočâst, ravn. 2, 138 taki sveti kreposti, ki je ne kalí ne samopríd nè samočást, se lep vénec plède v nebésih; senožêt pratum, met. 73 sьnožęt, kug. 7 postave, katere snožęti inu ńive razdejlę, 81 tam, kęr se veliku gnojénih snožęt najde, ravn. 2, 128 vsaka snožét v travi in cvétu nam právi: človek taki dober ti je bog, 2, 232 na lepih, velíkih snožétih je bilo; u sing. nom. glasi i senòžet; veličâst, magnificentia; zavîst invidia, met. 51, 73 zavíst.

b) na predzadnój slovci naglas ima: práprat, filix, met. 72, 73 práprat, govori se i práprot odkle pridjevak Práprotnik, u kajk. prèprut gen. preprûti, a odavle prèprutnica i preprûtnica, vrst vina; a hrvatski pàprât; takav, ali na prijedlogu naglas ima: návist, invidia, küzm. 58 ár je znao, kaj so ga z návisti dále vu roké, trpl. 68 kí te v návisti majo, pozdigávajo glavé, 80 vi, kí lübite gospodna, mejte v návisti hüdoubo, 86 preobrno je srca

Digitized by Google

eti, da so v návisti meli lüdstvo ńegovo, 89 dáo je ńe v rouke poganov, da so gospodüvali nad ńimi oni, kí so je v návisti meli; ali u kranjštini navîst, škrb. 2, 88 ńegova lubezen naj bo duša vašiga srcá, de ne bo redilo v sebi nobene nevisti, nobenga sovražtva; pámet mens, verstand; memoria, škriń. 227 perzanési mu, aku ńemu na pámeti zmankúje, 289 on ne dejly po právi pámeti, škrb. 2, 77 težka reč je, de naša pámet, ktira hoče per vsaki réči vedit zakaj, se vender more besédi Jezusovi vdati, 2, 79 more svojo pámet vkleniti, 1, 91 bóg je luč naše pámeti, 1, 384 al niso brez pámeti? 1, 488 že sama luč pámeti bi te mogla previžat, 2, 4 k' človek h pámeti pride, 1, 111 zgubil sim jo, k' sim komej k pámeti peršal, 1, 365 taisti dela po pámeti, 1, 128 po pámeti inu po besédah ss. vučenikov soditi, 2, 81 taiste ne morem ne z očmí vidit, ne z pámetjo zapopast, preš. 158 po pámeti je taka sôdba naša, küzm. 8 boj dobre pámeti k protivniki tvojemi ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου, 89 lübi gospodna bogá tvojega z cejloga srcá tvojega, i z cejle düše tvoje, i z cejle pámeti tvoje (ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου), i z cejle mouči tvoje, 293 se premejnte po ponovleńej pámeti vaše, 295 vsákši vu lastivnoj pámeti gvüšen bojdi, 300 bojdite vjedińeni v ednoj pámeti i v ednom znáńi, 318 hválo dájem bougi mojemi, kaj bole liki vsi vi z jezikmi govorim. Ali vu cérkvi ščém pét rejči ráj z pámetjov mojov gučati, naj i drüge včim, liki deset jezér rejči vu tühi' jeziki'. Z pámetjov popolni bojdite, 363 ki ste nigda tühénci i nepriátelje bili z pámetjov vu hüdi' delaj, 220 z ednov pámetjov so prizdignoli glás k bougi; petr. 115 ze vsé pámeti tvoje, math. 1, 1, 210 Jezuš trsil se je istinsko iz pámeti ńihove ovo mišļeńe van zbiti. Tako i nepámet, nespámet unverstand; unvernünftige dinge, ravn. 1, 322 várite se take objóka vrédne nespámeti, 2, 185 jih nikoļ v nespámeti in nàpake ne zapelujete? príklet, ńeki odjel kuće u Štajarskoj „príklet je za hižoj, za prikletjoj pride zadja hiža, za ńoj klet, gde je zrńe, med kletjoj i štaloj je zol"; glasi i prèklit, prijat. 1876, 8.6 u tom cajti gda se je Mihal v klejti pri lagvi' midio, začüje v prekliti nekše ropotańe i brülejńe. Že v prekliti zavošejo ńagove nosnice, da je župa zkijpila i kaša se osmodila; prílast, ono što se daje kravi da jede, dok se muze.

c) s ˜ na zadńoj slovci dolazi u let. mat. 1879, 132 riječ: podvèst, f, f. (podùst?) Chondrostoma nasus (riba). Kostańevica na Krki.

Na *t* završuju se i tuđe ńeke riječi primļene iz ńemštine:

Digitized by Google

ándoht, die andacht, škrb. 1, 150 hočem mu pernésti offer žive ándohti na meisti tolko drugih, ktiri obene ándohti nimajo, 1, 151 ostánite bogó zvésti inu molite ga tolko bel po gostim, z tolko veči ándohtjo, kolker veči špot se mu dela od nevírnih malikvavcov; ántvert, die antwort: ‚ne boš dal nobene ántverti?' Jêdrt, Gertrud (rog.); ôfrt, hoffart, (škrb. 1, 151 offert); ôhcьt, gen. ôhcьtь, die hochzeit; a u škrb. 1, 219 k ohcéti; vájet, vájat, gen. vájeti u Krańskoj, a vajáti u ugrskih Slovenaca, *leits*eil beim pferdegeschirr, prijateo 1875, 8, 6 krava je pa visila za hižom prepásana z napńenom vajátjom.

Završetak *ast, est, ist, ust* ima ˆ:

bolêst i bòlest, gen. bolêsti, morbus met. 53 bolést; božjâst epilepsia met. 53 božjást; čeļûst, maxilla, mandibulum kop. 251 čelúst, met. 187 čelúst kug. 149 ony ràzločijo tę stare od tih mladih na vùn stojęčih voglastih kostęh tę čepíne, tih čelúst inu tiga lica, pok. 1, 74 ukroti (o bóg), z kórbami inu brzdami čelústi tih istih katęri se k tebi ne perbližújejo; dain. slov. 107 čelýst; trpl. 102 kak slatko je govorejńe tvoje čelűstam mojim, nagfl. 121 táli vűst so: lampe, zgorńa i spoudńä lampa, zobjé, voutlost, néba, čelűsti, jezik. A dalm. jud. 15 on je našèl eno gnylo oslovo čélust; korîst, utilitas, met. 53, 73 korist, levst. žup. 1 korist svoje občine z ļubeznijo k domovíni mu bodi vselej vodílo; lomâst impetus ravn. 1, 178 ogeń žróč je pred ńim, lomást je okoļ ńega n' vihár, 1, 236 bol kakor vsa morska lomást ga (Jonaza) je véstini nepòkoj plašil, 1, 257 po lomásti in viharju hodi on kakor po césti, 1, 252 po gospodovim poveļu bo med gromam in lomástjo ogń zgrabil ńeno pérje in vse ńéne (oļikine) mladíke končal; met. 53 lomást gewaltsames einbrechen; svojâst consanguinitas. Ipak nîčest u ugrskoj slovenštini; i frâjest uz frajast i frajost u rog.

Riječi, kojim je tvorka *ost*, u krańštini, ređe u ugrskoj slovenštini, mogu imati naglas na svakoj slovci, nu na zadńoj samo ˆ osim možda psost i zlost. U kajkavštini tvorka ost obično neima naglasa, ali u kńigah dolazi i ona kadšto obiļežena znakom, kojim se inače naglas biļeži.

1. na tvorci ˆ imaju u krańštini:

a) riječi, koje se grade od jednoslovčanih adjektiva u opće, a na pose od onih s ˆ i ′:

belôst, albor, candor: kast. cil. 269 teh zoby beilúst bo v črne škrbine preminena, rog. 38 k eni pravi lepóti treba je ta bel*ust*, ta snaga te duše, trupla inu djajńa; — blagôst, der wohlstand,

Digitized by Google

die seligkeit: ravn. 1, 121 v boga staviti svojo blagóst, 1, 124 ńega ļubiti, ńega vbógati, v ńega zaupati je tudi za nas živleńe, blagóst in zveličańe, 1, 176 edíni zvir bi nam bila (božja služba) vse naše blagósti, 1, 179 kdor pot pràv ravná, ńemu dam poglèd v božje blagósti, 1, 249 reka to tvoje sreče bi bilo in tvoje blagósti, 2, 29 tako slóvesno — de bi toļko blagóst obetala — še nikoļ nobena reč ni bila oznanována, 2, 38 hudobni niso te blagósti okusili, 1, 239 po tebi, o gospod, vsa pride blagóst, 1, 338 božje spoznańe, svetost, blagóst in zveličańe je hotel na zemli po tem narodu med vse druge razširiti; — čistôst, munditia, castitas i nečistôst: škrb. 1, 479 on sam je ta ista čistóst, ktira pogasí ta strašni ogin našiga meseniga poželéńa, 2, 116 so zagazili v nečistóst, 2, 119 nečistóst še nigdar tako očitna in sploh ni bla, kakor ravno v naših žalostnih časih; ali i čístost: preš. 189 odkríla se bo têbi únstran grôba ļubézni môje čístost in zvestôba, ravn. 1, 104 ne vgáńaj nečístosti; — dolgôst, longitudo: pohl. opr. 305 on je tvoje živleńe inu dolg*ust* tvojeh dny, preš. 167 dolgóst živļéńa nášiga je krátka, kop. 251 dolgóst; — gńilôst, putredo: ravn. 1, 209 nevoślívost je gnilóst po kostéh; — malôst, parvitas: ravn. 1, 334 ne zaničuj nikogar po zvunajni malósti; — milôst, gratia, die gnade, milde: škrb. 1, 516 je bogá zmiram za milóst prosil, 1, 485 od nezmerjene milósti božje; ali je običnije: mílost: kop. 251, met. 187 mílost, ravn. 1, 121 napolni nas z mílostjo svojo, 2, 8 tí mílosti polna, gospód je z teboj, 2, 32 z veseļam se mu je za to mílost hvalila; — mladôst, iuventus: dalm. job 29 o de bi jest bil kakòr sim bil v tem času moje mlad*usti*, kast. cil. 45 le tá v reve inu v nadluge to slabo mladúst zapelava, škrb. 1, 508 sim že cvet svoje mladósti, v gréhih zapravil, preš. 7 róža, rôsa ino mána váša je mladóst dekléta, 59 nísi zaklépal domà tí žláhtniga blágodaróva, sêbi zročêno mladóst, drúge si ž ńím bogatíl, met. 53 mladóst; — mnogôst, multitudo: ravn. 1, 24 mnogóst jezikov jih je permórala zidańe opustiti; — nagôst, nuditas: rog. 31 kaj nas bo nadlúga ali bridkúst, ali lakota, ali nagúst . . ali meč od Jezusa odlóčil? 46 izvolil si je vbúštvu inu zaničuvájńe, špót inu pománkajńe, nagúst inu drugu trplejne; — norôst, stultitia: dalm. syrah 8 ti moraš za ńegove norr*usti* volo škodo trpeti, kast. cil 60 srd je ena kratka norúst, rog. 46 katéru je ena norúst pèr tèm svejtu, škrb. 1, 201 v drúšini luštov, veseļa, kratkočasnosti, norósti inu nepókoja zapelivega svetá se delèžen striti; — polnôst, plenitudo: kast. cil.

Digitized by Google

39 vse hudú pride skuzi polnúst tega želodca, rog. 282 iz polnuste Mariae usi imajo in zamórejo kaj uzéti; — prostôst, libertas: rog. 56 ti sužni bili so skuzi letu rešeni iz te šužnosti inu ú to prostust postavleni, škrb. 2, 88, sramožlivost naj viža vaše počutke, de ne bodo iméli h grêšnim rečém nobene prostósti, ravn. 1, 57 tako je Jožef prišel ob svojo čast, ob prostóst in ob silo velíko veselih dní 1, 244 prostóst daj zatréncam, levst. žup. 13 prostóst od poštaríne imajo občinski uradóvi samo pri stvaréh izročeniga področja; ali i prôstost: preš. 104 bilà srcá ni próstost mên' odvzéta, 156 poglédi, mísli in želé goréče! vam próstost dám; — radôst, laetitia: ravn. 1, 184 radóst mi daj zaslišati ino veselje; nu običnije sada rádost: ber. 207 mu odvzame rádost in veselje do dél in opravíl, met. 53 rádost; — skopôst, avaritia: dalm. syrah 14 en zavit človik nigdar nema zadosti na svoim dejlu, inu pred skopustjo mu ne more tekniti, kast. cil. 107 skopúst teh beséd je bulša kakor teh denarjeu, 175 obena skopúst nej hvaležna, ampak sama le ta, rog. 261 eden leže pod ta grm tega brinia te praeuzetnasti, en drugi u senco te lakomnasti, skopusti, ohrnie inu foušie škriń. 334 pričùváńe od ńegove skopósti je resničnu, ravn. 1, 171 od nezmére in strahú je vmerel ta malopridni mož, ki si ga je z svojo skopóstjo in srovóstjo nagnal; tako i u ugr. slov.: küzm. 278 napuńeni z vsákov neprávicov, práznostjov, hüdoubov, skopoustjov, lagoutov, 353 práznost pa i vsaka nečistouča ali skopoust se naj ni ne imenüje med vami; a küzm. 77 skoupost = skôpost; — slabôst, infirmitas: rog. 52 pisal je ú slabústi en list, kemp. 12 poniznu spoznańe tvoje slabusti je pot k bogu, 337 kateri to človeško slabust inu hudobe poznaš bodi moja muč, jap. ev. 32 on je naše slabósti na se vzęl, škriń. 286 se za volo svoje slabósti ne vúpa grešiti, pok. 1, 14 se ne sramújem odkritosrčnu svojo slabóst tebi pokazati 1, 50 za tó sim se v slabóstih pregrẹšniga človẹka vẹdnu staral, škrb. 2, 121 zdihuj po gostim h Marii, de podpira tvojo slabóst, 2, 115 pregrehe bog rad odpustí, kir pozná človeške slabósti, 1, 235 za volo človeške slabósti, 1, 272 se vižati po naši slabósti, 1, 330 ne perpiši le tó slabósti tvoje nature, 1, 415 molitov nas močne strí v slabósti, 1, 486 grešíš po slabósti, ravn. 1, 44, Jakob je per vsih svojih slabóstih vredniši bil od Ezava; rijetko slábost: škrb. 1, 516 od slábosti očišena; — slanôst, salsitas, sapor: dalm. jezaia 42 in margine: ony so samy gluhy inu slepy bily, kakòr Cristus od ńih v evangeliu pričuje, od soly, kir slanust zguby; — slepôst, cae-

Digitized by Google

citas: pohl. tschup. 324 tega bo buh iz eno tako slep*ust*jo te duše damu obyskal, de bo ob poldne okoli taval, ravn. 2, 291 clo vrojèno slepóst, de je božja šiba, mu očitajo; — starôst, senectus: škrb. 2, 74 tožile bodo otročje lejta, sredńe lejta inu staróst; ali puno običnije stárost: škriń. 227 podpęraj tvojiga očęta v ńegovi stárosti, 246 nikar ne zaničúj človęka v ńegovi stárosti, pok. 3, 13 kir se vęčer moje stárosti perbližúje, škrb. 1, 314 v stárosti, 2, 9 v 13 lejtu svoje stárosti, preš. 24 sej vém de móra vsák umrét': potrta stárost, mládi cvét, met. 53 stárost; — svetôst, sanctitas: kast. cil. 297 iz katerih premišluvańa svetúst izvira, rog. 24 kazal je ńegovo veliko svet*ust*, 453 ena spikanarda je ena dobra, brumna, bogaboječa inu popolnamena peršona, kir ta majhina je ú ponižnosti, uroča ú te lubézni, bodeča inu resasta u ojstrústi tega žjulejna, lepo dušeča pak u slóvu te svetústi, pok. 3, 26 celú nevęrniki so kristianski svetósti pričòváńe dajáli, 3, 77 tvojo neskončno svetóst še zadosti živú ne spoznam, ravn. 1, 102, bog jim hoče zdaj svojo svetóst razodéti, 1, 97 kdo je tvoje tę́lke svetósti? preš. 75 svetóst ne, pésmi véčne mu bránijo trohnét'; — švohôst, schwachheit: pohl. tschup. 662 buh je ńeh podpiral inu na tako vižo so ony per usi svoji švoh*ust*i moč teh jenakov imęli; — tvrdôst, durities: rog. 427 de to grobo trd*ust* inu silno otrplost teh kamenatih src omehčam, 497 v enim velikim štimajnu je tu žlahtnu drivu cedrus ali citrona zavol ńegove trdústi; — vročôst, fervor: dalm. job 6 v tém času, kadar bo vroč*ust* na ńe trejšala, bodo ony konec vzeli, in margine: bo ńe ena vroč*ust* pekla, de bodo posahnili, job 24 pakal proč jemle te kateri grę́šio kakòr vroč*ust* inu suša sńég prežene, job 30 moje kosty so se posušile od vroč*usti*, syrah 15 on bode pred vroč*ust*jo ohrańen, kast. cil. 290 ravnu kakòr sončna vročúst ondi ostane, od kodar je poslana, 329 poln nebeške vroč*usti*, 342 gdú bó mogel prebivati z' to večno vroč*ust*jo? (a 409 vróčust); — zvestôst, fides die treue: škriń. 301 slęhrni človèk, katęri zakonsko zvestóst prelómi, zaničúje svoje živleńe, 313 srcá bolečína inu žálost je ena nad zvestóstjo súmna žena, 248 ne bódi súmèn nad zvestóstjo ženę, tvoje druže, ravn. 1, 196 od božje zvestósti, 1, 310 kaj je Mardohej prejel za to svojo zvestóst? 2, 60 z zapóredjo, snážnostjo in zvestóstjo jih je še tolčkine poblájšala; — žalôst, maestitia: škrb. 1, 506 sej si trpel bolečine, žalóst, martro inu smrt, preš. 89 ima od nevǫ́le: žalòst: pél je v súžnosti želézni Jeremíj žalòst globôko; ali puno običnije žálost: škriń. 266 šrę́čèn katęri ni

Digitized by Google

v svoji duši žálosti imel, blógèr človęku, katęriga ne zbada žálost za volo takiga grẹha, škrb. 1, 504 kir se bogú žálost déla.. greste z žálostjo, met. 53 žálost.

U kajkavštini, a dobrahno i u ugrskoj slovenštini imaju ovake riječi naglas na prvoj slovci: blédost: math 1, 1, 20 mrtvečku blédost na svojem obrazu kàzali budu; — jákost: petr. 3, ar se budu gibale jákosti nebéske, 18 dete pák jé raslo i jákost jémalo, 146 jákost visókoga boga hoče obstréti tebe, 159 na ovom živce kamene hočem načiniti cirkvu moju i vrata peklenska jákosti ne vzemu nad ńúm, math. 1, 1, 65 jákost vu ńih zbuđáva, 2, 3, 31 dál je ńim z jákostjum ove iste oblasti, 2, 3, 134 ribice vzéməši z jákostjum svojega blagoslova tak je povekšal, da su bile zadosti za zasititi četiri jezera ļúdih, gašp. 1, 211 one z pomočjum nebeskih jákostih od sunčenoga izhoda vleku se do zahoda; trpl. 50 ki potrdi goré z jákostjov svojov; — lénost, pigritia: petr. u predgovoru: lénost, math. 2, 3, 109 vu lénosti i hmańóči; — ļútost, acerbitas: math. 2, 3, 113 Ježuš ne obsuđùje vse fele zlovòļnosti i ļùtosti zarad očivesteh grèhov i hudòbih, 2, 3, 180 iz svojvoļnosti, ļútosti i nepodložnosti; — próstost simplicitas: küzm. 331 pouleg globočíne siromaštvo ńihovo je obiļávalo vu bogástvi proustosti ńihove, 335 bojim se naj se kak, liki je kača Evo vkanila vu jálnosti svojoj, tak ne skvarijo misli vaše zapelane od proustosti, štera je vu Krištuši; — rádost: math. 1, 1, 25 zadosta je, da zmožnost dojdùčega, ràdost i strahòta gledèčega vu dnèvu onom jednàko velika budu; — skôpost: math. 1, 1, 71 pri farizeušeh stègnul je oholnost i skazlivost, pri haračàreh skùpost i krivice, 2, 2, 50 ńemu slúžiti znaménuje skúposti i blagohlepnosti biti prodánomu, 2, 3, 180 tati i tolvaji iz skúposti i hmańòče kradúči i robèči odurno prekršúju zapoved bòžju; — svétost: math. 2, 3, 104 da od skazlive svétosti farizeušev zaslepleni ne bi zablùdili; — vrélost, fervor, zelus: trpl. 54 vrejlost k hiži tvojoj me je pojejla, 55 vrejlost tvoje srditosti popadni ńé, 65 kak dugo, o gospodne, se bodeš srdo, bode gorejla kak ogen vrejlost tvoja? nagfl. 200 tou ńemi vsi do ednoga z gotovov vrejlostjov radi prikažüjemo; — žálost: math. 1, 1, 102 ńim vsu mogùčnu tùgu i žálost zavdávaju, gašp. 1, 31 on žálost na radost obrača.

b) Riječi, koje se grade od *adjektiva* na *en, ek, el* s naglasom na poluglasnom pregibnom *e*, koje ili ostaje poluglasno ili se mijeńa na *a;* u prvom slučaju ima ˜ a u drugom ˆ, koje *e* ili *a* u fem. ispada: dolžẽn i dolžân fem. dolžnà; tenẽk ili tenâk fem.

*

Digitized by Google

tenkä; svitêl i svitâl fem. svitlä. Take su: dolžnôst, officium: kast. cil. 216 hvaležnost je ena dolžnúst za te pryete dobrute, 272 tega višiga dolžnúst je manšo štrafingo naložiti kakor te postave, rog. 475 kazat se imamo levi inu spikinarde, aku naši doužnusti hočmo zadosti sturyti, tschup. 610 tu so ńegove dolžnuste, itd., škrb. 1, 171 zamúda ene mejhne dovžnósti, 1, 174 dovžnósti sojga stanú na tanko spolni, ravn. 1, 10 bog je hotel Adamu dati perložnost velike dolžnósti se zavésti bogu biti pokorn, 2, 267 ta prílika nam lepó kaže, kaj je kristianova dolžnóst, dain. 133 zvesto bom se trydil, da dužnósti vse, kere sem zamydil, skažem spuńene; — groznôst, horror: rog. 31 posmehúval se je groznústi tega oblastnyka, 249 vsò groznúst, vus zléh, usò težávo lohku inu hitru prežéne; — kesnôst, tarditas: rog. 497 v eni veliki hváli je tu modru drivú morus ali murva zavoļ ńegove kasnústi; — lastnôst, proprietas: škriń. 215 voda je pozabila lastnóst gasiti, škrb. 1, 170 že lestnóst inu natúra enga veliciga greha obudí per človéko strah inu gnusóbo, 2, 5 nad ktirim najde take lastnósti, ktire sam imá, 2, 25 je popisoval lastnósti prihodniga mesiaza, ravn. 1, 102 bog jim hoče zdaj še le nar lepši svojo lastnóst, svojo svetóst, razodéti, 1, 194 poslušajmo kako lepo in predrago božje lastnósti David popisuje, 2, 14 božja svetóst ji je nar lepši božja lastnóst, ber. 13 lahko sta božje lastnósti in božjo vóļo spolnovála; — reznôst, die strenge: pohl. opr. 117 štrafa buh to zanikrnoşt teh naprejpostavleneh zavle te pregrehe ńeh podložneh na tako vižo, koker je skuz te naposajene Helijove otroke tega očeta brez erznuste posal, 75 hudobyi po svoji dolžnusti iz uso erznustjo inu srčnustjo na pruti jiti; — skrbnôst, cura: kast. cil. 346 v skrbnusti ne bodite leini; — skrivnôst, mysterium: dalm. job 29 je božja skriunust nad mojo utto bila, kast. cil. 15 bo znal z sprašovańem poznati vse tvoje skrivnusti, 107 ena ti drugi vse svoje skrvnusti zavupa, rog. 499 reskrije to skrjvnúst, tschup. 30 tok beremo my ńemu v očęh use skryvnuste ńegovega srca, 572 de be imęli to skryvnust špogati, jap. ev. 57 vam je danu vęjditi skrivnósti tiga nebęškiga krajlęstva, škrin. 232 on razodęne ńemu svoje skrivnósti, 317 kdor skrivnósti svojiga priátla rezodęva, ob vso vęro pride, 318 kateri skrivnósti svojiga priátla razglasy, za tákiga nesręčniga ny vúpańa, ravn. 2, 40 nesvetim so trda skrivnóst, preš. 86 ko gódec skrivnóst pogóvora zvé, mu lica rudéče obledé; — srčnôst, herzhaftigkeit: kast. cil. 173 drži se čednosti, tajsta bó tebi srčnúst dala k vsemu, 193 ńemu samimu

Digitized by Google

z močno srčn*ustjo* se podai, 247 letú stury srčnúst človéku, rog. 500 zavol tè srčnústi inu stanovitnosti prišàl je h tè častè, 405 Alexander vse te druge krajle premágal inu prestópil je u srčnústi te naturae, tschup. 614 žovnirje polńe ogńa, srčn*uste* inu zvestobe, pok. 1, 15 usa moja prejšina móč, vúmnost inu srčnóst je prešla inu se razgubíla, 1, 127 potrdúj mojo majhno srčnóst, škrb. 1, 198 potrdi ga v modrosti, v móči inu v srčnósti, 1, 404 bóg otel, deb' naše srcé iméło tolko srčnósti inu močí, de b' zamoglo nositi težo časnih nadlóg — t e s n ô s t, angor: tschup. 193 ńegovi dnarji so tu istu kar bo ńemu tavžent težav inu tesn*ust* dełalu; — t r d n ô s t, firmitas: rog. 420 poizvélyčani so ty martyrniki zavol ńih („nyh“) trdnústi te potrpežlivosti, kemp. 207 ti si naše izveličanie, usa muč inu trdn*ust*, tschup. 483 koku deleč smo mi v stanu za trdn*ust* svojega naprejuzetja dobru stati? 627 očemo svojo slabust v moč inu trdn*ust* teh korenakov sprebrniti, škriń 390 gospód je Kálebu tako trdnóst dál, de je on cèlú do starosti per móči ostal, pok. 3, 53 tá edínost je bila ńę nar vękši móč inu trdnóst; — z l o b n ô s t, malitia: dalm. 2 hron. 29 mislim jest eno zavezo sturiti z gospudom izraelskim bogum, de se ńegova srd inu zlobn*ust* od nas obrne, tschup. 276 pousod narajma on to isto zlobn*ust*, 299 per temu nar majnšemu falerju bodo kmalu nasajeni, odušje se per slehrni perložnosti zdajci uname ter bo v eno sorto zlobn*uste* perpravlenu, 374 bo li on grẹšneka ńegovi slẹpi zlobn*usti* čez pustil? 604 skuz katiro bodo ony svojo zlobn*ust* na znańe dajali, 626 al ni tolkajn tavžent slabeh divic ti nar vẹči zlobn*uste* teh trynogov kus blo? opr. 288 ony so ńega gajžlali use z tako zlobn*ustjo* katiro ńim je ńih doujačenost inu hudobya kol kedej mogla noter dati. — b r i d k ô s t, severitas, acerbitas: dalm. job 36 on tebe bo iz širokiga gàrla te bridkusti izdèrl, rog. 31 kaj nas bo nadlúga ali bridkúst ali mèč od Jezusa odlóčil? 7 kaj za eno bridkust ni občutil David tedej? 454 ú te veliki bridkusti inu bolečini ńè ni mogel nihče pomagat, kemp. 54 o koku mnoge inu težke britkusti, reve inu težave so pretrpeli ti apostelni! škriń. 224 bog je vsmilen inu on bó na dan britkósti grẹhe odpústil, pok. 3, 15 vidim de je cẹrku za volo pregrẹšniga živleńa tolikaj knistianov v žalùvańi inu britkósti, ravn. 1, 16 Kajn pobégne in živel je v nepokóju in v britkósti, preš. 59 bo vgásnila britkóst srcá per svétim obhajíli, 60 slovó svetá britkósti dàj; — g r e n k ô s t, amaritudo: kemp. 219 dokler še živè, na morejo eny prez grenkusti, tožlivosti inu brez strahu v ńih luštih pokoi imeti, škriń. 292 kjẹr je grenkóst, tam ny zastópnosti, 296

Digitized by Google

ńegova norόst ne bó tebi grenkósti sturíla, 335 vinu katęru se brez męre pijé, pernése grenkóst, pok. 1, 76 dáj ńim grenkóst grẹhov inu sladkóst brumnosti čutiti, škrb. 1, 223 gospód me je z grenkóstjo inu z pelénam napasil; — krepkôst, krepôst, fortitudo, virtus: dalm. job 6 moja kripkust je proč od mene, opr. 229 z enem toku jakomislenu svętem udajańam so se ti triji nadolžni mladenči Sidrach, Misach inu Abdenago ti skušajoči roki božji podvrgli, ńih kripkust v ti strašni ogneni pêči obvarvati, ravn. 1, 243 Izaija se je skazal z velíkimi navúki, ki jih je gola lepota in céna in krepkóst; ravn. 1, 37 prava krepóst ali čédnost je tista, ktira kakor zlato ogń prebije, tako ona skušńavo, 1, 140 nar boļši dóta je krepóst in čednost, 1, 181 ojoj, kako malo na svojo bogabojéčnost in krepóst se smemo zanašati! 1, 18 po drujimu ne gleda kakor po krepósti ali čédnosti, 1, 205 zvunaj krepósti ali čédnost(i) je (modrosti) nič ne preséže. Modrόst in krepóst ste žive žẹļi našiga srca; modrόst in krepóst prosímo vsaki dan bogá, 1, 297 vse se čudi nad ńih krepóstjo ali čédnostjo, met. 53 krepóst; — krhkôst fragilitas, imbecillitas, debilitas: tschup. 626 on pozna slabust našega srca. On vę koku velika je naša „kerpkust", zatorej vę on tudi, kolku smo mi vstanu držati inu prenesti. (Uzimam, da ovdje stoji kerpkust mjesto kerhkust; govori se krhьk, a fem. krfkà; ali po smislu može stajati kerpkust za krepkust); — krotkôst die sanftmuth: kast. 272 kakòr krotkúst tó jèzo, takú vsmileńe to štrafingo mečá. Krotkúst vsim sliši, 162 tebe vučy živéti v pohleúnosti, v krotkusti, 291 se drży svoje pohlevnosti, krotkusti, strézнosti, brumnosti, andohti, čistosti, rog. 289 rezglédamo tugent te Moyzesave krodkusti, kemp. 57 o kaj z' ena krotkust inu ojstrust tiga živleńa se je pustila vidit med temi duhovnimi! tschup. 611 vi duželni gospudji be imeli ena cejla krotkust, perludnost inu perjaznost biti, pok. 2, 26 ni bilú več per meni viditi ne ponižnosti, ne krotkósti, ne potrpežlivosti, ne trẹznosti, škrb. 1, 178 te dobre déla so ponížnost, krotkóst, vsmileńe .., ravn. 1, 308 kralovo jezo je bog sprevrnil v krotkóst, 2, 93 gòla nedólžnost, krotkóst in potrpežlívost je bil Jezus, ber. 40 svaríte jih z ļubeznijo in krotkóstjo; — nizkôst, die niedrigkeit: ravn. 2, 13 ozerel se je na svoje dékle nizkóst; — sladkôst, dulcedo: kast. 132 tukai bóš začèl vživati tó sladkúst na zemli, rog. 46 ńegóvih ponúdenih luštov, špasov, troštau inu druge take sladkusti ni hotel pokusiti, škrin. 231 katęri čujejo, de bi modrόst dobili, bodo z ńę sladkóstjo napólńeni, pok. 1, 14 uly v moje srcę potrpežlivost, sladkóst inu ve-

Digitized by Google

seļe, katęru sim zgubil, 3, 16 v mojih mladih lejtih od zapelive sladkósti posvęjtnih stvary zmóten sim pozabil krùh resnice jęsti, škrb, 1, 418 pokúsi ńegovo sladkóst, 1, 497 čuti eno notrajno sladkóst, ravn. 1, 133 enaki je on žlahtnim drevęsam v ti basńi, ki so polne sóka in sladkósti, preš. 19 se usta smějajo ko préd, sladkóst ni máńši z ńih beséd, 105 pogléda ńén'ga vžival sem sladkósti; — šibkôst, debilitas: tschup. 642 druge per usi šibkusti svojega spola si vonder pustę svoje duše zveličańe ta nar prve inu poglavitne oppravk biti; — težkôst, difficultas, labor: kast. 200 težkúst od tega pride de.., kemp. 103 enu je, kateru ńih dosti od duhovniga gorijemania inu trdniga pobulšania nazaj drży: ta groza te težkusti inu muja tega štritańa; — trpkôst, amaritudo: opr. 58 lih ondi, kjer se za srečnu drży, gnusyo, nalubnost inu trpkust čutè. — svetlôst, splendor: kemp. 463 cel svejt bi na mcgel obstati pred svetlobo tvoje božje svetlusti, opr. 210 on pojirje spoznáńe naše popolnema podložnoste, katiro smo mi ńega naumrjoči svitlusti uselej skazati po usi sili dolžni, pok. 2, 107 zahvaleńe inu svitlóst, inu modróst, hvala inu čast inu moč inu trdnóst bodi našimu bogú, ravn. 1, 187 nobene céne ne da človeku ne lepota, nè svetlóst, ne perļudnost, 1, 216 vsa ńegova svetlóst, vse posvetno vèličastvo, kaj mu je pomagalo?

Ali u ugrskih Slovenaca i u Kajkavaca: dúžnost nagfl. 4 dúžnosti etoj zadosta včiniti je mogouče, petr. u predgovoru: dúžnost, math. 2, 2, 37 koi pravu čutļivost dúžnosti i vere je pokazal, 2, 3, 158 zveličitelu i dúžnostjam našem do konca vèrni obstáti; — krátkost, brevitas: nagfl. 9 za volo krátkosti vrejmena; — krépost, math. 1, 1, 32 odišli su ńega iskat, da krépost rečih i činov ńegoveh spòznati budu mogli, 1, 1, 50 kréposti ńegove spòznali jeste, 2, 3, 149 od kojega nam vnogo lèpoga od ńegve pobòžnosti i krèposti povèda se, gašp. 1, 139 vseh krépostih lepota, 1, 879 Jezuš Kristuš Marii materi svoji zatvor divojáčki ni oskrunil, nego z nebéskemi je nakinčil krépostmi; — svétlost, math. 1, 1, 18 tak ni samu zemļu nego i ostàle od ńega svoju svètlost imajuče zvezde z tmicum pokrije strašnum, 1, 1, 20 dugotrpna nevoļa i težìna betega zastrla su svètlost očih, gašp. 1, 121 pričel je ove svétlosti svoje iskrice kazati, itd.

c) Riječi koje se grade od *adjektiva* na *ik*, *ok*:

velikôst, magnitudo: tschup. 82 de be otla le svojo velikust, slavo, moč inu mogočnost kazati, 360 očitnu spoznańe od velikuste inu visokuste božje od sebe dati, 602 ony so bli od drugeh rezlo-

Digitized by Google

čeni skuzi svojo velikust inu visokust, škriń. 279 kdó bó pak móč ńegóve velikósti izrękàl? 321 po velikósti ńegóviga premoženа ráste ńega srd, pok. 1, 35 ny hotel nad Davidam samú velikóst človęške slábósti pokazati, 1, 49 nisim ne velikóst ne nastopìke mojih pregręh spoznal, ravn. 1, 97 zdróbil po velikósti svoji velíki si zoprn'ke svoje, 1, 202 tvoja, o gospod! je velikóst in moč; trpl. 120 hválte ga pouleg ńegove vnouge velikousti (a küzm. 400 bez oznake: velikosti, što će glasiti velìkosti); — globokôst, profunditas: kast. cil. 164 geometria te vučy visokúst, globokúst inu širokúst premeriti, tschup. 25 kaj je tu z enu pomišluvańe, katicu se le na površini tega srca gori drży, v globokust pak se nekol doli na spusty? tako i globôst: mol. 278 zakaj moja ne trpí düša v etoj globousti; — širokôst, latitudo: kast. cil. 164, gledaj pod globokost, škriń. 218 kdo je zmęril nęba visokóst, zemle širokóst ino brezna globočíno? — visokôst, altitudo: dalm. job 20 ńegova visokust do neba dosega, kast. 187 aku želyš priti na tò visokúst te popolnomasti, jap. ev. 97 hosanna na visokósti, škriń. 348 gospód je sodník inu ne ględa na človęško visokóst, 403 od ńega je tudi templa visokóst izzydana bilá, pok. 1, 20 izvoli si rajši en ófèr, kateri se tvoji visokósti spodobi, ravn. 1, 202 v tvoji roki je visokóst in gospóstvo vsiga, 1, 323 le nikar svoji visokósti ne perpisuj močí nas moriti, (rog. 265, 266 visókust, küzm. 337 visokost, a trpl. 6 visikost).

d) Riječi koje se grade od *adjektiva* na *r:* dober *f.* dobra:

dobrôst, bonitas: ravn. 2, 131 kdo bi ne bil rad Jezusov vučénic, ki nam vé dobróst tako posládìti in polájšati! 2, 137 je žejo do resnice in do dobrósti v nas djal; — hitrôst, celeritas: rog, 11 lóuci se podádò na pule iz veliko hitrustjo; govori se i hítrost; — modrôst, sapientia: dalm. sap. 1 modrust ne pride v eno hudobno dušo, 5 tu je gvišnu začetek te modrusti, 7 meni je prišal duh te modrusti, itd., kast. 129 v letem samim je bilá postavlena enih stariših vučenikou modrúst inu zastópnost, 431 jest tebe lubim za volo tvoje nar više modrusti, rog. 480 en velik slóu zadubil je Salomon iz te velike modrústi, jap. ev. 47 modróst je opravičena od ńęnih otrók, škriń. 1 nevumni modróst inu vuk zaničújejo, 38 syna modrósti izkaže očętovi vuk, itd., pok. 2, 24 jest nevúmèn sim mislil, de sam sebi pušen znam z svojim dejlężam bòl kakùr ti, vęčna modróst, gospodariti, ravn. 1, 184 po skrivńávah vučiš me modrósti; küzm. 301 Grki modroust iščejo .., ar je Krištuš mene poslao vu modrousti rejči ... pogibim modroust ti' modri' ...

Digitized by Google

nej je na bláznost spravo boug modrousti etoga svejta, 348 štera se obilno razišla na nás vu vsoj modrousti i čednousti, 10 i spravičala se je modroust od odtrouk svoji', 224 gledajte, da zíščete z vás sedem možouv dobroga svedoustva, pune dühá svetoga i modrousti, 225 nejso mogli prouti stánoti modrousti i dühi, s kim je gúčao, 226 vučen je Moužeš na vso modroust Egiptáncov; a i módrost: trpl. 39 vűsta moja bodo gúčala moudrost; — ostrôst, acies, die schärfe: rog. 453 spikanarda je ena dobra peršona, ker bodeča inu resasta je ú ojstrústi tega žjuleńa, 454 kažyte tu vboštvu, ojstrúst inu ponižnost, 24 opomynal je taistiga iz ojstrústjo, kemp. 57 kaj z' ena krotkust inu ojstrust tiga žiuleńa se je pousod pustila vidit! 108 ony dolgu mol'jo, po gostu berò inu se usi podložnosti inu ojstrusti ohranio, tschup. 85 je tu ojstrust ali je spreglęjdańe? pok. 1, 12 pravičnu mene tépeš, jest se čez tvojo ojstróst celu nič ne pertóžim, 3, 53 nič majn so k ńęni trdnósti perpomogle svęte postave, po katęrih je ona svoje otroke k bogabojęčnosti pelala, inu ojstróst, s katęro je gręšnike pokorila, ravn. 1, 247 hudobnim pokaže neizproslivo božjo ojstróst, ber. 165 ńene škodljive ojstrósti do našiga živôta se je treba s previdno obléko varvati, škrb. 1, 418 če se ńegovi počutki pred evang. ojstróstjo vstrášjò; — žihrôst, die sicherheit: rog. 55 zapovedal je bil šest mest postaviti k eni žihrusti, 261 vsi mi želimo priti na ta hrib tega počitka, pokója, žihrusti inu izveličajńa, kemp. 68 teh svetih ludy žihrust je uselej božyga strahu polna bila, 301 ny obene žihrusti pred skušniavami.

Ali u Kajkavaca samo: múdrost, math. 2, 3, 26 podèli takájše i nam právu mùdrost, gašp. 1, 151 ostal je otec z Eufrosinum navučajuči ńu čteti i pisati, druge takaj sveta navuke i múdrosti, kotere deklič tak se je vučila, da otec čudil se je zvrhu rázuma i pameti kčere svoje.

Neobično je meni naglašivańe tvorke ost u Škrbinca u riječih kao: čednôst, 1, 174 ktiri so nar veči čednósti nad seboj iméli, 1, 513 k lepim kristianskim čednóstim, 1, 519 skuz lepe čednósti, 2, 2 so dajáli od sebe veliko svetlobo lepih čednósti, 2, 5 kdo ne spozná že samu iz tiga vrednóst angelske čednósti? 2, 7 al vidite, kolko on obrájta čednóst divištva? 2, 9 kdo še ni zadósti previžan, kakšino ceno inu vrednóst imá čednóst divištva? 2, 10 kolko se mi držímo leté angelske čednósti? Obično glasi čédnost, ali i u ugrskoj slovenštini dolazi čednôst, küzm. 286 čednoust tejla je smrt, čednoust pa dühá je žitek i mér, záto ka je čednoust tejla nepriátel-

Digitized by Google

kiña boža, 348 štera je obilno razišla na nás vu vsoj modrousti i čednousti, hvaležnôst; 2, 74 spoznamo, de smo tebi skuz zapravláne cajta veliko nehvaležnóst strili; imenitnôst: 1, 204 biti moreš enák krajlici Esther, ktira od lepóte, svitlósti inu imenitnósti Asveruza nič ni bla restrésena, a 1, 463 iménitnost; nedolžnôst: 2, 7 v célimu s. pismu govori s. duh veliko krat od čistósti, nedolžnósti inu od divištva; 2, 11 nedolžnóst ohránit ni skrbí; nehvaležnôst: 1, 521 za volo vaše lastne lenóbe, hudobíe inu nehvaležnósti vam bog odvzáme notrájno luč; sramožļivôst: 2, 118 zdaj sramožlivóst inu vèst nič ne zamoreti; nevarnôst: 2, 87 prót vsaki nevarnósti; neumnôst: 2, 62 velika je nevumnóst človeka; nevoščļivôst: 1, 502 ta ima mrzlico nevošlivósti; obilnôst: 1, 485 iz obilnósti svoje neizrečene lubezni se sam sebe za jéd da; ošabnôst: 2, 97 kakšina hudobia je letó, de človek hoče jarm pokóršine od sebe vréči inu se puntat čez božjo postávo po sami goli svoji ošabnósti?; pobožnôst: 1, 513 k pravi pobožnósti; ponižnôst: 1, 489 z globoko ponižnóstio, 1, 320 v ponižnósti; posebnôst: 2, 11 od moškiga spola v posebnósti nič ne spomni; potrpežļivôst: 2, 2 Izak je rodil Jakoba, razgled te potrpežlivósti; pozabļivôst: 1, 468 živí v eni tako globoki grešni pozablivósti; požrešnôst: 2, 88 hodite pošteno kakor po dnévi, ne v požrešnósti inu pianosti; previdnôst: 1, 522 ktirga nam je tvoja previdnóst naložila, 2, 3 od skrbí inu previdnósti; prijaznôst: 2, 83 zapovéj bóg, de se imájo nevarne perjaznósti razdréti; srditôst: 2, 120 brusi se z miram bol čez nas méč božje srditósti; sužnôst: 2, 61 rešit se iz sužnósti; i služnôst: 2, 94 je izraelski polk iz egiptovske služnósti rešen bil; trdovratnôst: 1, 454 de sam ne boš nigdar v žalostni stan nesrečne trdovratnósti padil, ne zaničuj nigdar kličeoči glas dobrotliviga bogá; večnôst: 1, 515 nesrečni skuz celo večnóst, 1, 522 v večnósti, 1, 506 nesrečen bom v večnósti; vrednôst: 1, 160 po vrednósti plačano, 1, 392 duše obdveh so ene vrednósti, 2, 3 od bogastva neizrečene vrednósti, 2, 4 zdaj skusimo spoznát vrednóst divištva, 2, 8 sklénemo de vrednóst in cena te čednósti more neizrečeno velika biti; zanikrnôst: 1, 513 naša vira per nas ni več živa, ampak skuz našo lenóbo inu zanikarnóst oslablena inu mrtva; 2, 3 ste divištvo po zanikernósti inu hudobii zapravili. Nu vaļa napomenuti, da u istih riječi često dolazi i obični naglas: hvaléžnost: 2, 74, nevárnost: 1, 9, 369, 415; preošábnost: 1, 456; ponížnost: 1, 178; po-

Digitized by Google

zablívost: 1, 167; požrẽšnost: 1, 393; perjáznost: 1, 187, 264; véčnost: 2, 116, 1, 488; trdovrátnost 1, 444, 446, 451; nu sravni u srpštini — ôst u sing. nom.

Amo tamo čita se i u kajkavskih knigah tvorka ost naglašena, ali samo u padežih, gdje ost nije zadńa slovka: math 1, 1, 122 da ńim po vašoj marļivòsti, pokòrnosti i dobrom držànu vesèļe izkàžete; 2, 2, 36 vsa ona izpúne, koja vu ovakveh okolnóstjah zapoved od ńih bi potrébuvala; 2, 2, 66 ovo čudo z osebùjnemi stránkami i okolnòstmi je se dogodilo; 2, 2, 197 z vašum fanteńa pohlepnóstjum kážete jáko odùrnu i kaštigé vrédnu nezáhvalnost; 2, 3, 67 zaradi pohotnòsti svoje zemèļska samo iščùči; 1, 1, 103 da ńe stalno z trplivnóstjum i srdčenóstjum jednoga krščenika podnášati moremo; 2, 3, 143 križa svojega prijèti i srdčeno z trplivnóstjum do konca zivlèńa nositi mora; 2, 2, 62 ako vi za zvršenòstjum budete hlèpeli; gašp. 1, 117 ako koi nezvršenum žalóstjum bi bil skrušil srdce svoje, milošču je zadobil, 1, 897 o Maria, tve žalósti premisliti gdo zadósti bude mogel!

2. ˆ na predzadńoj slovci imaju

a) riječi koje se grade od *višeslovčanih adjektiva* s ˆ na *zadńoj* slovci osim onih na âk, ân, âl kojim a u fem. ispada: h a s n o v î t o s ţ: hasnovît, utilitas: perg. 26b prauo onakove hasnovítosti (′ nad i je doduše malen, ali ipak posve drugače nego pikńa na drugih *i*, gdje je posve okrugla); l a s t o v î t o s t, proprietas: (math. 23, 65 publikànuši iliti dačobèrci nèsu bili ze vséma tak hmáńi i nezdùšni, kak su ńe židovi držali i več kràt imali su vu sebi dobre lastovitosti; ali i lástovitost prema lástovit; o d k r î t o s t, offenheit: ravn. 1, 237 tako huda ki je bila Jonova nepokoršina, tako lepa je ńegova odkrítost, moškóst in vóļnost; o s e b î t o s t, proprietas: (math. 2, 2, 166 osebitost prošńe, koju ov màli král za betèžnoga sina svojega predal je Jezušu, i osebitost ńegvoga zaùfańa vu rèči zveličitela); p o n o s î t o s t animi elatio (math. 2, 3, 46 čin ov veliku ponositost i ohòlnost bi kàzal); p r i p r ô s t o s t, simplicitas: ravn. 1, 202 ti srca vprašaš in pripróstost ļubiš, 2, 109 Jezusove besede so globòke pripróstosti, 2, 169 take dobre duše, ki je bilo toļko lepe pripróstosti in nedólžnosti v ńi, Jezus ni hotel brez vesele besede odpraviti, 2, 263 kdor ga z ravno toļko ponižnostjo in pripróstostjo na se vzame; s r d î t o s t, ira, iracundia: škrb. 1, 140 polne srdítosti vpijejo čez grešnika na mašvańe (perg. 84a z nazlobosti ili s srditosti, math. 2, 2, 32 po nágloj srditosti);

Digitized by Google

v e s ê l o s t, hilaritas: pok. 3, 152 tam je gotova varnost inu varna vęčnost inu vęčni pokoj inu pokójna srękčnost inu srękčna sladkóst inu sladka veselost; v e s t o v î t o s t, conscientia: math. 1, 1, 103 vestovìtost, po kojoj nam znano je, da ove ali one kaštige zaslúžili jesmo.

Nu ipak čitam: o h o l ô s t: ohôl, superbia: kast. 90 gdú tebe k letimu žene? tvoja offert, tvoja oholúst, tvoja prevzetnost, tschup. 22 oholust, offert, žele te časty, 46 kaj z' ena gnusoba, aku en kristijan ofert inu oholust tęga svejta hvale? 52 kje se več ofrt, oholust regirati vidi? 425 ony si oduzamejo od oholuste velik dejl preč; s i r o v ô s t, barbaria: ravn. 1, 171 od nezmére in strahú je vmerel ta malopridni mož, ki si ga je z svojo skopóstjo in srovóstjo nagnal. Tako valda, jer se sirov izgovara jednoslovčano srôv, inače glasi sirôvost.

b) riječi koje se grade od *adjektiva* (ređe supstantiva) s ^ na *predzadńoj* slovci, u kojih ima medju zadńa dva suglasna umetnuto *e* pregibno:

b o l ê z n o s t: bolêzen, dolor: küzm. 344 dečica moja, štere pá z boléznostjov rodim, dokeč osnovlen bode Kristus vu vami; d o b r ô t n o s t: dobrôten, benignitas: ravn. 1, 234 lep izgled bezobréstne dobrótnosti! d r e s ê l n o s t: dresêlen: küzm. 325 eto sem pa vu sebi soudo, naj ne idem k vam pá vu dresélnosti; ļ u b ê z n o s t: ļubêzen, caritas: küzm. 365 oblejcte lübéznost, štera je vezalo popolnosti, 372 verostüjmo oblečeni v prsńek vere i lübéznosti i v lebko, 374 ka so lübéznost istine gori nej príjali; n a s p r ô t n o s t: nasprôten, adversitas, res adversae: tschup. nasprutnost; n e d ô l ž n o s t: nedôlžen, innocentia, integritas: rog. 45 so nadólžnost obvarùvali, ravn. 1, 53 ńegove lica je bog z nedólžnosti živo lepoto ozálšal, 2, 93 gòla nedólžnost, krotkóst in potrpežlívost je bil Jezus, preš. 176 nedólžnost vnéma ji očí in líca; trpl. 20 nedúžnost i pravica me obarje, 58 jaz vu nedúžnosti perém roké moje; n e u m r t ê l n o s t: neumrtêlen, immortalitas: math. 2, 2, 102 Saduceànci nésu veruvali vu nikakvù nevmrtèlnost dùše; n e z a û p n o s t: nezaûpen, diffidentia: ravn. 1, 119 oh! kdo ne bo črtil vse nevére, nehvaléžnosti, nezavúpnosti in pa nepokóršine proti bogu?; n e z d û š n o s t: nezdûšen, animus durus: math. 1, 1, 89 ńegvo ļubleno pajdášeńe z grésniki, koje je obrnul i pobólšal, bila je vu očeh ńihoveh nezdùšnost, 2, 2, 198 ovde mi vidimo, da nepomirļivi ļùdi zarad ostróče i nezdùšnosti proti bližńemu vse druge dobre ļudi žalosté, o b î l n o s t: obîlen, abundantia: jap. ev. 53 iz

Digitized by Google

obylnosti tiga srcá vusta govorę, škrb. 1, 180 ti boš bogat inu z obílnostjo v grób dole stopil, ravn. 1, 63 dobro je, če se ob obílnosti kaj za prihodne potrébe déne na strán, 2, 14 stràdavcam daja obílnost; tako i preobîlnost (tschup. 230, 418, 530, opr. 60, 212); okôlnost: okôlen, umstand: math. 2, 3, 138 stanovite okòlnosti; otâjnost: otâjen, arcanum: math. 1, 1, 86 koja tak veliku otájnost je očituvala; posêbnost: posêben: proprietas, besonderheit; povsôdnost: povsôden, die allgegenwart: ravn. 2, 162 vse svoje zavupańe je v ńegovo vsiga mogóčnost, dobroto in povsótnost stavil; prihôdnost: prihôden, tempus futurum: preš. 162 na póti prihódnosti biló je zagriṅálo; prilîčnost: prilîčen: ravn. 1, 201 tako je dolžnost vsaciga, komur je za božjo čast mar, vse perpomòči, kar je na ńemu, de se zvunajńi službi božji perlíčnost napravi (tshup 182, 469, 479); ali i prîličnost: nagfl. 3 vu vrejmeni našem se vu šterom koli stáni pozváńa potrebűje vuvidnost, míšleńe, razmejńe i príličnost vu naprejdáńi; prizanâšnost: prizanâšen, indulgentia: ravn. 2, 122 vsmilen pomočnik je Jezus: gòla božja milost in perzanášnost ga je; sûžnost: sûžen, servitus: preš. 47 slíšim, de so Bosnijáki v súžnost gnáli kristijáne, 89 pél je v súžnosti želézni Jeremíj žalòst globóko (a rog. 414 sužnóst); vêčnost: vêčen, aeternitas: škrb. 2, 116 véćnost peklenskih trpleń ga vstraši; vesêlnost: vesêlen, laetitia, hilaritas: trpl. 38 gora Sion je kak edna lejpa držéla na veselnost vsoj zemli. — Mjesto ˆ govori se gdjegdje ¨: obîlnost.

3. Na predzadńoj slovci ' imaju:

a) često riječi, koje se grade od *jednoslovčanih* adjektiva: čístost, dŕzost, mílost, rádost, sítost, slábost, stárost, vrélost, znánost, žálost; sravni ono pod 1. a). Govori se gdjegdje i ¨ mjesto ': sïtost, kemp. 351: sittost.

b) riječi, koje se grade od *višeslovčanih* riječi s ' na *zadńoj* slovci:

jedínost: jedín, die einigkeit: ravn. 2, 60 oba, Jožef in Marija, v ļubi edínosti sta živela, 2, 299 kadar si Jezusa Kristusa per Lazarjovimu odprtimu grobu stati mislimo z v nebó vzdígnenim očésam, polniga svoje notrajne edínosti z očetam, nam ne šine tudi lètu božje veličastvo v oči? ber. 178 mora kdo biti, de ima zapovédati káj de naj vsaktéri úd storí al ne storí, de se réd, mir in edínost ohrani; mol. 141 oh odíčeno sv. trojstvo, božánska jedínost! osloubodi stvorjeńé tvoje od vsega hűdoga; mul.

Digitized by Google

483 vse naše mišleńe, govoreńe, činenje i trpleńe bogu na hvalu prikažemo, i to vu jedínosti najmov kristuševeh; j e d n á k o s t: jednák, aequalitas: ravn. 1, 30 kramláti jim seboj dá, kakor bi bili ńegove enákosti, 1, 71 ne bodi hud, de govorím na ravnost in predrzno z teboj, ki si kraļove enákosti, 1, 242 ńegove enákosti ga ni pomočníka, math. 2, 2, 112 néče bog, da bi mi bližńega vu takvoj ze vséma jednákosti ļúbiti mórali, kak sáme nas; n e j e d n á k o s t: nejednák, ungleichheit: habd. ad 231 tél človečjeh nejednákost, da su neki preveč mali, neki preveč veliki, krist. 133 spoznajmo božansku previdnost iz bogatstvih nejednákosti, koju stvoritel med ļúdi je vpeļal; n e u g n á n o s t: neugnán, die unermüdlichkeit; r a z u z d á n o s t: razuzdán, licentia: (tschup. 473, 643) škrb. 1, 155 za ńih je rezvojzdánost en strup, 2, 88 próč meséni gréh, próč pohujšańe in rezvojzdánost; u d á n o s t: udán, ergebenheit.

c) riječi, koje se grade od *dvo-* i *višeslovčanih* adjektiva s ˝ na *zadńoj* slovci, a s ˊ u nom. fem. na *predzadńoj:* tožļîv, tožļíva itd.

b o j é č o s t: bojèč, bojéča, timiditas: škrb. 1, 508 na vso boga bojéčost inu boga lubnost nič ne držé, 2, 81 take réči sodit, ktire človeško pámet prestopio, h temu grede en malo véč učenósti, en malo véč boga bojéčosti, 2, 109 postávo božjo spolniti brez bojéčosti; č r v í v o s t, wurmstichigkeit: levst. žup. 60 podkožna črvívost je zeló otrovna; g o r é č o s t, eifer, feuereifer: škrb. 1, 482 vest zaspí, goréčost vgasne, pámet oslepí; k o č ļ í v o s t, das im essen wählerisch sein (tschup. 478); l a ž ń i v o s t, die lügenhaftigkeit: ravn. 1, 335 grd madež je lažnívost; ļ u b e z n í v o s t, amabilitas, venustas: ravn. 1, 187 prav grd potepúh je bil Absolon per vsi svoji hlíńeni ļubeznívosti, 2, 38 ńih sovražtvo do ńega do zapopadka vse ļubeznívosti se tudi drugáč sníti ni moglo, 2, 275 vučimo se iz ńé drugič ļubeznívosti božjiga sinú, preš. 19 lepôta, ļubeznívost vsà je, kákoršna je prèd bilà, 151 pét' ļubeznívost tvôjo in lepôto je mój poklîc in sámo opravílo, nagfl. 158 rouža znamenûje srdca dobrouto i lübeznívost; m a r ļ í v o s t, diligentia: math. 2, 2, 187 jeli oni takova z onum vérnostjum i marļívostjum oskrbļúju; m i n ļ í v o s t, die vergänglichkeit: preš. 168 minļívost sládkih zvéz na svét' oznáni, kak krátko je vesélih dní števílo; n e p o t r p e ž ļ í v o s t, die ungeduld (tschup. 223, 552, 627); n e v o š č ļ í v o s t, invidia: ravn. 1, 55 le poglejte, kam nevošlívost perpelá!, 1, 164 ńegova duša je čista, nè napuha, ne nevošlívosti ni v ńi, 1, 209 nevošlívost je gnilóst po kostéh, 2, 125 za

Digitized by Google

vero se je treba ponèsti, v to so svoj napùh in svojo nevošlívost skrili; paščljívost: nagfl. 9 skrovnost názhajne paščlívosti ednoga jedínoga vučitela vu onoj istoj šouli vu znotrejšńoj mouči leží, 140 poištvo je po deli i paščlívosti mogouče spraviti; pazljívost, die aufmerksamkeit: levst. žup. 58 pazljívost pri mesóvnem ogledovańi bodi se večja, ako se kje po obližji oglási živinska bolézen; pijánost, die trunkenheit: škriń. 334 vinu je sturjénu k razveseleńu inu ne k pijánosti, 335 drznost, katęra iz pijánosti pride, stury de se nespámeten spodtákne, 357 veliku jih je za volo pijánosti vmrlu, ravn. 1, 23 pijánost je gnusoba, pijánost dela nečast ļudém, dain. slovn. 106 piánost; potrpežljívost, patientia: škrb. 1, 178 pokòršina, potrpežlívost, ravn. 1, 266 Tobijova potrpežlívost v nadlógi, 1, 281 tako so mu ńegova dobrodélnost, potrpežlívost tolko dobriga dale, 2, 61 upala bogú sta in z potrpežlívostjo preneseta to trpleńe, 2, 93 gòla nedolžnost, krotkóst in potrpežlívost je bil Jezus; pozabljívost, die vergesslichkeit: škrb. 1, 167 de b' se večkrat ne spoteknil iz nevédnosti, iz pozablívosti al iz slabósti, ravn. 1, 182 pomańkańe déla, in pa oblást storiti vse, kar je hotel, in pozablívost božje vsiga pričijóčnosti ga je v tako révo porínila, preš. 137 kjer vsih bolečín se pozablívost píje; prhljívost, die verweslichkeit: ravn. 1, 121 Mozes je prhlívost človeškiga živleńa v živo čutil; prizanesljívost, die verzeihlichkeit, langmuth: ravn. 1, 90 ne zatratovájte nikoļ božje perzaneslívosti v nove pregrehe, 2, 273 koga ne gine božja dobrota in perzaneslívost? skazljívost, simulatio: math. 1, 1, 77 kajti pak Ivan znal je ńihovu skazlìvost .. pokàzal je odprto ńihovu skazlìvost; skrbljívost, ἀκρίβεια: küzm. 261 jas sem vučeni z velikov skrblívostjov; sramežljívost, die schamhaftigkeit: škrb. 1, 160 ktiri nesramno klafájo, čez sramožlívost sékajo; ali i sramêžļivost: škrb. 1, 482 sramóžlivost; trohljívost, die verweslichkeit: preš. 163 hrast, ki vihár na tlà ga zímski tréšne, leží tam róp trohļívosti požréšne, 165 prijázna smrt! ti si sréčna césta ki péļe nàs iz bolečíne mésta tje, kjér trohļívost vse veríge zgrúdi; trpljívost, die geduld: nagfl. 161 ńé trplívost je vzéla svoj lejpi nájem, 77 načemurnost, netrplívost, svajavnost so rúžne náklonosti; zapeljívost, das verführerische: preš. 104 kdo znál popísať úst bi ļubeznívost, nedólžnih prs snegá kdo zapeļívost?; zapovedljívost, die sucht zu befehlen: ravn. 2, 48 nad Herodežam imamo žalosten izglèd, kakó napùh, zapovdlívost in pa lastna ļubézen človeku ves um zbébijo in premėšajo,

Digitized by Google

2, 241 koga ne bo že lé misliti taciga kraļestva zamaknílo, ki ni sledú v ńemu nè zapovdlívosti, ne ošabnosti in sile?; zapravļívost, die verschwendung: ravn. 1, 43 obojiga se morete skrbno varovati, samogóltnosti in zapravlívosti, 2, 67 ktiri z nemárno zapravlívostjo starišam pót pijejo, 2, 69 baháška in mehkužna nóša, nezméra in zapravlívost per jedi in pijáči so bili prva mati spáke. — Adjektiva na ïv pa i partic. na ĕč govore se gdjekuda i na ív, éč, pa se mogu supstantiva od ńih izvedena metnuti pod 3. b). U Kajkavaca i ugrskih Slovena govori se i ˝ mjesto ´: marļïvost, skazļïvost, strpļïvost, škodļïvost, trpļïvost, vkanļïvost, zgrabļïvost, zgovorļïvost, zvedļïvost (krist. 41), zvršļïvost (math. 2, 2, 262).

d) riječi, koje se grade od *dvo-* ili *višeslovčanih* adjektiva (i supstantiva) s ´ na *predzadńoj* slovci, koja imaju u zadńoj slovci *pregibno e:* čéden, fem. čedna.

bahátnost, elatio: math. 1, 1, 70 novi ov pogled, bahátnost govorèńa, s kojum Ivan je prodekuval, nè samo čudeńe pri ļùdstvu nego i sùze pokòre vu ńihoveh očeh zrokuvalo; blagohlépnost, habendi cupiditas: math. 2, 2, 47 tak se pri vas na skórom namesti blagohlépnost i nenávidnost; bláznost, blasphemia, stultitia: küzm. 301 rejč kríža tejm, kí se skvaríjo, je bláznost, 303 modroust etoga svejta je bláznost pri bougi (1 kor. 3, 19), trpl. 31 moje rane smrdijo ino se gnojíjo za volo bláznosti moje (psl. 38, 5); mul. pos. 144 je božja dika, da pokáže svoju trplivnost i milosrdnost, kada od takvoga obseđenoga človeka podnáša tulike bláznosti, vere i krsta zatajeńe, 303 malovrednost i bláznost navuka krivovercev, 501 bláznost vezda je preveč občinska, math. 1, 1, 136 večkrát drugo ne čùje se, kak bláznosti, kletve, psuvańa i bližńega otépańe, 2, 2, 131 po svojem čìnu sebe bláznosti grèha krivca je napravil, 2, 2, 132 je najvekša hudoba i hmańòča ńega zarad bláznosti potvárjati, 2, 3, 92 tak se čùvajte i hábajte od bláznosti i klètvih, 2, 3, 114 koi srditost svoju po klètvi, blàznosti i obšàneńu očituje, takav je gorši nego ļudomòrec, 2, 3, 222 zaradi bláznosti; blódnost, πλάνη: küzm. 277 i plačo kákše so vrejdni bilí svoje bloudnosti so vu sebi vzéli, 368 ár je naše opominańe nej bilou z bloudnosti, 374 za toga volo ńim pošle boug zmožno delo bloudnosti, naj verjejo láži, 421 varte se, naj z bloudnostjov ti hüdi, z ńimi v rét zapelani, vö ne spádnete z lastivne krepkosti, petr. 128 búdu činili velika znameńa i čúda, tak da se vu blúdnost napeļaju, ako je mogúče, i zebráni, gašp. 1, 199 koteri z duhom svétem rasvéčen poganinov blúdnost je odtiral,

Digitized by Google

math. 2, 3, 118 zveličitel ńe od blúdnosti odvrne, 2, 3, 142 z svojum skazļivum svètostjum vnòge dùše na blùdnost dopeļaju, 2, 3, 157, 209 itd.; bojéčnost, die furchtsamkeit: pohl. tschup. 571 en tak častite strah je ena bojęčnost, katire ne zastopijo, pok. 1, 105 po grẹhu pride suhota, mràzlota inu bojęčnost; često boga bojéčnost gottesfurcht: pok. 2, 4 je v časi tudi urašena bogabojéčnost, 2, 9 skuzi majnšańe boga bojéčnosti, ravn. 1, 62 iz božje previdnosti je ńegova boga bojéčnost sréča ńegova, 1, 251 le v cerkev hoditi še ni prava boga bojéčnost, itd.; bóžnost = pobóžnost: škrb. 1, 513 s. vira nas more h pravi bóžnosti inu dobrim délam perpelati; brúmnost, die frömmigkeit: rog. 470 u te brúmnoste, škriń. 220 le tá brúmnost opraviči srcẹ, 354 posvetúj se s hudobnim za brúmnost, škrb. 1, 121 jih je od brúmnosti nazaj držálo, 1, 221 pot brúmnosti, ravn. 2, 64 zlasti pa ga je bilo polno persrčne brúmnosti in pobóžnosti; cagovítnost, die verzweiflung, zaghaftigkeit: škrb. 1, 166 uni je zagázil v mláko nar večih hudobii, kir zdej poln cagovítnosti na soje pogubleńe čáka; čalárnost, fraudulentia: küzm. 352 naj več ne bomo cecátja dečica, ki bi se premetávali i okouli gonili od vsákoga vötra kak štej návuka vu jálnosti i vu čalárnosti lüdstva, ki za nami šütajo, math. 2, 3, 147 iz čalárnosti, prevzétnosti, lotroželnosti skup správļeni jesu, 2, 3, 204 z ponositostjum, nenàvidnostjum, čalàrnostjum i nemilosrdnostjum bila su napùńena srdca ńihova; čédnost, munditia, virtus, modestia: pohl. tschup. 409 on tirja od nas popolnema čędnoste, notrejne čędnoste, use gladku čędnoste, škriń. 306 per meni je vse vúpańe živleńa inu čędnosti, škrb. 1, 186, hišna mati je brumna in povna čédnosti, 1, 212 pernése obilni sad dobrih dél, nar lepših čédnost ravn. 1, 18 po drujimu ne gléda kakor po krepósti ali čédnosti, 1, 296 vse se čudi nad ńih krepóstjo ali čédnostjo, ber. 76 Samuel je rastil v božjim spoznańi, v čédnosti in pobóžnosti, preš. 149 perdjála čédnosti sva ńé in tvôje vsak svojim pésmam; darovítnost, largitas: škriń. 245 darovítnost je vsim živim ludẹm priętna, ravn. 2, 151 iz vsiga je božja darovítnost bòdila, dain. gram. 105; dišéčnost: škriń. 204 za tó se je v vse sórte dišęčnosti premẹjniti pustila; divjáčnost, feritas: ravn. 1, 302 neokvarjen pride Daniel iz levnáka, šuntarji punta so pokončáni, ļudí divjáčnost se vléže; dobrodélnost, die wohlthätigkeit: ravn. 1, 137 Bócova dobrodélnost, 1, 198 obud k dobrodélnosti, 1, 263 dobrodélnost stariga Tobija; dopádnost, die gefälligkeit: math. 2, 2, 98 bòg sàm ima vu

Digitized by Google

ńem dopàdnost, 2, 3, 119 vse poleg ńegove vòļe i dopádnosti ravnati mòramo; dovóļnost, die genügsamkeit: ravn. 2, 33 iz Marije sîja srčna ponîžnost, krotka, pohlévna dovóļnost z stanam; dozdévnost, die einbildung: pohl. tschup. 482 katiri grehi v srcu, v odušju, v dazdẹvnosti tičẹ, 605 tu pustim jest tebe ti dazdẹvnosti useh; drémnost, κατάνυξις: küzm. 291 dáo ńim je boug dühá drejmnosti; ferbéžnost, die verwegenheit: rog. 408 Alexander use te druge krajle premágal in prestópil je u srčnústi te naturae, u fletnosti tega trupla inu tega srcá ferbéžnosti, 452 per katérim pustil je Leonard vidit trjéto levavo lestnino, namreč to ferbéžnost, ker on ustrášil se ni nikoger; gízdost: gízda: trp. 58 opásani so z gízdostjov, 24 naj obnejmijo jálna vüsta gučéča prouti pravičnomi okorno, z gízdostjov i zametávańem; halováńost: halováńa: math. 1, 1, 136 drugo ne vidi se nego halovájnosti, nepošténi tanci; hvaléžnost, die dankbarkeit: ravn. 1, 8 srce mu je perzdigovala hvaléžnost proti bógu, 1, 178 darúj hvaléžnost bogú, 2, 48, 134, ber. 56; imenítnost, die berühmtheit: ravn. 1, 216 truplo tolciga kraļa je v sredi vse svoje imenítnosti ležalo vse mrzlo in otrpńeno, 2, 155 božje dela vučé nas, koļki de je človek in koļka ńegova imenítnost; jálnost, δόλος: küzm 77 tatîja, skoupost, hüdouba, jálnost, hotlivost, 167 ovo je právi Izraelíta, vu kom jálnosti nega, 178, 303, 335, 352, trpl. 8 vüsta ńegova so puna z prekléstvom, z jálnostjov i vkańüvańem, 24, 58, petr. 125 poznavši pak Jezus jálnost ńihovu reče; jásnost, serenitas: preš. 107 mladósti jásnost mîsli táke si kmálo iz srcá spodí in gláve; jednakotéžnost, das gleichgewicht: ravn. ber. 166 sapa se hóče vselej in povsod v enakotéžnost djáti; krásnost, die pracht: čb. 1, 14 zlatíce bližé, vrtníce puhté po zmlájeni krásnosti, očîšeni jásnosti vijol'ce duhté; kratkočásnost, die kurzweiligkeit: škrb. 1, 419 ne verjámem, de b' ne imel časa za molitvo, časa zadosti za druge opravíla, za pogóvore, za jegré, za kratkočásnosti, al za molitvo samó bo časa mánkalo?; kvarohlépnost, die schadenfreude: mat. 2, 2, 113 iz jála i kvarohlèpnosti; malovrédnost, die nichtsnutzigkeit: math. 1, 1, 101 vu kojem nikakvo dečinstvo, nikakva malovrèdnost . . ne se videla; márnost, der fleisz u kr. a u ugrskih Slovena ματαιότης: küzm. 287 ár je stvorjeńé márnosti podvrženo, 244, 352, trpl. 23 odürjávam one, kí nasledüjo tadanke márnosti, 32 márnost je vsák človek, 49 ne držte se k márnosti; mehkúžnost, die weichlichkeit: ravn. 2, 30 mehkúžnost in

Digitized by Google

druga posvetna nečimrnost jim ni srca spačila; mogóčnost, das vermögen, die möglichkeit, die macht: pok. 1, 21 kjer je večnu molčáńe od tvoje mogóčnosti, dobróte in rèsnice, 2, 87 kaku bi zamogli žnabli preuzętniga človęka od tvoje mogóčnosti, od tvoje visokósti govoriti?, škrb. 2, 95 ńe čast inu mogóčnost pred bógam, 2, 113 Maria nad božjo vsiga mogóčnostjo ni pomišlala, itd. ravn. 1, 7 dobrota in vsiga mogóčnost bliska iz ńé, ber. 24 od božje vsiga mogóčnosti, math. 1, 1, 23 on z onum oblastjum i mogúčnostjum dòjde, 2, 3, 33, 34, 89, 121, 135, 233; 2, 3, 176; nadléžnost, molestia: pok. 3, 87 za moje nadlężnosti volo bóš ustal; náglost, celeritas, velocitas: pok. 1, 34 on ne v náglosti, temuč z dobrim premislikam sklęne nar zvestejšiga svojih služábnikov umoriti, ravn. ber. 16 po mnogotéri stôpńi močí in náglosti sape dobí véter mnogotére imena; naléznost, die anstecklichkeit: ravn. ber. 211 znajdli so prav láhko pomóč, s któro se člôvek naléznosti morļivih otročjih koz lahko za vselej obvarje; naprešírnost = prešérnost: ravn. 1, 193 neprešérnost se mu je zdaj v strah in trepèt spreobrnila; nasládnost, voluptas: gašp. 1, 202 da bi bili živeli ovi vu nasládnosti svéta; ali češće násladnost: trpl. 11 pred licom tvojim je veseļa obilnost, in násladnosti kre dejsne tvoje na veke, 28 z potokom násladnost tvojí' je napojíš, küzm. 386, 390, petr. 35 kó je pák opalo meď trńe: jesu oni, kij so čúli te pred pazkami i bogáctvom i pred násladnostmi žitka iduči zadávļaju se, mulih. pos 163 bilo bi Kristušu nepristojno, da bi se bil po telovne násladnosti začel, math. 2, 2, 33, 51, 94, 102, 110, 130, 148, 210; 2, 3, 101, 146, krist. 138; nazóčnost, praesentia: dain. gram. 106: nazóčnost, gegenwart; nebojéčnost, die furchtlosigkeit: pohl. opr. 258 neboječnost; nedopádnost, das nicht gefallen: math. 2, 2, 41 nedopádnost, koju zveličitel zarad odurne nezáhvalnosti ostá'eh devet očiščeneh ovde je pokázal, bila je krúto pravična; nedovóļnost, die unzufriedenheit: ravn. 2, 234 torej tudi malo perhodíša imejmo, le z nedovólnostjo ńegoviga blagoslòva ne bodimo nevrédni; nehvaléžnost, die undankbarkeit: pok. 1, 101 zdaj žalújem čez svojo nehvalężnost pruti tebi, ravn. 1, 59 izgled grde nehvaléžnosti je to, 1, 119 oh, kdo ne bo črtil po tacih izgledih iz srca vse nevére, nehvaléžnosti, nezavúpnosti in pa nepokóršine proti bogu? neizmérnost, die unmässigkeit: ravn. 1, 336 veliko jih je za volo svoje neizmérnosti vmrlo, ber. 124 zmérnost ohrani zdravje, nezmérnost pa napravi mnogotere belézni; nemárnost,

*

Digitized by Google

negligentia: ravn. 1, 182 vučimo se iz Davidove nemárnosti za se biti márni, 1, 311 lenè z svojo nemárnostjo si dva krat tọlko dela napravi, math. 2, 3, 59 sebe po nemárnosti srditosti božańske krivce vučinite, 2, 3, 165 z kaštige vrédnum nemárnostjum na nikaj spraviti; nemogóčnost, die unmöglichkeit: škrb. 2, 100 kdo se bo tedej mogel z nemogóčnostjo zgovarjat? math. 2, 2, 51 nemogúčnost med dva gospona deliti pokórnost jošče bọle vidi se; nenazóčnost, absentia: math. 2, 2, 178 slúgi, kada bi bili videli, da na smrt betéžni sin gospona ńihovoga vu nenazóčnosti ńegvoj (eo absente) na jen krat zdrav i vesel je včińen, mislili su, da otcu ńegvomu povọlnéšega glása ne bi mogli donésti, nego ako . . ., nepokójnost, inquies: pok. 1, 105 žalost inu nepokójnost mojiga srcá me vuky, kakú težku je, de bi spokornik v svoji molitvi mir nàšàl; nepokórnost, inoboedientia: ravn. 1, 33 ogń jo (Lotovo ženo) je dobíl, bila je v sòlnato postávo in se je v spomínšino kaznane nepokórnosti taka dolgo časa vidila, math. 1, 1, 123; 2, 2, 197; 2, 3, 12; nepremóžnost, das unvermögen: pok. 2, 15 nepremóžnost k usimu dóbrimu nič več takú živú ne čúti, 2, 49 v meni je bila nepremóžnost k usimu dobrimu, 3, 45 de bi usmileńe zadóbili, svojo nepremóžnost tebi pred oky stávio; neprevídnost, die unvorsicht: škrb. 1, 125 ktiri vse soje grehe neprevídnosti perpíšejo; nerodovítnost, sterilitas: škrb. 1, 409 Ana je bla za volo ńe nerodovítnosti silno žalostna; neródnost, die ungeschicktheit, unordnung: škrb. 1, 197 sta strila cesar inu s. oča med seboj zavézo, s ktiro so vzdignene vse težáve inu neródnosti v cerkvénih inu duhovskih rečéh, ber. 174 posebno se varij sovraštva, nevošlívosti, jeze, nezmérnosti in vsake neródnosti, 178 ko bi vsaktéri kar bi hotel smél storiti, bi bila neródnost, nepôkoj in razprtija, 200 marsiktéri otroci, kader se zjutrej obláčijo, morajo dolgo še le svôje obléke iskati, to pride od neródnosti; a levst. žup. 14 nerôdnost (= nerọdnost); neslóžnost, discordia: math. 1, 1, 71 stègnul je pri soldáteh siluváńa, cárgańa i neslóžnosti, 2, 3, 31 nijedna neslọ̀žnost i odmetnùtje tak med navučiteli kak vučeniki ne bi nástala; nespodóbnost, die unschicklichkeit: škrb. 1, 168 ke b' se bla od začetka nesramnih poglédov, praznih pogóvorov inu mejhne nespodóbnosti várvala, 2, 117 ali si boste še vupali za naprej nesramne nespodóbnosti za šaleńe šteti? nesrámnost, die schamlosigkeit, unverschämtheit: škriń. 294, pametnimu bo ta nesrámnost težkú sturíla, 314 čuj čez vso nesrámnost ńę oky; neukret-

Digitized by Google

nost, die ungeschicktheit: pok. 1, 120 neukrętnost k dobrimu; neúmnost, stultitia: škriń. 372 katęri svojo nevúmnost perkríva, pok. 1, 64 imajo brez odlašańa razodęti, kar so iz nevúmnosti zakrivali, 1, 71 pravičnu bi bilú, aku bi bil tebe v tvoji nevúmnosti inu slepoti zapustil, preš. 84 neúmnost in ubóžnost ste sestré; neumrjóčnost, immortalitas: škriń. 239 zvęst priátèl je ozdravílu živléńa inu nevmrjóčnosti, pok. 2, 85 kadar bó umrjóče neumrjóčnost oblęklu, škrb. 1, 433 nad perhodno nevmrjóčnostjo ne smemo cviblati, ravn. 2, 295 vsaciga, komur vmrjóčnost in nevmrjóčnost ni vse eno, more le tudi pregjiniti; nevárnost, periculum: rog. 39 rezgléj tvojo navárnost, u katéri se znájdeš, škriń. 228 kdor nevárnost lúbi, bó v tęj isti konèc vzęl, 344 za volo tiga sim dosti krat v smrtni nevárnosti tičal, škrb. 1, 415 če nas tudi od drgot obéna nevárnost ne stráši, 1, 369 živimo v srédi svetá polniga nevárnosti, 2, 9 angeli nimajo nobene nevárnosti, pok. 1, 72 pokazal bóm tebi vse nevárnosti, de ki ne pádeš, ravn. 1, 82 bog vas je iz jézar nevárnost otel, 1, 230 kteri zlézejo po strupu v smrtno nevárnost, ber. 208 varite se vsiga, kar bi vtegnilo vaše zdravje v nevárnost perpráviti; nevédnost, die unwissenheit: škriń. 211 perkázni so to naprej kazále, de bi ne bily v nevęjdnosti, 233 sramúj se za volo lažę, katęro si iz nevęjdnosti govoril, 298 ne bo meni za volo ńih nevęjdnosti perzanesénu, 320 preględaj nevęjdnost bližnimu, 410 nevęjdnost moje duše sim obžalùval, škrb. 1, 157 za volo velike nevédnosti v vsih rečéh, ktiro nevédnost od natúre imamo, nam je otel bóg h pomóči priti, 1, 167 kdo je med nami, de b' se večkrat ne spoteknil iz nevédnosti? 2, 29 bi se znal človek z izgovóram nevédnosti branit, ravn. 1, 219 ļudstvo léze v nevédnost, gréh in hudobijo, 2, 27 ļudí čèšeni sivčik vidi v nevédnosti; nev(o)ščéčnost, illiberalitas: pohl. tschup. 96 katiri iz svetuste eno grozovitno pošast dęlajo, per katiri zaroblenost, naperludnost inu naušęčnost od useh platy koker šetine wodęči(!)ojsti po koncu stoję; nevrédnost, indignitas: pok. 1, 12 svojo slabóst inu neurędnost spoznajo, 3, 105 ne zatisni tvoje vušesa prošńam od svoje neurędnosti previžaniga gręšnika, math. 2, 3, 213 koi svoju nevrédnost spoznáva; ničemúrnost, inanitas: trpl. 16 včiníš je liki ogńeno péč vu vrejmeni srda tvojega: gospoud je požré vu nečamúrnosti svojoj (pslm 21), math. 2, 3, 189 ničemúrnost bude vam spočitával; a u kranštini: ničêmurnost, što izgovaraj nečîmrnost: pok. 1, 22, koliku krát so se moje očy od ględańa posvęjtnih „nečęmernost"

Digitized by Google

utrudile! ravn. 1, 317 z nečémrnostjo preslepèni nismo držali tvojih zapoved, 2, 224 dobra voļa, iz ktire se néžica dá, veļá več per bogu, kakor zlatá še taki daróvi, če se iz nečémrnosti opravijo; obládnost, victoria: trpl. 24 z spejvańem obládnosti me obdarüješ, 92 nad Filisteušom bom obládnost spejvao, 93 na dén obládnosti tvoje bode ti narod tvoj volno aldüvao, nagfl. 187 zmožen smejh obládnosti; obséžnost, der umfang: pohl. tschup. 21, 39, 274, 408, 476, 609, opr. 113 obsęžnost; odúrnost, abominatio: gašp. 1, 112 jeli spoznávaš od ovud odúrnost greha? math. 1, 1, 195 oni vide odúrnost vu gréhu, 2, 2, 242 kada videli budete odúrnost opústeńa, 2, 2, 249 odúrnost ova istomu Titušu izprešala je súze (petr. 127 oddurnost, trpl. 62 odürnost), čuje se i odürnost; okróglost, rotunditas: škriń. 378 mávrica se razprostry na nębi z svojo častitlivo okróglostjo; opásnost, periculum: levst. žup. 25 drugače bi lòv zopet šel na dražbo ob zakúpnikovih troških in opásnostih; ostúdnost, abominatio: škrb. 1, 38 gazi po poti povni blata, gnusóbe, nečiste ostúdnosti, ravn. 2, 178 iz pregrehe nagnusnih nasledkov bodo pregehe grdòbo in ostúdnost spoznávali; ošábnost, superbia: ravn. 1, 158 bog je zdavnaj v ńegovim srcu do trdòto in ošábnost vidil, 2, 137 čisto od vse ošábnosti srce, preš. 112 nôsil učêno glavó z častjó sim vsìh premagávec, smrt in ošábnost stè zmágale mêne samé; otóžnost, maeror: pok. 3, 115 ńega nar več vesely žalost in otóžnost človekoviga srcá, škrb. 1, 210 kaj pride iz tega navezváńa? otóžnost; otróčjost, puerilitas: rog. 629 premišlúval je David tu žjulépne te otróčjosti, te mladústi, tega moštva; pobóžnost, pietas crga deum, andacht: ber. 12 naj se k bôžji službi z vso pobóžnostjo podámo, 20 mislila sta le raji v pobóžnost in krepost, 76 Samuel je rastel v čédnosti in pobóžnosti, gašp. 1, 142 zbog pobóžnosti, math. 2, 2, 114 pri vseh oveh pobòžnostjah, 2, 3, 56 ne sili i prigańa na pobòžnost, 2, 3, 149 koi vu vseh skoro svojeh činèńah kàže stràh bòžji, pobòžnost, ļùbav bližńega; ali i pobòžnost: ravn. 1, 14 Kajnova pobòžnost je zvunajńa bila; podlóžnost, oboedientia: škrb. 2, 92 daj nam gnado, de bomo tebi v temu živléńu skazali tisto podlóžnost, ktiro smo tebi dolžni, math. 1, 1, 155 podlòžnost i pokòrnost proti zapovedi bòžje mòra krščenika od vseh drugeh ļùdih razlučàvati; podóbnost, similitudo: ravn. 2, 277 to lepo príliko bote po ńéni podóbnosti z poprejšino lohka vuméli; pohlépnost, aviditas: math. 1, 1, 82 ako vašem prekorednem pohlépnostjam i srditosti vúzdu puščate; pohlévnost,

Digitized by Google

animus lenis: škriń. 337 za volo pohlẹvnosti bóš priętèn, ravn. 2, 60 gola pohlévnost, krotkóst in dobrota jo je (tschup. 587 pohlẹvnost); pokórnost, oboedientia: math. 1, 1, 120 pokòrnost stoji vu tom da . . , 2, 2, 110 žeļa ńemu pokórnost izkàzati; ponížnost, die demuth: škriń. 286 eden se z veliko ponížnostjo preveč podvrže, drugi pa v tla poględa, škrb. 1, 178 te dobre dela so: . . ponížnost, krotkóst, ravn. 1, 30 Abraham kaki lep izgled nam je srčne ponížnosti, 1, 51 ponížnost in pa ļubézen potoláži jezo, 1, 208 ponížnost gre pred častjó, dain. 164 pun ponížnosti; a ugrskosl. i kajk. poníznost: nagfl. 158 violica znamenüje krotkost i poníznost; porédnost, schlechtigkeit: pohl. tschup. 542 de be naši duši ta niskoba inu porędnost ńeniga prebivalša en pergajnive uržoh bla; poslúšnost, oboedientia; math. 2, 2, 19 ti mòraš proti bližńemu preštimàvańe, ļùbav i poslùšnost imati; postréžnost, die dienstfertigkeit: ravn. 1, 27 Abrahamova postrézžnost; požrésnost, edacitas: kast. cil. 176 rajtaj koliko ih (let) je preteklu v spańu, v požrésnosti, v ygračah, v pravdah, škriń. 357 pogręšnost kláńe v trebúhi naprávi; práznost, vacuum u kranštini, a u ugrskoj slovenštini i kajkavštini πόρνεια: küzm. 8 šteri koli odpüsti ženo svojo brezi zroka práznosti, včini jo praznüvati, 19 z srcá shájajo hüda mišlejńa, lüdomorstvo, práznosti, kurvejštvo, tatija, krivo svedoustvo, 246 naj se zdržávajo od oskruneńá bolvanov i od práznosti, 278 napuńeni z vsakov neprávicov, práznostjov, hüdoubov, 305 ka pa liki se čüje med vami práznost i tákša práznost, kákša se ni med poganmi ne imenüje, 338 nej so se povrnoli od nečistouče i práznosti i hotlivosti, štero so činíli; gašp. 1, 176 vu grchu práznosti postávļen, math. 2, 2, 38 bóg želi ńe od práznosti i niščetnosti sveta odvrnuti; premóžnost, das vermögen: pok. 2, 33 ukažeš na męjsti vejčniga trpleńa se časni na mojo móč in premóžnost permęrjeni pokóri podureči, ravn. 2, 267 stori po premóžnosti dobriga; preošábnost = ošabnost: škrb. 1, 456 polomi našo preošábnost; prešírnost, superbia: ravn. 1, 335 prevzetnost pa prešérnost ti bo to odvračalo, 2, 65 si bote upali kaļ misliti od ńega, de bi bil iz gòle preséernosti tudi le trávico pomandral? levst. žup. 64 tako isto je tudi s kaznijo pokoriti ponočńáke, paziti na prešírnost ob zímskem préli po nôči, (tschup. 329, 638, ber. 206 prešírnost); prevídnost, providentia: škrb. 1, 154 iz tega pride ponížnost, prevídnost inu hvaležnost proti bogó, ravn. 1, 62 vidite iz tega, kaj je božja prevídnost, 1, 74 čudna je tvoja prevídnost, 2, 52 scer nam ta pergodba

Digitized by Google

še po dveh straneh da božjo prevídnost premisliti; prevzétnost, insolentia: škriń. 24 prevzętnost jest črtim, 270 ona je od prevzętnosti déleč proč, 280 prevzętnost ńih srcá je hudobna, 291, 297, 318, 349, 355, ravn. 1, 311 ravno ńegovo prevzétnost vgnat je bil dal bog nad ń vse to, 1, 321 mislili so, de je le iz ošabnosti in prevzétnosti takih besedí, ber. 198 gospodu se gńúsi nad prevzétnostjo; math. 2, 2, 98 kruto je žalostno, kada človek videti mòra, da prevzètnost i ohòlnost ne samo vu vàrašeh med poglavitèšemi, nego takaj med làdanskemi na sèleh nahàđa se, 2, 2, 170 vu boga i pomoč ńegovu zaufati se je vsigdár dobro, ali čudačine od ńega čakati je prevzétnost, 2, 3, 147 iz čalárnosti, prevzétnosti, lotroželnosti skup spravleni jesu; pričejóčnost, praesentia: ravn. 1, 45 prav ļubeznívo nas božje vsiga pričijóčnosti opómni ta pergodba, ber. 25 vse skozi v ńegovo vsiga pričijóčnost in vsiga védnost mislimo; prídnost, utilitas, diligentia: ber. 42 ali bi bil puč Jožef na Putifarjovim dómu tako hitro per svojim gospódu ļubézen in zaupańe našel, ko bi si ne bil že v mladosti marskatere koristne učenósti perdóbil in prídnosti in déla ne bil pervadil? prijáznost, comitas: rog. 48 iz ńegove gnade in prjáznosti priti, 487 eni ukrútili so goréčo jézo, eni zadubili to perjáznost, perlúdnost inu drugu le taku, škriń. 238 bóš z ńim dobro priáznost inu zastópnost imel, 297 katęri priátlu oponósi, priáznos razdére, 353 jest sim priáznost naprávil, 375 bolši je možá krivico skusiti, kakor ženę priáznost, 398 so bily z' tvojo priáznostjo počasteni, škrb. 1, 187 stri grešno perjáznost, se dá zapelati, 1, 264 ktira nas bo vredne strila odpušańa naših pregréh inu toje perjáznosti; prijétnost, die annehmlichkeit: škriń. 288 norcov priętnost se bó razlíla, 293 na žńáblih zastópniga se priętnost najde, 337 pred sramožlivostjo grę priętnost, ravn. 2, 57 ńemu, ki ga je bog žé fanta z' toļko modrostjo in prijétnostjo opravil, kej mu čast dobimò, ki mu gré? ber. 9 kolike prijétnosti živļêńa nam stori le samo nagli in môčni koń! prilóžnost, occasio: škriń. 27 daj modrimu perlóžnost inu bó modréjši postal, pok. 3, 92 usmileńe odrèšenika iz moje pregrẹhe perlóžnost uzáme se pokazati, 3, 113 on mene opómni na tę iste perlóžnosti . . , škrb. 1, 124 ne poveste, de živite v bližni grešni perlóžnosti, 1, 157 od tod pride tolkajn lepih perlóžnosti za nebesa nar veči zaslužeńe skupej správiti, 1, 182 nočmo obene perlóžnosti zamuditi, ravn. 1, 10 bog je hotel Adamu dati perlóžnost velíke dolžnósti se zavésti bogú biti pokorn, 1, 58 veliko dobriga storíti dobí zdaj Jožef perlóžnost, ber. 25

Digitized by Google

Abraham je rajši slabši spašnik za ļubo vzel, kakor de bi bil perlóžnost h krégu in prepíru dajál; priļúdnost, humanitas: rog. 487 zadubili so to perjáznost, perlúdnost, ravn. 2, 1 vse kar perļúdnost nanèse morem opustiti, 2, 222 en krat je Jezus na dòmu per Matevžu z nektirimi céstnarji jédil. Na boļši z to perļúdnostjo jih je želel obrniti, škriń. 314 perlúdnost pridne žéne zvesely ńęniga možá! priúrnost, agilitas: ravn. 2, 155 prečudna je tičja perúrnost se živeti, varvati, gnezda znašati, ki jo na svet pernesó; rávnost, εὐθύτης, na rávnost gerade, sogleich: ber. 201 stojé držíte glavó na rávnost, küzm. 393 palica rávnosti je palica kralestva tvojega; razlóčnost, der unterschied: krist. 128 da je ova razlùčnost potrebna bila, a küzm. 315 rázločnost; razúmnost, die vernunft: škriń. 5 nakloni tvoje srcę k spoznańu razvúmnosti, de bó tvoje vuhú modrósť slišalu, za kaj aku bòš tvoje srcę k ràzvúmnosti naklónil, tèdaj bóš spoznáńe božje nàšàl, za kaj gospód dá modrósť inu iz ńegovih vust pride ràzvúmnost inu zastópnost, pok. 2, 26 na pameti je meni ràzvúmnosti zmankalu dobro od hudiga razločiti; a u ugrskoj slovenštini i u kajkavštini rázumnost: trpl. 39 vűsta moja bodo gúčala moudrost i premišlávańa srca mojega rázumnost, 94 bogá bojazen je začétek modrousti: tou je ena lepa rázumnost; gašp. 1, 232 gluboke rázumnosti zdenec; resníčnost, veritas: ravn. 2, 13 to strnílo božjih razodèń ji je iz noviga božjo resníčnost pričalo; rodovítnost, fertilitas: ravn. 1, 61 sedem let pride, de bo velika rodovítnost po vsi egiptovski deželi; rúžnost, ἀσχημοσύνη, μολυσμός: küzm. 277 zažgali so se vu žéli svojoj eden k drügomi možki z možkimi rúžnost činéči, 330 očistimo se od vse rúžnosti tejla, 430 doli dente vso rúžnost i obilnost hüdoube; samopášnost: pok. 3, 16 še zdaj čutim, koliku je meni moja samopášnost škodùvala, ravn. 1, 182 pomańkańe déla, preobilna jed in pijača, samopášnost očí ga (Davida) je v tako révo porínila, levst. žup. 25 občina je dolžna skrbéti in paziti, da ne bode lovskih samopášnostij; segúrnost, securitas: math. 2, 2, 255 koji pred Rimļani vu Jeruzalem pobégnuli su i med zidmi váraša svoju segúrnost iskali su; sítnost, molestia; slaboúmnost, ingenii tarditas: levst. žup. 83 imeti je na úmi tudi vsáko olajšílo, kakeršna so: prestópnikova mladóst, slaboúmnost, poprejšńe pošteno imé; sladkosnédnost, cuppedia: ber. 206 kdor iz sladkosnédnosti mnogotére in škodļive jedí zavžije, zbolí in oslabí; sládnost, voluptas: škriń. 317 ńih smęh je v sládnostih tiga gręha,

Digitized by Google

ravn. 2, 124 čast in sládnost, drujiga niso poznali, 2, 139 če vas lakomnost, jéza, sládnost k hudimu vléčejo; slovéčnost, die berühmtheit: rog. 479 teh slovéčnosti urédnih tugentov polna, 484 v vsèm bila je nèr slovéčiši, katéro slovéčnost žély ja nas en sledni; snagóltnost: ravn. 1, 43 obojiga se morete skrbno varovati: samogóltnosti in zapravlívosti (rog. 232 snagoltnost, 424 snagoutnost); snážnost, munditia: ravn. 1, 103 navdati jih tako je bog hotel per vseh rečeh z ļubezenjo do snážnosti, do lepe rédi in pa spodóbnosti; spáčnost, pravitas: ravn. 1, 17 spáčnost prviga svetá, 2, 271 Izraeloviga polka spáčnost je lepó in do živiga v ti lè príliki Jezus popisal; spodóbnost, die schicklichkeit: ravn. 1, 103 navdati jih tako je bog hotel per vseh rečeh z ļubezenjo do snážnosti, do lepe rédi in pa spodóbnosti; sprevédnost, die boshaftigkeit: nagfl. 169 pojbje so znali, kaj je on za volo sprevejdnosti naj več šíb vdáblao v šouli i domá; sréčnost, felicitas: pohl. tschup. 452 ńeh krayi inu ńeh tempel bodo uselej enako srečnost imęli, pok. 1, 127 z katęrim skleńen biti je moja edina srečnost, 3, 63 užę dolgu onę vidio našo srečnost; krist. 108 sréčnost nepočińeńeh vu toj véri mene vtemeļúje; stálnost, stabilitas: küzm. 333 naj se kak ne osramotímo vu toj stálnosti te hvále, 398 vu kom da bi obilnej šteo boug pokázati öročnikom obečańa tanáča svojega stálnost, prisego je djao med ńou, math. 1, 1, 219 strašimo se križa nositi, kojega vendar Jezuš z tulikum trplivnostjum i stálnostjum tia do konca živleńa svojega je nosil, 2, 3, 198 od stálnosti vu molitvi; stanovítnost=stalnost festigkeit, standhaftigkeit: škrb. 1, 199 dej, de vsi virni skuz izgled ńegove stanovítnosti inu svetósti zbudéni bodo spoznali, de . . , ravn. 1, 173 kraļ, čigar spreobrnèńe je le kak miglej že toļkrat trpelo, ki ni nikoļ stanovítnosti imelo, je kmalo potlej hud bòj z Filiščani zgubil, 1, 296 vsem ļudém so čist izgled zdaj bili neomajlíve stanovítnosti ti trije mladenči, 2, 210 veliko stanovítnosti in potrpežļívosti mu je potréba; stávnost, firmitas: math. 2, 3, 75 stàvnost ńegvoga nàvuka vsigdar bi bila za ńega govorila; súpnost, θάμβος: petr. 96 súpnost beše ńega obstrla; svojevóļnost, der eigenwille: math. 1, 1, 121 ne žalostete ńe nigdar po vašoj nepokòrnosti, svojvòļnosti, tvrdokòrnosti, 2, 3, 150 znamèńe svojvòļnosti; tréznost, sobrietas, σωφροσύνη: pok. 2, 26 ni bilú več per meni viditi ne potrpežlivosti, ne tręznosti; küzm. 271 istine i trejznosti rečí gučím, 378 zveliča se pa v rodjeńej decé, či ostáne vu veri i lübéznosti i v posvečeńej z trejznostjov,

Digitized by Google

383 dao nam je boug dühá lübéznosti i trejznosti; túžnost (tóžnost), tristitia: trpl. 23 doli je vzeo od túžnosti žitek moj; tvrdokórnost, obstinatio: math. 2, 2, 150 nad slepótum i tvrdokórnostjum Židovov ļutite se, 2, 2, 152 jeli ne vaša slepóta i tvrdokórnost tak velika kak je i ona bila Židovov? 2, 2, 197 naj vam vsu vašu tvrdokórnost i nepokórnost oprosti; tvrdovrátnost, die halsstarrigkeit: pok. 3, 71 iz globočine trdourátnosti, škerb. 1, 184 ako v smrtne grehe zagáziš, te bo bóg vdáril z duhovno slepôto inu trdovrátnostjo, ravn. 2, 184 žalosten nad trdovrátnostjo ńih srca se je v moža Jezus obrnil, 2, 273 komu ni nad Izraelcov trmo in trdovrátnostjo britkó! ubóžnost, paupertas: preš. 84 neúmnost in ubóžnost ste sestré; umélnost, scientia: ravn. 2, 62 šè veliko drujih potrébnih ukov in umélnost je, ki se jih, de svet obstojí, more več ali mań ļudí učiti; umétnost, ars: škriń. 221 dosti jezíkov bó ńegóvo vmętnost razglasòválu, 286 ena vmętnost je, katęra ne spodlety, 382 ony so z svojo umętnostjo lepú glasęčo múziko znàšli, škrb. 2, 78 dosti jih je blo, k' so bli v svoji slepoti inu neviri postarani, potopleni v hudobio, po kakšni vmétnosti so jih oznanvavci evangelia za Jezusove podložne strili? ravn. 1, 156 Davidova vmétnost na harpo mu je kraļove vrata odprla, 1, 287 nar umétniši, perļudniši in lepši zmed ńih je babilonski kraļ Nabuhodónozor k svoji postrézbi odbrati rekel in vse umétnosti in vučenósti jih navučiti, ber. 84 David je za voļo svôje posébne umétnosti v muziki na kraļov dvòr poklican, 122 David je bil zmed četvérih imenitnih judovskih mladénčov, kì si jih je Nabuhodónozor odbral ter jih je rékel na ńegovim dvoru rediti in vsih umétnost včiti, 147 desiravno živali nimajo pameti, imajo vender od stvarnika svoje umétnosti; úmnost, die vernunft, der verstand: pok. 1, 15 vsa moja prejšina móč, vúmnost in srčnóst je prešla; úrnost, die geschickte geschwindigkeit: škrb. 1, 178 očitno je, de duša to úrnost inu lahkóto le samo skuz to zadobí, ako táke déla večkrat dopernáša; várnost, securitas: pok. 2, 8 aku várnost boga boječiga Joba inu nesrečo neskrbniga Davida prav živu pomislimo, kdo bi med nami za se v skrbi ne bil? škriń. 13 i škrb. 2, 63 z vso várnostjo várùj tvoje srcę, ber. 181 deželini oblastnik skrbi za réd in pôkoj po vsim svojim vlastvi za várnost živļeńa in premožêńa svojih podlóžnih; vážnost, die wichtigkeit: ravn. 2, 33 ki bote s pametjo in vážnostjo druge presegali, 2, 266 talenti so dušine in telésne močí, so vážnost, premožèńe, čas in zlásti resníce in dušini daróvi (za isti pojam ima nagfl. 9 též-

Digitized by Google

nost: pri vučeńi je znamenite téžnosti doub djáńa vučitela z decouv); védnost, scientia: rog. 48 imèl je oblast vse tu užívat zunaj sadú eniga samiga drjvesa te vèjdnosti, ravn. 1, II. iz vsake povédi skorej bote božjo vsiga védnosti zpoznavali, 1, 313 ńegova vsiga védnost vse vse preséže, 2, 209 z védnostjo druge preséžete, ber. 25 vse skózi v ńegovo vsiga pričijóčnost in vsiga védnost mislimo; vérnost, die gläubigkeit, treue: škrb. 1, 512 lubite boga lubnost in vérnost, levst. žup. 113 s trdno vérnostjo in tesnó po svojej vésti pospeševati moč zdańih zakonov in ukázov; véstnost, die gewissenhaftigkeit: pohl. tschup. 300 per dostireh je cel en duh ene previsoku napęte vęstnoste; vl̥údnost, humanitas: math. 2, 2, 125 zvršl̥iva l̥ùbav i vl̥ùdnost je za isto jedna zmed naj osebujnešeh nàmerih vere krščánske, 2, 3, 156 od seh dòb bòg pri meni nájde dobroga sàda, kakti je: l̥ùbav, vesèl̥e, mir, trplivnost, vl̥ùdnost, dobrotivnost, vera, vèrnost, pravica, krotkòča i čistòča; vól̥nost, die willigkeit: ravn. 1, 237 tako huda ki je bila Jonova nepokoršina, tako lepa je ńegova odkrítost, možkóst in vól̥nost; vrédnost, dignitas, der werth: škriń. 255 daj duši čast po ńę vrędnosti, ravn. 1, 282 kako ga čemo po vrédnosti plačati? ber. 134 pobožnimu Oniju je véliko duhovstvo odvzél in to vrédnost in službo prodal ńegovimu hudobnimu bratu, nagfl. 3 v našem vrejmeni se je na puno vrejdnost pozdignola, 6 šteri pravo vrejdnost svojo má; math. 2, 3, 118 vuči da l̥ublena, krotka i pomirl̥iva namenèńa aldovu prepostàviti mòraju, ar vnogo vekše jesu vrèdnosti pred bogom; vsemogóčnost, die allmacht: math. 1, 1, 38 pokazal je on, kada zvrhu betežneh ruku vsamogúčnosti svoje je pretègnul, da je gospon i zapovednik nárave; v(ó)ščéčnost, das gefallen, rog. 50 prišàl je bil préd bugam ú eno tako ušéčnost, de le tò oznánit sturíla se je urédna sama mate božja, ravn. 1, 106 prvi snop, ki ga odžańete, nosíte duhovnu in duhoven naj ga nese v dar gospod bógu, de bo po gospodovi vščéčnosti, 1, 244 je poč to pòst po moji vséčnosti, de se človek táre kak dan? zadovól̥nost, die zufriedenheit: math. 1, 1, 235 ti zvršil jesi delo dnéva na moju zadovól̥nost, 2, 3, 20 po kojem naša zadovòl̥nost i dobročestnost povekšàva se, a krist. 12 zádovol̥nost; zahválnost, die dankbarkeit: trpl. 40 aldüj bougi zahválnost, 41 ki zahválnost aldüje, on mene čestí, nagfl. 76 vučeníci so vučiteli svojemi zahválnost i poštüvańe dùžni; a kajkavski záhvalnost: mulih pos. 169 koja nas na záhvalnost naj bol̥e genuti more, math. 2, 2, 13 pràve zàhvalnosti proti bogu, 2, 2, 30 zàhvalnost Sama-

Digitized by Google

ritanca i nezàhvalnost ostàleh zvràčeneh raztolnàčiti, 2, 2, 36 né on mogel nájti zadovólne réči za izgovoriti svoju záhvalnost, 2, 2, 79 hvála, část, poštéńe i záhvalnost ńemu naj bude, 2, 2, 157 koji z vekšum záhvalnostjum navúčańa bi prijeli, gašp. 1, 217 za to vsa tulikajše z velikum záhvalnostjum ńemu povrnuti i alduvati jesu hoteli; zastópnost, der verstand: škriń. 1 de bi bil majhìnim ràzvúm, mladeńču znáńe inu zastópnost dana, 220, 247, 268 itd., pok. 3, 137 nam razodevaš zastópnost v tih istih skrito, 3, 140 on je duh znańa, katęri nam dá potrębno zastópnost tebe inu sebe prav spoznati, škrb. 1, 204 ravno takó se godí v duhovni zastópnosti; zlovólnost, morositas: math. 2, 3, 113 Jezuš ne obsuđùje ovde vse fele zlovòlnost i lùtosti zarad očivestneh grèhov i hudòbih, 2, 2, 97 koji svoju zlovólnost taki kážeju, ako se ńim mesto, koje ńih dóstoji se ali ne dóstoji, ne dá, 2, 3, 131 kajti pak ovo úfali se nisu odprto reči, dali su svoju srditu zlovòlnost priliku spoznati z svojem pogledom; zlóžnost, commoditas: pok. 1, 90 tó zdravje se je ràzgúbilu, kęr sim męsu inu ńegovim želám stręči inu zlóžnosti jiskati začęl, 2, 15 mesú je začęlu zlóžnost inu posębno stręžbo jiskati inu se buntati, 3, 12 ne prosim ne za telésno zlóžnost, ne za časne dobičke, 3, 28 moji posti sramotę ńih požrešnost inu moje ojstru živleńe ńih zlóžnost inu le nobo, ber. 9 kako vèlik je še le príd živíne za nas ludí: služijo nam v ohrańêńe našiga živleńa, v našo zlóžnost in v naše vesêle, 190 tak člôvek je nehvalézen in brez lubézni do drugih ludi, z ktérih pomočjó je toliko prida, zlóžnost in veselа v svôjim živlêńi zadóbil; zmóžnost, das vermögen, die fähigkeit, δύναμις: math. 2, 3, 54 jeli pako vsi spoznávaju velikòču i zmòžnost ove večérje? zvédnost, peritia; pohl. tschup. 392 enikateri se le na dary svoje nature, na svojo urnost inu rodnost, na svojo pamet, zvędnost inu skušno zanašajo, 446 pruti vsi zvędnosti, ravn. 2, 259 zvédnost tega gospodárnika posnemajmo (upravo izvédnost das sich auskennen); žárnost, ardor: krist. 36 gdo bi mu (mesecu) bil mogel odrediti mesto i prostora tak prikladnoga med súncem i zemlum pokazati, da ne bi bilo sobstva, koje žârnost jednoga i dalečnost drugoga ze vsem dobro je znalo?

` na predzadńoj slovci imaju riječi, koje se grade od adjektiva (participa), u kojih ima u sing. nom. fem. ` na predzadńoj slovci na izvorno kratkom *o* i *e*: brezkònčnost: brezkònčen, die unendlichkeit (pohl. opr. 208); čemèrnost, morositas (pok. 1, 62 čùmernost); dostòjnost, dignitas, decentia: levst. žup. 170

Digitized by Google

dostôjnost, die würde, der anstand, a u kajkavaca dȍstojnost: petr. 3 onda búdu videli sina človečjega idúči vu oblake z velikum zmožnostjum i dóstojnostjum; dvȍjnost, dubium, διαλογισμός; hudȍbnost, die bosheit, schlechtigkeit; ļubožȅļnost, der wunsch nach liebe: math. 1, 1, 203 trsete se ńe po vašoj ļubožźļnosti predobiti; pobȍžnost, pietas: ravn. 1, 14 Kajnova pobȍžnost ali andoht je ž unajńa bila, a u Goreńskoj pobóžnost prema pobóžen; nerȍdnost, die unart, ungeschicktheit: levst. žup. 14 veže jih dolžnost, županu tudi ovaditi nerôdnosti, katére se morebiti godé po občini; ali goreński glasi neródnost; pohȍtnost, libido (a math. 2, 3, 67 pohotnȍsti); poštènost, honestas: ravn. 1, 140 nikoļ ne pozábi bog zvestobe, poštènosti, prida in boga boječiga živleńa, ber. 78 Samuel je bil žé zdavnej z svojo pobožnostjo in poštênostjo vse ļudstvo na svojo stran dobil; pravotvȍrnost, das rechtthun; math. 1, 1, 203 vi pobóžni i bogabojéči! ne dajte se po tom vu vašoj veri i pravotvórnosti vu blúdnost dopeļati; samȍtnost, solitudo: rog. 297 ú te samótnosti; skrȍvnost, mysterium; škodožȅļnost, cupido nocendi, malevolentia: ravn. 1, 52 za to, nè pa iz škodožȅļnosti ali hudiga srca, je pravil očetu; zdvȍjnost, desperatio: math. 1, 1, 180 kada su vre jen krát od túge i nevoļe obstrti, z tém vse boļe vu zdvȍjnost opadaju; zgovȍrnost, loquacitas (kemp. 385, tschup. 413, 414); zvršènost, perfectio: math. 1, 1, 77 za vekšu zvršènost nikaj više ne potrébuje se, 2, 2, 150 tolnáče nam zvršénost vsega veséļa, 2, 3, 104 Jezuš vučenike svoje na veliku zvršénost dopèļati hotel je, 2, 3, 204 štimal je, da na zvršènost drugo nikaj nè potrèbno, kak više puti postiti. — Tako naglašuju gdjegdje i ostale riječi s vokalom *o* i *e*: plȍdnost, pokȍjnost, zadovȍļnost, zmȍžnost itd. A u ugrskoj slovenštini i kajkavštini čuje se mjesto ` često ˝: betȅžnost, skrȍvnost itd. — Ali ipak samo: učenôst, eruditio: kemp. 14 oh koku nyh dosti skuz ‚nyeh' prazno vučen*ust* na tim svejtu se pogubè, rog. 410 bil je ena zvèjzda ú teh velikeh šulah zavol te vučen*usti*, škriń. 293 nevumniga vučenóst so besęde, katęre se ne morejo povędati, ravn. 1, 287 nar umétnišc mladenče je Nabuhodónozar rekel vse umétnosti in vučenósti navučiti, ber. 7 de zadobļênih učenóst ne pozábite, preš. 54 samôta, pȍst, učenóst, brevír nazáj ti spet dáli bódo mír, 96 nàj se učenóst in imé, část tvôja, roják! ne pozábi, 95 Čóp velikán učenósti, 99 od latínskih so pisárjev dobílí stárši učenóst v dežélo.

Digitized by Google

Naglas *daļe prama početku* riječi nego na *predzadńoj* slovci imaju supstantiva građena od adjektiva, koji imaju u sing. nom. fem., ili ređe od supstantiva, koji imaju u sing. gen. naglas daļe prama početku nego na predzadńoj slovci i to isti naglas koji ima adj. ili supst. od koga se dovode. Evo dva tri primjera:

bátrivnost, audacia, securitas: trpl. 25 ne prebíva kráļ v bátrivnosti po vnožini vojské, 37 cérkvi troušt i bátrivnost, nagfl. 137 oni moužje vu vesi, ki lüdí dugováńa ravnajo, tožbe skončávajo, réd i bátrivnost gori držíjo, se predhodníci zovéjo; boléhavost, die kränklichkeit: ber. 221 kóliko tavžent otrók in odrašenih je dozdej že s to pomočjó boléhavosti réšenih; délavnost, die arbeitsamkeit: ber. 36 pervadite se žé v prvi mladosti pridnosti in délavnosti; dobrôtļivost, beneficentia, benignitas: škriń. 369 dobrótlivost je kakòr žęgnan vrt, ravn. 1, 267 v sreči je Tobija dobrótlivosti izgled, 2, 74, ber. 24; lákomnost, avaritia: ravn. 2, 220 varita se varita lákomnosti; nágibnost, πρόσκλισις: nagfl. 8 krotka nágibnost; nágńenost = nágibnost: ber. 200 perludnost se štéje med perpomóčke, si ļubézen in nágńenost drugih ļudí zadobiti; náklonost = nagńenost: küzm. 277 za to je je dáo boug na gnüsne náklonosti, 346 tejlo so ráspili z náklonostmi i želámi vrét, 358 ta náklonost naj bode vu vami, štera je vu Kristuš Jezuši, 365 vmárjajte hotlivo náklonost, 370 vu náklonosti pozeļejńa, nagfl. 77 vučeníci se k svójim šoulskim pajdášom z dobrovolnov náklonostjov oponašasti morejo; nâ(o)pačnost, die verkehrtheit: ravn. 2, 137 čisto od nevošlivosti in nápčnosti je naše srce; násladnost, voluptas: petr. pred násladnostmi, math. 2, 2, 51 nàsladnostjam podánomu jesu neznáne zapovedi zdržnosti, 2, 2, 94 bog občúvaj, da bi ja vam vu oveh svéteh dnéveh vse násladnosti i veséļa prepovedati hotel, 2, 2, 102 živeli su razpuščeno vu vseh násladnostjah, 2, 2, 110 pripraven budeš vsu zemeljsku násladnost pogubiti, 2, 2, 130 kak vnogi kváre svoje zdrávje po násladnosti! 2, 2, 148 čakali su oni od svojega mesiaša vremenito bogátstvo i zemęlske nasládnosti, 2, 2, 210 vu ńihoveh nàsladnostjah, 2, 3, 101 slùžbu Jezuša zarad nestálne gréšne násladnosti nigdár ne ostávļajmo, 2, 3, 146 násladnostjam podáni ļúdi, krist. 138 da bi i vsa skupa vesèļa i násladnosti nam sveta ovoga za raj včinila, ne bi vendar bila domovina naša; nástojnost, studium, sedulitas: math. 2, 2, 184 vtažil je gorúču nástojnost svojeh vučeníkov, 2, 3, 191 vužgán od nástojnosti i žeļe poštuváńa hiže bóžje tiral je z bičem malu i

Digitized by Google

veliku marhu skupa z penezomúntari van, 2, 3, 193 svetu nàstojnost je imel; nástornost, odium: math. 2, 2, 47 ne spravļajte na ovom svétu blága, gde niti od molov, niti od hrđe, niti od tatskih nástornostih, né segúrno, 2, 3, 43 vezda mi znàmo, gde vu vseh skušàvańah i nàstornostih peklènskeh zàvetje i obrambu iskati mòramo; nedòstojnost, indignitas: math. 2, 3, 191 mešniki trpeli su ovu nedóstojnost; nenávidnost, φθόνος; küzm. 381 z šteri' shája nenávidnost; gasp. 1, 692 vrag z nenávidnostjum svojum je hotel mreže prepréčiti; nepremîšļenost, imprudentia: ravn. 2, 222 bog bi táko nepremíšlenost zaméril; neubôgļivost, inoboedientia: škriń. 4 nevumne bo ńih nevbógļivost končála; ničêmurnost, gledaj sprijeda ničemúrnost; obêselnost, παραμύθιον: küzm. 358 či je kákša obéselnost lübézni; čuje se i obèselnost, a küzm. 375 obesélnost; óčutnost: nagfl. 87 vu kom se skažüje eti psa čednost, návučnost, oučütnost? osúpńenost, die verblüfftheit: math. 2, 2, 76 kajti čudo ovo nijeden zmed nazòčneh razmeti niti presèči ne mogel, tak ni moglo takáj pri ńih kaj drugo, nego stràh i osùpnenost zrokuvati; pámetnost, die vernünftigkeit, verständigkeit: ravn. 2, 60 ńé lišep je bila sramožlívost, boga bojéčnost, pámetnost; rázumnost, σύνεσις: küzm. 301 pogibim modroust ti' moudri' i rázumnost ti rázumni' zavržem, 362 naj se napunite spoznańem voule ńegove vu vsoj modrousti i rázumnosti dühovnoj; a u kranštini razúmnost; špárovnost, die sparsamkeit: ravn. 2, 235 pametna špárovnost je povsot oči imeti, de se nič ne potrebzá, de vse ludém zadéne; umétalnost, die geschicklichkeit, kunst: (kemp. 289 veliku žlahtniši je ta vuk, kateri doli z božyga noterdajania pride, koker leta, kateri se skuz človeško umetounost z veliko mujo zadoby) levst. žup. 198 umétavnost; ali i umetálnost: škriń. 191 kakòr kadàr lęsni dęlavèc enu rávnu drèvú v lógi posęka inu to istu omaji inu po svoji vmetálnosti iz ńega eno za živleńe pridno posódo zvestú izdęla, 361 slęhrni je v svoji vmetálnosti módèr; zanîkrnost, die nichtsnutzigkeit: škrb. 1, 139 deleč žene sojo zaníkernost; zaûfanost (i zaùfanost): das vertrauen: math. 2, 2, 32 puni zaúfanosti prosili su ga, 2, 2, 63 imajte zaùfanost vu milostivno proviđeńe božànsko; znîženost, die erniedrigung: trpl. 112 kí se je vu zníženosti našoj spoumeno z nás; zôprnost, die widerwärtigkeit: rog. 459 kemp. 155, škriń. 15 zupernost, škrb. 1, 208 pride čez te ena zópernost ena težava, te prec premága nevólja, 1, 213 kadar te ena zópernost objide, zdihni; zvîšenost,

Digitized by Google

die erhöhung: küzm. 329 seo si je na desnico zvíšenosti, trpl. 45 naj se zgrábijo vu svojoj zvíšenosti; itd.

Tvorka *at, jat* veoma je rijetka:

p e č â t i p è č a t, gen. pečâti, sigillum: ravn. 1, 298 zgodaj drugo jutro gre z Danielam kraļ spet v tempel. Kraļ reče: Daniel! so cele pečáti? küzm. 443 naj odpré knige i odvéže sedem pečát ńegovi'; s v o j â t, consanguinei.

Tvorka *ot* veoma je rijetka, a naglas dolazi na slovci pred tvorkom:

l á g o t, die bequemlichkeit, gemächlichkeit: let. mat. 1879, 143 z lágotjo smo délali; l á k o t, fames (ber. 206 zméren in trézev je pa tisti, kteri le tóliko jé in pije, kolikor mu je tréba, de svôjo lakot in žéjo prežêne; s r á m o t, dolazi u kajkavaca u frazi: komu kaj na srámot včiniti, jemand etwas zu trutz thun.

Tvorka *ot* = ѧть veoma je rijetka:

k r è ļ u t, ala: gašp. 1, 140 spametneši je on od vsakoga Dedaluša, koteri brzo nam poda kréluti svoje, kov. kemp. 191 pod sêncum krélutih tvojeh bránila se je od nahrupéčeh skušávań; p e r ô t, p e r û t, πτέρυξ: (dalm. 2 hrom. 3 ena perut, jezaia 10 z eno perutjo), let. mat. 1880, 167 perót, i, f. brada pri kļuči, Podkrnci. Perút, i f. isto v Laščah, levst. žup. 138 zgoraj imenováni ļudjé so tudi dolžni hróste, dokler kóli so v perútih, vsak dan tistega rokú, kar ga ustanoví župan, otrésati z lepôtniga in sadniga drevja, dain. slov. 106 perót die feder, küzm. 47 kelikokrát sem šteo vküp spraviti otroke tvoje, liki kokouš vküp správla píščance svoje pod perouti, i nejste šteli; trpl. 12 vu senci perout tvoji' skríj mené, 28 sinovje človeči se vu sénci perout tvoji' vüpajo, 45 na sénco perout tvoji' se zanesém, 48 zavüpam se na obrambo perout tvoji', 49 vu senci tvoji' perout se zvišávam, nagfl. 107 perouti (kokouši) so krátke, 109 obé (kokouš i gouska) perouti máte; a kajk. p è r u t petr. 14 i ev. trn. 12 koliko krat jesem hotel skupa spraviti sine tvoje, kakti spravļa kokoš pod péruti pípliče svoje, te nési hotel. — (U plur. dolazi u kranštini i sredńega roda: schön. 25 kókla vkup spravi svoja piščeta pod peruta).

Riječi, koje se grade tvorkom *tev* (= tvь) imaju potisnuti naglas na slovci *pred* tev:

b r î t e v, novacula: met. 186 brítьv; c e n î t e v, aestimatio: levst. žup. 42 po tem je treba vzdigniti cenítev, 102 cenítve; č a s t î t e v, veneratio: ravn. 1, 180 edino prava božja častítuv je pokoršina bogú; d a r î t e v, das opfer: ravn. 1, 147 Samvelova

Digitized by Google

darítuv, 1, 186 naj grem v Hebron, de opravim darítuv; dobîtev, victoria: ravn. 1, 147 Samvela darítuv in boja dobítuv; dopolnîtev, die erfüllung: ravn. 1, 126 razodel je z dopolnítujo svoje oblube svojo zvestòbo; dovolîtev, die erlaubniss: levst. žup. 26 občinskih gozdov nij brez dovolítve sméti mej občáne razdeļevati; gńilâtev, putor, putredo: ravn. 1, 249 gniļátuv bo ńih korenína; grozîtev, minae: ravn. 1, 120 od grozítve se torej tvoje máńšajo naši vsi dnévi; klêtev, das fluchen: škriń. 265 takú je tudi bogátimu móžu ena klętu, 253 napuh je slęhrniga gręha začętik: katęri v ńemu tičy, bó z klętujo napólńen, ravn. 1, 190 morebiti se ozrè bog na mojo nadlogo in mi ńegovo klétuv v blagre spreobrne; kosîtev, die mahd: nagfl. 185 dežď zna i škouditi v kosídev, žétvo, sejádev; mlatîtev, das dreschen: nagfl. 163 ka vse se godí vu žétvi notri do mlatídvi? molîtev, oratio: ravn. 1, 38 taka molítuv je nar lepši, 2, 151 veléva známeńe vsaki dan pobolšańa dajati in pa že med molítujo ga dati, itd.; morîtev, der mord: ravn. 2, 48 toļko vére imajo božje prerokbe per ńim (Herodežu), de morítuv otroka na ńe zida, 2, 126 vučíte se, še takó za véro ponášati se, nič tega ni iz boga, če se na sovražtvo, na pregańańe, na razbóto, na hrup in morítuv obráča; nastanîtev, die einquartierung: levst. žup. 18 o vojáških stvaréh kakeršne so: vojáški nábor, žandarstvo, nastanítev, priprége; obrnîtev, die wendung: ravn. 2, 66 bilo bi žalostno, ako bi se per vsi ti lepi božji obrnítvi vender le od kakšniga otroka rèči moglo: starši ko je hujši je; obûtev, die beschuhung: met. 43, 186 obútьv; pêtev, cantatio: ravn. 1, 152 od jutra do mráka pokrájn pétuv ob'duješ; plemenîtev, die veredlung: levst. žup. 45 oznani, kako se je vršíla końska plemenítev; plêtev, das jäten, met. 40 plętьv; preklêtev, die verfluchung: škriń. 372 takú gredô hudobni iz preklętve v pogubléńe; razdelîtev, die vertheilung: levst. žup. 192 razdelítev v svoje razne oddélke; razvrstîtev, die klassifikation: levst. žup. 192 końska razvrstítev; rešîtev, die rettung; erledigung: levst. žup. 12 te rešítve so po svojem lici poročíla; sêtev, die saat: ravn. 2, 197 nikoļko zrńa med sétujo je na pot perletélo; spolnîtev, die erfüllung: ravn. 2, 47 božja notrajna ļuč jim tih prerókeb spolnítuv pomenuje; stvarîtev, creatio: ravn. 1, 3 stvarítuv svetá, 1, 5 spomín hraniti ńegove stvarítve; štêtev, die zählung, rechnung: levst. žup. 94 kadar se hiže razvrščajo po razrédih, tedaj se dévajo v štétev le sôbe in staníce; trgâtev, vindemia: škriń. 341 sim pręše

Digitized by Google

napólnil kakòr tá katęri je v trgátvi, ravn. 1, 134 obhájali so trgátuv; volîtev, die wahl: levst. žup. 6 glôbo prisoja tistemu, kdor se brani ná se vzeti občinsko volítev; voščîtev, das wünschen, die gratulation: ravn. 2, 12 Elizabeta, to vošítuv zaslišati, je bila od svetiga duha razsvétlena; začêtev, der anfang: ravn. 1, 204 med svojiga kraļestva začétujo mu jézar žgávšiń na en krat opravi; zidâtev, der bau: levst. žup. 74 vsaka zidátev bodi v skrb izročêna véščemu in razúmnemu gradíteļu; ženîtev, die heirath; hochzeit: ravn. 1, 47 nevésta je tiste čase obličje v péčo zakríto iméla, dokler se ni ženítuv končala, 1, 277 ker se je bil vender le nekoļko dalej z ženítujo sin zamudil, je stariga Tobija začelo skrbeti doma; žêtev, messis: ravn. 1, 223 kdor daja roso in dež pa žétuv obilno; itd.

Na tvorci " ima: betĕv (čitaj bьtй) ein klein wenig, ravn. piše bìtev; 1, 51 vzami to bìtev darú od mojih rok.

6. Riječi, kojim je tvorka *ad, jad* imaju ˆ na tvorci:

gńilâd, das faulicht: met. 50 gńilád, dain. sl. 48, 105 gnilád; krhļâd, res fragiles; kurjâd, das geflügel: let. mat. 1879, 142 kurjád, Škriļe; lubâd, cortex; plaščâd, die fläche, met. 50 plaščád; plibâd, parva animalia; prholâd, res marcidae: dain. sl. 48, 106 perholád, das morschicht; rubâd, die masern; suhlâd, suholâd, sarmenta arida: met. 50 sьhļád, dain. sl. 107 syholád, das dürricht; sušmâd, das dürricht: met. 50 sьšmád; zeleńád, olera: met. 30 zelenád; zverâd, ferae; živâd, animalia: dain. sl. 107 živád.

Tvorka *ed* dolazi jedino u riječi: govêd, das rindvieh uz neutr. govédo: ravn. 1, 108 če se vidiš komu govéd ali ovco zgubíti, ne odvračaj očí, nazaj mu jo pèli, 1, 223 govédi so strašno mukále, levst. žup. 58 kadar se tuja govéd žene skozi selíšče, naj domača bode zaprta.

7. Riječi, kojim je tvorka *v, ev* (= ъvь. y), imaju:

a) na *zadńoj* slovci ˆ: nozdrvî, nozdr̂vi i nozdrvî, pl. nares: levst. žup. 178 nozdrvì, íj, f. nosníce, smrček, die nasenlöcher, die rüstern, 60 iz nozdrvíj se cedí vôzger; obrvî, obr̂vi i obrvî, pl. supercilia: dalm. job 3 ne gledaj obrvy te jutrove zarje; ostr̂v, hüfel, baum mit kurz behauenen ästen, a let. mat. 1880, 164 ostr̀v, í, f. pri kozolcu glavni steber, katerega podpirajo opornice, Tolminsko, met. 187 ostьrv harpfe ohne dach; postr̂v, die forelle. Ostrv i postrv govore se u goreńštini troslov-

*

čano mijeńajući krajńe v na u s ˝ na predzadńoj slovci: ostĕru, postĕru.

b) na predzadńoj slovci ´: bréskev, die pfirsich: kop. 252 bréskov, met. 186 bręskъv, ravn. abc. 63 na drévju rasejo čéšńe, murve, marélice, slíve, hruške, jabuka, oréhi, čéšpļe, bréskve, néšple, ber. 155 od vrtnih ali sadnih drevés imamo mnogotere razpôle, kakor: jabelka, hruške, slíve ali čéšpļe, čéšńe, bréskve, marélice, kòstań, oréhe, murve. Čuje se i brèskev; búkev, fagus: met. 186 búkъv, a kajk. bùkva; búkvi, pl. liber, das buch (dalm. 2 hron. 34 buqui, pokl. opr. 231 iz bukuv), škriń. 216 se je podál na bráńe postáve, prerókov inu drugih búkuv, pok. 3, 67 iz drugih búku svetiga pisma; cérkev, die kirche: küzm. 349 naj bode glava nad vsejm te cérkvi, 47 šteroga ste vmourili med cérkevjov i oltárom; ígev, das jochholz; ļúbav, amor: petr. 270 lúbavi etc.; ali i ļubâv: zagr. 4a 400 ļubàv, milošču i darežlivost, gašp. 1, 17 ovo je neizgovorna ļubáv otca boga nebeskoga suprot tebi; mlézev, die biestmilch (a i mlézivo); mŕkev, die möhre, a u kajkavaca: mŕkva; ostrógev, calcar: nagfl. 107 kokouš na vsákoj nogi má štiri prste, kokout ostrougvi; rákev, der sarg: levst. žup. 191.

c) na predzadńoj slovci `: pònev, die pfanne: (dalm. 2 hron. 35 ponveh = ponvéh); rètkev, der rettich: ravn. abc. 61 čebule vsadé, semtertje potáknejo rètkve, kúmar, bòba, graha; a i rétkev: ravn. ber. 157 kuhinske zeliša so mnogoteri razpôli: koreńe, répa, pésa, kolrava, rétkev, petršil, zélena itd.

Na prijedlogu ´ imaće: nárokev, armilla; a da je riječ u goreńštini obična, glasila bi: narôkev.

8. Tvorka *ič* dolazi u riječi: deklîč, puella: dain. slov. 105 deklíč, íči, das mädchen. Dolazi tako i u kajkavskih kńigah.

Tvorka *oč* dolazi u riječi: štrkôč, der strichregen: let. mat. 1880, 194 če ne pride kaka štrkóč.

9. Tvorka *oš* dolazi u riječi: kokôš, gallina, u goreńštini oš glasi uš: kokûš: (ravn. 1, 8 kokuš nam jajca daja), kop. 251 kokóš (kokúš) 253 kokúšama, kokúšam, kokúšami, kokúšmi; küzm. 47 kokouš vküp správla píščance svoje pod perouti, nagfl. 107 kakša stvar je kokouš? kokouš je perotnáta stvár, lasnosti kokouši, 108 kokouš krákriva i kokodáče, i kokouš je vrla stvár, čigli' gdate dela kvár, 109 gous je vu tom priglihna k kokouši, ka je i tá kak kokouš z pérjem obrašena; u kajkavaca kòkoš i kökoš. U

Digitized by Google

kajkavštini dolaze i štokavske riječi: püstoš desertum (petr. 127) i város, urbs, ali se govori i piše: váraš.

10. Tvorka *ež* dolazi u kajkavskoj riječi: prätež, suppellex, čuo sam: napravila mu je jarem, ham i celu pratež. U belost. 400 pratèž.

B. Kako se ženskim supstantivom na suglasno u deklinaciji naglas mijeńa.

1. Riječi od jedne slovke.

U ńih dolazi a) ˆ: čâst; b) ¨: nïť; c) ´: pót.

a) Riječi s ˆ u sing. nom.

U kranjštini pada naglas u svih ovih riječi naj običnije na padežni završetak i to kad je dvoslovčan na predzadńu slovku α) kao ˆ u sing. gen., u plur. i dualu nom. voc. acc., β) kao ´ u sing. instr., u plur. (i duala) gen. dat. loc. i instr., γ) kao ¨ u sing. dat. i loc. onih riječi, u kojih ima povokaļeno *r*, rado i u onih, u kojih ima samoglasno e = ѣ pak a. Nu u sing. dat. i loc. obično naglas ostaje na početnoj slovci kao ´, a kao ` na *o* i *e* (ne = ѫ, ѣ i ѧ). Evo primjer:

singular:

nom. voc. acc.	strân	kôst	vȓv (vĕru)
gen.	straní	kostî	vrvî
dat.	stráni	kòsti	vrvï
loc.	stráni	kòsti	vrvï
inst.	stranjó	kostjó	vrvjó

plural:

nom. voc. acc.	straní	kostî	vrvî
gen.	straní	kostí	vrví
dat.	straném	kostém	vrvém (vrvïm)
loc.	straném	kostéh	vrvéh (vrvïh)
inst.	stranmí	kostmí	vrvmí

dual:

dat. i instr. stranéma, kostéma, vrvéma, (vrumä).

U ugrskoj slovenštini imaju ove riječi u sing. naglas obično na početnoj slovci, osim u instr. U plur. (i dualu) ostaje naglas na početnoj slovci obično samo u gen., u ostalih rado biva što no u kranjštini. U plur. dat. loc. i instr. dolazi često završetak po ā-deklinaciji: am, ah, ami, ama. Evo primjer:

Digitized by Google

	sing.			plural
nom. voc. acc.	rêjč	nôuč	ričî	nočî i nôuči
gen.	rêjči	nôuči	rêjči	nôuči
dat.	réjči	nôuči	ričêm, ričâm	nočêm, nočâm
loc.	réjči	nôuči	ričêj, ričâj	nočêj, nočâj
inst.	ričjôuv	nočjôuv	ričmî, ričâmi	nočmî.

Riječ s ô u sal ima o kratko: gen. sȍli.

U kajkavštini prijelazi naglas na zadńu slovku obično samo u sing. i plur. instr. kao ˆ. U ostalih se padežih naglašuje početna slovka čas kao ˆ čas kao ˝, kako gdje ļudi govore. Nu u plur. dat. i loc. dolazi dosta često i u knizi naglas na zadńoj slovci kao ˆ. U ńekih se krajevih razlikuje dugo *o* od kratkoga tim, da se ono govori na dvoglas kao uo, tako na Visokom ispod Varaždina: buol gen. bȍli, kuost gen. kȍsti, suol gen. sȍli, zuob gen. zȍbi, itd. U sing. dat. i loc. i ˊ. Evo primjera:

	singular:			plural:
n. v. a.	rêč	bôl	rêči	bôli i bȍli
g.	rêči	bôli i bȍli	rêči	bôlih
d.	réči	bȍli	rêčim i rečêm	bôlim i bȍlim
l.	réči	bȍli	rèčih i rečêh	bôlih i bȍlih
i.	rečjûm i rêčjum	boljûm i bȍljum	rečmî i rêčmi	bolmî i bȍlmi i bôlmi.

Evo primjere iz knige.

a) iz kranštine

sing. genetiv na î:

cêv: dalm. job. 31 moja roka se razlomi od ńe cevy, levst. žup. 168 cév, ſ, f. die röhre.

čâst: dalm. 2 hron. 17 on je imel veliku blaga inu časty, jezaia 42 ne čem moje časty obenimu drugimu dati, prip. 5 de ne daš ptuim tvoje časty, 16 sivi lasi so ena krona te časty, itd., schön. 14 čakamo na izkazańe te časty tiga velikiga bogá, 238 ne bodimo želni prazne časty, 289 kadàr bo syn tiga človéka sedìl na stolu svoje velike časty, bote tudi vy sedéli na dvanajst stolih, 361 mu je dal krono te časty, 389 vreden si hvale inu častí, kast. cil. 30 kai bo tebi pomagalu tu velańe te časty? 81 ofert, posvitne časty žele inu prazna hvala so si bližńa žlahta, 88 aku ti tu govoryš, taku nési obene časty vrédn, 89 oholu inu prevzètnu po zemli hodiš, na ńei časty, hvale inu oblasti yščeš, 208 zakai ti ńemu ne daš (v) vsih ričéh časty inu

Digitized by Google

hvale? 265 poželeńe te časty nema konca, 323 životi časty, dobriga, lahkiga živeńa yščemo, rog. 21 polonal je g. bug Vriha tega s. škofa iz pláčylam te časty prèd angeli, itd., kemp. 152 ony so polni resnice inu nebeške časty inu niso želni te prazne posuetne časty inu hvale, 14 le ta je resničnu velik, kateri to visokust posvetne časty za nič drży, itd., jap. ev. 91 kadar bó syn tiga človęka sèdel v stóli svoje časty, bóte tudi vy sedęli na dvanajst stolęh, 64 en prerok ny brez časty kakòr lę v svojim kraji, 433 od ludy jest ne vzamem časty gori . . te časty vy ne yšete, itd., pohl. tschup. 314 on be imel narediti, de nas želnost te časty na slepy, 361, 399, 470 itd., jap. prid. 1, 24 my smo držali ńih konec brez časty, 1, 203 na stolęh te časty, 2, 55 en človek katęri nory se ne šóna ne časty ne gvalti, 2 140 od kod pride napuh, prevzętnost, časty lakomost? 2, 302, 318; škriń. 50 stárost, katęra se na pôti pravice znajde, je ena časty pólna króna, 80 od časty potláčen, 160 ńih velika stárost bo brez časty, 162 potle bodo ony brez časty vmrli, 227 človęka čast pride iz časty ńegoviga očęta inu syna sramota je oče brez časty, 250, 290, 380 itd., traun 53 odprite vrata, de krajl tę časty nóter pójde; kdó je ta krajl tę časty? gospód tęh vojskâ, on je krajl tę časty, 333 ny nikoli časty lakomen bil, 362 ony bódo od lejpote inu časty tvoje svętlosti govorili, pok. 1, 61 svęjt bó spoznal, de sim nekàdaj prelákomen posvęjtne časty bil, 3, 12 prosim za povišańe tvoje časty, 3, 33 ręši nas, gospod, na volo časty tvojiga imęna, 3, 130 ony so časty inu blagá lákomni, škrb. 1, 94 dej mi gnado, de bom tudi po smrti zamogel najti živleńe toje častí, 1, 367 druzih želá nimajo, kakor do bogastva, do posvetne častí, 1, 422 vam bo króno nebeške častí na glávo postávila, 1, 149 ke b' nič ne perpomógel h pogmerańo ńegóve častí, 1, 163 obilnost vse častí, 1, 272 je otel vso svitlóbo soje častí preč odložiti, 1, 299, 303 itd., ravn. 1, 57 Jožef otéti svojo čédnost ali krepóst se še le vsiga vána: častí, veseļa in dobička, 1, 170 ne smé omadežovati svoje slave in častí, 1, 214 Jona bil je ošaben in ves lačen častí, 1, 247 bogú z nobeno drugo rečjó lepši ne moremo skazati častí, 2, 146 opomińal je, de tega nè delati iz prazne častí, 2, 302 ktiriga je lepa duša iz gole častí in ļubezni do Jezusa počela, 1, 318 Aman v svihkah se vse dolžne častí spozábi, itd., ber. 203 pametnost, perļudnost, dve rečí, oblačílo vrédno

Digitized by Google

je častí, preš. 56 na vójsko je šèl, se srčno bojvàl, častí ni, mír je támkej iskàl.

hôt: levst. žup. 171 hót, í, f. gl. nalóžnica.

jêd: schön. 412 ta trétja (zapoved) je ob petkih inu sabbótah mesne jedy se zdržati, kast. cil. 34 pusti od le te jedy, rog. 228 solzè bodo meni uselej na mesti kruha, ijdy inu spiže, 458 Lacaedemonierji tem užè nekolku podrášenim synovam dali niso jedy druge kakòr tu, kar so oni iz to strélo zbyli inu zadúbili, jap. ev. 40 en dęlavec je vręjdèn svoje jedy, pohl. tschup. 572 on se je nam dal pod podobo ene cel gmajn jedy namreč tega kruha, ene jedy, katiro znamo vsak dan imęti, kug. ta čas ne vzame živina obene jedy, jap. prid. 2, 152 ony zamęrkajo, de vy v bogastvi plavate, kęr se pak ony v tem časi brez ene kaple ali grižleja gorke jedy vidio, se potóžio čez boga, škriń. 70 ne žéli od jedy tiga istiga, per katęrimu je lažnivi kruh; ne jęj z nevošlivim človękom inu ne žéli ńegove jedy, 95 od jedy sit postáne, škrb. 1, 45 de truplo konc ne vzame, se boji človk vsaciga škodliviga lufta, vsake škodlive jedí, 1, 263 ktir čez čas jedí v posti pijé, 1, 245 Adam je bil zavol jedí prepovédaniga sadú iz paradiža izgnan, 1, 248 kolker več si na truplo od jedí inu pjače pertrgajo, 1, 272 ktiri do te nebeške jedí obéne prave lakote nimajo, 1, 428 bog se posluži slabiga vreména, škodlive jedí ali piáče, de človeka z boleznjo vdari, itd. ravn. 1, 42 en krat kuha sók Jakob iz léče. Ezav pride ravno iz hóste. Nikoł blezo še ni vidil te jedí. Mu reče: daj mi kaj te take rudéčkaste jedí, ves se lakote opotíčem, 2, 87 Jezus ni le jedí stradal v pušavi, vsiga dušniga veseła pogréša, ber. 133 od tega časa je bilo nespravno sovraštvo med Judi in Samarijani, de še jedí in pijáče eden od druziga néso hôtli vzéti, 148 so vso zimo brez jedí, 209 varite se sovraštva, kér po ńem kri kipí, nepôkoj vstane, slast do jedí mine.

klêt: levst. žup. 173 klét, í, f. kelder, der Keller.

kôst: dalm. joan. 19 vy némate ńemu obene kosty zlomiti, jap. ev. 516 vy nimate ńemu obene kosty zlomiti.

krî: schön. 22 katéri néso od te kriy, 24 čez vas pride vsa pravična kry od kriy tiga pravičniga Abela noter do te kriy Zaharia, 293 Haceldama, tu je ena nyva te kriy, jap. ev. 40 ne bote pyli ńegove kryvy, tschup. 372 ńegove kryvy glas upye use skuzi k pridu tęh gręšnekov, 427 svoje posle da kryvy stiskajo, 540 enu iz mesa, kryvy inu kosty skup stlačenu telu,

Digitized by Google

547, 558, 612 itd., kug. 56 če hočete to mrtvo živino gori djati, bote eno mehko, napihneno, čez naturo veliko vrano polno ene goste, črnkaste, rjavkaste krvy, katęra se pęni, najdli, 101 vse letę sorte živeža so po všafańi tę živine, ńę trupla, ńę bolęzni inu kryví arcnya, jap. prid. 1, 11 tebe ny zavęza tę kriv y nazaj držala, 1, 12 ali taku vračuješ to drago cęno tę kryví, katęro sim za tebe prelyl? 1, 246 ńegovu presvętu telu se je iz ńę nar čistiši kryví furmalu, 1, 348 mašuj me! naj povrne ta nevsmileni to drago cęno moje kryví!, 2, 31 cartane solzę, katęre so bile ta prvi óffèr tę iste kryví, 2, 117 hynavci med christjani krivy postanejo tiga presvętiga telęsa inu kryví Jęzusa Christusa, itd., škriń. 3 ńih nogę hitę k preliváńu krivy, 91 krivy želni ludję sovrážio nedólžniga, 170 jest sim bil izdęlan iz krivy človęške rodovitnosti, 260 ne bo krivy sit, 368 krvy preliváne itd., traun 9 ta kryví želni inu goluf sta pred gospodam gnusoba, 27 ńih nogę so hítre k prelivańu te krvy, 58 ne vmori me z' timi krvy želnimi, 66 kaj za en dobiček boš imel od moje krvy? 125 ręši me od dolgá tę krvy, 134 krvy želni ludję 141 pomagaj meni zupèr krvy želne ludy, 165 tvoja noga ima od krvy tih sovrážnikov mokra biti, 204 pústi nas z našimi očmy nad nevęrniki viditi maštováńe prelyte krvy tvojih hlapcov, 350 odstópite od mene vy krvy žélni možję, škrb. 1, 474 smrti inu kriví deležni bomo, 1, 197 de b' ne teklo več tolko nedovžne kriví, 1, 305 k' so vidili Judje Jezusa brez človeške podobe, brez živleńa, brez kriví, jim je zadosti blo, 1, 308 gnada je cena s. kriví, greh je zametáńe s. kriví, 1, 309 če je vpitje Abelnove kriví celo hudo vreme, vse sorte nesreč inu štrafeng čez Kajna sklicalo, kaj bo še le zamogla Jezusova krí čez grešnika? 1, 310 mislite morbit, de ta glas Jezusove kriví ne bo meč božje pravice nabrusil? ravn. 1, 170 bog te ovéra, de krví ne prelivaj! 1, 184 réši me od zadolžène krví, 1, 200 ne boš mi ti hiše stavil, ker si vojšák in ker si kri prelival. Tolko krví prelívši nisi za to, 2, 32 Davidove krví je bila Marija, 2, 99 nikar kaple ni v ńemu napčine krví, ber. 147 med mrgolince štéjemo živali, ki imajo na mésti krví belo mrzlo sokrovico, 210 ne sedíte v šoli skļučeni, ampak na ravnost, de se prsi ne vtisnejo in oték krví ne vstavļa, preš. 173 ne jéńa pred, dokler ni zádńa srága krví prelíta, 184 razodéva kak, kar grešíla sta Adám in Eva, na kríži operó krví potóki, 168 dokler krví ne vtêče

Digitized by Google

zádńa snága, u čb. 5, 26 ni táke je mladénke, ko naše je krví deklè.

lâst: levst. žup. 174 lást, *í*, f. das grundeigenthum.

lâž: kast. 286 letu je zastopnost te pohlevčine svoje lastne hudobe drugih dobrutam perglihati, skuzi kateru en slédni nar popolnimiši se more prez vse lažy tem drugim nepopolnimiši šacati, ravn. 1, 55 o grdòba lží!

lôv: levst. žup. 175 lóv, *í*, f.

mâst: pohl. opr. 260 ogn se z' tolkajn vikšem plemęnam na quišku pouzdiguje, kolkajn več vojla ali masty se na ogn polyva, jap. prid. 2, 24 hudobia katęra je iz ńih masty zrasla, ravn. ber. 152 od ene same ribe se dobí 80 do 90 kadí ribje mastí, i dalm. jezaia 34 je debel od moje masty.

mêd: levst. žup. 47 de se ne bi sol tehtala z utezmí od rumene medí.

môč: dalm. u predgovoru: človek nema močy čez duha, 2 hron. 20 v vas nej močy pruti letemu velikimu kardellu psl. 59 jest hočem od tvoje močy pejti, psl. 89 ti si ńih močy hvala, djańe ap. 6 Stephanus poln vere inu močy je delal čudesa, ebr. 1 vse rečy nese v besédi svoje močy, prip. 28 itd., schön. 19 vse rečy nese v besédi svoje močy, 22 Stephan poln milosti inu močy je delal čudesa, kast. cil. 28 ti boš imel tolkain močy kolikur bóš hotel sam jméti, 102 prez božje močy se težku moistry, 216 aku močy tebi manka, 403 jest tebe lubim iz vse moje močy, 430 jest tebe lubim iz moje vse močy, cruc. 1, 122 jest sim tebe pognadil z kruham, v katerem se najdeio vsi čudeži inu mirakelni moje nebeske močy, itd., kemp. 50 kulkur pak močy inu brumnosti je en sledni bil, letu bo nar bel na znańe danu ob času te skušniave, 213 sim dolžan iz vse moje močy tebi služiti, 291 enu znaminie tiga pomankania znotrešne močy, 344 jest te želim iz cele močy uživati, 474 skuz to eden neperpraven postane te močy tiga s. sacramenta deležen, jap. ev. 314 ti imaš lubìti gospóda iz cęle tvoje močy, kug. 133 če lety mittelni brez močy v živini obležę je enu slabu znamińe, de je živleńe brez močy, jap. prid. 1, 129 nas vučy, kaj za ene velike močy je molitu, 1, 372 dodęjli nam dar tę močy, 2, 4 ona povabi svoje otroke iz cele močy le to neizrečeno gnado spoznati, 2, 143 ali bi vas ne imęla leta misel pèrgnati iz vse močy vašo dolžnóst spolniti? 2, 181 iz lastne močy se nič ne more, škriń. 45 v pravičniga hiši je prav velíku močy, per dobičkih hudobniga pak je

Digitized by Google

veliku prekúca, 55 bogatina premoženje je mẹstu ńegove močy, 74 nimam močy, 96 zajčik, en rod brez močy, 240 iz vse svoje močy ńę pôti drży, traun 109 hvali prérok žẹnina za volo ńegove lejpote, močy, krotkósti, 221 jest sim, kakor en človèk brez močy, 225 tí si čast ńih močy, pok. 1, 16 človèk k dóbrimu sam iz sebe nobene močy níma, 1, 17 če bi vojskòváńa ne čutil, bi se za volo svoje močy preuzẹl, 1, 88 nakladaj meni samú tóliku, kólikùr ti meni močy dati hóčeš, de svoje trpleńe volnu nósim, 1, 115 kólikùr bòl spokornik v vẹri inu vúpańi slaby, tóliku več močy hudič čez ńega dobiva, 2, 34 zamóremo to iz làstne močy sturiti, 2, 67 tebi ne manka močy, 3, 139 on je duh močy, ravn. 1, 22 Noe še ni vinske močí poznal, 1, 323 le nikar svoji visokósti ne perpisuj močí nas moríti, 1, 205 iz vse močí po ńih hrepené, 2, 91 bi se ne bili iz vse močí v bran postavili, 2, 305 sam brez močí, v revi naj bi jíh bil pušal, škrb. 1, 19 ako bo imel čas inu volo, bo imel tudi zadósti močí le to striti, 1, 90 brez ktirga ni močí ne trošta, 1, 410 ti to dal tolko srčnósti inu močí, de se boš sam čez se začudil, 1, 271 ta jed da duši za celo leto zadósti močí, 1, 277 moremo močni kruh vživati, de zadobimo več močí zoper naše sovražnike, 1, 337 on ima zadosti močí, ber. 20 kér ni močí té pijače poznal, jo je preveč pil, 69 iz vse močí se vstavḷajmo, 127 Daniel, al te je tvoj bog tudi iz močí levov otél? 206 kdor več sné kakor kar mu je tréba k ohrańeńu svôje močí, zbolí in oslabí, 207 jéd, ktero člôvek zavžije kadar ni lačen, dela ńegovimu životu slabost na mesti močí, preš. 11 repetníc razpéti nímajo močí, 152 brez té močí nóče léd srcá bežáti, u čb. 5, 22 menim de v Ḷubḷani zlodi ima màń za tó močí, kér je revno ńe gledíše.

nôč: škriń. 20 je hodil po pôti, katẹra k ńę hiši drży v mraki, kàdàr je dan h konci šal v tàmoti tẹ noči inu v tàmi, traun 230 tàvžent lẹjt je pred tabo ena četrt noči, 273 katẹre je od jutra inu vẹčera, od pol noči inu od pol dnẹ vkùp zbral, 307 ob pol noči sim vstájal, 333 od jutrniga čuváńa nótèr do noči ima Izrael na gospoda vupati, jap. ev. 67 ob četrti straži tẹ noči je Jẹzus k ńim prišàl, jap. prid. 1, 178 od jutra do trdne noči se jędi na myzo nósio, 2, 187 pèr konci ene lẹjpe noči, 2, 188 ne bo več obene noči, preš. 152 vsi čúdeži nočí so razodéti, 185 po pótih se nočí temnè ne trúdi.

pêč: škriń. 360 kováč se z vročíno iz peči trudi, kug. 180 sol znate z sajami od peči zmẹšati, škrb. 1, 226 more lubezen

Digitized by Google

skúšana biti kakor bo zlató skuz ogen razbélene pečí skúšano, ravn. 1, 295 grozen ogń je bil. Per vsih krajih šviga iz pečí,.. angel božji je dòl prišel v peč in pleme razplàl. Kakor večerna sapa, kakor jutrajna rosa je bil hlad, ki ga je v sredi pečí napravil, ber. 125 bog je dosti močán otéti nas iz ogńéne pečí, 209 velika vročina od pečí je vselej nezdrava.

pêst: kug. 170 leta arcnya se od ene pol pèsty otrob zmejša inu živali za lizat da.

plât: rog. 52 pride od ene platy tega oltarja ena štima, pohl. tschup. 22 treba de se mi sami sebe od te dobre platy poznamo, 23, 310, 362, 391, 525, 544, 631; škrb. 1, 355 kolker od ene platí vúpamo, ravno tolko se bomo od te druge platí bali, 1, 451 ravno to od nature tako dobro srcé je od druge platí trdovratno, 1, 123 od ene platí ti je težko jegró zapustiti, od druge platí se bojiš, 1, 127 od ene platí jim smrdí grešni stan, od druge platí se jim težko zdi greh zapustiti, 1, 200 od lestne platí mu je potrebna, 1, 186 temó postávi hudič naprej od ene platí dragino, od druge platí ńegovo mlado držíno, itd.

pŝst: dalm. gen. 2 bog je sturil človéka iz ‚pèrsty', job. 27 denarjeu vkup spravi kakor parsty, jap. ev. 56 ny imęlu veliku pàrsty; škriń. 170 jest sim od rodú prviga iz parsty stvarjeniga človęka, 198 je on sam malu poprej iz ravnu tę parsty sturjén, 199 katęri iz parsty slabe posode inu malíke dęla, 276 bog je človęka iz parsty stvaril, 372 vse kar iz parsty pride, zupet k pàrsti postane, traun 24 srebrú od parsty odločenu, pok. 2, 83 do zdaj sim podóbe prviga človęka Adama, katęri je iz pàrsty pàrsten in grę̀šnik bil, na sebi nosil, ravn. 1, 6 bog iz vlažne parstí izobrázi lepo človéško teló, 2, 197 preplítvo je bilo parstí, 2, 289 Jezus mi je mokre parstí na očí djal, preš. 28 môgla umréti ni stára Sibíla, de so pernêsli ji 'z dóma prstí.

râl: let. mat. 1880, 180: rál, *í*, f. oráńe, čas kadar se orje. Ne vém če ostanem do ralí.

rêč: dalm. 2 hron. 16 on je bil silnu srdit čez ńega za volo le te ričy, syrah 13 itd., kast. 7 tá postava té lubézni ne perpusty obene ričy zravn bogá lubiti, 117 ložei z ene majhine ričy velika zraste, kakòr z ene velike majhina, 129 obene posvitne ričy ne požeti, 408 iz vsake ričy ti lahku uržoh sturyš bogá lubiti, pohl. opr. 209 buh na potrebuje nobene rečy, tschup. 366 ne najdemo obene rečy, itd., škriń 39 kdor od ene rečy zaničlívu govory, sam sebe za naprej zavęze, 78 pogovarjaj se od

Digitized by Google

svoje r e č y z tvojim priátlam, jap. prid. 2, 192 ny r e č y na zemli, katęra bi nam tvoje dobróte in mogóčnosti na znańe ne dala, škrb. 1, 388 kolker človk dobróto inu vrednost ene r e č í spozná, tolko več jo obrajta, 1, 195 lepa farba ene r e č í ne prejide na en krat, ravn. 1 I. vém de je ni skorej r e č í, nad ktero bi toļko veseļa kakor nad lepimi povéstmi iméli, 1, 235 nobene r e č í ni vzel, ber. 165 če se sapa iz vótle r e č í potégne, pertiska vnáńa sapa z silo v ńo.

r ê d: let. mat. 1880, 181: réd, *í*, f. vrsta pokošene trave.

r ê z: let. mat. 1880, 182: réz, *í*, f.

r ь ž: ravn. 1, 190 pernesó kraļu pšeníce, ječména, móke, prežgane r e ž í, bòba, abc. 65 nekam vsejejo pšeníce, nekam r e ž í, kam drugam ječména, 75 iz r e ž í se móka za domáči kruh méle.

s k f b: kast. cil. 55 kir nei žele inu lakomosti, tukai nei velike s k r b y, 276 z enim ali z dvéma je dosti s k r b y, molčym z dvajsetmi, kemp. 79 časnu blagu se nigdar ne more brez s k r b y (plur?) inu strahu uživati, 110 brez s k r b y nu muje na boš nobeno čednost zadobil, 495 karkuli ti na premoreš zastopiti, letu bogu usiga mogočnimu prez use s k r b y izroči, kug. 126 zvunaj letę s k r b y ny svęta za vašo živino, traun 315 od goręče s k r b y sim se sušyl, pok. 1, 26 za volo strahú inu prevelike s k r b y se meni lasję na glavi bęlio, 3, 91 k tvojimu sinu pertečem brez use s k r b y, škrb. 1, 18 kaj stojte cel čas vašiga živleńa brez dela, brez s k r b í (plur.?) za vaše izveličańe, 1, 46 de b' duša greh ne vmoril, ni s k r b í, 1, 34 brez prevelike s k r b í, 1, 462 za tega zadobiti nobene s k r b í nimajo, 1, 124 za toje otroke inu držíno nisi dovžne s k r b í imel, 1, 166 je več krat brez vse s k r b í v mejhne grehe pádil, 1, 288 ji obene s k r b í ne déla, 1, 335 brez lestne s k r b í, itd., ravn. 2, 294 Marta Marta! veliko s k r b í (plur.?) in opravka si dajaš, ber. 48 le brez s k r b í (plur.?) za voļo tiga bodite, 137 kér se véše (irrlichter) le po nôči vidijo, je lôhka, če kdo za pót nima s k r b í in gre za ńimi de v močirje zaide, 210 marsiktéri je zavoļ védne s k r b í svoje zdravje napravil, preš. 30 ńe obrésti bom pobéral, žível brez s k r b í (plur.?) ko tič.

s k f l: let. mat. 1880, 187: skŕl, s k r l í, f.

s l â s t: rog. 498 ne občutjo nobene s l a s t y.

s ô l: dalm. ezdr. 7 stu talov oļa inu s o l y prez mere, ezdr. 6 aku bi ńim bilu potreba tellet, jagnet ali kozlou k žganimu offru nebeškimu bogu pšenice, s o l y, vina inu ojla, taku se ńim ima vsak dan dati, itd., kast. cil. 226 pravio de se ima dosti mernikou

Digitized by Google

soly z enim skupai pozobati, aku hočeš eniga praviga priatela spoznati, kug. 43 vaša živina konec vzame za to, kęr jej kamnitne soly ne daste, 135 vzamíte kamnate soly dva funta, 182 vzamite eno žlico soly, jap. prid. 2, 246 žęgen tę soly: jest tebe zarotym ti stvar te soly . . , 2, 247 my prosimo tebe, de ti le tó stvar tę soly čez vse posvetíš . . , potle dęne ta duhovni enu malu lę tę žęgnane soly v usta tiga detęta, 2, 248 zdaj le tó prvo pašo tę soly okusi, ravn. 1, 33 ves lepi kraj je bil v jęzer prevŕnen poln žvepla in solí, ber. 163 brez solí bi jedí ne bile tako dôbre in môčne, preš. 111 za tó so pésmi tíste brez solí, kor. 2, 13 kraļič jo trí krat pokropí, in trí krat vrže v ńo solí.

strân: jap. ev. 14 za ńim je šlu veliku mnóžic iz une strany Jordana, 280 od morske strany, 513 ondi so ńega križali inu ž ńim dva druga od vsake strany eniga; škriń. XXXV. iz ene strany se vidi, de so pod enim svatóvskim govorjeńam nar viši inu nar svètéjši skrivnósti zakrite, iz druge strany pak te neizrečéne skrivnósti svitle postánejo, 379 po ńegóvi vóļi piha vęter od poldnęvne strany, on na zęmlo vdárja z bučęńam tiga gróma, z hudim vremęnam od polnočne strany, jap. prid. 1, 99 nikoli bi se od kręgov inu vojská med možam inu ženo ne slišalu, aku bi ena taka lubęzen od ene strany inu enu taku spoštuvańe od tę druge strany v ńih srcih gospodarilu, 1, 190 ali je čudu, de bi naš vsmileni Jęzus per poględih take nehvalężnosti od strany eniga svojga jógra v duhu žalosten ne postal? 2, 24 my vęjmo od tę druge strany za tu strašnu žugańe božje čez tę hudobne, 2, 36 od druge strany nas pèrsilio potrebe de . . , 2, 132 tukaj je od ene strany en časni nuc, od tę druge strany pak en duhovni dobičik, pok. 1, 14 če mene z tvojo težko rokó na eno stran udariš inu mene od druge strany ne podpreš, bom omagal itd., škrb. 1, 29 kolker dalej se spreobrneńe odlaša, tolko slabji postajájo od strani močí duše, tolko veči od druge straní težáve, 1, 179 boj se od ene straní z vso skrbjó mejhnih grehov, 1, 200 so mu potrebne od ene straní božje vse sorte gnade in od lestne platí mu je potrebna skrb inu muja, 1, 210 h temó pride še en hujši zadržek od straní človeškiga srcá, 1, 255 ne vemo, al so od naše platí, al od straní spovdnika vse lestnosti v priči ble, ravn. 2, 86 tudi mi moremo storíti, kar je od naše straní, 2, 95 rekel od straní je Petru, v kaj ga bo obrnil, 2, 102 ga nekoļko od straní pohvali.

Digitized by Google

stfd: kug. 69 pjača iz droba tiga sèna z soljo inu malo strdy zmęšana.

stfn: ravn. abc. 87 oče le glédajo de jim strní ali žita: pšenice, reží, ovsa in takšiniga ostája, de iz ńega denár izkúpijo.

stvâr: kemp. 109 od nobene stuary trošta ne yše, 130 use za praznu inu za nič drži, kar tebi trošta od ene stvary dojde, 135 kateri se te stvary drży, bo padil z padeočim, 243 kulkur krat se niemu kei od ene ali druge stuary pergody, use z' en velik dobiček drży, škriń. 184 tvoji vsiga mogóčni roki, katęra je vùs svęjt iz ene brezpodobne stvary izdęlala, ni bilú nemogóče veliku medvędov ali drznih levov čez ńę poslati, 194 ony so iz božje stvary h gnusobi postali, ravn. 1, 20 dobrotliv je do vslehrne stvarí, 1, 297 ktiri vé tudi silo ogńa, stvarí nar hujši, vkrotiti, ber. 3 nobene nar mańši stvarí si ne sméte skrivaj jemati, 132 je ni stvarí na svétu, ktera bi ne dala svojiga prida.

tâht: ravn. 2, 186 nalómleniga trstú ne bo sterel ne tléčiga stéńa ali tléče tahtí vgasnil.

vâs: jap. prid. 1, 127 enu hudu tovarštvu imenujem jest to isto firbično, nevgnano, opravlivo peršono, katęra vse oprašuje, raznaša in kuje vse nove cajtunge inu je sama ta nar imenitniši cajtunga od cęle vasy ali fare, ali męsta, ravn. 2, 134 od mesta do mesta, od trga do trga, od vasí do vasí je hodil, levst. žup. 66 prepovedano je ļudém, če jih je zadéla kaka nesréča o tej stvári, dajati svedočbe, da bi z ńimi od vasí do vasí hodili v bóga ime prosit.

vêst: dalm. job. 14 in margine: v pakli te vesty, syrah 13 hude visty néma, dobru je temu, kir néma hude visty, prip. 36 prez tih istih visty ali voļe, ebr. 10 itd., kemp. 28 kir se malu kedej brez škode naše vesty k molčańu nazaj povrnemo, 442 od sprašuvania lestne vesty, pohl. opr. 202 ta večne use naše upańe, katiru mi brez use dobre vesty yšemo, k nečęmer stury, 244 grizeńe te vesty trpeti, tschup. 35 mi čez en tok šegetavne punkt te vesty na prašamo, 273, 475, 480, 386, 500, 504, 612, 614, 644, jap. prid. 1, 131 od pečeńa tę vęjsty, 1, 177 ony si iz tega nìč vęjsty ne dęlajo, 1, 275 od vaše vęjsty bóm govoril, itd., pok. 1, 16 ne zaslužim drugiga kakùr nepokoj, strah inu grizeńe vesty, 1, 54 kólikù krat sim grizeńe moje vesty odbijal, 1, 60 lubęzen je meni mojo nehvaležnost veliku bòl živú pred očy stavila, kakùr vse poprejšinu bodeńe moje vesty, 1, 104 čutim omámleńe v svojim srci za volo moje težke vesty, 3, 49 katęri so srčnu želęli iz jęče težke vesty ręšeni

Digitized by Google

biti, 3, 78 okú prav tanke vesty, 3, 120 naša hvala je tá, pričòvańe naše vesty, de prav inu dobru dęlamo, škrb. 1, 46 se zahaja v nevárnost brez skrbí, brez pečeńa vestí, 1, 372 preglej človk! malo bukve toje vestí, 1, 407 puste za seboj bodeči trn ránene vestí, 1, 108, 114, 124, 206, 210, 258, 286, 330, ravn. 1, 15 šè zdaj tudi nas bog od hudiga svarí znotraj po glasu vestí, 1, 16 glasno jim bog iz vestí govorí, de niso po ńegovi voļi, 1, 37 če vam je nedolžnost in pokoj vestí mar, varite se sej taciga znańa in pajdáštva, 1, 70 v ti reči so bili dobre vestí, 1, 170 ti ne bo po nedolžnim prelíta krí vestí težíla, 2, 203 ne zapravlaj za nobeno minejóčo veseļe vestí tihiga pokoja.

vf̂st: škrb. 1, 118 kakó pa vse drgáči se sprašuje vest per živleńo? le kje v en dán, brez vse vrstí, le po vrho, komej se začné, se že končá.

zvêr: levst. žup. 23 trdno se držati deželnih zakonov v ščedéńe gozdne zverí.

Naglas na *početnoj* slovci u krańštini dolazi naj običnije s prijedlogom: od jutra do nôči, greš s pêči! Kôdrič z vâsi (da se razlikuje od druge kuće istoga pridjevka na Beli u Goreńskoj, koja se zove Kôdrič s stâgen) itd. Ali dolazi i bez prijedloga, n. p. čâsti: škrb. 1, 488 ktiri mu ne skažejo nobene části, 2, 87 jim je oblubil, de jih bo takó dobro svoje části kakor obilniga plačila deležne sturil; — jêdi: škrb. 1, 477 če jédi zmanka, tak truplo opéša; — lâsti: levst žup 79 vsak uméje sam ob sebi, kólika je tacih zavôdov korist na kmétih, iz lásti po léti; — môči: dalm. job. 36 on je tudi mogoč od m*u*či tiga srcá; — râsti: preš. 48 bášetovo lépo sêstro vítez sábo vzáme rásti in podóbe rájske: — rêči: škrb. 2, 62 skoraj ni na svetu réči, ktiro bi ludje takó malo obrájtali, kakor cajt; — rêd: ravn. 1, 103 navaditi jih tako je bog hotel per vseh rečeh z ļubezenjo do snážnosti, do lepe rédi in pa spodobnosti; — slâsti: preš. 110 pravļica po Ezóp' od vas zapéta več níma slásti kákor jéd pogréta; — (sf̂di: škrb. 2, 119 Mojzes od srdi vés goréč); — strâni: preš. 179 znan ríbič perveslá od úne stráni; — vêsti: kast. cil. 14 so ene riči per očiščeńu te vésti, katere se ne morejo sturiti, 248 on story vse h čistosti svoje vésti, 137 tú pravu veseļe ne pride vunkai, ampak iz čednosti ene dobre vésti, kemp. 32 kadar bi my sledńe lejtu le en sam grejh iz naše vejsti iztrbeli, my bi bitru brumni ludje postali, 130 od vesela ene dobre vejsti.., ta čast enga dobriga človeka je to

Digitized by Google

spričuvanie ene dobre v e j s t i; — z m ê s i: ber. 161 šestnajst lotov čistiga srebrá, to je brez z m é s i druge rudnine, se imenuje marka, preš. 100 te čúdne z m é s i ne bó razúmel Štájarc ne Ļubļánka; — z v ê r i: jap. prid. 2, 57 ny bòl hude z v ę r i, kakòr en obdivjani človek, ravn. 1, 15 varite se greha kakor divje z v é r i.

b) u ugrskoj slovenštini

dolazi naglas na *padežnom završetku* veoma rijetko: k r̂ v: küzm. 214 Akeldama tou je ńiva k r v í, 260 naj se varjejo od bolvánom djánoga i k r v í, 312 pehar blagoslovļeńá nej je vjedínańe k r v í Kristušove? 314 kriv bode tejla i k r v í gospodnove; — m â s t: küzm. 193 hiža je napuńena z dišejńem te m a s t í.

Običan je naglas na *početnoj* slovci kao ^, a u sou salz je samo ": sòli. Evo dva tri primjera:

č ê s t: küzm. 396 nišče si ne vzeme té č é s t i nego pozváni od boga, trpl. 21 gospodne, lübim mesto prebítka tvoje č é s t i, 57 ves svejt bodi pun č é s t i ńegove, prijateo 1875, 1, 7 nej sam vrejden moje dobre č é s t i, 1876, 2, 2 Deák se je z poslavcove č é s t i doli zahválo; — d ô u b: nagfl. 13 potrejbno je deci i vu zebrańi d o u b i zmejne lastivno zvolo niháti . . , vučitel si pouleg povejdane d o u b i naprej dá zračúnati ešče več slobodni zmejn, 16 vučitel pouleg víšiše d o u b i spitáva . . , Pali je eti prídavek, ka vučitel po več etakše d o u b i példaj presvejtiti má, 57 jeli táblo samo z edne d o u b i kojne (= kovine) zgotávlajo? z kelke d o u b i kojne so kamene tablice zgotovlene? kamene táblice so z dvouje d o u b i kojne zgotovlene, 137 kelke d o u b i vojnici jeso? 294 z mlejkom správlajo rázločne d o u b i nížna pečeńá i kávo; — g l â d: prijateo 1876, 10, 6 od ednoga bratánca sam té gvant herbo, ki je pouleg bogástva skoro od g l á d i mreo; — g ô u s: nagfl. 109 ka je eto za tál g o u s i? G o u s i život je z goustim, tüčnim perjem obrášeni, 111 od g o u s i je reca meńša . . , prígliha g o u s i i rece; — l â ž: küzm. 185 gda guči laž z lastivni svoji misel guči, ár je lažec i oča l á ž i, trpl. 117 dejsna ńihova je dejsna l á ž i, nagfl. 41 gúči istino z jezikom i ne pravi l á ž i v nikom; — m o u č: küzm. 45 lübi gospodna bogá z cejle m o u č i tvoje, 224 Števan pa pun vere i m o u č i činio je čüda, 286 k tomi m o u č i v sebi ne nájdem, 318 ne znam m o u č i glása, 324 smo vö z mertüka požméčani bili i više m o u č i, 338 živé z m o u č i bože, 348 i štera je ta nezmerne velikouča m o u č i ńegove k nam

Digitized by Google

vervajoučim pouleg delańa mouči zmožnosti ńegove, 399 ki je včińen pouleg mouči žítka nerazvézanoga, trpl. 35 ár si ti boug mouči moje, 48 pečina moje mouči; — nôuč: küzm. 28 ob štrtoj stráži pa te nouči prišao je k ńim Jezuš, 249 okouli pou nouči Pavel i Siláš moléča spejvala sta, 317 nejsmo nouči niti temnosti sinovje, trpl. 16 o moj boug! kričím čeres dnéva i ne odgovoriš, i čeres nouči, ali nega mi vtišańa, 75 ár je jezero lejt pred očmí tvojimi liki stráža nouči, nagfl. 29 na nébi vidimo vu dné sunce, ka pa čeres nouči? Čeres nouči vidimo mejsec i dosta lejpi zvejzd, 119 kebri najbole čeres nouči naprej šamríjo, 190 jeli ste poglednoli čeres nouči zvezdnato nébo? 199 tou je zrok dnéva i nouči; — pêč: trpl. 67 ńí roké so od péči rejšene; — rêjč: küzm. 23 velím pa vam, kaj od vsáke márne rejči račun dajo, 173 z mejsta onoga so pa vnougi z Šamaritánušov vervali vu ńem za volo rejči te žené, 199 že ste vi čísti za volo rejči, štero sem vám gúčo, 200 spoumenete se z te rejči, štero sem vam jas pravo, 263 poslúšali so ga notri do té rejči, 388 ki se drží one verne rejči, štera je pouleg návuka, 393, 397 itd, trpl. 15 nega rejči ni govorejńa, gde se ńi glas čüo ne bi, 84 pokorni glási rejči ńegove, 97 či se drži rejči tvoje, 100 pouleg rejči tvoje, nagfl. 102 vučitel ete veršuše od rejči do rejči razkladé; — strân: küzm. 59 razpéta sta ž ńim dva razbojnika: eden z práve i eden z lejve stráni, 100 skázao se je ńemi angel gospodnov stoječi z dejsne stráni oltára, 292 ne ščem ka bi ne znali eto skrovnost, ka je obtrdjeńé Izraela li z edne stráni včińeno, nagfl. 26 zrovatajte edno nogačo od lejve stráni, zdaj pa to drügo nogačo od dejsne stráni, 125 mati z vekše stráni pri doumi dela; — stvâr: nagfl. 102 od ete krotke, veršene stvári znam jas eden veršušek ... z štere stvári več haska máš? 115 goloub je bojazlív, vsáke stvári se stráši; — vês: nagfl. 127 jeli smej z vési vsako dejte ese na včeńé hoditi? 128 veška hiža je občinska hramba, gde prehodnici mestančarov vési tožbe pravdeno skončavajo, 130 vilice so za to da lüdjé po ńi k en drúgomi i k svojim hižam pridti, na delo vö z vési idti morejo, 145 po vilici na konec vési pridemo; — vêjst: küzm. 311 zakaj bi se moja sloboščina soudila od drügoga düšne vejsti?

Digitized by Google

e) u kajkavštini

dolazi naglas samo na *početnoj* slovci i kao ˆ i kao ˝ kako gdje prevlađuje slovenština ili hrvatsko štokavski govor. Evo dva tri primjera iz knige:

bôl: gašp. 1, 260 ovak od bóli velike vsega nasladnost čuteńa je prestala, 1, 277 sejdom ova zgovorivši vsega čemera je se mentuval i prez vsake ostal bóli i pogibeli, 1, 298 žena stanovita céleh pet lét jeli od želudca bóli, ali od stanovite žile vu ńoj rańene krv na vusta je bl̥uvala, a böli zagr. 4b, 2 koi goder betežnik od kakove goder nutrńe bolli trapl̥en, ako se vodénoga zdenca napie, bolli se mentuje; — čâst: petr. u predgovoru: koteri poleg svojé pastirske části jesu dúžni svoje ovce duhovné pasti pašum duhovnúm, 239 ze vsé tvoje dike, části i dostojnosti, math. 2, 3, 64 ovakvi zaradi svoje Židovom odúrne části odurjàvani bili su, 1, 1, 69 ne pazéči Ivan na tvrdokornost i neveruváńe Židovov zvršával je dùžnost části svoje; — lît: gašp. 1, 529 vsu hránu je odurila zvun malo líti od grozdja; — mâst: gašp. 1, 111 ovi dva donesu sobom vilahen i drage másti okolu sto funtov; — môč: kov. kemp. 154 po keh dob nutrńe hoteńe naše kruto je pohabl̥eno, potrebno je, da i čin nasledni znameńe zmenkane nutrńe móči pohabí; — rêč: petr. 40 koteri ne ódgovori ńe ni réči, 147 naj mi bude poleg réči tvojé, math. 2, 3, 10 marl̥ivo obdržàvańe svoje rèči hoče Jezuš kakti stanovito znamèńe l̥ubavi i nagneńa proti sebi prijèti; — slâst: habd. ad. 348 slásti nikakove duhovne tvrdokornik nema; — strân: math. 1, 1, 63 ovo svedočánstvo iz stráni jednoga človeka, kak je bil Ivan krstitel, bilo bi mòralo genuti srdca posláneh, 1, 1, 207 cirkva, da páče Jezus sám od vekše stráni bil je za nemar držan, 1, 1, 228 zveličitel neprestánce nove delavce pošil̥a iz stráni, da národom nepoznanem evangelium nazvèščaju, z druge stráni da one, koji su se vre ńemu podali, vse bol̥e podvùčaju, 2, 3, 50 iz ńegve stráni je vse gotovo, itd.; — vês: perg. 44b kmecky se sadovny vrt zvuna ‚vyeszi' precyeńa; — vêst: perg. 77b živynu prez moje vyesti vun puste.

sing. dativ i lokal.

U krańštini u ta dva padeža dolazi naj češće ' na početnoj slovci, a ima li u ńoj samoglasno *o* ili *e* (ne = ą, ê, ę), to se ' mijeńa na ` (za oznaku glasa, ne naglasa) n. p. čâst: škrb. 2, 95 Maria nam bo v slehrnimu prazniku, ktire katolška cirkev ńi h

*

Digitized by Google

části praznuje, naprej postávlena kakor čist spegel vsih čednosti; — hîp: ravn. 1, 39 Laban hití k možu v ti hípi na studenec; — jêd: dalm. genes. 2 bug je pustil iz zemle rasti vsa žlaht drivésa, lepa viditi inu dobra k jédi, schön. 337 kir sevcu séme pèrdaje, ta bo ja tudi kruh k jédi dajal, kast. cil. 286 per ti jédi je težku se per pravi mèri držati, kug. 47 žival nagneńe k jędi zguby, 199 če pak ta nadloga dalej trpy, taku odvzame bólnim móč inu z letó tudi lušt k jędi, ravn. 1, 54 Jozefovi bratje so per jédi, 1, 116 nezméra per jédi in pijači je že veliko mladih ļudí prevréd pokopála, 1, 163 za kaj ni Izajoviga k jédi ne včeraj ne dànsi, 1, 182 bodimo zdržni per jédi, 2, 168 Jezus je bil per Matevžu per jédi, ber. 39 sédejo mirni k jédi, 202 varite se prste per jédi nespodobno rabiti, 206 bodite zmérni in trézvi v jédi in pijači: s preobilnostjo v jédi in pijači si človek zdravje končá; — klôp: ber 2 držíte roké ravno pred sebój na klópi; — lâst: levst. žup. 174 lastèn, kar prístoji k lásti; — môč: ravn. 1, 127 na noge v svoji mòči, 1, 174 storí kar mu je v mòči, 1, 306 vse poskusi, kar mu je v mòči, 2, 4 v Elijovimu duhu in v ńegovi mòči pojde pred gospodam, ber. 25 imejte, kolikor je v vaši môči, z vsimi ļudmí mir, 108 tudi Jona ni mogel ubežati gospodovi môči, levst. žup. 16 ki so zdaj v môči, itd.; — nôč: škrb. 1, 202 v tihi nóči, 1, 260 mu je pernésel prót nóči zeléno volkno vejco, ravn. 1, 4 sjala je prijazna ļuna, de svéti po nòči, 1, 151 noč ga daja nòči na znańe, 1, 22 ļudí čèšeni sivčik vidi v nevédnosti, v tàmi in v smrtini nòči, ber. 169 rôsa pride od rôsnih sopáric, ktére zvečér ali po nôči od zemļe vstájajo, 175 ob svitli nôči vidimo brez števíla veliko zvézd . . , vsaka zvézda, ki jo po nôči nad seboj na nébu zaglédamo je solnce, preš. 39 ak po nôči govoríla ino z ńím vasvála bóš, híšo bódem ti ográdil, 133 po nôči v spáńi so zastále mísli; levst. žup. 64 ob zímskem préli po nôči; — pêč: pohl. opr. 229 se je bogu polubilu ńeh kripkust v ti strašni ogneni pêči obvarvati, škriń. 223 zlatú inu srebrú se v ogni pokúša, ludję pak v péči ponižùvańa, 29 pred ognam v péči sóparca inu dim tiga ogna gori grę, škrb. 1, 397 v eni razbéleni péči, 2, 61 v ognéni péči, ravn. 1, 294 trije mladenči v pèči, ber. 208 ne hodíte iz mráza precej k pêči, ravn. abc. 47 iz testá délajo hlébe, spečejo jih v pèči; — rêč: kug. 126 kaj ste v le tęj ręči zanikrni bili, škriń. 127 katęri se je v eni ręči pregrešil, bó veliku dobriga zgubil, ravn. 1, 16 ne dajte v svojim srcu nevošlivosti, jezi inu sovraštvu pro-

Digitized by Google

stóra, ne kaki drugi hudi réči, 1, 269 skrbi, de si ne boš imel nikoļ nič napčniga očitati v ti réči, 2, 127 Jezus je vsaki réči céno védel, ber. 49 bratje si niso bili v ti réči nobêne krivice svésti, 208 snážen bodi v vsaki réči, itd.; — rêd: ravn. 2, 127 velik prerìv je bil, pa zdaj je vse v lepi rédi; — svêst i vêst: kast. cil. 14 bó tebi dal arcnie, de bóš mogl vse tvoje bolézni na tvoji dušici inu vésti pregnati, 16 imaš ńemu odpréti, karkuli tebi v tvoim srci inu v tvoji vésti teży, škriń. 265 dobru je premoženе, v čigàr vęsti ny gręha, pok. 1, 49 v svoji vęsti zboden, 3, 32 grizeńe v vęsti, 3, 76 zbádańe v vęsti, ravn. 2, 185 nobeniga lepiga in veseliga očésa si niste od Jezusa v svésti, 1, 288 mu vse pové, kar ima na vésti, ber. 186 bo davke radovoļno in po svôji vésti opravļal, levst. žup. 20 ker so do zdaj vselej jedíni občinski oblastníki gospodaríli z občinsko zemļó, zatorej si je biti v svésti da je tudi res občinska, 113 prisézam da hočem tesno po svojej vésti pospeševati moč zdańih zakonov in ukázov razglášenih za tó, da bi si mogel vsak biti v svésti živôta in svojíne, itd.

U ńekih riječi kao da je i u goreńštini početni vokal kratak te ga treba obiļežiti ˜. Naslućujem to po biļežeńu u ravn. i preš.: ravn. 2, 129 v koļki čàsti mu je ponižnost! 2, 243 kdo bi ga ne imel v čàsti? 1, 303 kdor Jezusa, ńega vse častí vrédniga iz srca častí, je sam ravno za to častí vreden, kdor pa ńega, častí in častí vrédniga, v čàsti nima, se mu ravno za to zaničevańe spodóbi, 1, III. ves krajnski jezik bi mí obóžali, ako bi nobena beseda v bukve ne smêla, če le v kaki vàsi ni domača, preš. 61 po vàsi gôri pòk pok pòk je od pokvá bobnélo. Ja tako naglašati nisam čuo, nego samo části, vási, a još češće častï, vasï (čitaj vsï).

Kao da se je u kranštini ńekada dok je zadńa slovka glasila ê (=ѣ) te se izgovarala ej, naglašivala zadńa slovka. Na to me navodi kast. 68 eni maihini ričei n' hočeš veruvati prez priče, 69. kaj je nespodobnišiga, kakor eni neznani tihi skriveni ričei verovati? 202 pomisli tvoj stan, ako si ti dobr ali nikar h ti ričei, 239 en močán móž se ne postavi zupar vsaki ričei, 420 on dobru hoče ti lubleni ričei, 16 v obeni ričei néma tebi perzenesti, 137 zdaici naideš v eni ali drugi ričei pomankańe, 281 je potreba srci eno mèro dati, de se vsaki ričei z maso zna držati.

U goreńštini se u ta dva padeža rado naglaša zadńa slovka s ˜ te se onda krajńe *i* poluglasno izgovara. U knigah dolazi y

Digitized by Google

í ili ì, è; možda vạ̀a y i í čitati î. Metelko lehrgebäude der sl. sprache, 187 veli: einige lieben im dativ und locativ sing. ein geschärftes ь: vás, vasí dorf, vasь, pьr vasь bey dem dorfe. So auch: láž, lьží lüge; rьž, rьží rocken; část, častí ehre; pьrst, pьrstí dammerde, skьrb, skьrbí sorge . . krí blut . . dat. l. kьrvь. Kopitar 250 deklinuje vás, te piše u dat. i loc. sing. vasì, a 251 dodaje: beyspiele über vás: láž lüge, pàrst dammerde, rež rocken, skèrb sorge, část ehre. Evo ńekoliko primjera iz knige: čâst: schön. 292 eno luč h časty tvojga kardéla Izrael, 350 katera (dobruta) se skuzi nas opravla gospudu k častí, 382 kar h tvoj božji časty zamore tekniti, 362 ga je v časty izveličal, 237 Salomon u vséj svoji časty nej bil taku oblečen, 241 on po svoj bogati časty muč vam da močnim biti, kemp. 11 on use reči stury bogu h časty, 142 bogu h časty, 230 bo tebi k vekši časty, 340 v kakršni tudi časty se ony zdej veselè, 391 na pustimo naši časty ta špot sturiti, 401 se k eni vekši časty mojga imena obudy, 403 kulkur vikšiši so v ti časty, z tem ponižniši so sami v sebi, 491 tebi k časty, rog. 22 stúril je g. bug ńega ú tè častè tem svetnykam enakiga, 24 u častè tèh svetnykou, 25 h častè, itd., jap. prid. 1, 371 katęro molitu ona ńemu k časty opravla, 2, 76 vse ńemu h častí sturimo, 1, 194 bomo Jęzusa v ńegovi nebęški časty ględali, 2, 27 kęj bi ti tvojo ponižnost skazal, ako bi tebe cęjl svęjt hvalil inu v časty držal? škrb. 1, 68 po častí inu po bogastvo hrepení, 2, 72 prazniki ne bogú k častí obrneni, 1, 165 kmalo je cirku močno gori vzéla na velikosti inu na častí, preš. 120 dôkler ne cvetè še róža, so v častì per nas vióľce; — jêd: škrb. 1, 240 nej bo miza zmasna v jedí inu piači (a 480 jédi); — krî: jap. ev. 37 katęra (žena) je dvanajst lęjt na tekóči kryvì trpęla, jap. prid. 1, 286 kaj je to za en myr, katęri se ne yše v tvoji presvęti kryvì? 2, 297 so svoje oblačila oprali v kryvì tiga jagneta, 1, 265 oba sta bogú ófruvala: le ta v kryví svojga srcá, uni v kryví svojga mesá, pok. 1, 34 svoje rokę v svoji làstni krìvy močiti; — môč: dalm. u predgovoru: človik tu dobru kateru stury nema sam sebi inu svoji močy svojiti, temuč le tej gnadi inu močy s. duhá, škrb. 1, 139 grešnik se postavi zoper bogá, kolker je v ńegovi močí; — plât: škrb. 1, 298 b' vidil na drugi platí od povodne zalito poļe; — skfb: škrb. 1, 398 so se popolnoma ńih skrbí čez dali; — slâst: čb. 1, 36 če zmamļen zdihuješ, med trńem medlíš, v slastì omaguješ in rańen trpíš; — sôl: kug. 39 bo-

Digitized by Google

lęzni se napravijo, kadàr živina pomankańe trpy na kamnitri s o l y; — s t r â n: jap. ev. 68 kadar so ńega ludję tiga istiga kraja spoznali, so poslali po vsęj tę isti s t r a n ì inu so k ńemu pèrnesli vse bolehne; — v â s: kug. 43 cęste po v a s y ne čędite; — v ê s t: škrb. 1, 122 nič nima v naši v e s t í ostati, 1, 259 ktirga je sila móčno na v e s t í težíla, 1, 29 ima zapústiti, kar jé škodlivo negovi hiši inu negovi v e s t í; — v f v: levst. žup. 202 kdor hodi po v r v ì.

U *ugrskoj* se slovenštini naglašuje samo *početna* slovka n. pr. č ê s t: küzm. 267 naslédüvao je vu č é s t i Felixa Portzius Festus, prijateo 1878, 6, 22, rihtara smo mogli od č é s t i odegnoti; — č î: nagfl. 160 med plejńem je mati etak govorila k svojoj malo č é r i; — d ô u b: nagfl. 19 pri d o u b i poklánańa paziti trbej na návado mejst, 145 doub, premeńávańe, primejreńe prestornoj d o u b i vési vučitel sam more doprinesti; — l â ž: küzm. 374 naj verjejo l á ž i; — m ô u č: küzm. 219 vu koj m o u č i ste ví tou včínili? 329 vu božoj m o u č i, trpl. 16 pozdigni se vu tvojoj m o u č i, 56 hodo bom vu m o u č i gospodna bouga, 63 zbűdo je po m o u č i svojoj jüg, nagfl. 84 vejke drevja se gíblejo po m o u č i vetra; — n â t: nagfl. 155 na krumpišovoj n á t i bodouči bomblecke so britki í čemérni; — n ô u č: küzm. 232 vučenícke so ga vzéli v n o u č i, 238 vu onoj n o u č i je spao Peter med dvöma vitézoma, 314, 329 itd. ali često i bez oznake: noči 372, 248, a 222 v noč í biće pogrješka stamparka); — p ê č: prijateo 1876, 3, 7 gda je drügi človek pri p é č i vtegüvo, jas sam korble pleo; — r ê j č: küzm. 230 némaš ti tála niti šorša vu etoj r e j č i, 295 či je ešče kákša drüga zapovid, vu etoj r e j č i se zdržáva, 300 vu vsakoj r e j č i, 305 ár je nej v r e j č i králestvo bože, nego v mouči, itd.; nagfl. 39 vu toj r e j č i dvá glása vzememo na pamet, dva glása se skažűjeta vu r e j č i etoj, itd. — s t r â n: küzm. 259 niháli smo ga na lejvoj s t r á n i, nagfl. 32 prouti šteroj s t r á n i ide eden i drűgi tég? — s t v â r: nagfl. 103 k kakšoj s t v á r i je koza priglihna naj bole? 114 k šteroj hižnoj s t v á r i je naj priglihnejši goloub? — v ê s: nagfl. 87 ednouk je Gejza vö šou k vodi pri v é s i, 127 jeli jeso v našoj v é s i takše hiže, v šteri več držine prebíva? vu ednoj v é s i stojéča vsa držina na vküp se občina zové, prijateo 1876, 12, 6 v ednoj maloj v é s i sam notaroš; — v ê j s t: küzm. 378 ki májo skrovnost vere vu čistoj düšnoj v e j s t i; — v l â t: küzm 69 zemla od sébe sád prináša, oprvič trávo, po tom vlát, po tom pa puno pšenico vu v l á t i, itd.

Digitized by Google

Isto vaļa i za *kajkavštinu*: bôl: gašp. 1, 243 suprot očni bóli velikoga pomočnika je se iskazal; — čâst: math. 2, 3, 61 dal je ńe po apostoleh i ńihoveh vu části namestnikeh pozávati; — lâž: habd. ad. 539 Daniel očivesto zapopal je pred vsem pukom starce u láži; — mêd: perg. 52a pečat je neko istinno zryezano znamenie ili na zlate ili na srebre ili na myedi ili na vojsku prytysneno potrđavajuči vsako činenie; itd. — Nu ipak čitam do tri puta v nočí: petr. 16 koteri gore stávši vzé déte i mater ńegovu v nočí i pojdé vu Egiptuški orsag, 18 ova né odhádala od cirkve pósti te molitvami slúžeči vu dne i v nočí, 153 ov pride k Ježušú v nočí.

Sing. instr. na jó, jôuv, jûm.

a) u kranštini:

čâst: kast. cil. 132 ravnu takù délai z' tem posvitnim blagom, z' to častjò, 250 pojdi za častjó, 424 mater božjo z nebeško častjó kronano nar več vesely, kadar vidi, de se stury božja vola, 13 pred katerim bóš pokorn, volán, z častió ga slušal, rog. 12 djála je h ńemu iz častjò inu ponižnostjo, 19 zapovejdal je ńega iz to častjò polonat, 240 od buga iz častjò kronani karstnyk, 460 itd., jap. ev. 379 tedàj bódo vidili synú človęka priti na enim oblaki z veliko oblastjó inu častjó, 502 inu zdaj oče sturi ti mene častitliviga pèr sèbi z tó častjó, katęro sim jest pèr tebi imel, prejden je svejt bil, škriń. 11 ona te bó z častjó obdala, 88 pravičnih veseļe je z veliko častjó, 215 si tvoje ludstvu z častjó obdál, 252 on obdá pisárja z svojo častjó, 381 napolni tvoje ludstvu z tvojo častjó, jap. prid. 1, 233 obdán z svitlobo inu častjó, 1, 353 katęro my z to nar vękši častjó obhájamo, 2, 128 z vso kraļevo častjó oblečen, traun 15 z častjó inu hvalo si ńega krónal, pok. 1, 61 kadar bó svejt vidil mene v bejžańu pred posvejtno častjó, 2, 9 krajl je svoje prejšiné vojske z veliko častjó končál, 2, 76 naj se veselę nad svojo veliko častjó, ravn. 1, 64 z veliko častjó popadajo pred ń na obraz, 1, 64 tvoja desnica, gospod, je moč razkazala z častjó, 1, 154 z slavo ino častjó si ga ovénčal, 1, 208 ponižnost gre pred častjó, 1, 341 z toļko častjó govorí od ńega, de ga svojiga gospoda imenuje, 1, 343 z sveto častjó izrecímo ńegovo imé, 2, 32 z kakšino častjó in pobožnostjo je Marija v božjo vèžo stopila, še misliti se ne da, 2, 58 z veliko častjó v mislih pòjmo pred pertlíčno strého tréh toļkih svetníkov, 2, 118 z veliko častjó

Digitized by Google

se ga osípajo, ber. 10 začétnika svetá imenujemo z vso častjó bogá, 100 kadar je bil tempel dodelan, ga da Salomon z veliko častjó posvétiti, 142 z toliko častjó govorí od ńcga, de ga imenuje svôjiga gospoda, 143 z svéto častjó izrecimo ńegovo imé, preš. 112 nôsil učêno glavó z častjó sim vsìh premagávec.

hčî: škrb. 1, 126 jest sim le en krat perpustíla en pogóvor med mojo hčerjó inu med unim človékam, inu glejte zgubléna je nedovžnost.

jêd: kast. cil. 38 naši prvi stariši z jedió tega prepovédaniga sadú so nas poprej vmorili, kakòr smó biiy rojeni, 39 aku tá život nei preložen z jedió, z pytjem, te bolezni ga morejo opominati, ali nikár premoči inu vmoriti, 41 z majhino jedjó se lakota nasiti, rog. 26 iz mesno jedjò celu petek zaničujeta, 456 tem je iz pitjam, iz ydjò inu iz troštlivim govorjejnam strègel, kug. 5 te mlade varuje pred nezdravo jèdjó, 102 se ne smę živina siliti z jędjó, škriń. 201 de bi se unim jedy želnim tudi nad potrębno jedjó gnusilu, 370 on svoj život z ptújo jedjó redy, jap. prid. 2, 59 en tak bolnik ny kontent ne z arcatam, ne z potrężbo, ne z jedjó, ne z postelo, 2, 248 z nebęško jedjó nasiten, ravn. 1, 100 veliko jézarov ļudí si tam preživel štirdeset lét z lohákino inu viditi nè kaj vélko jedjó, 2, 87 z jedjó ga požívé, 2, 101 pred jedjó in po jédi so si roke vmivali, ber. 32 hlapec vzame desét kamel zmed Abrahamove čéde, jih otovori z jedjó za po poti.

krî: schön. 347 nas je lubìl inu opral od naših grehou z svojo krivjó, kast. cil. 184 bodeš vidil vsa pula z človéško kryjó napojena, 263 on je z enako kryjó Christusovo odrêšen, 422 katére si ti z tvojo predrago kryvjó odrêšil, rog. 231 bil je napášen iz kryvjó tega synu božjiga, jap. ev. 139 jest sim nedólžen nad kryvjó le tiga pravičniga, kug. 121 precej se more truplu z vsim blatam inu kryvjó zakopati, jap. prid. 1, 152 vojskę so to zemlo toliku krat z ńih kryvjó napojile, 1, 206 oškrofleni z kryvjó svojih bratov, 1, 231 Jęzus Nazarenski je cęlo pôt pruti kalvarji z kryvjó inu padcami zaznaminval, 1, 250 naj ji plača z to kryvjó, 2, 30 ona je vsa z ńegovo kryvjó oblyta, 2, 90 katęra je z krivjó Jęzusa Christusa dragu odkuplena, traun 271 takú je dèžéla z krvjó ognúsena pok. 2, 81 v komùr sim se z mojo krivjó zadólžil, 3, 94 z svojo lastno krivjó je tebe oprál, škrb. 1, 308 naj bo z krivjó Jezusovo kakor oče, 1, 309 jest sim te z mojo krivjó odkupil, 1, 320 ga

Digitized by Google

gostí z sojim lestnim mesam inu krivjó, ravn. 1, 54 ne gnusiti rók z ńegovo krvjó, 1, 229 ves zid dvora je bil z ńeno krvjó oškroptán, ber. 39 nikar vendar ne oskrunajte svojih rók z krvjó svojiga brata, 60 z jagnetovo krvjó zaznamvajte hišne podboje in naddurje, 67 pokropil je ļudstvo z krvjó darú, 147 med ribe štéjemo živali z rudéčo mrzlo krvjó, ki skózi ušésa sôpejo.

mâst: traun 151 nasiti mojo dušo kakòr z múzgam inu z mastjó.

môč: kast. cil. 4 gospúd búg vsih riči stvarnik je tebe z ničesar stvaril, de bi ti jmel ńega samiga lubiti z vso tvojo močjó, 212 z obeno močjó teh beséd se ne more izreči, 238 človeška srca so mehka inu po naturi slaba, zatorai yh je potréba z močjó srčne sturiti, 428 ti vudi se ne giblejo, ampak z močjó te glave, rog. 21 poflisal se je iz usò močjò inu hitrústjo služit inu stréči Jezusu, itd., jap. ev. 404 ostaníte v męsti, dokler bóte obdani z močjó iz visokósti, škriń. 14 bodo ki tuji z tvojo močjó napólńeni, 173 ona z močjó sęže od krája do krája, 178 ona me bó z svojo močjó várùvala, 234 potęgni se z vso močjó za rèsnico, 242 ne jiši sodník postati zvúnaj ako se vúpaš z tvojo močjó pregrẹhe zatręti, 276 ga je z eno ńegovi naturi permęrjeno močjó obdál, 211 on je potolažil morío ne z telęsno močjó, 98 z močjó je ona svoje lędja prepásala, jap. prid. 1, 354 moremo vędjditi, kaj zamoremo my z močjó svętiga duhá, traun 38 bog je tá katęri je mene z močjó opásal, 44 on ga bó vslišal: z močjó svoje dèsnice bó ńemu pomagal, 75 riz si ne pomága z svojo veliko močjó, 143 razkropi jih z tvojo močjó, 156 si z močjó opásan, 162 katęri jetníke z močjó vùn izpęle, 163 gospód bó tęm besędo dál, katęri jo bodo z veliko močjó oznanováli, 192 ti si z tvojo močjó tvoje ludstvu odrẹšil, pok. 1, 35 bóg use z močjó dęla, 1, 59 duhovni vižar se je nad močjó tvoje gnade čudil, 3, 70 si ne more z làstno močjó pomagati, 3, 75 z vso močjó vpijem, 3, 151 se veselę nad ńegovo častitlivo močjó, škrb. 1, 134 ktir bi pri hudimo vremeno znal pregnáti nevárnost z sojo močjó, 1, 153 ke b' človéško srcé z vso močjó po hudimo ne hrepenélo, itd., ravn. 1, 97 z močjó ga vèdeš na svoje sveto domóvje, 1, 112 ki si ga iz Egipta izpelal z tolko močjó, 1, 128 ktiri se ošabijo z svojo močjó, 1, 160 ki se je z svojo neznáno močjó košátil, 1, 324 le nikar se ne zlobuj z svojo močjó, 2, 129 z kolko močjó napravi veselẹ révežam, ber. 85 med Filiščani je nékdo slovel, Gólijat po imenu, pred čigar močjó in velikostjo se je vse tréslo.

Digitized by Google

nôč: škriń. 205 so bily z tamó inu dólgo nočjó kakor z vezmy zvęzani, škrb. 1, 233 ktira zapové de se imamo štirdeset dni pred veliko nočjó postiti, ravn. 2, 301 šest dni pred veliko nočjó je v Betanijo prišel, ber. 60 Mojzes je pred to strašno nočjó Izraelcam zapovédal: zakoļite jagńe, preš. 154 obhájajo v srcá ga globočíni v samôtnih kótih tí z nočjó obdáni.

pâst: traun 354 obvárùj me pred zadrgo, katęro so mi nastávili inu pred pastjó tęh, katęri hudobio dęlajo.

pêst: rog. 481 David premagal je tega leva iz pèstjò, kug. 200 tedaj dajte ńim z eno dobro pęstjó mokriga všéna ali otrobov jęsti, ravn. 2, 233 z pestjó se zrniče séje.

pŝt: ravn. 2, 198 stráni z vso trmo, ona in pa kameńe, ki pod parstjó tičí, nobeni dobri réči se ne da v naše srce vrasti! 2, 289 je svoje slíne z parstjó zméšal.

rêč: kast. cil. 268 kakú z majhino ričjó za dobru vzame! škriń. 114 ne čudi se nad tó rečjó, ravn. 1, 161 z le tó majhino rečjó ga je bog do kraļeviga sedeža veliko bliže permàknil, 1, 247 bogu le z čistim in svetim živleńam in pa z nobeno drugo rečjó lepši ne moremo skazati častí, ber. 39 Izraelski kupci so z marsktéro rečjó kupčevali.

skŝb: kast. cil. 30 kai bó tebi pomagalu posvitnu blagú z tolikań putom, mujo inu skrbjó vkup spravlenu? rog. 24 katérim zapovedúval je iz ajffram, iz skrbjò tè karsčanske duše pasti, 632 poflisajmo se šlužit g. bogú iz eno flisniši skrbjò, škriń. XLII. starìsi najdejo, z kako skrbjó imajo svoje otroke brúmnu gori redíti, 170 v plènicah sim bil z veliko skrbjó izrején, jap. prid. 2, 146 le ti nebeški duhovi čujejo za naše izveličańe z eno nepreněhano skrbjó, škrb. 1, 69 če kdo ne mirka z vso skrbjó kamer bo stopil, bo nóga v mrežo zapledéna, 1, 89 dobróta ktira bi vredna bla z veči skrbjó iskana biti, 1, 179 boj se z vso skrbjó mejhnih grehov, ravn. 1, 324 ki sim te z tolko skrbjó do teh lét perredíla, 2, 38 z očetovo skrbjó toláže in trošt pred trpleńam pošila, 2, 60 z pridnostjo in skrbjó je opravila svoje majhino gospodíństvo, ber. 56 z kakošno ļubéznijo in skrbjó želé starši svoje otrôke zrediti! 205 ne spolnujejo zmirej s pravo skrbjó in zvestôbo ńim zročenih dél.

sôl: jap. ev. 200 vsaki zaklani óffèr bó z soljó osolén, kug. 29 dajte živini eno kępo z soljó zmešano, 95 na mejsti tę navadne klaje jęj znate nehatęri krat tenke šnite hruha z soljó dati, 108 bolnim živalim se more jezik z soljó ribati, 120

Digitized by Google

katęre so z soljó in galunovo vodó napolńene, 170 dajte živali tri krat na dạn pol žlice žeploviga cvętja z soljó, jap. prid. 1, 63 ta spomin na tvoje božje besęde bo vse moje govorjeńe kakor z soljó tę modrósti potręsel, škriń. 365 je vodę v eno z soljó potręseno zemlo preobrnil, traun. 277 on je rodovitno zemlo v eno z soljó potręseno spreobrnil, ravn. 1, 33 kar se va ń pomóči, z soljó se vse prevléče, ber. 159 kremeníca z lúgno soljó v ogńi stéklo ali glažovno da.

strân: ravn. 2, 57 povedal: božji sin sim, je tako lè z stranjó.

stf̂d: kug. 69 hren z strdjó, 87 po vsakim vmiváńi se bule z soléno strdjó pomažejo, 181 aku živali hrastove skorje z praprotam ali z strdjó noter daste.

stvâr: škriń. 303 jest sim pred vso stvarjó rojéna, jap. prid. 2, 104 vy ste more biti v pyanosti vaše gręšne lubęzni rekli, de bi z leto zapelivo stvarjó eno cęlo večnost tudi v pèkli ostati hotli, ber. 165 glas vstane, ako se sapa z kako stvarjó v tręs perpravi.

vêst: (dalm. syrah 19 z *vistjo*), kast. cil. 8 z očišeno vestjó, traun. 123 jest hočem tebe z tvojo vestjó prepričati, jap. prid. 1, 286 kristijanov z eno falš vęjstjó je brez konca veliku, škrb. 1, 122 strímo rajtengo z vestjó, ravn. 1, 289 jesti zdaj smém z dobro vestjó, kar mi pride na mizo.

vf̂st: ber. 4 ko se molitev končá, pojdite z vrstjó iz klopí.

vf̂v: schön. 125 Judaš se je z eno vrvjó sam obésil, jap. prid. 1 u predgovoru: drugi ga z vrvjó za noge vlejče.

žf̂d: ravn. abc. 65 trava sahne in suha je senó. Pográbijo ga. Oče ga z vrhama na voz naložé in popnó ga z žrdjó.

Dosta rijetko rabi sing. instr. s ^ *na početnoj* slovci. Evo dva tri primjera: pêd: ravn. 1, 245 kdo meri vodé na dlàn, kdo nebo z pédjo téhta? — svêst: ravn. 1, 30 Abraham se vrne z svéstjo domú, de ne bo mesta konec, 1, 71 stopi k Jožefu, in z poguman in svéstjo mu reče, 1, 167 tudi mi smemo držati se ga z ravno táko svéstjo, 1, 269 kdor je svojimu bližnimu milostiv, se smé z veliko svéstjo na boga zanašati, de bo milostiv tudi on ńemu, 1, 153 ki (jágńe) se je vọlno in z tako svéstjo držalo ńegove pastirske palice, 2, 121 ta beséda po božje in z ļubeznívostjo in svéstjo rečèna je glas iz nebés bila očetu, 2, 160 še boļ so pa ostrmeli, z kakeršino častjo in svéstjo jim je te navuke pravil, 2, 290 Farizeji rekó preglédcu še enkrat

Digitized by Google

pred se in mu z veliko svéstjo in vsi mogočni rečèjo: daj čast bogú! — vêst: kemp. 347 srečen je taisti človik katiri za tvojo volo, o gospud, usem stuarem slovu da, de bi tebi z očišeno veistjo eno andohtlivo inu čisto molitou gori offral, pohl. opr. 8 ki se iz pametjo inu iz našo vẹstjo popolnema uštimajo inu zglihajo; — zmês: ravn. 2, 282 ni mogel viditi z cvétja in trave lépo zmésjo potrosene zemlẹ.

b) u ugrskoj slovenštini.

krv: küzm. 340 nejsem si zgovárjao z tejlom i z krvjouv, 402 nej, kaj bi čestou krát sám sebé áldüvo liki víšešńi pop notri ide vu svetino vsáko leto z lückov krvjouv, nagfl. 119 štere se z človeka krvjouv hranijo.

mast: nagfl. 176 šteri tak z mesom kak z mastjouv daleč okouli tržijo.

môuč: küzm. 218 ka na náj glédate, liki da bi z lastivnov náj močjouv ali pobožnostjov včínila etoga hodéčega? 221 z velikov močjouv so dávali svedoustvo apostolje od gori vstaneńa gospodna Jezuša, 236 ga je namazao boug z dühom svetim i z močjouv gospodna našega, 49 vidili bodo siná človéčega pridoučega na obláki nebeskom z močjouv i z dikov velikov, nagfl. 136 polodelec i mešterski človek z rokami, tejla močjouv delata.

nôuč: nagfl. 142 eta krajína se zové med pou nočjouv i shodom ležéča krajína.

rêjč: küzm. 83 on pa razdreséẹeni nad touv rečjouv odišao je žalosten, 246 poslali smo zá to Júdaša i Siláša, šteríva vám bodeta i z rečjouv eta nazviščávala, 247 oneva z vnougov rečjouv sta trouštala brate i potrdjávala, 259 spadnovši na šińek Pavlov küšivali so ga razdreséẹeni najbole nad ovov rečjouv, štero je erkao, 370 tou vam velímo z gospodnovov rečjouv, 392 z rečjouv zmožnosti svoje, 405 z božov rečjouv, nagfl. 75 z ednov rečjouv, on je nej vrli vučenik, itd.

sôu: küzm. 82 vsáki áldov se z soljouv bode solio, 366 rejč vaša vsigdár vu milošči naj bode z soljouv začińena.

škêr: prijateo 1876, 1, 3 Hercegovinance rusko vladárstvo pomága s pejnezi, z oblejkom, z orožjom i z drügov škerjouv.

I tuj dolazi na *početnoj* slovci, n. p. nagfl. 82 plüg se z plástjov i príločom ravna med oráńem, kaj črtalo i lemeš rejžeta i obráčata gori zemlou.

Digitized by Google

c) u kajkavštini:

bôl: gašp. 1, 559 Marko Anton Cini céleh deset lét i više z neizgovornum boljúm obtršen na nogi počinuti ni mogel, 1, 646 vu Netinski váraš vbogi nekoj Neapolitanec svéto almuštvo je prosit bil došel z tulikem ráspukom obtršen, da tja do zemļe čreva jesu se raztezala, koja za to na vrát privezati onak nositi z velikum boljúm i težínum hođeńa je se trucal, 1, 706 moji kotrigi z naturalskum boljúm vojúju.

kfv: petr. 252 ono je právo Christuševo télo, žívo ne mrtvo, z dušum skupa i z krvjúm, 223 Christuš je vu posvečene hoštie ves cél z télom i krvjúm, 296 je na križnom dreve smrt podjel te vumre vú to ime, da bi nas gréšnike svojum krvjúm, mukum i smrtjum od peklénske vúze odkupil, habd. ad. 95 nas je od vekivečnoga sužanstva i peklenskoga ogńa krvjúm i smrtjúm odkupil, gašp. 1, 545 na zapoved ovu oprose gospe sudca, neka pusti z srebrnemi onemi kípi do prve vode ńe oditi, kade pred aldovom z krvjúm namázana lica svoja oprati budu mogle.., ti nečemurni krvolok! vgasi peklensku žéju tvoju z krvjúm mojum, 1, 905 meso ńegovo od snega beléše z krvjúm zalejano vu ńi je plavalo, 1, 910 za istinu, d. Maria videč sina svojega.. z hrački i krvjúm oskrúńenoga.. mogla je reči iste réči malo preobrńene.

mâst: petr. 161 i ev. tirn. 149 mastjúm mázaše noge ńegove, petr. 162 i ev. tirn. 150 ova mastjúm je namázala noge moje, habd. ad. 88 namazah vrat moj túm mastjúm, gašp. 1, 915 mrtvo télo namazali z drágum mastjúm i namàzano pokopali jesu.

môč: perg. 21b sudec, s koteroga je lystom i močjuum takovo ponuđenie včinieno, ima jeden kratki dyen ostaviti na pojedinnanie, 27b kako je to vete klauzule močjuum, 42b koteroga (lysta) močjuum vsako vallovanie more nazaj odezvati, petr. 282 ogíbli se vsûm močjúm húdeh prílik na greh, 291 sem tak ńegovemi vúži i lanci svézan, da ih mojum naturalskum močjúm pretrgati ne morem, kov. kemp. 188 ne smeš viši oblasti proti stati pod močjúm postávļen, 111 ze vsúm močjúm dužen sêm ti slúžiti.

nôč: gašp. 1, 793 z ovum jednúm nočjúm tulik zadobimo dan, kojega ni jedna noč, nikakva tmíca, da pače neizbrojena vreména na kraj i konec dopeļati ne budu mogla.

Digitized by Google

rêč: petr. 38 ne žive človek samem kruhom, nego vsakum rečjúm, kotera izhađa iz vúst božjeh, 290 reci miseljum ali rečjúm, gašp. 1, 508 povsud krščenike ne listor z rečjúm, nego i kreposti peldum na dobro nagovarjati ne prestajal, 1 565, koji samum rečjúm svojum more izvráčiti rane moje, 1, 606 z rečjúm: tak je bila nakinčena ze vsemi dobrotami . ., 1, 695 780 itd., math. 1, 1, 218 niti z rečjúm samo nè se pritúžil, 1, 1, 209 zvráčil je najvekše betege samo z jedinum rečjúm, 1, 1, 162 spoznal je, da Jezuš takvu mogùčnost ima z samum rečjúm.

skŕb: gašp. 1, 728 pričel je red, vu kojem z velikum skrbjúm i ļúbavjum sini ńegovi z peldum otca geńeni hráne gládne.

slâst: gašp. 1, 535 vidi da Kristuš pristupi k oltáru vu mešni opravi svétu pričimajúči veliku mešu, pod kojúm koruši angelski neizgovornum slastjúm popévaše.

svŕž: perg. 17b dveju bratu kčeri jedna vu druge imyenie ne ssęde jedna za drugu. To tako razumej: gda dva krvna ali blyžnia brata, kotere dva sta obadvaa vu muškoom odvetke zmyenkala i svoje kčeri vu svojem lastyvnom imyeni mušku svržjuu usaku po sebe učinęę i vu kaj inom to inom vremene nieden brat prot drugomu ništar ne govoreči, ako se koteromu seme dotrgne, imyenie na drugoga brata kčeri ne ostaane, nego na kralia, ar te takove muškee svrži činenię toliku muoč ima kako ti i kralieva donacia, 20a to isto je potriebno razmeti i držati od onakovoga imyenia, kotero z nekoga kontraktuša močjum, ili po pryety za sina ili za brata ili po polagani ženskoga spola muškuum svržjuum („szuersiuum") na nekoga človeka ili na ženu ostaje.

Ovdje vaļa napomenuti, da u kajkavskih kńiga dolazi zadńa slovka naglašena ne samo u riječi od jedne slovke, nego i u drugih, n. p. deset: petr. 110 nesu li desetjúm očiščeni? — ļúbav: habd. ad. 78 me čistúm ļubavjúm ļubiš, ali običnije: ļúbavjum: gašp. 1, 739, 777 itd. — márļivost: gašp. 1, 504 z velikum skrbjum i marlivostjúm ravnajúči cirkvu, 1, 809 vnoge krive vere z nezatrúđenum zatrl je marļivostjúm, 1, 875 odide slúga z velikum marļivostjúm, — mati: habd. ad. 77 vkup z ńihovúm materjúm; — milosrdnost: gašp. 1, 693 vnožinu vitezóv z dobrem obétańem i milosrdnostjúm na ruku svoju obral, 1, 734 na kojega pogled z milosrdnostjúm geńen Ivan cepeliše zezúje svoje i detetu prikáže — mrtučļivost: gašp. 1, 659 ne more biti zvršen na ovom svetu človek prez oštroga vojuváńa

Digitized by Google

z mrtučļivostjúm proti grehu lakomosti; — oblast: perg. 416 oblastyuum, petr. 27 ja sem človek pod oblastjúm položen, habd. ad. 90 spozna da je pod oblastjúm i gospodstvom gospodinovom, 113 budeš pod oblastjúm muževļúm, gašp. 1, 501 ostati na zálog pod oblastjúm poganinskum, 1, 606 vréme ono dojde vu Alexandriu sudec Prokopiuš z oblastjúm i zapovedjúm takovum, da vse ima krščenike pomoriti, 1, 800 pod nepriatela oblastjúm zapazi se; — pamet: perg. 12 u posveti: liudi su razlučeni od niemih stuaari razumom i pametiuum, gašp. 1, 584 opat z pametjúm k zveličitelu obrńen reče.., 1, 711 múčańe ovo z pametjúm složeno školni pajdáši naturálskoj bedastòči pripisávali jesu, kov. kem. 184 pametjúm vrhu vsèh dugováń rad bi stati, pametjúm nebéska premišļavam; — pobožnost: gašp. 1, 509 krščeniki z velikum pobožnostjúm ostanke svétoga tela poberu, 1, 601 z velikum pobožnostjúm svète prime šakramente, 1, 642 gde z velikum pobožnostjúm svéta obhodi mésta, 1, 658, 673, 675, 779 z velikum pobožnostjúm, 1, 685, 807 z dóstojnum pobožnostjúm, 1, 852 svojum pobožnostjúm, itd.; — pokornost: gašp. 1, 716 poniznosti z pokornostjúm složene, 1, 828 samum pokornostjúm objáčena; — pomoč: habd. ad. 63 da bi vse teloune težkoče z pomočjúm božjum obladati mogel, gašp. 1, 593 z pomočjúm bóžjum ńe je premogel, 1, 666 kojega živléńe ovdi videti z božjum pomočjúm kánimo, 1, 675 z pomočjúm sv. Mathiassa daleko je se prehitila, 1, 678 z kojega pomočjúm zemelsko kraļestvo je prijel; — poniznost: gašp. 1, 501 z velikum pobožnostjúm i poniznostjúm bèlu novoga reda obleče opravu, 1, 642, 643, 716, 781 z velikum poniznostjúm, 1, 739 z tulikum poniznostjúm, itd. — stárost: habd. ad. 66 vezda im starostjúm vašum smrdite; — svétlost: habd. ad. 82 obstrl je lepum svetlostjúm nutér do gležńeu ono divojačko telo, gašp. 1, 644 klečéčega z velikum svetlostjúm obstrtoga nájde, 1. 660 svetlostjúm, nebeskum rasvéčena, 1, 779 angelskoga lica svetlostjúm rasvéčena, 1, 795 z velikum svetlostjúm obstrte koščice najde; — trpļivnost: gašp. 1, 583 kaj vučenik z velikum trpļivnostjúm dobrovólno je podnášal, 1, 726 vsa z velikum podnesu dobrovólno trpļivnostjúm; — zapoved: gašp. 1, 711 zapovedjúm poglavárov vu Paríz povrne se, 1, 606 oblastjúm i zapovedjúm takovum; — žalost: gašp. 1, 507 obodva z veséļem z žalostjúm zjedinanem objemu se, 1, 656 z velikem pláčem i

Digitized by Google

žalostjúm, 1, 660 z velikum žalostjúm i súzami, 1, 675, 916 itd.

Naglas na *početnoj* slovci dolazi i tuj, n. pr. čâst: math. 1, 1, 94 Židovi z ovak velikum částjum kak je bilą Mesiaša ze vsèma nèsu mogli prispodobiti ńegovu priprostu domovinu; — gât: perg. 45a jedan veliki rybniak z zasypanum gátjum, v koterom z mrežami mogu loviti; — rêč: math. 1, 1, 78 pri Farizeušeh stegnul je oholnost i skazlivost, pri haračàreh skùpost i krivice, z réčjum: trsil se je vse hudobe med ńimi skónčati, 1, 1, 148 samo reci z réčjum i zdrav bude dečak moj, 1, 1, 164 Jezuš bi takáj z samum réčjum pomòči mogel, 2, 2, 98 z vsakum rèčjum lahko zbantuju se, krist. 28 ako z jednum réčjum vidimo nepobožneh obladańe . ., gašp. 1, 774 z réčjum: vse kreposti na nas oblecemo, itd.

Plural nom. voc. i acc. na î

a) u kranštini:

cêv: levst. žup. 77 kateri napravi take pečí ali cevî, kà bi se po ńih lehkò zažgalo poslópje.

čâst: pohl. tschup. 611 ńemu skažete vi use časty, katire svojim gospudam skažete.

gâz: ravn. 1, 154 vse pod nóge si mu dal: drobnice in govéda vse; tíco spod néba in ribe po morju, kar hodi povodne gazí.

gôl: ravn. abc. 73 oče déblam véje požágajo, brst okléstijo in ga v bútarice podélajo; golí razkólejo z kládnico na poléna (die dickern äste kleibt er mit der holzaxt zu scheitern).

gôs: kug. 189 brez takih mlak ratajo sviňe ravnu taku malu, kakor race inu gosy brez vode, ravn. abc. 53 gosí dajajo pérje in mah v pérnice die gänse geben federn und flaumen in die betten, ber. 147 med ptice štéjemo tiste živali, ki imajo rudéčo, gôrko kri in jajca nesó kakor kokóši, gosí, race, kor. 1, 33 tri pure, tri race, tri béle gosí so vkupaj čebłale tri cele nočí.

gostî: pohl. tschup. 165 sredne mase gosty takem ludęm že neč več na dapadajo, škrb. 1, 319 naprávi gostí, ravn. 1, 279 gostí so bile in vse je veselo, 1, 303 Asver je napravil velike gostí, 1, 304 Estri na čast je kraļ velike gostí napravil, 1, 59 velike gostí je napravil vsim svojim služabnikam, 1, 68 kòli in gostí naprávi, 1, 203 vesele gostí so imeli, preš. 85 bilé so v grádu velíke gostí, bilà omožíla je mlájši se hčí.

gôž: let. mat. 1880, 203 kar se vije v goží ali trte.

Digitized by Google

jêd: škriń. 329 skritu blagú pred zaprtim vustmi je ravnu takú, kakòr so žlahtne jędy postávlene okoli groba, traun 133 katęri si z mano sladke jèdy vžival, jap. prid. 1, 124 so nekatęre jędy, katęre enim peršonam škodujejo inu drugim ne, 1, 178 od jutra do trdne nočy se jędy na myzo nosio, škrb. 1, 236 mesne inu postne jedí skupej uživaš, 1, 240 odreci si take jedí, ktire le poželéńo dopádeo, 1, 243 zbolí človk, tok' mu ozravlenik posebne jedí inu piáče pertrga, 1, 268 ktir strupéne ali škodlive jedí jej, ravn. 1, 59 v vrhnim jerbasu so za kraļa vslehrne jedí pekovskiga déla, 1, 290 tistih deset dni je minílo, pa lepši, živejši in bol polne so ńih lica kakor vsih kraļeve jedí jédših mladenčov, 1, 298 on zdaj jedí dene na mizo, ber. 42 v vrhńim jerbasu so bile za kraļa mnoge jedí pekovskiga déla, 129 jedí se nastavijo na mizo .. so pojédli Balove jedí .. povejte mi kdo pojéda jedí v tempeļnu? .. vsak dan pojé pred ńega postavļene jedí, 128 vsak dan so pred ńo pokladali jedí, 163 brez solí bi jedí ne bile tako tako dôbre in môčne. 208 ne pite nikóli precej na vroče ali celó na tolste jedí.

kâl: preš. 134 ńih poezíje míle iz srca svôje so kalí pognále, 137 kjer porosêno od ļubézni číste kalí, kar žláhtniga je, žêne zále.

klêt: levst. žup. 94 vender se v tá red ne jemļó kúhińe, kletí, hlévi, pôdi.

klôp: ravn. 2, 110 zraven so bile klopí, ber. 4 ne mečíte kóscov papirja pod klopí.

kôst: dalm. u predgovoru: so moje kosty sahnile, pslm. 6 moje kosty so prestrašene, pslm. 22 moje kosty so vse narazen, pslm. 31 moje kosty so vséhle, pslm. 51 daj de slišim veseļe inu dobro volo, de bodo te kosty vesele, katere si ti sterel, pslm. 102 moje kosty so zgoréle koker ene glouńe, moje kosty so pèrliplene k mojmu mesu, job 4 vse moje kosty so se prestrašile, job 19 moje kosty visio na moji koži inu mesej, job. 21 ńegove kosty so z muzgom pitane, job 30 po noči se povsod moje kosty prevrtavajo, 2 hron. 34 je sežgal teh farjeu kosty, salom. predg. 11 ti ne véš, koku se kosty v materinim telesi sturé. prip. 15 enu dobru ime kosty tolste dela, prip. 16 tiga priazniviga govorjeńe je satovje, dušé trošta inu kosty zfriša, prip. 17 en režalen duh kosty isušy, syrah 28 hud jezik zlomasti kosty, ebr. 4 božja beseda rezdily dušo inu duh inu tudi muzg ter kosty, itd., schön 146 so ony Pilatuša prosili,

Digitized by Google

de bi se ńih podkolenine k o s t y polomile, kemp. 225 z straham treseš ti use moje k o s t y, 416 kušujejo te svete k o s t y, škriń. 8 tvoj život bó zdrav inu tvoje k o s t y pólne muzga, 130 ne vẹjš kakú se k o s t y v nóseče telẹsi vkùp sklẹpajo, 402 ńegove k o s t y so bile obskrblene, 47 dobra slova k o s t y omasty, 53 žalostni duh k o s t y posušy, 321 jezikov udárèc k o s t y pomẹle, kug. 157 kadar tẹ snẹdó, začnejo k o s t y gristi, traun. 10 moje k o s t y se trẹsejo od strahú, 48 vse moje k o s t y so se ràzklenile, 69 moje k o s t y so vsàhnile, 81 vse moje k o s t y porekó: gospód, kdo je tebi enák? 91 moje k o s t y nimajo pokója, 125 moje potrte k o s t y bodo od veséḷa poskakòvále, 252 moje k o s t y so se kakòr glovńa posúšile, 49 ony so vse moje k o s t y razštẹli, 79 gospód várùje vse ńih k o s t y, 282 klẹtu je šla kakòr óḷe v ńegove k o s t y, škrb. 1, 273 on strí de postanemo k o s t í od ńegovih kostí, 1, 397 reštejte vse k o s t í, kor. 1, 132 vsak naj urno stran beží, kdor odnẽsti če k o s t í.

l â ž: pok. 1, 107 use sorte l à ž y čẹz me splẹtajo, škrb. 1, 43 kako dolgo ti bodo l a ž í več dopadle kakor resnica? 1, 74 kletu, l a ž í, tatvíne, prešeštvo se je rezlílo čez svet kakor povóden, ravn. 1, 251 tako pa se na l ž í zanašate, ki vam nič ne pomagajo, 2, 89 l ž í so med ḷudí raztresali, levst. žup. 100 ako bi katere novíne popáčeno ali zmotḷívo poróčile kak dogódek ki se tiče občine, more župan iskati, da teh novín prvo števílo po tem zastóń razglási tudi popravek, na l a ž í postavḷajóč ónega, kdor je pisal zmoto.

m ô č: dalm. luc. 21 i schön. 2 tudi nebeske m o č y se bodo gibale, ebr. 6 so poskusili tiga prihodniga svitá m o č y, kast. 155 majhine so naše m o č y prez božje pomuči . . od kateriga prideo vse m o č y inu vsa obilnost, kemp. 210 lubezen božja use premaga inu reširi use m o č y te duše, pohl. opr. 239 moja zapovd ni čez tvoje m o č y, tschup. 387 žovnirji so svoje zadne m o č y napẹli, itd., jap. ev. 117 i 379 m o č y tẹh nebẹs se bodo gibale, 63 od kod imá le tá tako m o d r ó s t inu m o č y? jap prid. 2, 7 se nebẹške moči pred ńih nar vikšim gospódam trẹsejo, pok. 1, 50 m o č y moje duše so vẹdnu bòl slabẹle, škrb. 1, 102 pred ńim se gibajo nebeške m o č í, 1, 204 kaker so vse m o č í naše duše slabe, takó je tudi slaba zamerklivost, 1, 157 vse m o č í naše duše je poírbani greh skázal, ravn. ber. 72 obračajmo vse svoje m o č í svõjimu bližnimu v prid, 163 v goràh, v brẽznih gór in skál nam je natvorc bogastvo skrito, de iskáje in dobivaje ga svoje m o č í

*

Digitized by Google

skušamo, preš. 28 têška človéku ni zêmļe odéja, vzámejo v sêbe ga ńéne močí.

nôč: kast. cil. 55 o kakú on jma vesele dny, myrne inu pokojne nočy! pohl. opr. 259 svoji živinski občutlivosti cele noči inu dny dolgu strežejo, jap. ev. 54 kakor je bil Jónaz v trèbuhi morskiga soma try dny inu try noči, ravnu taku bóde syn tiga človęka v srci tę zemle try dny inu try noči, traun 338 katęri v hiši tiga gospoda cęle noči dopèrneséte, pok. 1, 24 noči so za moje žalòvańe perpravne . . , srečne noči! noči bol svitle kakor nar svitlejši dnevi, škrb. 1, 383 kir bodo v jegráh zgubléne céle nočí, ravn. 1, 306 tri dní in nočí se postíte, ber. 174 nočí so dolge . . , séverni zòr in mésic mu razsvitļujeta nočí, preš 77 mlad ríbič céle nočí veslá.

očî: dalm. 2 hron. 6 naj bodo tvoje oči odprte, 2 hron. 16 gospodńe oči gledajo po vseh deželah, 2 hron. 20 nąše oči po tebi gledajo, job 39 ńegove oči deleč vidio, pslm. 17 tvoje oči gledajo na tu, kar je prou, pslm. 66 ńegove oči gledajo na te folke; pslm. 101 moje oči gledajo po tih zvéstih, syrah 27 kateri hote bogati biti, ty oči doli obrneo, prip. 17 en norc oči sem tèr tam meče, itd., schön. 157 tedaj so se ńih oči odprle, 292 moje oči so vidile tvoje izveličaine, 39 vzdigni tvoje oči, 283 on je oči vzdignil čez svoje jogre, kast. cil. 269 te bistre inu svitle oči bó pokrila tá žalostna megla, 404 tajste oči hočeo slépe biti pruti človéškimu velańu, 9 tvoje kolne oči gori odpri, 399 v nebesa moje oči povzdignem, kemp. 173 srečne so tajste oči, katere so pred zunanimi rečmy zaprte, 24 ńe vpričnost tem ludem te oči zatemny, 106 postavi sebi pred oči to podobo tiga križaniga odrešenika, 408 k tebi potočim moje oči, jap. ev. 424 povzdignite vaše oči, 462 kakú je on tebi oči odperel? 466 ali zamóre en hudič oči tih slęjpih odpręti? 482 on je ńih oči oslęjpil, škriń. 53 nevúmèn oči sèm tér kjé męče, 61 odpri tvoje oči, itd., traun 32 naj vidio tvoje oči kar je prav, 25 razsvitli moje oči, itd., jap. prid. 2, 11 kakú bi mogle božje oči tolkajn ostudnih pregręh inu nagnusobe prenesti? 1, 60 vidim ńegove nebęške oči, itd., pok. 1, 22 kólikù krat so se moje oči od ględańa posvęjtnih nečęmrnost utrudile! itd., škrb. 1, 48 očí inu srcé proti nemo povzdigni, 1, 295 pomaži tvoje očí z mazilam . . mazilo za očí, itd., ravn. 1, 67 ne hodíte mi več pred očí, 1, 267 v bolši prihodno živleńe je obračal očí, 2, 208 očí od ńega obrača, preš. 19 nebéško síjejo očí, 34 mêni nebó odprto

Digitized by Google

se zdí, kádar se v tvôje ozrèm o č í, 51 v o č í ji stópajo solzé, 69 zaļúbļeno v ńêga obráča o č í, 93 dve sámi zvézdi glédal: o č í sem svôje ļube, 79 Míc'ka po gósto vá ń'ga obráča o č í.

ô s: dalm. 3 reg. 7 na teh štirih vogleh so blle zlyte o s y, ravn. abc. 85 kovač okuje kolésa in o sí.

ô s t: ravn. ber. 151 jež se zavíje v svôje o s t í.

pâs t: dalm. jezaia 29 p a s t y stavio timu, kateri je na vratih svary.

p ê č: pohl. tschup. 295 mi pak ńeh za skale inu p e č y držemo, ravn. 2, 82 p e č í režále in gole goré so okoļ in okoļ kipéle, levst. žup. 77 napravi take p e č í in ceví, kà bi se po ńih lehkò zažgálo poslópje.

p ê s t: pohl. tschup. 323 Saul in Judeš Škarjoth lejteta sama svoji smrti v p e s t y, ravn. abc. 67 per povezováńu nósim prevésla za ńim. P e s t í pomágam v snope perkladati čb. 5, 94 dobre kej vestí, žlahtniga srcá kupijo p e s t í polhine zlatá.

p l â t: pohl. tschup. 555 je na obę p l a t y zastopnu govoril, kug. 59 to nar bolši orodje za le tó je jègla na konci z eno na try p l a t y režeočo špico, 68 lohka na obę p l a t y okoli poględa, traun 371 ony bódo z svojimi ustmi boga povikšováli inu na obę p l a t y režejóče méče v rokáh imęli, škrb. 1, 170 pogirje na dvé p l a t í zastoplívo besédo, 1, 187 znajo na dve p l a t í zastóplene biti, 1, 288 na dve p l a t í zastoplive beséde, 1, 499 se imá na dve p l a t í razdeliti, ravn 1, 223 doklej bote omahóvali v obé p l a t í? 1, 335 greh je v dve p l a t í ojster meč, 2, 15 bošt je prevdarila na vse p l a t í? ber. 105 za kaj omahujete v dve p l a t í?

r ê č: dalm. syrah 25 try lepe r i č y so, syrah 28 srd inu divjańe so grde gnusne r i č y 2 hron. 34 so le te r i č y z ńo govurili, ebr. 1 vse r e č y nese v besédi svoje močy, job 9 on velike r i č y dela, job 27 nepridne r i č y, govorite, syrah 10 ne mešaj se v ptuje r i č y, itd., schön. 21 vse r e č y so skuzi to isto sturjene, 295 vse r e č y so meni izročene od mojga očéta, 433 vam vse le te r e č y bodo perložene, 431, 433, 9, 14, 19, 261, 262, 295, kast. cil. 6 te posvitne r e č y tebi služio, 12, 147 383, 265, 6, 8, 10, 54, 192, 266, kug. 23 skuzi letę r e č y bodo uržahi tęh bolęzen pogmerani, škriń. 264 te bó tvoje skrivne r e č y izprašùval, 274 nezastópèn prazne r e č y misli, nespametèn inu zmóten pak misli norske r e č y, 2, 23, 31, 35, 355, traun 219 častitlive r è č y se od tebe govorę, 310 vse r è č y služio tebi, 24 naj naš jezik visoke r è č y govory, 3, 270, 304, 310, 327, jap. prid. 1, 339 naše edinu opravilu so r e č y le tiga porędniga svętá, 1, 125 govory nespódobne r e č y,

Digitized by Google

1, 327, 108, 144, 307; 2, 19, 54, 122, pok. 2, 63 nesramne r e č y srcę ognúsio, škrb. 1, 30 si na vse druge r e č í mislil, 1, 44 nam odvzame časne r e č í, 1, 93, 100, 160, 186, 187, 195, 210, 273, 289, 327, 336, 380 itd,, ravn 1, 302 tako lè obrača bog človeške r e č í, 1, 216 velike r e č í si počeńal, 2, 108 Jezus trdi, de bo še véči r e č í delal, itd., ber. 43 bog bo mojimu gospodu dôbre r e č í oznanil, 107 on je velike in čudne r e č í delal, itd. Isto tako da kako u dualu: dalm. syrah 2 dvej r e č y ste na katere mi je žal, škriń. 94 za dvę r e č y sem te prosil, jap. prid. 1, 105 dvę r e č y me z žalostjo in z straham napólnio.

s ê č: levst. žup. 137 lepôtno drevje, grmíčje, s e č í, vrtne plotí otrébijo zaprédenih gosénic.

s a n î: ravn. ber. 7 ne obešajte se zadej na vozove ali s e n í.

s k f̂ b: kast. cil. 32 dosti velikih inu svetih ludy je zapustilu vse posvitne s k r b y, kemp. 309 ta krat bodo napotrebne s k r b y nehale, 69 o koku velik pokoj bi tajsti vžival, kateri bi use nanucne s k r b y na stran postavil, 214 ony bodo posvetne s k r b y zaničuvali, 274 za čes volo se skuz nepotrebne s k r b y trudiš? jap. prid. 1, 307 s k r b y, nepokoj, trud inu žalost bó tvoj odlóčik, 1, 83 viņu s k r b y inu žalost kakòr eno mègló ràzspé, 2, 139 vùs v s k r b y svojga bogastva zamotán, 2, 286 domače s k r b y te glójejo, itd., pok. 3, 134 nam se ni vojskuvati zuper človęke, katęre nobene časne s k r b y ne mótio, škrb. 408 če vas strah inu skrbí nadléžvajo, tecíte h temu studencu vsiga trošta, 1, 206, 210, 211, 215, 327, 328, 330 itd., ravn. 2, 150 zemliske s k r b í nam ne dajo mirú, preš. u čb. 5, 25 prijátli! odrodíle so trte vince nam sladkó, ki nam ožívļa žíle, srcé razjasni in okó, ki vtopí vse s k r b í, v potrtih prsih up budí

s m ê t: dalm. pavl. 1 kor. 4 my smo vednu, kakòr enu prekletje tiga svitá inu s m e t y vseh ludy, schön. 330 kokàr te s m e t t í tiga suetá smo rátali, škriń. 316 kadar se móka preséja, s m e t y v siti ostánejo, ravn. 2, 199 sovražnik pride, s m e t í (plur. gen. 3) naséje med pšenico, kor. 1, 80 boš tiste s m e t í spravila.

s t r â n: jap. ev. 261 inu on je prišàl na vse s t r a n y okuli Jordana, jap. prid. 1, 350 takú grę ta zmóta lę dalej hitru na vse s t r a n y okuli sebe, ravn. ber. 165 glas se razléga na vse s t r a n í.

s t v â r: kemp. 10 naj tihu postanejo pret tvoym obličjam use s t u a r y, 126 ke bi tvoje srce prou bilu, tebi bi use s t u a r y ble k enmu špeglu tiga žiuleńia, 141 use s t v a r y bodo od tebe vun

Digitized by Google

izgnane, 174 kaj tebi pomagajo use stuary? 212 katermu so use stuary dolžne služiti, 319 se use stuary čez mene uzdigujejo, pohl. tschup. 553 ńeh lube koker otroke inu stvary božje, škriń. 96 try stvary imajo dobro hójo, 351 katęri so tvoje stvary, 165 ńegovi srd bo stvary z orožjam obdál, 213 vse stvary so eno novo podóbo ná se vzęle, 362 ony perhránio časne stvary, 366 vse tę stvary z veséļam božje vkazíla izpólnio, traun 246 vse žive stvary se imajo veseliti, 257 on vęj kakú slabe stvary smo my, jap. prid. 1, 3 taku vpiejo tę stvary inu bog jih posluša, 2, 47 cèlú tę mrtve stvary mórejo jęzo čutiti, pok. 3, 5 po katęrih imajo vse stvary vižane biti, 3, 57 vse stvary pričujejo od tvoje vsiga mogóčnosti, 3, 97 on vę kakú slabe stvary smo my, škrb. 1, 140 nad tem cel take stvąrí, ktire živleńa nimajo, ne cviblajo, 1, 141 vse te stvarí bi mašvale se nad grešnikam, 1, 218 vse stvarí na sveti druziga niso, kakor oróžje vsiga mogóčne róke našiga bogá, 1, 276 bóg dobro ve, kakó slabe stvarí smo, 1, 277 smo pomanklive stvarí, 1, 210 navezváńe na stvarí, 1, 228 se čez stvarí jeziš, ravn. 1, 74 če ļudje že takó neizrečeno ļubeznívo ravnájo, oni tvoje stvarí, kako nevmísleno dober, o bog, moreš biti še le ti! preš. u čb. 5, 15 menih sta in ženska nasprotne stvarí, levst. žup. 17 nabirati stvarí.

ûš: dalm. pslm. 105 on je rekàl inu so prišle vse žlaht mųhe, vušy po vseh ńih kraih, syrah 19 in margine: kateri se na kurbe obesio, zadobe mojle inu črve, tu je francoze, vušy inu druge petlerske bolezni, kug. 187 onę dobę bolęzni grinto, gnilobo med šetinami, vušy, kor. 1, 85 imaš ubožica béle uší.

vâs: rog. 251 Aegidiavimu kloštru dal je bil Clodovaeus use boršte, nyve, vasy, grady, ludy inu vse druga pèrhódyša, jap. ev. 39 Jęzus je obhodil vse męsta inu vasy, 66 izpusti tę množice, de na vasy gredó, 293 on je hodil skuzi męsta inu vasy, 336 on je šàl skuzi męsta inu vasy, jap. prid. 1, 76 jest jim bom povędal vasy, katęre so se na pustih krajih iz nič začęle, 2, 58 so cęle vasy, grady inu męsta požgali, 1, 76 so tamkaj zdaj bogatiši, imenitniši inu vękši vasy, kakòr je veliku męst na svęjti, škrb. 1, 298 ke b' vidil vasí, ktire so skuz vojsko v pepel spreobrnene, ravn. 2, 231 odpravi ļudí, de se na bližńe trge in vasí pod strého razídejo, preš. 65 kakó leté jim spred očí vasí, trgóvi, mésta! 184 ker so vasí bilé mu króg neznáne, z menój itì želí.

Digitized by Google

v ê s t: dalm. u predg : skuzi kateru samu te cagave inu prestrašene v e s t y zuper greh pravi trošt prejmeo, pohl. tschup. 221 ako be zamogli v v e s t y inu srca ludi gledati, jap. prid. 1, 312 zdaj more to strašno podóbo božje sodbe v živu pred očy postaviti, de tę otrpne v ę j s t y zbudy.

v ê z: pohl. tschup. 552 tok be use v e z y trpęče inu večne ble, 313 očem jest te v e z y pretrgati, 550 močne v e z y te nature pretrga, 568 de bi v stanu bil svoje v e z y pretrgati, škriń. 121 inu sèm nàšàl, de smrt ny takú grenka kakòr žéna: ona je lovcov zadrga, ńę srcę je ena mręža, ńę rokę so v e z y, 322 ńega v e z y so bronaste v e z y, 240 ńę v e z y so zdravja obvezívnica, pok. 2, 86 zdaj tebe prósim, de v e z y mojiga jezika ràzvęžeš.

v ŝ s t: dalm. ezdr. 6 so farje v ńih ordnunge postavili inu levite v ńih v r s t y.

v ŝ v: dalm, pslm. 2 vrzimo od sebe ńih v r v y, škriń. 21 na v r v y sim mojo póstèlo obęsila, traun 352 ti prevzętni so meni skrivaj zadrge nastávili inu v r v y kakòr eno mrężo sprostrìli, ravn. ber. 174 kóža in dlaka te živáli mu dajo obléko, šotôre in posteļo, ńéno mesó mu da hrano, parkli posódo in čéva pa v r v í.

z ê l: ravn. ber. 8 zemļa redí z svôjim sókam sádeže ali zéliša, z e l í in drevésa.

z v ê r: ravn. ber. 87 bog mi je zoper te divje z v e r í pomágal.

ž ŝ d: rog. 495 ustala je bila en dan ena takú velika bòraška, en tak sylni pyš inu vejtèr, en taku grozni vihár na mórju, de ta rescúkal je bil tè jadra, potrgal te štrike, polómil te ž r d y u te barki.

Reče dolazi naglas na *početnoj* slovci: g â z i: ravn. 1, 175 v roki so ńegovi podzemliske g á z i; — g r ê d i: ravn. 2, 164 iz strehe so g r é d i ali štenge na ravnost pred vélke vrata šle; — k l ê t i: ravn. ber. 164 ne hôdi v kéldre ali k l é t i kjer mošt kisa; — m ô č i: škrb. 2, 81 vse m ó č i moje duše se vržejo vklenene h tvojim nogam; — ô č i: dalm. pslm. 50 le tu ti delaš inu jest molčim, za to mejniš de jest bom kakòr ti: ali jest hočem tebe štrajfati inu ti je hočem pod ú č i postáviti; — r ê č i: škrb. 2, 81 take r é č i sodit, ktere človeško pámet prestopio, h temu grede en malo véč vučenósti, 1, 463 človek skuz časne r é č i osleplen na večne pozabi; — s l â s t i: 2, 30 le zlato, leskòto, čast, posvetne s l á s t i so ļubili, 2, 86 živòtne s l á s t i jih preslepé, 2, 198 sladnost in druge posvetne s l á s t i jih mikajo, 2, 205 si domišluje, de ga posvetne s l á s t i srečniga delajo, 2, 215 le prazne rečí in pre-

Digitized by Google

grešne slásti so préd céno imele per ńi, 2, 227 v telésne slásti se je bil mož zamotàl; — strâsti: ravn. ber. 173 svôje telésne nagńeńa in strásti premágajo in obrzdajo; — stvâri: škrb. 1, 463 tiste stvári, k' so nam pred očmí, k' jih vidimo, se nam velike zdé; — vêzi: ravn. 1, 295 vézi le je ogń odžgal, 1, 244 vézi razdèri, ki te greh ima v ńih; — zêli: ravn. 1, 4 zemļa naj rodí trávo, zéli in rodovitne drevésa, 1, 101 ļudí, živali in zéli oživí voda, 1, 33 pogínila sta mesta in vsi ńuni prebivavci in vse zéli po poļu, 1, 230 nektire zéli, jagode in gobe so strupene, 2, 201 nar mańšc sémence je pa prerâse vse zéli, 1, 256 iz ktirih spod brazde strupéne zéli kļé; — zvêri: ravn. 1, 165 kače, gádi, lévi in druge grde zvéri so bile, ber. 174 séverni zòr in mésic mu razsvitlujeta nočí, de vidi zvéri in ribe loviti.

b) u ugrskoj slovenštini:

čî: küzm. 216 proroküvali bodo sinovje vaši i čerí vaše, nagfl. 135 ženski gvant šívajo matere ino ńí odrášene čerí.

gôus: nagfl. 85 hižne stvaré so psi, máčke, końi, krave, ovcé, osli, kozé, svińé, gosí, rece, küri, pure, hižni goloubje, 110 divje gosí jako znajo leteti.

lâž: trpl. 101 gizdavci laží kovéjo na mene, nagfl. 41 ár či si laží polűbo, po ńi' si se ves pogűbo.

môuč: küzm. 20 da bi v Tiruši i v Sidoni včińene bile te močí, štere su vu vami včińene, davno bi vu vreči i v pepéli pokouro činíli . . da bi v Sodomi včińene bilé te močí, ostánola bi do denéšńega dnéva, 254 činio je boug po rokáj Pavlovi' močí nej prouste, 342 ki vam tak dá dühá i dela močí vu vami, je li z dejl právde ali z poslüvańa vere činí tou?

nôuč: nagfl. 195 gdare sunce rano zíde, kesno zaide i tak so dnévi dúgi, nočí pa krátke, kejm pa kratčiši so dnévi, tejm dugše so nočí . . 21toga máloga trávna i 24toga mihálščeka so dnévi i nočí edne dúžave, 197 mejsec posvejt razšürjáva po temnom líci zemlé i z tejm tálom nočí nasladne včiní.

očî: küzm. 24 vaše očí so bláženе kaj vídijo, 55 najde je spajouče, ár so ńihove očí žmetne bilé, 24 očí svoje so záprli, 33 prizdignovši očí svoje nikoga so nej vidili, 78 očí majouči ne vidite? 79 plünovši v očí ńegove, 172 prizdignite očí vaše, 233 ona je odprla očí svoje, 244 očí na ńega vržéči, 291 dáo ńim je boug dühá drejmnosti, očí da bi ne vidili, trpl. 8 očí ńegove za nevolákom cílajo, 9 ńegove očí vídijo, 25 očí gospodnove so nad

Digitized by Google

timi boga bojéčimi, 12 očí svoje obráčajo, da bi nas sklačili na zemlo, 81 ne denem si pred očí dugováńa Beliála, 96 očí majo i ne vidijo, 106 k tebi pozdigávam očí moje, nagfl. 31 zdaj do vam očí potrejbne, 89 očí so ńemi (psovi) repéče, 103 nepriglíhne so i ńé očí, 30 dajte hvalo milomi bougi, kí je vam zdrave očí dao, 121 zaprite očí, očí moremo zaprejti, odprejti, na dejsno, na lejvo obrnouti, 181 drži si vas vsakši pred očí svojo pisko.

rêjč: küzm. 246 z tejm se glíhajo rečí prorokov, 249 nazvejstili so pa vitézov vojom té rečí, 279 so na ńé zavüpane rečí bože, 291 vu vso zemlo je zišao glas ńihov i na konec svejta rečí ńihove, 12 šteri koli čüje ete moje rečí ... da bi skončao Jezuš rečí ete, 222 gúčte vu cérkvi lüdstvi vse rečí toga žitka, 271 trejznosti rečí gučim, 184 ete rečí je gúčao Jezuš, 185 kí je z bogá, rečí bože poslüša, 198 rečí štere jas vam gučim, sam od sebe ne gučím, 458 dokeč se spunijo ričí bože, trpl. 4 slíšaj rečí moje, 12 ki je spejvao gospodni rečí pesmi ete, 40 za hrbet mečeš rečí moje, 92 odürnosti rečí gučíjo nad mene, 44 rečí ńegove so mehkejše od olia, nagfl. 132 rečí ete so prehodile srdce očé, 32 vučeníci kebzüvati morejo na rečí svoji' pajdášov, 33 vídim kaj ste kebzüvali na moje rečí, 38 z vűstami znamo i rečí vö povedati, pravi tri rečí (nej ričí) itd.

rêd: nagfl. 165 košeno kosa na redí meče.

smêt: küzm. 304 liki smetí svejta smo včińeni, nagfl. 183 či zrak vu vrtéči gíb príde i z sebom nesé práh, lístje, smetí, drmožjé, vrtél se imenűje.

vlât: küzm. 21 záčali so trgati vlatí i jesti, nagfl. 163 na vríhi bétev so klasnáte vlatí.

vüš: trpl. 87 velo je i prišle so mühé, vüší po vsej ńí' krajínaj.

Riječ stvâr ima u plur. nom. voc. acc. naj češće po ženskoj ā-deklinaciji ê: stvarê: nagfl. 26 bolézen i stvaré občűtijo; ki stvaré mantrá, hüdi je, 85 stvaré človeki pokorne se krotke zovéjo; ka za stvaré držíjo vaši roditelje pri hiži? 196 vu zími ništere stvaré spíjo, itd. itd.

Naglas na *početnoj* slovci dosta se često rabi: kôusti: trpl. 17 razkálane so vse kousti moje, 24 zadrevenele so kousti moje od vsákdenéšńega jávkańa, 41 daj mi občűtiti radost i veselje, da se mi razveselíjo kousti, 82 kousti moje so pregorele kak glavńa, 5 zvrači me, gospodne, ár so se zbontale kousti moje, 17 lejhko prečtém vse kousti moje, 93 notri je šlo kak oli v

Digitized by Google

kousti ńegove; — môući: küzm. 27 té je Ivan kristitel, on je stano od mrtvi i zá to ete mouči delajo v ńem, 91 mouči, štere so na nebésaj, gíbale se bodo, 73 zá to delajo te mouči, — nôući: küzm. 23 liki je bio Jonáš v žalouci cet ribe trí dni i trí nouči, tak bode sin človeči v srci zemlé trí dni i tri nouči; — ouči: küzm. 20 teda je záčao na ouči metati tistim mejstam, kaj so se nej povrnola, 99 na ouči ńim je metao ńihovo nevernost, trpl. 41 jas te pokaram i na ouči ti vržem; — pâsti: nagfl. 117 pâsti so tüdi edna prílična škér na ńí' opüščavańe; — strâni: küzm. 4 šao je na stráni Galilee, nagfl. 52 poglednimo i ńe drűge stráni; povejte mi, štera dugováńa majo eti ravne stráni? ravne stráni májo tabla, sto, kńige .. vse stráni táble štüri küklé majo; — stvâri: küzm. 43 moji günci i tüčne stvári so bujte, 234 vu kom so bilé vse stvári zemelske štiri nogé majouče i zvirine i lazéče i letajouče stvári nebeske, 442 okouli stouca so bilé štiri stvári, i te štiri stvári edna po ednoj vsákša je mejla šést perout, nagfl. 85 ne potekni se vučiteo, kaj so hižne stvári malo obilnej naprej dáne, 100 edno malo bedáste stvári so ovcé, 110 reca med perotnáte hižne stvári slíši; — škêri: nagfl. 46 čtenne táble so škéri vučeńa, knige so škéri včeńá. One škéri štere se na včeńé i vučeńe nücajo, škéri návuka zovémo, 167 logouvje dávajo lejs na škéri vérstva, 137 kak da se zovéjo vojníkov smrtne škéri?

U dualu dolazi i êj, ali rijetko: prijateo 1876, 11, 4 vino ino voda sta lejpi dvej ričej, skoro brez nijedne mogouče biti nej.

c) u kajkavštini

dolazi naglas na *padežnom* završetku veoma rijetko: gašp. 1, 26 postavil je vusta svoja na vusta ńegova, očí svoje na oči ńegove. Ali i tuj biće štamparska pogrješka, jer se govori: ôči. Naj običniji je naglas na *početnoj* slovci: lâži: petr. 224 osma bóžja zapoved láži prepovéda, habd. ad 106 ako je ravno vrag Evu skušajuč vnoge škodlive láži skoval, on je podpunoma pravo rekel: aperientur oculi vestri, 206 láži na prvo donaša; — ôči: petr. 295 odvrni óči moje, gosponne, da ne víde vmańice; — rêči: petr. 4 nebo i zemļa préjdu, ali moje réči ne préjdu, 11 Maria pák obdržávaše vse ove réči, 82 ako gdo mene ļubi, réči moje obdržával bude, itd., gašp. 1, 184 dobro zapamtivši réči odišel je, 1, 553 nedóstojne réči govoriti, 1, 668 prevrne masne réči svoje, itd.; — slâsti: gašp. 1, 594 ali ovde pekleni nepriatel boļe nego

Digitized by Google

vu puščini bojéči se nápredka Ivano(vo)ga vu návuku ńega pregańati začne na prvo postavlajúči slásti dúše vu puščini imáne; — stvâri: petr. 119 ovo sem moj obed napravil: telci moji i tučne stvári porážane jesu, 292 drúge stvári ovoga svéta stvoril je bóg zaradi človeka, gašp. 1, 564 ako med ļute stvári mene hititi želeješ, ovo jesu kotrigi moji.

Plur. (i duala) genetiv na *i:*

a) u kranštini:

gôs: levst. žup. 24 loviti nikomur ni sméti divjih rác niti divjih gosíj.

hčî: ravn. 1, 83 imel je sedem hčerí, 2, 7 mislili so si, obļubim, Izraelskih hčerí kaka vsa bogata in imenitna bo ńegova mati biti čast le dosegla, kor. 1, 89 pri mízi gospod Zorman sedí in gléda svojih dvéh hčerí.

jêd: kast. cil. 40 pomèrkai na tuliko sort jedy, 44 živeńe tega človéka nei na samim zdržańu teh jedy, pohl. opr. 61 kjer se miza od zbirlivih jedy lome, tschup. 83 v katireh dnęh be se imęli od mesneh jedy zdržati, traun 354 jest nóčem ńih nar lubših jèdy z ńimi vživati, škrb. 1, 155 zdrži se od mesnih jedí, 1, 235 postiti se druziga ni kakor eno pertrgańe gvíšnih jedí, ravn. 1, 18 tudi jedí vzami vsakih seboj, 1, 180 per ktirim (obedu) se je drazih jedí in pijač vse tàrlo, 1, 288 sklenil je ne jesti kraļovih jedí.

klôp: ravn. ber. 4 ne mažite na nobêno vižo klopí, miz, stôlov, óken, vrát, sténe.

kôst: dalm. genes 2 le tu je vsaj že kust od moih kosty, job 2 se dotekni ńegovih kosty, 2 hron. 9 krajl je storil en velik stol iz slonovih kosty, schön. 160 en duh néma mesá inu kosty, kast. 339 kadar bi gospúd búg perpustel, de bi ty ostudni hudiči pred tebe perpelali Judeža Iscariota iz paklenske ječe gnusniga, do kosty restarganiga, kai bi ti začèl? pohl. opr. 57 je strohlivih kosty usa polna, jap. ev. 111 od znótrai so pólni mrtvaških kosty, 403 duh nima mesá inu kosty, škriń. 43 nevošlívost je kosty gnilóba, jap. prid. 1, 5 o strašnu šumęńe tęh kosty, katęrih se ena k drugi bliža! 1, 125 katęri poln nečistosti noter do muzga svojeh kosty se hvali z svojim ostudnim, grdim djańam, 2, 96 smo my ena kost od ńegovih kosty, 2, 234 ràztrgańe tih vudov inu kosty, škrb. 1. 273 on stri de postánemo

Digitized by Google

vdje ńegoviga telesa, kosti od ńegovih kostí, 2, 65 kolko mladih kostí trohní! ravn. 1, 92 Jožefovih kostí ne pozabijo vzeti seboj.

lâž: dalm. syrah 7 ne narejaj laży zuper tvojga brata, kast. cil. 68 dosti je laży katere zapelajo.

môč: kast. 27 oben ne zna taku dobru tvoih močy, kakòr tajsti kateri yh je tebi dal, pohl. opr. 252 mi ńega imamo iz useh svojeh močy lubiti, tschup. 554 iz napetjam useh svojeh močy, škriń. 45 v pravičniga hiši je prav veliku močy.

nôč: dalm. job. 7 sim veliku nujnih noči imel, jap. ev. 11 se je on štirideseṭ dny inu štirideseṭ noči postil, pohl. tschup. 495 more pokej tolkajn noči brez spańa gori vofrati, škrb. 233 po tim se je štirdeset dní inu štirdeset nočí postil, ravn. 2, 82 ko se je Jezus že blizo štirdeset dní in nočí prepòstil, je satan prišel, 2, 157 toḷko nočí so prečuli, preš. 41 tréba prečuváti bóde vèč nočí z peržgáno lúčjo, nar. pjes. kol'k' tavžent nočí nisem stisnol očí za voḷo tegà, ko bi ráda vkup b'la.

očî: dalm. u predg.: denite hudu djańe spred moih očy, syrah 4 ne obrni tvoih očy od potrébniga, syrah 16 takovu prsteńe je predeleč spred očy, schön. 225 nej svoih očy hotil gori vzdigniti pruti nebésom, 287 zdajci so od ńegovih očy padle kakòr ene luščine, 367 bug bo obrisal vse solzé od ńih očy, kast. 404 zrklu teh očy per tih izvolenih je božja lubézn, kemp. 85 kadar on en krat spred naših očy pride, tudi hitru iz naših src se iznide, 248 pozelenic teh očy, pohl. tschup. 563 per slehrnemu trenutju teh očy, jap. ev. 95 Jezus se je ńu očy dotàknil, škriń. 9 ne pústi te rečy izpred tvojih očy, 13 onę nimajo nigdár izpred tvojih očy priditi, 16 nimajo trepávnice tvojih očy drẹmati, itd., škrb. 1, 189 Peter v meisti zgubí Jezusa popolnoma spred očí, ravn. 1, 238 pahnen sim, právim, spred tvojih očí, 1, 269 ne obračaj od vbózih očí, tudi bog ne bo očí od tebe obrnil, 1, 308 jeza mu šviga iz očí, 2, 82 noben lepi sad prepovédaniga drevésa ni mótil očí, preš. 11 repetníc razpéti pred nímajo močí, de tvôjih jim zasvéti nebéška lúč očí, 36 kdo učí izbrísat' 'z spomíńa nekdájne dní, brezúp prihódńih oduzét' spred očí?, 63 kak spred očí letéli so lógi, trávniki napréj!, 65 kakó leté jim spred očí vasí, trgóvi, mesta! 75 očí kalíl mu jók ni, 82 na prágu déklica lepa stojí in sôlza za sôlzo ji kápḷa 'z očí, 120 od očí so tudi mẽni se uzdígnile tamníce, 136 v samôti iz očí mi sôlza líje.

plât: rog. 243 preuzetnost to od useh platy súje inu drégа, pohl. opr. 56 en človek od useh platy iz perlizneneme inu iz

Digitized by Google

hvalo nabasaneme besedame obvękan, tschup. 47 krajlęstvu tę pregrẹhe od useh p l a t y škodo dęlati, 96 per katiri zaroblenost, naperludnost inu naušęčnost od useh p l a t y koker šetine inu wodęči ojsti po koncu stoję, 409 kristijan more od useh p l a t y popolnema biti, 496 al ńega perložnoste od useh p l a t y na obsujejo? 636 taku bo od useh p l a t y, kar je apostel govoril, potrdenu: omnia propter electos.

r ê č: dalm. u predgov. (23): bug takih r i č y nej zapovédal, 1 hron. 18 bi sam sebi enu ime sturil od velikih inu strašnih r i č y, 2 hron. 9 onu je rejs, kar sim jest slišala v' moji deželi od tvoih r i č y, 2 hron. 21 oča je ńim bil dal veliku vrejdnih r i č y, psalm. 55 sva priaznivu mej sabo od skriunih r e č y pèrpovédala, prip. 17 norcu nikar dobru ne pristoji od visokih r i č y govoriti, itd., schön. 2 ludje bodo na životu sahnili od straha inu čakajńa téh r e č y, katére imajo priti čez vùs volèn svejt, 27 le tá je ta jogèr, katéri od le téh r e č y pričuje, 312 aku vy ne verujete, kar vam od pozemèlskih r e č y pravim, kaku bi verovali, kadèr bi vam od nebéskih r e č y pravil?, kast. 4 gospúd buh vsih r i č y stvarnik je tebe z ničesar stvaril, 28 dosti r i č y v' začetku so grozovite, 364 želym od božyh r i č y govoriti, 399 tebi gori offram vsó lubézn vsih stvarjenih r i č y, kemp. 7 imaš vejditi, de se še veliku r e č y znaide, katere na znaš, 6 veliku je r e č y katere znati malu ali nič prida inu nuca ti duši na donese, 9 kaj nuca veliku sprašuvańe inu prepirańe od skriunih inu naznanih r e č y? 80 ny dobru timu človeku teh časnih r e č y dosti imeti, pohl. opr. 46 useh 'e teh r e č y na bo več per tebi, 235 je tedej tu ena teh nar posebnejšeh r e č y, jap. ev. 325 so ga začęli pisarji inu Pharisaerji močnú gnati inu iz ńegóvih vust veliku r è č y vùn spraviti, 379 ludję bódo vsahnili od straha inu čakańa tęh r è č y, katęre imajo čez vùs vólèn svęjt priti, 399 ona sta med sabo govorila od vsęh le tęh r è č y, katęre so se zgodile, 404 vy ste priče le tęh r e č y, 526 le tá je taisti jóger, katęri od le tęh r e č y pričuje, tschup. 471 zavle takeh r e č y se bahajo, 475 na vedo kaj z' eneh r e č y be se imęli obdolžiti, 488 od katireh r e č y mislem jest dans govorit, 599 ony bodo od teh r e č y drugači sodili, jap prid. 2, 94 če od le tęh r e č y kaj več govorym, zna pèr nekatęrih iz mojih poslušavcov pohujšańe vstati, 2, 259 koliku r e č y imam jest ńemu povędati!, škriń. 17 šęst r e č y je, katęre gospód sovraži, 70 on sódi od neznanih r e č y ravnu kakòr en vganùvávec, 75 hudobni nimajo vúpańa prihodnih r e č y, škrb. 1, 106 sem slišjo

Digitized by Google

zaničvavci božjih r e č í, 1, 154 zaničváńe božjih r e č í, 1, 187 veseļe do božjih r e č í jo zapustí, 1, 213 soje srcé od pozemelskih r e č í odtrgati je arcnía čez greh, 1, 222 srcé od svetá inu časnih r e č í odtrgati, 1, 266 stvarnik vsih r e č í, 1, 482 vender za te tudi stojim iz trieh r e č í, 2, 106 za volo svojga stanú so od več r e č í vun vzèti, ravn. 1, 217 je on premišlovati praznost vsih r e č í sklenil, 1, 305 vsih r e č í si gospodár, 2, 122 pogosto se je od božjih r e č í govorilo, 2 307 veliko r e č í vidimo.

s k r̂ b: kast. cil. 200 temnust pak pernese una hudobna magla teh posvitnih s k r b y, kemp. 117 ke bi en krat v to dobrutlivu srce Jezusovu bil popolnoma peršil, bi za tvojga lastniga nuca ali nanuca volo nič s k r b y na imel, jap. ev. 249 bodo od s k r b y tiga živleńa zadušeni, škriń 113 na veliku s k r b y pridejo sajne, jap. prid. 1, 337 imamo toliku s k r b y, 2, 189 próste od posvetnih s k r b y, škrb. 1, 154 povn s k r b í, 1, 327 se pustí od posvetnih s k r b í inu opravil noter vzéti, ravn. 2, 294 Marta, Marta! veliko s k r b í (sing.?) in opravka si dajaš, preš. 145 s k r b í (sing.?) veríge bódo odstopíle, 181 s k r b í je kônec.

s l â s t: rog. 228 drugih žeel inu s l a s t y ni občutil.

s t r â n: škriń. 390 je sovražnika od vsih s t r a n y stiskal 392 so sovražniki ńega od vseh s t r a n y stiskali, traun. 46 tá psalm v veliku besędah od vsęh s t r a n y stiskaniga Davida zadęne, 296 od vsih s t r a n y so me oblegli, ravn. 1, 130 ga ostopijo od treh s t r a n í, 1, 165 z mrėžami in zánkami je zaprėžen od vsih s t r a n í, 1, 173 Filiščane so od vsih s t r a n í pertiskali, 2, 19 kdo ne bo v časti imel vsake božje besede, tọlko s t r a n í imá vsaka, 2, 132 od vsih s t r a n í hité k Jezusu z bolniki, 2, 169 od vsih s t r a n í ļudjé v té tišé, ber. 63 Izraelčanov se je malosrčnost lotila, ko so bili ob rudéčim morji od vseh s t r a n í zaprti. Tako i u dualu: jap. prid. 1, 129 sta mogla Aaron in Hur ńegove užę trudne rokę od obęh s t r a n í podpęrati.

s t v â r: kemp. 119 ny nič na svejtu, kateru bi tiga človeka srce toku močnu omadežuvalu inu zamotalu, kaker ta nespodobna lubezen teh s t u a r y, 134 ta lubezen teh s t v a r y je zapeliva, 156 kje bi eden otel enga taku v duhu ubogiga inu od usih s t u a r y goliga inu odločeniga človeka najti? 221 kulkur več se boš od usih s t u a r y trošta odtegnil, z tem slaiši inu kraftniši trošt boš ti v meni nešil, 241 oblastnik usih s t u a r y, jap. prid. 1, 240 v tim časi se my vènder tukaj očitnu krivì v pričo vsęh s t v a r y znajdemo, 1, 352 tam je on tolkajn čuda polnih s t v a r y

Digitized by Google

nam pred oči postavil, 1, 366 svęti duh hoče enu frej inu od vsih s t v a r y praznu srcę, 2, 162 mislite vy more biti, de se božja modrόst v regirańi tolkajn s t v a r y męša? 2, 192 ti dęlavci bi čez tó neizmęrjenu števílu tęh s t v a r y božjih zavpili, škrb. 1, 150 ktir od nas kakor stvarnik od svojih s t v a r í zna vso službo pogirvati, ravn. 1, 8 gotovo je bilo viditi toļko lepih in korístnih s t v a r í za Adama novo veseļe, 1, 160 tí prideš nad me z sulico, z mečam in škitam, jez pa nad te v iménu boga vsih s t v a r í.

v â s: jap. ev. 274 vučeniki tę postave so bily prišli iz vsih v a s y Galilaee inu Judaee, pohl. tschup. 176 pohujšańe se po časi na zapeluvańe cęleh v a s y, cęleh męjst, cęleh dužel stęgne, jap. prid. 1, 347 ti kuga cęlih sosędsk, v a s y inu męst! ravn. 1, 100 brez kruha odmrlo bi toļko sto jézarov mést in v a s í.

v ê s t: dalm. u predgovoru (29): grozovita martra vbozih v e s t y, jap. prid. 1, 275 v le tim rędnim stani — o kolikú je takih v ę j s t y! — vživa ta človek en falš ali lážnivi myr.

v ê z: pohl. tschup. 308 ony videjo tolkajn v e z y, tolkajn vozlov, kar ńeh nazaj drży, škriń. 240 perpogni tvoje pleča inu nosi jo tèr se ńęnih v e z y ne naveličaj.

v f v: dalm. judic 16 so k ńej pernesli sedem v r v y.

b) u ugrskoj slovenštini

veoma je rijedak naglas na zadńoj slovci: küzm. 367 ma vnogo s k r b í za vás, 61 vas od s k r b í (sing.?) rejšimo.

Običan je naglas na *početnoj* slovci: k ô u s t i: küzm. 47 ki se zvüna svetli vídijo, znoutra so pa puni k o u s t ti' mrtvi', 354 ár smo kotrige tejla ńegovoga ž ńegovoga mesá i z k o u s t ńegovi'; — ô u č i: küzm. 213 oblák ga je odevzéo od o u č i ńihovi, 232 preci so doli spadnole z o u č i ńegovi' líki lüske, trpl. 24 odvržen sem od o u č i tvoji', 31 posvejt o u č' moji' je nej pri meni, nagfl. 27 kelko o u č i má? 32 pravi on veršušek, šteroga smo se od o u č i včili; — r ê j č i: küzm. 23 z r e j č i tvoji' se spravičaš i z r e j č i tvoji' bodeš sodjen, 79 se sramežlüje mené i r e j č i moji', nagfl. 38 vučitel več r e j č i dá praviti, 39 vučitel od r e j č i trej glásov dale naj nejde, 120 z pomočjouv eti' r e j č i; — s t r â n i: küzm. 256 eden glas je v čińeni ze vsej s t r á n i; — s t v â r i: küzm. 277 premejnili so díko neskvarjenoga bogá na príglihnost obráza skvarjenoga človeka i letajoči' i četvéro noug majoči' i lazéči s t v á r i, nagfl. 85 sledi smo gúčali od hížni s t v á r i po sebi, 116

Digitized by Google

pregléd i niko zločeńe hižni' stvári; štere híżni' stvári so plavajouče? 185 brezi dežđa bi žitek stvári v pogübel spadno.

c) u kajkavštini

je naglas (ˆ) na *zadńoj* slovci takodjer rijedak: kostîh: petr. 69 duh méa i kostíh néma; — nočîh: petr. 38 i gda bi postil bil četrdesét dnih i četrdesét nočíh, potle zagláde; — očîh, očêh: petr. 68 on se zmeknu spred očéh ńihoveh, kov. kemp. 193 ne pústi mê poleg viđeńa zvunskeh očíh súditi; — stvarîh: zagr. 4a 364 natura matti useh stvarìh iskazala se je milostivnum usem nemem stvaram; — psostêh: petr. 270 od vsake vman reči budu morali odgovoriti i računa dáti, čim bóle od psostéh, od kletvih, od odgovorov, (valda: psôst, a ne psöst); — ušî: habd. ad. 154 od črvov ali vušî.

Često rabi naglas na *početnoj* slovci n. p. gâti: perg. 31b tyem zakonom vnogo čalaarstva byva i vode čkuoma neki po četerniah i po malom kopani ili po nekih gaati nasipavani tamo včinę teči, kamo je gode hotee, da bi od drugoga zemlie, sinokoše ili luge odtrgli na svoj dyel; — lâži: habd. ad. 402 naj ide k perprišem, šafranikom, kuliko onde priseg, kuliko pokrivneh láži čul bude? rêči: petr. 177 spomenete se z réčih mojeh, habd. ad. 269 iz kteréh réči to se speļava na prvo.

Plural dativ:

a) u kranštini na ém:

câst: pohl. tschup. 399 ta na žely k takem častęm inu visokustam pridti, jap. prid. 1, 366 kadar se hoče s. duh prejęti, se more edèn vsim častęm, blagu in bogastvu te zemle odpovędati.

gôs: ravn. abc. 55 nekaj jajc se kokóšam in gosém nasadí.

nôč: preš. 172 kdor hóče vas dočákat tèmne zóre, nepróste dní živéť nočém enáke, ne bránim mu, 68 nobêne očém ni biló bòļ zaželêne.

očî: kast. cil. 48 nei obene kače, obeniga lintvorna, obeniga baziliška, kateri bi se mogil ńe („nîe") kunšti, ńe jeziki ali ńe očém perglihati, 405 on hoče, de bi ony bolè dopadli človéškim očém kakòr božym očém, škriń. 16 ne perpústi tvojim očęm spáńa, 30 kar je zobęm jęsih inu očęm dìm, to je en lęn tęm, katęri ńega póšlejo, 107 bog je človęku, katęri je ńegovim očęm priętèn, modrόst inu znańe inu veséļe dodęjlil, 158 nespametnih očęm se je zdęlu, de mrjéjo, 177 je vęjdla kaj tvojim očęm do-

Digitized by Google

pade, traun 251 katęri krivičnu govory, ne bó mojim očęm dopádèl, 335 jest nóčem mojim očęm spáńa pèrpustiti, jap prid. 1, 355 ne pomislite, de se nad vašo dušo božjim očęm bòl gnusi, kakor vam pred enim na pol gnilim mrtvaškim truplam, 1, 386 najdeš, kar je tvojim svętim očęm zuper, 2, 293 božjim očęm ne odjídejo, pok. 2, 46 use je tvojim očęm odprtu, 3, 99 ne bóš v meni nič tvojim očęm zuprniga nàšàl, škrb. 1, 10 očém, mislam inu žélam vsa prostost daš, 1, 72 kar je firbečniga, perpusté očém, 1, 124 vse tvoje žéle so ble drugim očém dopasti, 1, 288 sojim očém vso prostost perpustí, 1, 329 pustiš očém prostost, 1, 495 poļe drevesa, rože našim očém več krat veséļe stré, 2, 99 da bóg ńegovim očém dosti solz, ravn. 1, 222 ńegovim očém ne vjide, de je zadńa pešíca moke v prédalu, 2, 44 Herodežov naklèp še takó skrít človéškim očém, bogu je bil znan, preš. 68 lépši od Urš'ke biló ni nobêne, nobêne očém biló bòļ zaželêne, 118 ak' v têbe so obrńení poglédi, odtégneš prêcej svój obràz očém.

ôst: pok. 1, 53 tebi je težku pruti ostęm brcati σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίξειν (apost. 9, 5).

rêč: dalm. syrah 3 in margine: kateri se k velikim ričem sam rine inu je saj nevmetaln, syrah 25 itd., kast. cil. 95 ti si vekši inu vrédniši inu k véčim ričém stvarjen, 157 se boš smeial tem ričém, katere so poprei tebe h tei jezi drastile, 247 le tú stury srčnúst človéku, de on vselei h dobrim inu visokim ričém jnu djańu je nagnen, 275 kaj se čudiš tem praznim ričém? 7 taku bòš k veliku nespodobnim inu nemarnim ričèm zapelán, škriń. 98 ona je svojo rokó k močnim rečęm iztegníla, 111 jest sim se k drugim rečęm obrnil, 212 tęm rečęm se je pak vgànil končávèc, 406 aku tó stury, bó k vsim rečęm perpravèn, jap. prid. 1, 371 kakú majhinim rečęm se s. duh offra! 2, 116 napuh tęm nar svetęjšim rečęm naše vęre eno nečast stury, 2, 270 naj bó le to ena ostróga, katęra te h čędnosti inu k božjim rečęm če dalej bol pergańa, 2, 291 kęj so tę druge tvoje dobre dęla inu ajfèr k božjim rečęm? škrb. 2. 88 ne bodo iméli h grêšnim rečém nobene prostósti, 1, 156 božjim rečém očitno špot délajo, ravn. ber. 39 bog je Jožefa k velikim rečém naménil.

sêč: levst. žup. 140 občina gosénice trebi vsacemu drévju, grmóvju in sečém

Digitized by Google

skȓb: škrb. 1, 327 David je zdihval, de ńegova duša se je pošušila kakor lončarska glina, k' bo na sonce postavlena, inu uržah je perpisal skrbém inu opravílam, ravn. 2, 198 božjo besedo scer poslušajo, pa pròstor v svojim srcu dajo tudi časnim skrbém in nadlégam.

stvâr: pok. 1, 48 ena skrita korenina v srci, katęra je per enih lubęzen pruti bogú inu ńegovi postavi, per drugih pak ļubęzèn pruti sebi inu stvaręm, stury vùs razlóčik med pravimi inu hinavskimi spokornìki, 2, 35 hrepeneńe pruti stvaręm, 2, 49 iz materniga telęsa sim na ta svęt z brlavim vúmam, z hudobnim inu k stvaręm naklóńenim srcam pèršal, 2, 94 lubęzèn pruti stvarę m je moj grẹh bila, škrb. 1, 8 lubezen strí, de duša bóga vsim stvarém naprej postávi, preš. 152 nenavárna je stvarém na svéti.

Naglas na *početnoj* slovci rabi veoma rijetko: ravn. 1, 217 nobena reč nas ne obvárije v nespamet in pregreho, če na časno veseļe natvézimo srce, če ga hudim strástim vdamo.

b) u ugrskoj slovenštini: ém i êm:

očî: küzm. 369 nega nevidoučega stvorjeńá pred ńim, ar so vsa nága i odkrita očéjm ńegovim; — rêjč: küzm. 381 či što nači včí i ne pristoupi k zdravim ričém gospodna našega Jezuš Kristuša, ta je napihńeni i nikaj ne zna, 387 je jako prouti stao našim ričém. — Ali i öčam, stvâram.

c) u kajkavštini: êm, îm; ìma (i îma)

očî: kov. kemp. 193 dej mî to kuditi, kaj je očím tvojem smradno, 193 kuliko vsakoteri je pred očíma tvojemi, tuliko je i nê več; — rêč: perg. 47a tryebe se ie k rečęm prikloniti, petr. u predgovoru: k rečém svetoga evangelioma jesem včinil pridati jednoga novoga catechismusa, math. 2, 3, 69 ja rečèm vašem budem mòč i krèpost dàval, 2, 2, 176 človek veruval je rečèm Jezuša. Često je naglas isti koji u hrvatskoj štokavštini.

Plur. loc.

a) u kranjštini na **éh**:

čâst: pohl. tschup. 398 ta svejt bo enega človeka še zmirej enega poštenega, prov vrednega moža imenuval, des lih be še z tęm bel po častęh inu visokustah hrepenel.

*

Digitized by Google

g o s t î: pohl. tschup. 59 po ńegovemu nauku be se imel človek enu vesele pervošiti, se per jegrah, per vasilah, per prężah, per prejah inu na gostęh v enu za drugu znajditi, rog. 532 v g o s t j é h.

k l ô p: ravn. 1, 88 vse živo žab je bilo po kraļovim poslopju, po zapírah, po postelah, po k l o p é h, po vsih hišah, ber. 3 ne sméte po k l o p é h hodíti, 4 ktére učenik pred ukam v cérkev pelejo, tisti naj oródje ta čas v k l o p é h popusté.

k ô s t: dalm. prip. 12 ena skrbna žena je svojga moža krona, ali ena neskrbna je en gnuj v ńegovih k o s t é h, jerem. klag. 4 ńih koža visi na k o s t é h, kug. 44 ona dosti krat več blata na koži, kakor mesá na k o s t é h imá, 78 ta nadloga se naredy kakor gvišni odrasleki na k o s t ęh per kojnih, 149 na voglastih k o s t ęh te čepíne, škriń. 35 pridna žena je króna svojiga možá, katęra pak sramote vrędne reči počęńa, je kakor gniloba v ńegovih k o s t ęh, ravn. 1, 209 telésa živleńe je mirno srce, nevošlívost je gnilóst po k o s t é h.

o č î: (dalm. syrah 13 tu se mu na očeh vidi), kast. cil. 76 je ena bolézin na o č é h, dohtarji jo jmenujejo ophta(l)miam, kateri vsaka svitla reič škodi, škriń. 212 so ńim bilę solzę v o č ęh, 365 nič ny v ńegovih o č ę h čudniga, traun 178 ńih kry bó drága v ńegóvih o č ęh, pok. 1, 121 ony so per svojim srečnim živleńi v svojih o č ę h prav živi inu močni, 2, 9 David je v božjih o č ę h vžę zdavnej prej pádel, 2, 14 se v svojih o č ę h pravíči, 3, 48 je tó ta ista cęrku, katęra se je v o č ę h usiga svejtá svetíla? 3, 109 ne bó celú noben človèk pravičen znajden, če bi še takú bogaboječ v o č ę h svejtá bil, škrb. 1, 373 vse se je perzodéle z solzámi v o č é h potoláżiti režálenega bogá, ravn. 1, 30 kakó imenitni so in číslani v ńegovih o č é h! 1, 30 taka majhina si je v svojih o č é h, de se ni zvédla v ta ogóvor, 2, 11 ki si je v lastnih o č é h prazno in gòlo nič bila, 2, 171 zraven stòjta oče in mati z rudéčimi sólzami v o č é h, 2, 209 kar jim v o č é h bère, preš. 85 zvestôba je bráti v gódca o č é h.

p ê č: ravn. 2, 227 krepóstina pot in pa tèsna stezà po strmih p e č é h!, 1, 88 jih je bilo . . po vsih hišah, po p e č é h, po neškah in po téstu v ńih.

p ê s t: ravn. 1, 160 v p e s t é h jim je bil ves filistijsk stan.

r ê č: dalm. 2 hron. 19 taku sturite v gospodnim strahu zvéstu inu s pravim srcem u vseh r i č e h, nehem. 6 hočeš ńih krajl biti v le tih r i č e h itd., schön. 128 ne slišiš li v kaku velikih r i č é h ony tebe trdu tožio? 223 le en sam bug je, katéri vse pèr vseh

Digitized by Google

rèčéh déla, kast. cil. 79 en takešen se pomuja po velikih inu visokeh ričéh koku hoče priti v nebesa, 172 v posvitnih ričéh tečyš, 195 ti se po dosti ričéh mamiš inu motiš, 204 je potrébnu vsih ričéh enu dolgu premišlovańe, 208 za kai tí niemu ne dáš vsih ričéh časty inu hvale? 232 ty gmain ludè se čudio na novih ričéh, 239 močnúst v dvéh ričéh nar več nuca težave inu nevarnosti srčnú prestati, 251 v teh ričéh se ne toži, 266 ńe postava ne faly v le teh ričéh samo potrébo za méro jmeti, 285 vsih ričéh sam sebe ponižuje, 375 človik se z bugom rezvesely vsih teh ričéh, 407 je žalosten na tih ričéh, rog. 25 prišàl je bil h s. Vrihu en brumni škoff, de bi se bilá ú tèh duhovnih rèčéh pogovórila, škriń. 227 kólikùr si viši, tóliku bòl se per vsęh rečęh ponižaj, 371 katęrimu v vsęh rečęh dobru grę, 382 ony so si po lępih rečęh perzadęvali, itd., kug. 23 v le tęh rečęh ny malu falenu, 39 na lufti inu drugih takih rečęh, jap. prid. 1, 73 v le tęh rečęh vas imam veliku posvariti, 1, 53, 67, 98, 294 itd., traun 6 per nar hujših rečęh od veséļa poskakújejo, 126 čas inu sręča per vsęh ręčęh veļá, itd., škrb. 1, 18 veči dejl ludi zaprávi soje živleńe v vse drugih rečéh kakor v božji službi, 1, 45 več krat nar večiga grešnika v vsih rečéh srečnige vidimo, 1, 137 směš tako sklépati v takih rečéh, ktire zadénejo toje izveličane? V časnih, v posvetnih rečéh ti vus drugi sklep délaš, 1, 168 kdor je v mejhnih rečéh nezvést, bo tudi kmalo v velicih rečéh nezvést postal, 1, 157, 166, 170, 176, 177, 187 itd., ravn. 1, 74 čudna je tvoja prevídnost, mòlit jo je per vseh rečéh, 1, 116 držite se voļe božje per vsih rečéh, 1, 328 per vsih rečéh se po zapovdi zakona ravnajte, 2, 163 ves je v bógu in v božjih rečéh, 2, 254 v takih rečéh se ne ravnati po temu sinu, itd., ber. 95 bog je z ńim v vsih rečéh.

skr̂b: pohl. opr. 20 s katireme se v svojih skrbęh trudejo, jap. ev. 380 glęjte, de vaše srca ne bodo preobložene v požręšnosti inu v pyanosti inu v časnih skrbęh, škriń. 115 on je vse svoje žive dny v tàmi inu v velikeh skrbęh, v nadlógi inu žálosti jędel, škrb. 1, 30 lejta toje mladósti si zgubil v nezmasnih skrbéh, 1, 32 kulko let je zgublénih v zgol pozemelskih skrbéh inu opravilah, kdo vè? 1, 383 so vse misli v časnih skrbéh, 2, 68 ta iste lejta so pretékle v zgol posvetnih skrbéh, itd., ravn. 2, 117 vsi v posvétnih skrbéh so še bili, preš. 191 o čákaj, mi dopólni prôšńo êno pred ko se lóč'va, de mi v skrbéh ne bó srcé vtopļêno.

Digitized by Google

s t r â n: schön. 324 bodo velìki tresúvi te zemle po vseh s t r a n è h, jap. ev. 7 Herodež je pomóril vse otroke, katęri so bily v Betlehemi iuu po vsęh tęh istih s t r a n ę h od dvęjh lęjt, kug. 84 bule inu gobe na jeziki inu na s t r a n ę h noter v gobci, ravn. 1, 211 altar, vsih deset svéčnikov, po obéh s t r a n é h, vsa posóda, in vse kadilnice so bile iz samočistiga zlata, 2, 52 scer nam ta pergodba še po dvéh s t r a n é h da božjo prevídnost premísliti, 2, 135 vučénci so ga po obéh s t r a n é h ostopili, ravn. abc. 73 po obéh s t r a n é h pòda jih (snope) nasadé, ber. 62 pred seboj imajo rudéče morjé, po obéh s t r a n é h strmo pečovje.

s t v â r: pok. 2, 27 moje srcę je začęlu po mnogih s t v a r ę h silnu hrepenęti, ravn. ber. 158 plesnôba se sčasama po kruhu, jedi, lesu in drugih s t v a r é h naredi, levst. žup. 4 odbor ukrépa o vseh s t v a r é h, 80 pred uradóvi domáčih sodníkov se délajo nagódbe o različnih s t v a r é h.

v â s: (dalm. neh. 6 naj vkup pridemo v téh vaseh, neh. 11, cant. 7, 11), jap. ev. 21 kadar almožno daješ, ne tróbi pred tabo, kakòr hinavci dęlajo v šulah inu po v a s ę h, 298 pastirji so tó ràzglasili po męsti inu po v a s ę h, 302 ony so po v a s ę h okuli hodili, škriń. 148 pomudíva se v v a s ę h, kug. 23 nič bolši niso pôta po v a s ę h, ravn. ber. 211 pred nekoliko léti so še v marsiktérih v a s é h otróčje kozé razsajale, levst. žup. 4 on po v a s é h in selíščih postavla občinske možé, 35 naj bodo nôčne straže po vseh v a s é h in selíščih.

Rijetko dolazi ˆ na *početnoj* slovci: c ê v: ravn. ber. 162 živo srebró v zgorej zaprtih c é v i h kaže téžo zraka; — z ê l: ravn. 1, 327 živé ob korenínah in z é l i h; — r ê č: škrb. 2, 104 v majhnih lahkih r é č e h, 2, v grenkih r é č e h, a četiri redka niže: v grenkih rečéh.

b) u ugrskoj slovenštini ê j i é j ter â j.

a) ê j, é j:

o č î: küzm. 88 od gospodna je včińeno tou i čüdno je vu o č é j h naši'; r ê j č: küzm. 226 bio je pa zmožen vu r e č é h i vu delaj. 280 naj pravičen bodeš vu tvoji' r e č é j i obládaš gda soudiš, 299 po masni' r e č é j i lejpom žegnávańi zapelávajo srcá ti' nehüdi', 302 i rejč moja i predgańe moje je nej bilou vu rátańi človeče modrousti r e č é j h, nego vu skázańi dühá i zmožnosti, štera gučímo nej vu včeni človeče modrousti r e č é j h, nego vu včeńi dühá svetoga, 226 bio je pa zmožen vu r e č é h i vu delaj, 379 ki so

Digitized by Google

gori skrmleni vu r i č é vere i dobroga návuka, nagfl. 39 na vu r e č e j bodouči glásov rázloček gledouč naj eto pout nasleduje.

β) â j:

k l ê j t: nagfl. 66 dveri jeso na štalaj, k l e t á j, ogradaj, 117 z ostrimi zobmí svojimi sprelükńajo stené hramb, v kámraj, k l e t á j prejejjo žakle; n ô u č: nagfl. 185 spár vu zrák ide gori, ali eden tál ga eti spodi ostáne i vu lejtešni' hladni' n o č á j se vu kaple vgostí; o č î: trpl. 57 draga bode ńí' krv vu o č á j ńegovi', 81 za zvíšenoga vu o č á j i nadühtoga vu srci, za toga ne bom márao, 98 od gospodna je včińeno tou i čüdno je vu o č á j naši', prijateo, 1876, 7, 6 v o č á j so ńemi skuze bliskale, 1876, 9, 5 v o č á j so se ńej skuze veseļá skažüvale; p e č: nagfl. 67 vu velki' raztapni' p e č á j je (železo) raztáplajo vu zlejvnicaj; r ê j č: trpl. 41 zlo sem činío pred očmí tvojimi, da se spravičaš ti vu r e č á j tvoji; s a n î: nagfl. 88 eti sta se z ednoga strmca samá štela doli püščati na s a n á j, 186 po snejgi je násladno na s a n á j hoditi i voziti; s m ê t: nagfl. 182 nečísti zrák je vu nečísto držáni' vučevnicaj, vu znouvič mortani', mazani' i bejleni', mokri', zaprejti' i z lagovimi drvámi kürjeni' hižaj, pri s m e t á j i močvari', prijateo 1876, 11, 6 vkanlivec privlečé naprej vsakovačke droberije vö z žepa, štere je zná bidti gder najšo na kakšoj cesti ali pa na s m e t á j; s t v â r: nagfl. 68 veliki kvari nastánoti znájo po s t v a r á j, 178 imenüj stvaré na drügi' s t v a r á j živouče, 179 jeso vu vodi, na sühom i na drügi' s t v a r á j živouče stvaré.

c) u kajkavštini na ê h:

r ê č: perg. 69a stola pravdennoga zbantovanie byva po nespodobnih r e č i e h, petr. 66 ki je bil zmožen vu číneh i r e č é h pred bogom i vsem ļuctvóm, 287 veren je gospod bóg vu vseh svojeh r e č é h, gašp. 1, 888 po kojeh r e č é h neizgovorne kréposti spoznávaju se, math. 1, 1, 118 ona po vseh r e č è h nikaj nè hotela znamenùvati, 1, 1, 156 po oveh r e č è h drugo reči nè hotel nego čtejte Izaiaša, 1, 1, 165 vzemimo jošče pri oveh r e č è h v pamet ovo, 2, 2, 55 vsigdár pri oveh r e č é h na prvo postávļa da . . , 2, 2, 90 po svojeh múdrošegaveh i vkanļiveh r e č é h kuditi, 2, 2, 142 navučiteli židóvski po r e č é h i čineh ńegoveh na spoznańe mesiaške časti ńegve ze vsema lahko dojti bi bili mogli, 2, 3, 13 ne verujte, hoče zveličitel po oveh r e č è h reči, da . . , 2, 3, 23 nigdár najte dvojiti vu mojeh r e č é h, 2, 3, 35 vi nikaj ne čutite pri oveh r e č é h, 2, 3, 85 vu ńegoveh r e č è h bil je

Digitized by Google

duh, 2, 3, 147 po čineh i r e č é h izdáju se, 2, 3, 149 vu svojeh r e č è h vnogo svètosti kaže; — s v f̂ ž: petr. 31 ptice nebéske prihâđaju i na s v r ž é h ńegoveh prebivaju.

Naglas na *prvoj* slovci rabi i ovdje.

P l u r. i n s t r.

a) u krańštini na m í:

j ê d: skriń. 65 kdor nad vinam in mastnimi j e d m y veseļe ima, ne bo obogatil, jap. prid. 2, 140 med vinam inu j e d m y se merskej hudiga zgody, škrb. 1, 240 ne dopusté jesti meso, če je mogoče z postnimi j e d m í shajati, ravn. 1, 289 kraļev hišnik nima nič nad j e d m í, 1, 336 ne prepahnuj si želódca z mnogimi osládnimi j e d m í, 2, 116 še je z Samarijanko Jezus govoril, kar ńegovi vučénci iz mesta pridejo z j e d m í.

k ô s t: dalm. jud. 19 je ńo resekal na kose z k o s t m y ino zo vsem, job z k o s t m y inu z žilami si me ti vkup sklenil, rog. 51 zaničuváli inu zmerjáli so grdú Alexia, lučáli iz k o s t m y inu kameńam, škrb. 1, 268 kostí proti cirkvi nepokórniga ne bodo zmešane z k o s t m í brumnih kristianov.

l â ž: škriń. 62 sladàk je človęku z l a ž m y perdoblén kruh, pok. 1. 46 eni celú z l a ž m y svoj grẹh taję, škrb. 1, 43 jih imajo rajši iz l a ž m í toláżiti, ravn. ber. 198 nad sedmérimi rečmí se gospódu posébno gńúsi: nad prevzétnostjo, nad l a ž m í . .

m ô č: dalm. ebr. 2 bug je timu istimu pričovańe dal z cajhni, z čudesi inu z mnogiterimi m o č m y, pohl. tschup. 541 cel neč pozemelskega ni nad teme isteme m o č m y te duše.

o č î: dalm. job 16 moj zuprnik z o č m y trejple, schön. 361 on je milost nešìl pred o č m y tiga gospuda, 359 vsi bodemo gori vstali, ali ne bomo se vsi preminili v eni minuti, kar bi z o č m í trenèl h te pusledni trobenti, kast. cil. 29 vsak dan pred tvoimi o č m y mrtva trupla nosio, 134 druge riči pred tvojimi o č m y so tebi viditi grozovite, 404 sim gnil postal pred tvojimi o č m y, 408 vidiš te lépe rožice z tvoimi o č m y, 426 na tu z tavžent o č m y merkai, kemp. 87 srečen je tajsti, kateri to uro svoje smrti uselej pred o č m y ima, 90 aku boš smrt pred o č m y imel, 129 le tebe samiga pred o č m y imaš, jap. ev. 58 i 482 z o č m y ne vidio, 368 je skritu pred tvojimi o č m y, škriń. 17 on miga z očmy, 225 kateri se gospóda boję bodo pred ńegóvimi o č m y svoje duše posvèčùváli, 228 tebi ny trẹba skrite reči z tvojimi o č m y viditi, 47, 178, 262, 277, 288, 318 itd., kug. 51 taku hitru kakòr

Digitized by Google

de bi z očmi vtrénil, jap. prid. 1, 2 ga bóte vy z vašimi očmy vidili, 1, 3, 16, 31, 76, 224 itd., traun 7 ti si nas žę z tvojimi milostlivimi očmy poględal, 9, 19, 27 itd., pok. 1, 20 kję je en človèk, da bi se pred tvojimi očmy za pravičniga štęti zamogel? 1, 54, 116; 2, 7; 3, 73, 125, 141; škrb. 1, 34 b' b'li gledali na Jezusa iz ponížnim očmí, 1, 36 ke b' sveit ne bil iz lestnim očmí vidil, 1, 102 bomo z očmí vidili, de je res, 1, 123, 152, 158, 159, 269, 284, 463, 466, 470, 500 itd., ravn. 1, 73 kdo tukaj ne bo z solznimi očmí v nebó pogledoval? 1, 120 jézar lét je pred tvojmi očmí kakor včerejšni dan, 1, 184 hudo sem storil pred tvojim' očmí, 1, 166 gledaš z očmí, 1, 260 ki jo imamo vedno pred očmí, 1, 283 si z solznimi očmí molil, itd., preš. 8 obraz míli tvój po síli mi je védno pred očmí, 17 íšeš okóli me z plášnim' očmí, 67 prèden mígnil bi z očmí, 74 srcé samó zavzétim ostáne pred očmí, 121 kóder hódiš te mladénči sprémļajo z očmí povsód, 157 mi prèd očmí je v nàr temnéjšim kóti poglèd ta, 179 z očmí valóv globôki brêzin méri.

ôst: kemp. 95 ti lejni inu namarni v boży službi bodo tam z gorečimi ostmy dregani.

pêst: dalm. 2 korinth. 12 me z pestmy bye, jap. ev. 134 so ga z pestmy v obraz byli, kug. 103 če jo z en par pestmy grobu stolčene hrastove skorje skuhate, jap. prid. 1, 218 my smo ga vidili z pestmy inu žlafernicami v lice tolčeniga.

rêč: schön. 256 pred vsèmi rečmy pak primite za sčit te vére, kast. cil. 6 takú rovnai z tvojmi pozemilskimi ričmy, de se h tvojmu srcu nikár ne perlipè, 47 tudi pred majhinimi ričmy se moreš varovati, 65 pred vsimi ričmy je dobru . . , 264 pred vsimi ričmy ahtai, de sam sebe poznáš, 402 dej de jest vmei temi dobrimi ričmy vselej tú nar bulše zberem, kemp. 173 srečne so tajste očy, katere so pred zunanimi rečmy zaprte, 283, 305, škriń. 84 se nad mazíli inu dobru dišęčimi rečmy srcę razvesely, 140 ńega srędа je bila z nar dražišimi rečmy vloženа, traun 53 katęri se z nečimrnimi rečmy ne pečá, jap. prid. 1, 294 nekateri zapravi veliku tavžent z nepotrębnimi rečmy, 1, 367 sv. duh ne grę v enu z praznimi rečmy napolńenu srcę, škrb. 1, 201 srcé inu duhá le z unajnimi rečmí rediti. 1, 432 z sojim rečmí orengo striti, 1, 466 se z časnimi rečmí pečati, ravn. 2, 294 mi se dosti krat z veliko rečmí vpíramo, ktire nič ne pomórejo k naši popolnamosti, ber. 186 pred vsimi drugimi rečmí imójte

Digitized by Google

bratovsko ļubézen med sebój, 198 nad sedmérimi r e č m í se gospódu posébno gńúsi.

s k f b: pohl. opr. 151 on svojemu povikšańu z tolkaju s k r b m y napruti gleda, 34 itd., škrb. 1, 211 obložén z s k r b m í celiga krajlestva, 1, 323 lakovnost nas z tavžent s k r b m í napólni, ravn. 1, 74 kdo si bo srce bélil z mòtnimi s k r b m í!

s t v â r: kemp. 288 ti en stuarnik vsih reči iz temi s t u a r m y nič enakiga nimaš, škriń. 274 kaj sim jest med tólikajn s t v a r m y? 332 kaj je med s t v a r m y hudobniši kakor okú? traun 235 ti gospód si mene z tvojmi s t v a r m y ràzveseļil, pok. 3, 57 tvoja usiga mogóčnost se obilnu kaže, ker si zemlo z usimi s t v a r m y ured iz nič stvaril, škrb. 1, 139 je postal nar imenitniši stvár med vsim s t v a r m í.

v â s: dalm. jezaia 42 kličite glasnu vy, puščave inu ta mésta v ńih zred temi v a s m y, ker Kedar prebiva

v ê z: škriń. 16 hudobèn bo z v e z m y svojih grẹhov zvẹzan, 205, so bily z tamó inu dolgo nočjó kakor z v e z m y zvẹzani, 322 blógèr tẹmu, katẹri ny z ńegóvimi v e z m y zvẹzan.

v f v: dalm. ester 1 tu so visili béli, rdéči inu géli špalirji z žlahtnimi platnenimi inu škrlatovimi v r v m y fasani v srebrne rinke; jezaia 5 gorje je tém, kateri se vkup vežejo z ličkakimi štriki de krivu sturé, inu z v r v m y, de gréšio.

b) u ugrskoj slovenštini: m í i m î (míj):

l â ž: trpl. 42 zlo misli jezik tvoj, kak ostra brítva rejže z l a ž m í.

m ô u č: küzm. 216 poslüšajte ete rečí Jezusa Nazarenskoga, možá od bogá pokázanoga med vami z m o č m í i z čüdami.

o č î: küzm. 24 i 275 ne vídijo z o č m í, 43 čüdno je pred o č m í nášimi, 100 so svojimi o č m í vidili, 280 nega božega strahá pred ńihovimi o č m í, 334 tá pred o č m í glédate li? trpl. 5 zvišávci ne obstojíjo pred o č m í tvojimi, 11 pred o č m í mam gospodna vse skouz, 13 vse ńegove soudbe pred o č m í mam, nagfl. 27 mí z o č m í vídimo; glédati z o č m í, 109 za o č m í so vüha, 194 z proustimi o č m í z lejhka v ńega glédamo.

r ê j č: küzm. 83 vučenícke so se pa čüdivali nad r e č m í ńegovimi, 217 i z drügimi vnougimi r e č m í je svedočo, 223 mi smo etoga svedocke z etimi r e č m í, 246 so vas níki z nás vö idouči zburkali z r e č m í porüšavši düše vaše, 256 opoumeno bi je z vnougimi r e č m í, 353 níšče vás naj ne zapela z práznimi r i č m í,

Digitized by Google

371 obeseļávajte eden drügoga z etimi r i č m í, 385 naj se nad r i č m í ne perńájo (λογομαχεῖν).

Na *početnoj* slovci: küzm. 411 ste nej skvarjenimi s t v á r m i odküpleni, 454 popejvali so pred timi štirami s t v á r m i.

c) u kajkavštini: m î:

č â s t: zagr. 4a 248 velikimi darmì i č a s t m ì nadelen budeš.

r ê č: perg. 11b kotere lysti vetakovimi r e č m y pyšu, 47a kratkimi r e č m y od toga govoriti, zagr. 4a 30 mene se naj povoļneši, naj potrebneši i naj hasnoviteši k dušnomu zveličeńu vidi on navuk, koiega ie mudri filozofuš Taleteš dvemi samemi r e č m ì dal, 4a 83 usemi načini poštui otca tvoga, to ie to z dellom, hoču reči pokornostium, podložnostium, z r e č m ì, z dobrovoļnem podnašaniem, 4a 97 usakoga božiega krščenika opominam i prosim z r e č m ì s. Pavla, 4a 118 morate z lepimi r e č m ì okol nyh hoditi, 4a 177 David lepše, boļe, vredneie, preštimaneie nìu (čitaj nì ju) znal izpisati, nego z ovemi r e č m ì, 4a 248 ako toga ne moreš ali ne ščeš srcem vučiniti, konče iezikom i r e č m ì vučini, gašp. 1, 608 svedoči od sebe sam z ovemi r e č m ì, 1, 783 z lepimi r e č m ì obznáni zlo nakáńeńe ńegovo . . , za zgovorjénemi r e č m í Katarina taki bogu spusti dušu, math. 1, 1, 139 Jezuš hotel je z ovemi r e č m ì to znamenuvati.

s l â s t: gašp. 1, 660 Margarita začne vu télu gingaveti i céleh sedemnajst dan z nikakvum hránum telovnúm, nego samemi s l a s t m í nebeskemi objáčena posledńe svete prime šakramente.

s t v â r: zagr. 4a 113 ne samo meď ļudmì človek, to ie to mužka persona, nego i meď nememi s t v a r m ì samec jesu od nature unogo zvršeneše od žen i samic, 4a 163 iz ničesa stvoril ie nebo i zemļu ze usemi s t v a r m ì.

v ê s: perg. 72b gda što grada ili kaštiela ili jeden varaš ze vsiem oniem kai se k niemu pristoi po imene z v e s m y, z selyšči i z vesničkimi dyeli išče.

Nu često dolazi naglas na *početnoj* slovci: habd ad. 257 to je sam sebe pital ovémi r é č m i, 266 Kleopatra mehkemi svojemi r é č m i na to je hlepela, da bi sama bila rimska cesarica, 296 ovemi r é č m i svedoči, math. 1, 1, 75 z ovemi r é č m i nikaj drugo ne hotel reči kak . .

Digitized by Google

U riječi h č i dolazi ovakov akcenat:

	sing.		plur.	
nom. voc.	hčî (čî, ščî, hčêr, čêr)	hčêri,	hčerî,	hčêre
acc.	hčêr	hčêre,	hčêri,	hčerî
gen.	hčêri, hčerî, hčêre, hčerê	hčêr,	hčerí,	hčerá
dat.	hčêri	hčêram		
loc.	hčêri	hčêrah		
inst.	hčêrjo, hčerjó, čerjûm.	hčêrami.		

dual.

nom. voc. acc. hčêri, dat. i inst. hčêrama.

Ostalo kao u plurabu. — Evo dva tri primjera.

sing nom. h č î: dalm. genes. 24 čiga si ti h č y? jest sim Batuelova h č y, jap. ev. 173 i 300 je tvoja h č y vmrla, ravn. 1, 39 Batvelova h č í sim, h č ê r: ravn. ber. 36 ni navada, de bi se mlaji h č é r pred ko starji omožila; sing. voc. h č î: jap. ev. 173 i 300 h č y, tvoja vęra je tebe ozdravila, preš. 58 o káj ti je, o ļúba h č í! küzm. 72 on pak erčé ńej: č í, vera tvoja te je zvráčila, 123 vüpaj se, č í, vera tvoja te je zdržála; sing. acc. h č ê r: ravn. ber. 33 ali mi hočete svojo h č é r Rebêko nevésto dati? 36 daj mi svojo mlajši h č é r: sing. gen. h č ê r e: jap. ev. 136 hudič je vùn šàl iz tvoje h č ę r e, traun 18 katęri mene od vrát tę smrti proč potęgneš, de jest vso tvojo hvalo med vrâtmi h č ę r e Sion oznanujem, ravn. 2, 246 zgínil je od tvoje h č é r e hudi duh, preš. 39 h č é r e svèt; h č ê r i: küzm. 77 prosila ga je kaj bi toga vragá vö vrgeo z ńé č é r i . . vö je odišao vrág z čéri tvoje, trpl. 8 da presámnam vso hvalo tvojo med vrátami č é r i Sionske, h č e r î: ravn. 2, 245 dobra mati svoje bolne h č e r í, h č e r ê: habd. ad. 64 boļe čini on, ki svoje k č e r é za muža ne da, nego on ki ju ne da (a 77 bez oznake naglašene slovke: hčere; sravni dugo krajńe e u hrvatskoj štokavštini u a-deklinacije); sing. dat. h č ê r i: ravn. ber. 55 kraļovi h č é r i se otrok smili, preš. 148 od zóra, de se nágne dán k večéri, glasí po nôči (krivo: ponóči) pésem se ogńéna le têbi, scer nobêni Eve h č é r i, sing. instr. h č e r j ó, gledaj na strani 73; k č e r j û m: habd. ad. kot stočni oroslan okol pečine obtékal je i za k č e r j ú m tekel doklam ju je dotekel; plur. nom. h č ê r e: ravn. ber. 22 Eliezer se ustavi pri studencu, na ktériga so méstne h č é r e po vodó hodíle, h č e r î: nagfl. 135 gvant šívajo i matere ino ńi odrašene čerí, perg. 7b ar se pyenezy međ gibaiuču márhu računaiu, s kotere gybaiuče marhe

Digitized by Google

i z očine i z materiṅe sinove i kčery iednaaki dyel beruu; plur. acc. hčêre: ravn. ber. 29 če imaš koga svojcov, sinove ali hčére, vse seboj vzêmi; plur. gen. hčerí: dalm. genes. 24 de mojmu synu obene žene ne vzameš od Kananiterskih hčery.. ne jemli mojmu synuvi žene od Kananiterskih hčery, genes. 28 ti némaš žene vzeti od Kanaanskih hčery, jakob 1 taku pravi gospud od synou inu hčery, ravn. 2, 7 mislili so si, obļubim, Izraelskih hčerí kaka vsa bogata bo ńegova mati; plur dat. hčêram: habd. ad. 269 pitam zakaj se grozi Sionskem kčéram, da za ńihovu cifru, za ńihove zlate lančece, za ńihove narukve, za ńihove klariše hoče je plešive učiniti? plur. inst. hčêrami: ravn. ber. 32 zbêri žêno môjimu sinu med hčérami moje sorodovine, 75 Izraelci so se ženili s hčérami Kananejcov; dual. nom. hčêri: ravn. ber. 29 ko se je zarja napóčila, zapusté Lot, ńegóva žêna in ńegóve dve hčéri mésto; dual gen. hčerí: kor. 1, 89 pri mízi gospod Zórman sedí, in gléda svôjih dveh hčerí.

b) Riječi od jedne slovke s ¨:

u kranjštini, a osobito u goreńštini mijeńaju ¨ na ˆ u padežih u kojih rastu, u ugrskoj slovenštini i u kajkavštini ¨ često ostaje u svih padežih do plur. gen. gdje je ˆ, n. pr. dvêr nagfl. 57: dvér. Evo primjer za kranjštinu:

	singular:		plural:	
n. a. v.	nît	kùnšt	nîti	kûnšti
g.	nîti	kûnšti	nîti	kûnšti
d.	nîti	kûnšti	nîtim	kûnštim
l.	nîti	kûnšti	nîtih	kûnštih
i.	nîtjo	kûnštjo	nîtmi	kûnštmi
	dual:			
dat. inst.	nîtma	kûnštma		

Ostalo kao u pluralu.

'käd: ravn. abc. 71 plešem po kádi; — kräft: rog. 10 ime Maria je ene take moči, kráfti inu oblásti de..; — nît: ravn. abc. 59 včasi mati prêjo v dve níti sukajo, 61 iz vovnate níti mati z iglami nove nogovice vézijo; — štält: dalm. modr. 13 so na teh istih lepi štálti dopadeńe iméli; — žäl: ravn. 1, 162 zakaj moríti Davida, ki vam ni nobene žáli storil?

Nekoje su riječi u ostalih padežih ravne riječim s ˆ n. p. dlän, gen. dlanî, i. z dlanjó itd., n. p. dlän, käd, škräń: schön. 332 ona je svoje dlany proti timu ubozimu iztegnila; ravn. ber. 152 od

Digitized by Google

ene same ribe se dobi 80 do 90 k a d í ribje mastí; let. mat. 1880, 186 škràń, *i*, f.

Riječ m ĭ š glasi i m í š a naglas joj je u ostalih padežih kao riječim s ′: gen. míši, dat. míši, loc. míši, instr. z mîšjo, plur. nom. acc. míši, v. mîši, gen. mîši, dat. mîšim, loc. mîših, instr. z mîšmi, dual. dat. inst. mîšma.

Riječ z ê l nije mi iz naroda poznata, glasila bi valda sing. gen. dat. loc. zlĭ inst. zljȍ, plur. nom. acc. voc. zlĭ gen. zâli ili zêli, dat. zlĭm, loc. zlĭh, inst. zelmí (zlmí), dual. dat. zelmȁ (zlmȁ).

c) Riječi od jedne slovke s ′:

Ove mijeńaju ′ na ˆ u sing. voc. i instr., u svem pluralu i dualu osim nom. i acc. Evo ovako:

	sing.		plur.	
nom. acc.	lúč	pót	lúči	póti
voc.	lûč	pôt	lûči	pôti
gen.	lúči	póti	lûči	pôti
dat.	lúči	póti	lûčim	pôtim
loc.	lúči	póti	lûčih	pôtih
inst.	lûčjo	pôtjo	lûčmi	pôtmi.

dual:

dat. instr. lûčma pôtma.

U ostalih padežih kao u pluralu.

Riječ p ó t rabi Krańcu u sing. i kao masc. gen. póta, dat. pótu itd., u pluralu rabi ća u sva tri spola: nom. pótje, póti i pôta itd.

Od riječi l ú č čitam sing. gen. u dalm. jakob 1 ni mejne te l u č y, a malko prije: od očeta te luči.

U kranjštini amo idu i riječi d ú r i (inače dvèri), g l í s t i, i z v r á t i. Duri ima u genetivu i durí, a u instr. durmí: ravn. 2, 278 pred bogatínčovimi d u r m í ves v grčah je ležal.

U ugrskoj slovenštini dolazi u pluralu i u ovih riječi naglas na padežnom završetku u nom. acc. i loc.: küzm. 293 kak nenasledjene so p o t í ńegove! nagfl. 140 tatía, jálnost, robleńe so prepovejdane p o t í pri spravlańi poištva, 166 vu vesnicaj med hižami p o t í jeso, küzm. 216 znane si mi včino p o t í žitka, 240 sin vražji, ne hejńaš odvračati rávne p o t í gospodnove? nagfl. 146 takše vouske p o t í, po šteri lüdje na ńíve, trávnike, pášnike i logé hodijo, koníke (koulnike) zovéjo, 183 veter süší mokro zemlou, blatne p o t í itd., 146 etakše p o t í rejene p o t í zovéjo, od ništeri lejt máo i železne p o t í rédijo, . . po železni' p o t á j drüga koula

Digitized by Google

ne morejo hoditi, 167 rást nüca se na tramé i podseke pri hramej, ládjaj, mlinej, mostej, železni' potáj, küzm. 244 kí je nihão pogane hoditi po svoji' potéh, 430 mouž dvouje pámeti je nestálni vu vsej potéj svoji', .. tak i bogátec vu svoji' potéj povejhne.

Riječi od dvije i više slovaka.

imaju:

1. ˆ na zadńoj slovci: živâl, pomôč, jesên, kokôš, čeļûst;
2. ˆ na predzadńoj slovci: bolêzen, zapôved, rêber;
3. ˆ daļe prema početku nego na predzadńoj slovci: dobrôtļivost;
4. ´ na predzadńoj slovci: lákot, nevárnost; — pònev, rètkev;
5. ´ daļe prama početku nego na predzadńoj slovci: boléhavost;
6. ˝ na zadńoj slovci: stebël.

1. Riječi s ˆ na zadńoj slovci.

Ove drže ˆ u svih padežih u sva tri broja na samoglasnom, na kojem je u sing. nom.; ako li je to samoglasno *o* (ne = ą), može se ˆ mijeńati na ` u sing. dat. i loc. Evo primjer:

	sing.		plur.	
n. v. a.	živâl	kokôš	živâli	kokôši
g.	živâli	kokôši	živâli	kokôši
d.	živâli	kokôši i kokòši	živâlim	kokôšim
l.	živâli	kokôši	živâlih	kokôših
i.	živâljo	kokôšjo	živâlmi	kokôšmi;

dual dat. instr. živâlma, kokôšma; ostalo kako u pluralu.

Riječi oblâst i pomôč mogu u sing. instr. imati ´ na zadńoj slovci: kast. 247 letú stury srčnúst človéku, de z božjo pomočjó rad volnú teh nar težéših riči se am vzame, traun. 49 ne hodi z' tvojo pomočjó od mene, 107 z tvojo pomočjó bomo my naše sovražnike kakòr z rógam razmetálì, 250 David hoče z božjo pomočjó sam sebe, svoje domače in svoje podlózne vižati, jap. prid. 1, 182 leta svęti čas tiga posta, katęriga smo z božjo pomočjó začęli imenuje cęrku en priętni čas, 2, 67 letęm bóm pokazal, kaku zna vsaki v svojim stani z božjo pomočjó lohká dobre dęla dęlati, ravn. 2, 151 vse skušńáve bomo z božjo pomočjó premagali, ber. 74 Jozve je z bôžjo pomočjó sovražnike premagal, 147 z' pomočjó bôžje milosti, 190 z' ktérih perzadevańem in pomočjó je toliko prida zadóbil, preš. 145

Digitized by Google

z preblágo tvôjo pomočjó podpórno vse ńih se ráne bódo zacelíle; trpl. 16 vnouga je hvála ńegova nad pomočjouv tvojov; — jap. ev. 30 i 286 tudi jest sim en človek pod oblastjó (a küzm. 13 ár sem i jas pod oblástjom bodouči človek), 379 tèdaj bódo vidili synú tiga človęka priti na enim oblaki z veliko oblastjó inu častjó; u kajkavaca: —ûm: petr. 27 ar i ja jesem človek pod oblastjúm položen, habd. ad. 90 spozna da je pod oblastjúm i gospodstvom gospodinovim, gašp. 1, 606 vréme ono dojde vu Alexandriu sudec Prokopiuš, ničemúrni krvolok, Decia cesara námestnik z oblastjúm i zapovedjúm takovum, da vse ima kršćenike pomoriti; tako i deset: petr. 110 nésu li desetjúm očíšćeni, a gde ih je devet? — Ali dolazi i ˆ na svojem mjestu: pok. 2, 23 kakú srečèn sim bil v tęj hiši pod tvojo oblástjo.

Riječi jesên, nemôč, oblâst, spomlâd i pomôč dolaze i s ˆ na prvoj slovci, osobito iza prijedloga: kug. 36 nekatére od tih nadlog vstanejo le na jęsèn, 160 ošpice včasih pridejo v spomladi, včasih po lęjti, včasih na jęsen, nagfl. 149 kakše lícojne je lístje čeres leta, jéseni? ka se godí z lístjem na jésen? čeres leta je lístje zeléno, na jésen oblejdi, 197 na jésen se dozori jesenski sád; — ravn. 2, 50 nikoļ ne tožite če nimate vsiga čez némoč itd., levst. žup. 65 živali na póti gôni čez némoč; — levst. žup. 66 v óblast pade kazenskemu sodišču, kdor se užé drugič ali večkrat povrne prosjáčit; — pok 1, 17 aku bi jest tebi hitru na pómoč pèršal, bi ti vojskòváńa ne čutil, 1, 44 potrèbúje on, de ńemu tvoja milost, o bog, na pómoč pride, 1, 107 meni z nobenim dobrim svętam na pómoč ne pridejo, 1, 127 perteci meni na pómoč, 3, 105 tebe na pómoč kliče, 3, 120 izveličarja na pómoč kličem, ravn. 1, 307 gospod! stój mi na pómoč, 1, 221 tudi ńi je bog o pravim času na pómoč prišel, 2, 22 se obveselí, če si koga na pómoč vidi priti. — Tako i: od jêseni do jêseni, na spômlad

Riječ lakât drugo *a* u ostalih padežih gubi, riječ je po met. 167 fem. te glasi gen. lьhtí (= lьhtî), dat. lьhtь s ˝ na drugom ь, etc a po levst. sl. 22 je u sing. masc.: gen. lehtú für lektú, „in der zwei- und mehrzahl hingegen ist es weiblich dem muster kóst folgend: dvé lehtí, tri lehtí plátna“. Dakle pl. nom. lehtî, gen. lehtí, dat. lehtém, loc. lehtéh, inst. lehtmí.

Riječ živâl govori se amo tamo jednoslovčano: žvâl, gen. žvalî itd. n. p. škrb. 1, 190 kdo je vstvaril druge žvalí?

Digitized by Google

Plur. loc. u ugrskoj slovenštini dolazi kadšto na âj: trpl. 13 je neseni na perotáj vötra, 84 po perotáj vetra hodiš.

Plur. instr. kadšto dolazi na mí: dalm. jezaia 40 ty novo muč dobodeo, de se gori vzdigno z perutmy kakor postojni, kor. 1, 109 še se na końička zalučí kakor ptica z perotmí, rog. 601 iz obèrvumy trépat.

Primjer za sing. loc. s ` ima ravn. 2, 39 v trdi mladòsti ji je mož bil vmerel, 2, 185 take napčnosti v mladòsti so korenína strašnih poznejšnih grdòb, ber. 210 naj se tedej človek žé v mladôsti navadi svôje želé in slasti premagovati; nu i mladôsti: ber. 16 v prvi mladósti.

Riječi na rv gledaj sprijeda str. 51. 7. a).

2. i 3. Riječi s ˆ na predzadńoj slovci i dalje prema početku.

Ove riječi drže ˆ na vokalu one slovke, na kojoj stoji u sing. nom., u svih padežih u sva tri broja n. p. sing. nom. voc. acc. bolêzen, gen. dat. loc. bolêzni, instr. bolêznijo, plur. dat. bolêznim, loc. v bolêznih itd.

4. Riječi s ´ na predzadńoj slovci

mijeńaju ´ na ˆ (` na ˆ) u sing. voc. i instr., u plur. u svih padežih osim nom. i acc. Evo primjere:

singular:

nom. acc.	nevárnost	cérkev	hudòbnost	brèskev
voc.	nevârnost	cêrkev	hudôbnost	brêskev
gen.	nevárnosti	cérkve	hudòbnosti	brèskve
dat.	nevárnosti	cérkvi	hudòbnosti	brèskvi
loc.	nevárnosti	cérkvi	hudòbnosti	brèskvi
inst.	nevârnostjo	cêrkvijo	hudôbnostjo	brêskvijo

plural:

nom. acc.	nevárnosti	cérkve	hudòbnosti	brèskve
voc.	nevârnosti	cêrkve	hudôbnosti	brêskve
gen.	nevârnosti	cêrkev	hudôbnosti	brêskev
dat.	nevârnostim	cérkvam	hudôbnostim	brèskvam
loc.	nevârnostih	cérkvah	hudôbnostih	brèskvah
inst.	nevârnostmi	cérkvami	hudôbnostmi	brèskvami

Digitized by Google

dual.

dat. i instr. nevârnostma, cérkvama, hudôbnostma, brèskvama. Ostalo kao u pluralu. Nu dakako nom. acc. cérkv*i*, brèskv*i*.

Riječi na *ev* kranjštini tako rabe, da se deklinuju po a-deklinaciji u svih padežih osim sing. instr. koji dolazi na evjo (vijo), što narod izgovara ujo: cêrkevjo govori cêrkujo; nu ipak búkvi, liber. U ugrskoj slovenštini dolazi po a-deklinaciji samo plur. gen. dat. loc. i instr. U kajkavštini dolaze samo na va: cerkva, breskva. — U kranjštini riječ c é r k e v i sve na ev s ` na predzadnjoj slovci naglas stave i na padežni završetak u sing. gen. i u svem plur. dualu osim voc. Evo ovako:

	sing.		plur.	
nom. acc.	cérkev	pònev	cerkvê	ponvê
voc.	cêrkev	pônev	cêrkve	pônve
gen.	cerkvè i cerkvê	ponvè i ponvê	cerkvá	ponvá
dat.	cérkvi	pònvi	cerkvâm	ponvâm
loc.	cérkvi	pònvi	cerkvàh	ponvàh
inst.	cêrkvijo	pônvijo	cerkvâmi	ponvâmi.

dual:

dat. i instr. cerkvâma, ponvâma. — Ostalo kao u pluralu. Nu dakako nom. acc. cérkv*i*, pònvi.

Riječ p ò d k o v ima sing. nom. acc. pòdkov, voc. pôdkov, gen. dat. loc. podkòvi, inst. podkôvjo, plur. nom. acc. podkòvi, voc. gen. podkôvi, dat. podkôvim, loc. podkôvih, inst. podkôvmi, dual dat. instr. podkôvima. Ali isto tako obično pòdkev, gen. pòdkve, podkvè i podkvê itd ; ali i sing. dat. podkvî, ponvî, instr. podkevjó, ponevjó, plur. nom. pòkvi pònvi i podkvî ponvî pak podkvê, ponvê, itd. Plur. gen. u kast. rož. 75 je već „c e r q u y“ (= cerkví).

Riječ m a t i ima u kranjštini ovakov naglas: sing. nom. máti, voc. mâti i mäť, a u doleńštini po g. Škrapcu cvetje iz vrtov sv. Frančiška I. 5 dva kratka naglasa: mätï; acc. máter, gen. mátere, dat. i loc. máteri, inst. mâterjo, plur. nom. acc. mátere, voc. mâtere, gen. mâter, dat. máteram loc. mâterah i máterah, inst. mâterami, dual nom. acc. máteri, voc. mâteri, dal. i instr. mâterama, loc. mâterah.

sing. nom. m á t i: škriń. 231 on se bo čez te bòl kakòr ena m á t i vsmílil, 269 ona bo ńemu na pruti prišla kakor častita m á t i, kor. 1, 88 takó mi m á t i govorí, preš. 58 k ńi m á t

Digitized by Google

skrbna perletí, sing. voc. mâti: kor. 2, 78 le hitro, máti, sim pojte, 2, 86 le tiho tiho, máti moja! preš. 58 o máti máti! prèč je prèč! sing. acc. máter: škriń. 226 katęri svojo máter spoštúje je kakòr tá katęri zalóge spravla; katęri svojiga očęta vbóga, bó máter razveseļil, 300 spomni se na očęta inu máter tvojo, kadar v srędi mogóčnih stojíš, 367 téžèk jarm se nad Adámovimi otrocmi od dnęva ńih izhoda iz máterniga telęsa do dnęva ńih pokopa v máter vsih ludy; sing. gen. mátere: škriń. 227 za prestópke tvoje mátere bó tebi to dobru povrnenu, 224 ne pozábi na bolečíne tvoje mátere, ravn. ber. 197 bodi pokóren poveļam svoje mátere, kor. 1, 114 meni samo treba je oča ino mátere, hóčem se iskáť pustíť oča ino mátere, preš. 54 ni vbránil se prošńam mátere; sing. dat. máteri: škriń. 231 kadàr sódiš, bódi sirótam oče vsmilen inu ńih máteri kakòr móž, škrb. 1, 195 Nero je lestni máteri živleńe vzel, kor. 1, 83 to daj ti tvoji máteri, preš. 55 spet k máteri príde; sing. instr. mâterjo: škriń. 372 sramújte se pred očętam inu máterjo kurbaríe; plur. nom. mátere: kor. 2, 81 zibále bóte síńčike neporočêne mátere; plur. voc. mâtere: škrb. 1, 53 pričajte očetje inu mátere, kor. 1, 89 kaj vam pravim, mátere! plur. gen. mâter: ravn. 2, 32 sramovalo na ńenim méstu velíko máter bi se bilo darú vbóžkiga opravlati, 2, 50 zamežímo, de jih ne bomo vidili vbožcov ki se v krvi prevračajo še z mlékam v ústih, in máter, ki vse bléde skvenčé; itd.

U ugrskoj slovenštini i kajkavštini glasi često mäti, mätere itd. ali i máti, mátere itd. n. pr. küzm. 214 tej so vsi bilí stálni ednako v molítvaj i v prošńaj z ženami i z Máriov máterjov Ježušovov, nagfl. 161 Eržika se je z lüblénov máterjov šétala po püngradi; math. 1, 1, 118 ona po oveh rečèh nikaj drugo ne hotela znamenùvati, nego malo pritùžeńe jáko ļubèče mátere. — Sing. genet. u ugrskih Slovenaca ima ˆ na zadńoj slovci: materê: küzm. 117 kí je bio materé svoje jedinorodjeni sin, 340 ki me je odloučo z utrobe materé moje, 354 mouž je glava žené liki je i Kristuš gláva materé cérkvi, itd. itd.; glede sing. instr. materjûm u habd. ad. 77 materjúm sravni stranu 79.

Riječ pámet u Kajkavaca u padežih u kojih raste rado akcenat (˜) na drugu slovku stavi: math. 1, 1, 182 ako s pamétjum pretresemo; itd.

*

Digitized by Google

5. Riječi s ˝ na zadńoj slovci

imaju u goreńštini ˝ na zadńoj slovci u svih padežih u sva tri broja:

	singular	plural:
n. v. a.	stebȅl (čitaj stьbŭ)	steblï
g.	steblï	stebȅl (po a-dekl)
d.	steblï	steblïm
l.	steblï	steblïh
i.	stebljŏ (čitaj stьbujŏ)	steblimï.

dual.

nom. voc. acc. steblï, dat. i instr. steblimà.

Ima dvije tri riječi, koje imaju naglas kao riječi od jedne slovke s ˆ na padežnom završetku n. pr. u t ȅ ž: levst. žup. 199 utèž, — t e ž í, f. das gewicht, die wage, 47 de se ne bi sol téhtala z u t e z m í od rumene medí; p o d v ȅ s t: let. mat. 1879, 132 podvèst, *í*, f. (podùst?).

Na strani 8. pod d) prije globêl dodaj: d e ž ê l = dežèla, kad što dêžel, osobito iza prijedloga: v dêžel. — na strani 51 pod 6. prije prholâd dodaj: p r i j e m â d, die pflugschleife: ravn. ab. 39 plug ali dervó, opláz, stebric, ročica, grédel, lemež, čértalo, deska, ótka, prijemád: der pflug, der pflugkopf, die säule, die pflugsterze, der pflugbaum, die pflugschar, das pflugeisen, das streichbrett, die pflugreute, die pflugschleife; na strani 114 iza deklinuju dodaj: i akcentuju.

Kug. = bukve od kug inu bolęzen goveje živine, tih ovac inu svín popissane za kmetę na povelje tę nar vikši gospodske od Joanneza Wolstajna doktarja za arcnijo inu ranocęlnost, directorja inu vučenika živinske arcnije v' cesarskim krajlevim špitali za živino na Duneji. V' Lublani 1792.

Digitized by Google

Studije

iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvatâ i Srbâ.

Napisao T. Maretić.

Čitano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 9. travnja 1881.

οὐκ ἔχω εἰπεῖν πλὴν ἢ τὰ λεγόμενα.
Herodot, II. 130.

Tradicijonalna je literatura hrvatska i srpska trudom vrijednih radnika do danas dobrano na svijet izdana. Čitaća naša publika dosta čita te pučke umotvorine, ali ona slabo zna pravu vrijednost njihovu; a kako je naivna, ona i ne zna drugo nego naivno diviti joj se. Ja mislim, da je već vrijeme, da to naivno i beskorisno divljenje prestane, ako ne u širim krugovima naše inteligencije, a ono bar medju onima, koji ne čitaju samo tradicijonalnu literaturu, nego je misle i proučavati. A to će onda istom prestati, kada se naši učenjaci ozbiljno late posla i pokažu putove, kojima su ove ili one misli došle u prosti naš narod, uopće kada dokažu, da prostonarodna literatura i prostonarodno vjerovanje imadu sistematičan razvoj. Njeke su strane pučke literature naše dosta — prama neznatnome broju radnih sila — obilno ispitane, a ponajbolje jezična strana i to mukom dičnoga filologa našega g. Daničića. Priloga za estetično poznavanje pučke literature naše ima od g. Janka Jurkovića, za koje se može reći, da svatko žali, što ih nije više; a oko istorije i geneze pučkih pjesama trudiše se i trude se gg. Miklošić, Jagić, Novaković i Pavić. Tim ispitavanjima nijekati vrijednost bilo bi vrlo nepravedno i nepametno; ali bi isto toliko pravedno i pametno bilo željeti, da učenjaci naši posvete sile svoje i onim poslovima, koji jošte čekaju, tko će ih početi, tko li dostojno obavljati, a te sam poslove malo prije označio. Mislim, da

Digitized by Google

bi bilo suvišno istom potanje razlagati, da se ispitavaocu uza znatan broj dosadašnjih zbornika pučke literature ne treba bojati, da će mu rad biti nepotpun, kao da se tobože imamo još bog zna sve čemu nadati iz ustiju prostoga naroda, koji danomice gubi ne samo produktivnost, nego rekao bih i intelektualnu snagu čuvati ono, što mu je ostalo od produktivnijih i poetičnijih otaca.

Iz ovoga, što sam kazao, može svak razabrati potrebu, da se u nas počne raditi u spomenutim smjerovima. Ova moja radnja neka se smatra samo pokusom u tom poslu, koji je u nas gotovo posve nov, i ako vještaka ne zadovolji što u toj radnji mojoj, a on neka promisli, da se o ovakvim stvarima da lakše pitati nego li odgovarati, neka promisli, da ću ili ja sam, ili će drugi tko, pošto se oko ovakvih poslova u nas bolje uznastoji, naći pogrješke pa ih i ispraviti. Dobro veli g. Miklošić: „Ako ja i ne mislim, da sam odgonenuo zagonetku, opet se nadam, da će ovaj posao štogodj doprinijeti, te će se drugi tko približiti tajni, a ta je nada i jedino veselje, što ga čovjek ima oko takva posla". (Lautlehre der slavischen Sprachen[2], 302).

Mitologijska svoja izpitavanja dovode u savez današnji učenjaci s izpitavanjima etimologijskim, jer je etimologija često jedino pomagalo, kojim se ovaj ili onaj tamni mit može razjasniti. A da samo zdrava etimologija može i mora pomagati i kontrolirati mitologijska izpitavanja, tomu je dokaz to, što je mitologija dobila istom onda znanstven temelj, kada je etimologija od prazna titranja i samovolje postala znanost i u savezu s ostalim filologijskim ispitavanjima otkrila upravo nov svijet. Genijalni učenjaci pokazaše, koji li evropski i azijski jezici činjahu njekoč cjelinu, kakov li je bio od prilike društveni život toga pranaroda, što li je on vjerovao, koliko li je napredovao izvijajuć se iz divljaštva u uljudbu. U istinu je prava naslada čitati radnje učenih ispitavalaca, koji se umješe pomoći rezultatima komparativne filologije; čitaocu se čini, kao da se i sam nalazi u onoj pradavnoj davnini, kada su nastajali miti; on u suncu vidi boga Heliosa, ὅς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει, u oblacima vidi sad goveda, sad zmajeve; munja se i njemu pričinja blistavom gujom; on čuje, što ono pjeva tužna Filomela; on ćuti lepet krila Zefirovih.

Što su komparativna filologija i mitologija dvoje bliznadi rodjene u isto vrijeme, na ime u našem stoljeću, odatle se može s podpunim pravom tvrditi, da su i objekti njihova istraživanja isto tako dvoje bliznadi, koje se je skupa rodilo i skupa napredovalo, a

Digitized by Google

istom se kašnje razdvojilo te udarilo svako svojim putem, dok rodjenu braću ne sastavi opet znanost našega vijeka. To su dvoje bliznadi: jezik i motrenje prirode; postanak je jednoga nerazdružljivo spojen s postankom drugoga. Ovomu trudu nije svrha razlagati postanak jednoga i drugoga; o tom su drugi ljudi više i bolje pisali, nego bih ja umio.

Razlikovanje spola u nominâ spada medju bitna obilježja arijskih jezika; tim su prastari Arijci pokazivali veliku poetičnost. Mnogi je nas jamačno već mislio, kako to, da je „oganj" muškoga roda, „rijeka" ženskoga, a „vino" srednjega t. j. nikakvoga. To misle i razvitija djeca; samo je razlika izmedju mišljenja odraslih i izmedju mišljenja djece o toj stvari, što se djeci razlikovanje spola čini puno jasnije nego li odraslima; ja se n. pr. sjećam, kako sam u svom djetinjstvu mislio, da su Nedjelja, Srijeda i Subota njekakve ženske, a ostali dani da su mužkarci; ja dakako nijesam znao, da si moji njemački vršnjaci pomišljaju Nedjelju (der Sonntag) muškarcem. Toj je personifikaciji povod jamačno gramatički spol. Po mnijenju kompetentnih filologa već je prajezik arijski razlikovao trostruki spol, a tomu je razlikovanju bilo uzrok pjesničko motrenje prirode. Nikako nije pusta besposlica, kada se veli, da su u oba klásična jezika imena rijeka — exceptis excipiendis — muškoga spola zato, što su si Grci i Rimljani pomišljali motreći vode njekakvu naglu i žestoku silu, koja goni njihov tok, a naglost i žestina bolje doliče muškomu nego ženskomu; ni za šum rijeka nijesu oni mislili, da izlazi iz ženskoga grla, već iz muškoga. Grci su često slikali i klesali riječne bogove u prilici bikovljoj, jer im se je činilo, kao da u šumu bujice čuju riku bika, a divlji tok njekih rijeka sjećaše ih na bijesno njegovo srljanje (vidi Preller-Plew, griechische Mythologie 449). Nije teško razumjeti, zašto su imena vjetara u Grka i Rimljana muškoga roda, a zašto li su imena stabala pretežno ženskoga: vjetrovi su u svojoj sili više puta upravo strašni, zato su oni ne samo u mitologiji nego i u gramatici grčkoj muškarci, a stabla plodovitosti svojom sjećaju na žensku narav, zato je i zemlja (terra, γῆ), koja sve radja, ženskoga roda, isto tako imena pokrajina i gradova.

Nego rijetki su slučajevi, za koje mi danas možemo reći, zašto li su ovoga ili onoga spola. Zato opet ne smijemo misliti, da je arijski narod postupao samovoljno i hotomice davajući spol stvarima oko sebe. A još manje smijemo misliti, da se je narod u tom poslu ravnao po sufiksima nominativa singulara, kao što se mi

Digitized by Google

ravnamo, kad učimo koj tudji jezik; onda nije bilo učitelja, koji bi onomu narodu dovikivao, neka pazi na nominativ singulara i po njemu neka označuje spol. Valja dakle obratno misliti i reći: riječ *zub,* staroslovenski зѫбъ, nije zato mužkoga roda, što se je svršavala u staro vrijeme na ъ, nego ona se je zato svršavala na ъ, što je bila mužkoga roda; tako ćemo isto reći i za riječ n. pr. *šuma,* da se zato svršava na *a,* što je ženskoga roda itd. (Vidi: Miklošić, vergleichende grammatik, 4, 19).

Ako mi i nemožemo više u svakom slučaju odrediti, zašto je koja riječ kojega spola: to nas ni malo ne ovlaštuje misliti, da je gramatički spol u jeziku bez svojega pjesničkoga, motrenjem prirode motiviranoga uzroka. Narod je davajući stvarima oko sebe spol ujedno ih i oživljivao, „par la distinction des trois genres elle (scil. la langue arienne) donnait une sorte de vie symbolique à tous les objets de la nature inanimée". (Pictet, les origines indo-européennes, I, 46). Ali pošto su se arijski narodi odružili od zajedničke postojbine i svaki na svoju ruku razvijao jezik: onda je brzo potamnila uspomena na pjesničke motive gramatičkomu spolu u riječima, kao što je potamnila i uspomena o njekadanjoj zajednici na istoj postojbini. Ako su dakle i zaboravili arijski narodi na pjesničke motive gramatičkomu spolu, opet ne valja misliti, da oni nijesu ostali poetični koji više koji manje. A kad oni nijesu više znali razloga, zašto je ova ili ona riječ ovoga ili onoga spola, onda se je pomalo dogodio protivan proces onomu, koji je prouzrokovao razlikovanje gramatičkoga spola t. j. arijski su narodi počeli zato držati, da su stvari ovoga ili onoga spola, što su one u jeziku bile upravo toga gramatičkoga spola. A to je vjerovanje pojedinih naroda bilo često uzrok ovomu ili onomu mitu. Budući da su u rimskom jeziku riječi: victoria, pax, libertas, spes, felicitas, virtus, concordia, pietas, pudicitia, mens itd. po gramatici ženskoga spola: zato su ih rimski umjetnici prikazivali kao *božice* a ne kao *bogove;* dočim su uvijek u prilici muškoj, a ne ženskoj prikazivali personifikacije pojmova, koji su po gramatici muškoga roda: pavor, pallor, honos, bonus eventus. (Vidi o svim tim bogovima u Prellerovoj rimskoj mitologiji, str. 609 i dalje.) U Kuhnovu zeitschriftu II. ima razprava od Potta, u kojoj taj učenjak sjeća na riječi O. Jahna, da stari Grci i Rimljani prikazujući svoje bogove ili boginje nijesu gotovo nikad bili u opoziciji s gramatičkim spolom; Ἄμμός su gdjeki umjetnici prikazivali kao ženu, jer je ta riječ po gramatici kadikad ženskoga spola; γαμός je uvijek bog, nikad bo-

Digitized by Google

ginja. Samo je jedan primjer, gdje se umjetnik nije slagao s gramatikom: χρυσός prikazan kao žena (strana 119 spomenutoga zeitschrifta).

Što se tiče Hrvata i Srba, ne može se reći, da su oni u tom pogledu toliko rigorozni, koliko su Grci i Rimljani. Ima šaljiva pjesma: ženidba vrapca podunavca (Vuk, pjesme I, 532). U toj se pjesmi pjeva, kako se je vrabac mladoženja vjenčao sjenicom djevojkom; tu je dakle pjevač ostao vjeran gramatičkomu spolu, ali mu se je iznevjerio pjevajući, da je svraka bila kum, ševrljuga prikumak, žunja stari svat, a lastavica djever. Isto tako nije ni u zagonetkama narodnim zagonetljaj uvijek istoga spola, kojega je odgonetljaj; u Novakovića (srpske narodne zagonetke) se n. pr. na str. 175 za pratljaču nalazi ova zagonetka: Drven pas na vodi laje. — Pratljača ženskoga, a pas mužkoga spola! — Valja ipak znati, da se često slažu spolovi i u pričanju narodnom i u vjerovanju. U Vukovu rječniku sub voce „bajalica" čitamo:

„Pjevaju, kako se u svatovima, kad se ženio bungur (= Grütze) čelebija taranom djevojkom, razboljeo kupus na slanini, pa mu doveli proju bajalicu, da mu baje: proja baje, kupusa nestaje".

Sličnoga bismo slaganja poslova našli mnogo i mnogo, ja ću samo još nješta spomenuti, što mi se čini osobito karakteristično, a činit će se i mojim čitaocima. Milićević u svojoj monografiji: Život Srba seljaka u Glasniku srpskoga učenoga družtva XXXVII. 136 piše, da porodilje dobro paze, na kakvo će stablo metati košulju čeda svoga, što su ga rodile; žele li, da im drugo dijete bude muško, a one meću tu košuljicu na drvo, koje je (po gramatici) muškoga roda, na priliku na orah, hrast, grab; ako li si žele žensko dijete, onda je meću na drvo, koje je (po gramatici) žensko: na bukvu, granicu (njekakov hrast), breskvu itd.

Obično se veli, da ljudi jezikom kazuju ono, što misle, da je dakle jezik sredstvo ljudskomu općenju. Nego se dogadja vrlo često, te jezik nije sredstvo očitovanju misli, nego je on gospodar misli, a to gospodovanje jezika nad mislima nije najmanje čudo njegovo, ono je u životu naroda ostavilo puno tragova. Vrlo je zgodan citat iz Bacona, što ga navodi Max Müller: „Ljudi misle, da je razum gospodar njihovih riječi, nego se dogadja i to, te riječi djeluju s uzvratnom silom na um čovječji, pak se poput luka tatarskoga odbijaju natrag na um i najvećega mudarca i mogu ljudski sud silno zamrsiti i prekrenuti.

O istinitosti svega toga neka nas uvjere ova razmatranja.

Digitized by Google

I.

Prost narod nazire kadikad u riječima njekakvu tajnu; njemu se mnoge riječi čudne čine, jer im ne zna etimologije. Narod na priliku ne shvaća, kako se može reći *opaklija*, kad ne čini ljudima ništa *opaka*, već im dobro čini, zato je on, ma i od šale, zove *dobraklija*. Sr. poslovicu u Vukovu zborniku poslovica od g. 1849 na str. 216: „nije ovo *opaklija*, već *dobraklija*, opak bio, ko joj ime nadenuo". — Prost čovjek dakako ne zna, da je riječ *opak* najprije značila: svinut, preokrenut, kriv, a poslije se je istom razvilo značenje: zao, bezbožan, (Daničić, osnove, 20: „*opak* od prijedloga, koji u slovenskim jezicima nije u običaju, *apa* = od, natrag i korijena *ak* = saviti, vratiti").

Ali u jeziku ima i takvih riječi, koje svojim zvukom vabe prostoga čovjeka, da ih etimologuje i da im tim načinom odgali tajnovitost.

Tako nas evo kod *pučke etimologije*, koju poznavaju mnogi narodi, jedni više, drugi manje. Pučkoj su etimologiji skloniji oni narodi, kojima je jezik živahniji, te se više mijenja; zato imadu Grci i Nijemci više pučkih etimologija nego li Rimljani. Pučkoj etimologiji prija takodjer obilnost jezika, jer će narod imajući puno riječi za jedan pojam lakše moći jednu riječ promijeniti te je drugoj kojoj približiti. Nego obilnost jezika sama sobom ne će mamiti naroda na etimologovanje, ako se jezik nije puno promijenio i ako mijenjanjem nije nastalo puno istozvučnih riječi; zato u staroj indskoj literaturi gotovo ni traga nema pučkoj etimologiji. (E. Förstemann u Kuhnovu zeitschriftu I. str. 1—25).

Njemački je narod riječ *sinfluot*, kako je glasila u staro doba, pretvorio u *sündfluth*, samo da stvori savez izmedju te riječi i biblijskoga pripovijedanja, da je bog poslao potop radi grijeha (sünde), a *sinfluot* znači: općenit potop. Slično je postupao narod i sa starom njemačkom riječi *multwurf* = životinja, koja prah baca, od molta = prah i werfen. Pošto se je zaboravilo na značenje prvoga dijela *mult*, narod je riječ *multwurf* pretvorio u *maulwurf*, a njeki dialekti podjoše još dalje, te se n. pr. u plattdeutschu nalazi: *mullworm*, od kuda se vidi, da je krta sàmo pučko etimologovanje uvrstilo u red crva (worm = wurm), o čem dakako zoologija ništa ne zna (ibid.)

U Talijana ima takodjer dosta primjera pučke etimologije; tako su oni riječ *capitolium* pretvorili u *campidoglio*, jer su mislili, da

Digitized by Google

je u riječi capitolium prvi dio campo = polje, a drugi dio da je oglio = ulje. Ima artičoka imenom *girasole*, i narod misli, da je toj bilini domovina u Jerusalimu, koji se talijanski zove Gerusaleme (Max Müller, Vorlesungen II. 347).

Tomu bi slični primjeri u nas bili, kako si narod etimologuje riječi *nevjesta* i *svekrva;* on misli, da se ònâ zato zove tako, što je *nevješta*, a ova zato, što je *sve kriva!*

Znatniji su oni primjeri, iz kojih se vidi, kud se je sve dao narod zavesti etimologujući ove ili one svoje riječi: pučka je etimologija povod mnogim pričama narodnim.

Kod Grenobla u Francuskoj ima njekakav zvonik s crkvom, koje se je dvoje zvalo u staro vrijeme *San Verena*, a odatle je poslije nastalo *Saint Vrain*. Nego taj svetac saint Vrain postade narodu s vremenom posve nerazumljiv i narod se je mučio dovinuti se pravomu — tobože — imenu. On dakle promijeni *Saint-Vrain* u *sans venin*, i zvonik se prozove la tour sans venin (zvonik bez otrova). Jezik zamamom svojom zamami narod i dalje: odavna se na ime već misli, da je u toga zvonika čudotvorna moć; čim mu se približi otrovna koja životinja, ona mora umah poginuti. Pokusi su uvijek pobili to mnijenje, ali prost narod još jednako vjeruje u čudotvornu moć zvonika: la tour sans venin; samo su njeki promijenili svoje vjerovanje u toliko, te misle, da je zvonik imao jamačno tu moć njekad, ali danas da je više nema (Max Müller, ibid.).

U Jagićevu Arkivu (II. str. 594 i dalje) ima francuski pisana raspravica od g. Jana Karłowicza o poljskoj legendi, kojoj je pisac dao naslov: la belle Mélusine et la reine Vanda. Izmedju ostaloga čitamo na str. 602 i 603 legendu, koja je postala pučkom etimologijom. Ima na ime u Galiciji njekakvo jezero zvano *morskie oko*. (Da se jezero zove „oko", nije nikakvo čudo, sâm pisac spominje njekakvo jezero u Americi l' oeil de l' Incas, u Litvi l' oeil de la vierge, a ja bih dodao ime vira u Crnici, koji se zove „oko"; vidi: V. M. G. Medaković, život i običaji Crnogoraca, 139) Legenda veli, da je u onom kraju stanovao njekoč poljski vlastelin imenom *Morski*. On je imao kćer, kojoj zabrani udati se za njekakva magjarskoga kneza. Ona ipak podje za toga kneza i rodi s njim sedmero djece. Kad je nadje njezin otac u braku, prokune i nju i njezina muža i djecu njihovu, da se sve blago njezina muža pretvori u kamenje, da se njezina djeca utope u njezinim suzama i da se ona sama od teškoga plača pretvori u vodu. To se sve do-

Digitized by Google

godi. Od njezinih suza nastane 7 jezera, u kojima se potopi njezino sedmero djece. Za nju samu veli legenda, da je „wypłakała oczy“ te jedno oko iscurilo u jezero, koje se od toga prozove „*morskie oko*“, a to je „dénomination formée sous l' influence de l' étymologie populaire au lieu de „Morskiéj oko“ ou „oko Morskiéj“ l' oeil de la Morska, ou de la dame Morska“. O pučkoj etimologiji ima lijep člančić od dr. O. Weise u „Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft XII. 203“: „Zur Charakteristik der Volksetymologie“.

Da vidimo sada, imadu li Hrvati i Srbi pričanja i vjerovanja, kojim bi bila povod pučka etimologija.

Narodi osobito rado etimologuju imena mjêstâ i to zato, da si protumače njihov postanak, da ga dovedu u genetičnu svezu s ovim ili onim dogadjajem. Tako su i u Hrvata i Srba nastale mnoge priče.

„U požarevačkoj nahiji (Golubac je) jedan stari grad na Dunavu. Srbi pripovijedaju, da ga je zidala Gjurgjeva Jerina *radi golubova* — kao golubinjak“. Vuk, rječnik, s. v. Golubac.

„U Pocerini ima jedna rijeka, koja se zove *Nečaja* i blizu nje polje, koje se zove *Pustòpolje*. Sad oni dokazuju, da je poslije kosovske bitke došao glasonoša s Kosova i našao Miloševu majku na toj rijeci kod ovaca pa joj rekao:

Nečaj više Miloševa majko!
Odbij ovce u to *pusto polje:*
Miloš ti je juče poginuo.

I od tada je ostalo Pustopolje i rijeka Nečaja“. Vuk, rječnik, s. v. dvorište. — Što znači riječ *čajati*, ne bilježi Vuk u rječniku, ali ona jamačno znači *čekati*, jer staroslovensko чаꙗти jest = sperare, exspectare, a tako i rusko: čajat'.

„Srbi pripovijedaju, da je dečanski kralj (pošto mu je otac izvadio oči i objesio na koncu više gradskijeh vrata) izišao slijep u šetnju iza grada (Prizrena), pa ga opazio sveti Arangjel i sažalilo mu se pa se stvorio u orla i doletio te ukrao njegove oči iznad vrata i darovao mu ih i rekao: *odeči oči*. Onda je kralj pogledao i na onom mjestu načinio *Dèčâne*“. Ibid. s. v. Dečani. — Što znači ono *odeči*, toga ja ne znam, a što se tiče riječi Dečani, njoj ne bilježi g. Daničić etimona, a u svome rječniku književnih starina srpskih bilježi je različito: дѣтьчани, дѣчани, дѣтчани, дєчани оу дѣчахь дѣтьчамъ.

Digitized by Google

„U Jadru imaju dva manastira: *Tronoša* i *Votnjak*. Onuda pripovijedaju, da su ih gradile dvije sestre (Lazareve kćeri), pa jedna drugu zapitala (kad su se sastale), koliko je koja načinila; onda ona, što je gradila Tronošu, rekla: ja sam tek zatronošila". I od toga se nazove Tronoša. A druga rekla: „ja sam nešto načinila kao mali votnjačić (t. j. kao za voće). I od toga ostane *Votnjak*". — Ibid. s. v. zatronošiti.

„Srbi pripovijedaju, da su nekad bile dvije sestre *Vida* i *Koviljka:* pa Vida gradila *Vidojevicu,* a Koviljka grad Koviljaču, pa poslije kažu, da su ljudi zasuli Koviljaču u zemlju, kad su polazili na nekakvu vojsku". — Ibid. s. v. Koviljača. I Koviljača i Vidojevica jesu sela u Srbiji.

„*Koznik* su zidine od staroga gradića u nahiji Kruševačkoj na desnoj strani Rašnje. Pripovijeda se, da je ovaj gradić zidala Gjurgjeva Jerina, pa zbog velike visine i vrleti nije se kamenje moglo nositi do na *kozama* i zato da se nazvao *Koznik*". Ibid. s. v. Koznik.

„Uvrh Ovčara više manastira Sretenija jedna dolina zove se *mala Korona,* a više ove doline jedan zatavanak, na kome ima i mali izvor, *velika Korona,* a ispod njih zove se *Korunski dô.* Pripovijeda se, da su u stara vremena, kad su ovaj manastir najprije htjeli graditi, bacali *krunu* u nebo, da gledaju, na kome će se mjestu ustaviti, pa ondje da grade crkvu; i od toga ostalo ime *Korona*". — Ibid. s. v. Korona.

„Rišnjani pripovijedaju, da je u stara vremena, kad je Risan bio glavno mjesto u Boci, bio *tor* ondje, gdje je sad *Kotor*, pa pošto Risan propadne u more, počne se novi grad zidati *kod tora* i nazovu ga *Kotor*". — Ibid. s. v. Kotor.

„*Mojanka* je dolina izmedju Dicma i Sinja. Pripovijeda se, da su negda hajduci ovdje dočekali i pobili svatove, te ostala sama djevojka *Anka* i mati žaleći je vikala: *moja Anka!* i tako se ono mjesto nazvalo *Mojanka.* Za svjedočanstvo ovoga uzima se još i to, što se u Mojanci jedno mjesto i sad zove *ženski klanac;* a kažu, da se i greblje od svatova još poznaje (ali ja bih opet prije rekao, da je Mojanka postala od nekakoga *Mojana,* nego od *Anke)*" Ibid. s. v. Mojanka.

„Pripovijeda se, da je negda u cijeloj Dalmaciji bio jedan pop, a u Hrvatskoj jedan, pa ova dvojica sretavši se na velikoj *Popini* i ondje svadivši se, što jedan od drugoga nije mogao da živi, pobiju se, i hrvatski pogine ondje. a dalmatinski vrativši se umre na

Digitized by Google

Maloj, i od toga vele, da su se ta polja tako prozvala". Ibid. s. v. Popina.

„Pripovijeda se i pjeva, da je caru Lazaru, kad je prvi put došao napomol Ravanici, zazreo konj od nje i zbacio ga sa sebe i da se je to mjesto od onda prozvalo *Carevo Bupilo*". Ibid. s. v. Bupilo. — Sr. iz II. knjige Vukovih nar. pjesama, 210:

Pod carem (Lazarom) je konjic poskočio
I sa sebe cara obalio,
Tu se zove Carevo Bupilo,
Tako tadaj, tako i danaske.

Bùpiti znači: lùpiti, a búpati je = lupati.

„Priča se i danas prokletstvo kraljice Jelene, koja je pobjegla od svojeg sina Dragutina i nastanila se u jednu pećinu izmedju Sotonića i Gluvog Dola u Crnici. Muž njen, kralj Stefan Rapavi, pobjegao je od svojeg sina u Bar. U pećini je živila Jelena sa njenom ćerom djevojkom i provodila život u postu i molitvi. Blizu ove pećine ima vir, koji se zove *Oko*, u kojem se prelijepa riba lovila. Crnica je bila Jelenin spailuk. Ona se pogodila sa Gluvodoljanima, da joj svako jutro ostave po jednu ribu na ploči. Sastavati se sa ljudma nije ona ćela, već bi pošla po ribu, kad nikog kod Oka nema. Jedno jutro ne ostave joj ribu; kad ona dodje na obično mjesto, a ne nadje ribu, počne zvati Gluvodoljane, koji su se dotlen zvali *Dobrodoljani:* „O Dobrodoljani!" u tri puta. Oni se pritaje kao krivci; kad se ne ćeše i trećom odazvati, ona vikne: „O Gluvodoljani! što mi ribu ne dadoste, da bog dâ, nigda je više u Oku ne ulovili!" Ona uzjaše na konja i pobjegne u *Bar*, pa je rekla: „*Bar* me odje ne ćete naći ni varati" i otud se prozvalo ono mjesto *Bar*" (V. M. G. Medaković, život i običaji Crnogoraca, 139). U listku „Vienca" 1882. br. 3. ima pričica, u kojoj si narod tumači ime sela Kukujevaca u Slavoniji.

Primjer, koji ćemo sada navesti, upravo je čudan, on je lijepa ilustracija, koliko se narod dâ varati svojom etimologijom. — U prvoj knjizi narodnih pjesama Vukovih, str. 578 čitam ovaj stih:

Ana j' moja od *gorice* bóna.

Vuk piše ispod linije: „t. j. *goropadna* (bolest), kao što sam i u govoru slušao: „pada od gore" ili „gorske bolesti". — A sada ćemo navesti iz Vukova rječnika riječi, koje nam mogu razbistriti to mjesto; *gòropâd* f. die Raserei, furor; ustaj mati, ustaj goropadi! — *gorȍpadan* rasend, ungestüm, furiosus; — *goropáditi se* rasen, furere; — *gorȍpadnîk* der Rasende, furiosus; — *goropádjênje* das

Digitized by Google

Rasen, furor; — *gòra* 1. das Gebirge, mons, 2. der Wald, silva, 3. die Fallsucht, epilepsia: pada od gore; — *gòrica* 1. dim. v. gora, 2. die Fallsucht, epilepsia; — *gòrskâ bôlêst* die Fallsucht, epilepsia. — U staroslovenskom se jeziku nalazi riječ горе i znači malum, isto znači ruska riječ: *góre* i češka *hoře*. *Goropad* dakle znači po svom postanku: padanje u zlo, u горе, otale se je razvila fraza: padati *od gore*, a otale napokon *gorska bolest*, kao da dolazi iz gore t. j. planine! Nego bi se moglo tumačiti i ovako: za pojam te bolesti stvorena je riječ *gorica* (s istim sufiksom, koji se vidi u: gronica, groznica, žutica, žućanica, sušica), a kad se je zaboravilo, da riječ gorica (u tom značenju) stoji u savezu s riječima: goropad i горе, onda je počeo narod i riječ *gora* upotrebljavati za epilepsiju, kao da je „gorica" deminutiv od „gora".

Kad se govori o pučkoj etimologiji, ne može se zaboraviti ni ime slavnoga junaka srpskoga Miloša. Narod ga danas zove dvojako: *Obilić* i *Kobilić*, a još je znatnije to, što oba ta imena imadu pučku etimologiju. Miloš se je po svoj prilici zvao *Kobilić* i to je „bez sumnje pravilno, jer medju grbovima starijeh porodica srpskijeh nalazimo i grb Kobilićev, a na njemu stoji kobilska glava. On se po tom morao zvati Kobilić, kao god što se i Jablanovići tako nazivahu po jablanu na grbu njinom stojećem, i Zmajevići po zmaju" (Matija Ban u „Dubrovniku" 1867. str. 144). Ja bih tomu dodao, da stare hrvatske narodne pjesme iz kikla kosovskoga zovu Miloša *Kobilovićem*.

Ako je Kobilić ili Kobilović pravo prezime Miloševo, onda je pučka etimologija toga prezimena svakako stara, a nalazimo je u II. knjizi narodnih pjesama Vukovih, str. 239:

Jesi l' čuo, gdje pričaju ljudi,
Gdje j' Miloša *kobila* rodila,
A nekaka sura bedevija,
Bedevija, što ždrijebi ždrale?
Našli su ga jutru u ergjeli,
Kobila ga sisom odojila,
S toga visok, s toga snažan jeste.

Uspomena Miloševa postane s vremenom narodu sveta i on promijeni njegovo prezime „Kobilić" u „Obilić" držeći grjehotom tolikoga junaka nazivati po kobili. Pučka je etimologija pritekla i imenu „Obilić" u pomoć, te ono potisne staro i pravo ime „Kobilić". Tu etimologiju i s njom spojenu priču narodnu pripovijeda Vuk u rječniku s. v. „obil" ovako:

Digitized by Google

„Srbi pripovijedaju, da je silni Stefan loveći po Ceru ugledao na jednom mjestu, gdje se grane od drveća i dolje savijaju i gore uzvijaju. Kad dodju na ono mjesto, a to dijete kod nekoliko ovaca udarilo svoju sjekiru u kladu pa leglo na ledja te spava: kad dihne iz sebe, onda se grane uzvijaju u visinu, a kad povuče paru u se, onda se savijaju k zemlji. Kad to vidi car, začudi se, pa pruži ruku s konja, da mu uzme sjekiru, ali hoćeš! ne može da je izvadi iz klade. Brže bolje sjašu sluge i vojvode s konja, ogledaju svi redom objema rukama, da izvade sjekiru iz klade, ali je nijedan ne može ni pomaći. Onda probude dijete i zapita ga car: „Kako ti je ime?“ A ono odgovori: „Miloš“. — „Imaš li oca i majku?“ — „Majku imam, a otac mi je umr'o“. — „A gdje ti je majka?“ — „Eto je tamo dolje u selu kod kuće“. — „Ajde da nas vodiš kući“. — „Ne mogu od ovaca“. — I tako ga kojekako namole, da potjera ovce i da podje pred njima kući. Sad su oni radi znati i vidjeti, šta će on raditi sa sjekirom, kako će je izvaditi iz klade; ili će je onako ostaviti. Kad Miloš krene ovce, a on uzme sjekiru jednom rukom i zametne na ramo. Kad dodju kući, Miloš odmah ostavi ovce i nepoznate goste, pa zamakne medju zgrade da traži majku. Pošto car sjaše s konja, podje i on za Milošem, da gleda, da mu se gdje ne sakrije; kad pogleda kroz brvna u jednu zgradu, a to mu majka mijesi hljeb, a prebacila desnu sisu preko lijevoga ramena, a lijevu preko desnoga, te on ostrag sisa. Onda car reče: „Medjer *obila* majka rodila obila junaka“. — Car uzme Miloša od majke, i odvede ga svome dvoru i od toga se nazove *Obilić*“.

Iz primjera do sada navedenih vidjesmo silu pučke etimologije, u koliko nam se ona pokazuje u pričanju; vidjesmo, da su mnoge narodne priče izazvane samo pučkom etimologijom i ničim drugim. U takvim pričama počinja narod — dakako ne znajući — pogrješku, koja se u poetici i stilistici zove ὕστερον-πρότερον; on na ime misli, da je čin pripovijedan u pripovijetci stariji od imena mjesta ili osobe, o kojoj je govor, a ono je obratno.

Pučka etimologija, kako nas uče navedeni primjeri, stoji u tom, što narod postanak jedne riječi tumači sličnom drugom riječju. Sličnost dviju riječi — *paronomazija* — zavodi narod još i dalje i djeluje na razum naroda s puno jačom silom. Narod na ime vrlo često dovodi u kauzalni savez onakve stvari, koje nemaju medju sobom ništa zajedničkoga do imena, a i samo je ime jedne stvari tek malo slično imenu druge stvari: ta je sličnost više puta samo

Digitized by Google

umišljena. Ele narod na sličnosti riječî, bila ona prava, bila umišljena, gradi svoja pričanja i vjerovanja. Tim ćemo se sada zabaviti.

Kako nam narod rado motri trave i kako je mnogih njih u sto slučajeva iskusio ljekovitost ili škodljivost, nije čudo, da će se malo koja pa ma koliko neznatna travka naći, kojoj on ne bi — poput Adama u raju — dao ime. Nijesu samo današnji Hrvati i Srbi takovi, i njihovi su djedovi puno motrili bilinsko carstvo; zato i jesu imena bilina iz davnih vremena, a ne istom od jučer. Djedovi su naši i pradjedovi dobro znali, zašto su koju bilinu ovako ili onako nazvali; ali unuci su to po malo zaboravili i imena, koja su djedovima bila posve jasna, postadoše unucima tamna. Unuci stadoše misliti, od kuda ovoj ili onoj travi baš takvo ime i misleći tako nadjoše u jeziku gdjekoju riječ, koja se je glasovno podudarala s imenom koje trave. Tada oni pomisliše, da su ta trava i ona istozvučna stvar u savezu, jer od kuda bi se inače trava baš tako zvala? — Takvo je raison-ovanje izvelo krivu konkluziju, a ova opet krivo vjerovanje. Ali prijedjimo k primjerima.

Ima trava, koju narod zove *miloduh*, a znanstveno joj je ime *ligusticum levisticum*. Ime je „miloduh“ razumljivo, da ne može biti razumljivije; narodu nije jamačno trebalo dugo tražiti paronomastičnih riječi; one su se same nadavale. Narod spoji riječi: milo, milost, milovati, milovanje“ itd. s riječju „miloduh“ te podje i dalje, poče na ime misliti i vjerovati, da miloduh radja milost t. j. ljubav. Zato slavonska udavača gleda svatove, kad dolaze, kroz stručak *miloduha*, da *omili* mladoženji (Luka Ilić, narodni slavonski običaji, 74).

Koliku i kakvu moć pripisuje narod cvijeću, vidi se iz prve knjige Vukovih narodnih pjesama, str. 468. Ljuba nema s mužem djece, a mati je pita, kako da je muž ne otjera zato od sebe, tada kći odgovara:

Ne budali moja stara majko,
Kako bi me oterao Pavle!
Kad sam prvu večeru donela,
U večeri devetora bilja:
Miloduha, da se *milujemo*;
Kalopera, da me ne *otera*;
Ljubičice, da me svagda *ljubi*;
Karanfila, da se ne *karamo*;
Čubra cveća, da me dobro *čuva*;
Bosioka, da m' ne smeće *s oka*;
A *nevena*, da mu srce *vene*;
Samdokasa i okoločepa.

Digitized by Google

Na str. 467 iste knjige čitamo ovu pjesmicu:

Uzori, Maro, ravnine,
Te posij svoje jadove:
Ako ti nikne žut *neven*,
Uveni dušo za mnome;
Ako ti nikne *bosiljak*,
Dodji mi *bosa* po noći;
Ako l' ti nikne *ljubica*,
Ljubit ćemo se do veče.

Cvijet je *ljubica* cvijet *ljubavi* i *ljubaznosti* jamačno samo radi paronomazije:

A onim ostalim (scil. podaj)
Po kitu ružice,
Po drugu *ljubice*,
Neka su rumene
Kao i ružica;
Neka su *ljubezne*,
Kao i *ljubica*. (Vuk, Pj. I. 102).

Ime trave *odòljana* ili *odòljena* (Vuk u rječniku veli: *nekaka trava;* čini se dakle, da je nije poznao, ali Jukić u svom „Bosanskom prijatelju" II. 186 zove tu travu latinski *Valeriana* [officinalis]) sjeća prostoga čovjeka na glagol *odoljeti, odolijevati,* te on misli, da tom travom možeš odoljeti svakomu zlu; zato i veli pjesma:

Da zna ženska glava,
Što j' *odoljan* trava,
Svagda bi ga brala,
U pas ušivala,
Uza se nosila. (Ibid. 149).

O *odoljenu* piše jošte Vuk u rječniku s. v. *odumiljen:*

„neka trava. *Odoljen* kažu, da je vrlo jak (kad se daje bolesnicima), te kao što bolesti *odoli* na prečac, tako i bolesniku može nauditi, zato uza nj daju pomalo i odumiljena".

Sirote djevojke povjeravaju žar srca svoga travi *omanu* (Inula helenium). U oči Gjurgjeva dne spremaju one tu travu na posebno mjesto i govore ove riječi: „*omane,* brate rodjeni, *pomami* toga i toga (koga ona želi) za mnom". Milićević u Glasniku srpskoga učenoga družtva XXII. 94 i u knjižici: Zimnje večeri, 92.

Ime je trave *bujače* zamamilo narod, te on misli, da je voda te trave dobra ženskinju za kosu, jer da raste od toga t. j. *buja.* (Milićević, Glasnik XXII. 193).

Digitized by Google

Drijenu pripisuje narod moć, da može učiniti, da se čovjeku ne *drijema,* kad ima posla. Evo što piše o tom Vuk u rječniku s. v. lijen:

„*Lijen* mjesto *lijenost* (da bi se složilo sa *drijem* i *drijen*) u ovijem riječima: ja kad vidjeh zelen *drijen,* predadoh mu vas moj *drijem* i *lijen,* koje ugledavši u proljeće prvi drijen s cvijetom rekne u Boci onaj, koji je rad, da mu se *ne drijemlje* onoga ljeta".

O travi *spòrišu* (Verbena officinalis) piše Vuk u rječniku ovo:

„Ova trava u Srijemu meće se u krastavce, kad se kisele, da su zeleni, u ambar, u brašno, u tijesto, da je *sporije;* na svadbi gdješto je drže pod stolom, da mladenci ostanu mladi i zeleni". (Ja bih rekao zato, da *sporo* dodje starost, ili da im ta trava *spòrî,* da budu napredni, jer *sporiti* jest = gedeihen machen, befördern, augere). -- O toj istoj travi čitamo u Milićevića (Glasnik XXXVII. 143), da je jedu bolesnici, koji žele otresti se groznice, valjda opet zato, ne bi li im sporiš *nasporio.*

Čudotvorna je moć i u trave *povratiča* (tanacetum vulgare). Nju daju pomiješanu sa solju dojilji, koja nema dosta mlijeka, da bi joj se ono *povratilo* (Milićević, Glasnik XXII. 161), a miješaju je i s travom papracom (a to je drugo ime za *sporiš*) te meću kravama u mekinje, da daju dosta mlijeka (Milićević, Glasnik LXXVII. 176) t. j. da im se ono *povrati* od povratiča, ili ako ga imadu, da im ga papraca = sporiš *naspori.*[1]

Da se bolesnik izbavi *uloga* (kostobolje), on ga predaje *glogu:*

„Pečen ili nepečen kolačić od kukuruznog ili pšeničnog brašna odnese bolesnik kakvom *glogu* držeći ga na onom mestu, gde boli. Tim baš mestom, koje ga boli, tri put dirne u glog govoreći: „U *glog ulog,* a u telo *odlog*". Sad onaj komadić ostavi na glogu, da ga tice pojedu, a on ne obziruči se ide kući". (Milićević, Glasnik, XXII. 187).

Ne će li i u trave *dobričevice* biti lijeka? ta ime joj već sluti na *dobro.* Kad kome ispuca koža, onda bajalica baje bolesniku, a kad bajanje svrši, uzme travu *dobričevicu* i zapali, pa je tako zapaljenu metne u vodu te ugasi. Ova se trava previja na otoke". — Svaki će čitalac priznati, da se dobričevica uzima samo za to,

[1] Vuk u rječniku ima: „*pàprac* m. u Srijemu, die schafgarbe, achillea millefolium, cf. *sporiš*". Za tim odmah dolazi: „*pàpraca* f. u Dubr. dim. v. paprat, das goldhaar, polytrichon". Ja opet mislim, da je Milićevićeva *papraca* samo uzgredan oblik mjesto *paprac* = sporiš.

Digitized by Google

da bolesniku bude od nje *dobro.* — Možebit je *dobričevica* ona ista trava, koju ima Vuk u rječniku pod imenom *dobrìčava trava,* Gundelrübe, hedera terrestris.

Da bi pustila glavobolja, misle, da je dobro omotati glavu dvjema travama: *konjušnicom* i *razgonom.* (Milićević, Glasn. XXXVII. 144). Zašto uzimaju travu konjušnicu, toga ne bih znao reći. — *Razgon* uzimaju za cijelo zato, da bi on *razgonio* pa i razagnao glavobolju.

Vuk u rječniku navodi travu *izijed,* za koju veli, da joj je list kao u jagoda, a cvijet joj je žut. Tamno mi je ono, što on veli: „kad koga iziju vještice, ima nekakva trava od izijedi.“ — Milićević (Glasn. XXII. 179) piše ovo: „Ako (ništa) ne pomogne, bajalica ima običaj reći: oživeli su uroci u njemu, niste me ranije zvali“. Sad se još traži trava od *izedi.* Kad nadje tu travu, ona najpre nameni t. j. reče: „kaži mi, ili si na život, ili na smrt?“ Kad je iskopa, ako vidi, da je mesnata, cela, jezgrovita, onda je na život i bolesnik će ozdraviti; ako li bude načeta, čisto kao suha, šuplja, trula i pokvarena, tada je na smrt, i bolesnik će, jeo il ne jeo, umreti.“ — U Kukuljevićevu Arkivu I. 220 čitamo: „Kada děte noću plače, misle, jedu ga věštice — traže dakle travu, što se zove *věstički izěd,* pak ju steru po bešiki i njom děte napajaju.“ — Kako se vidi, narod travu *izijed* dovodi u savez s bolešću, koja je prouzročena vješticama, jer su one bolesnika *izijedale.*

Travu „chelidonium maius“ zove narod: *rȍsopas* ili *rȕsa,* ali se i njekakve kraste, koje se ispinju po obrazu, zovu: *rȕsâ bȍlêst* ili na prosto *rusa.* Nije dakle nikakvo čudo, ako narod te kraste maže travom rusom nadajući se, da će ih tako nestati. (Vuk u rječniku s. v. rusa bolest).

Paronomazija je puno djelovala na um Hrvata i Srba i pri imenima kršćanskih svetaca i svetkovina i odredila pravac njihovim vjerovanjima i pričanjima. Ta su imena dvoje vrsti: ili su čisto narodna, n. pr. bogojavljenje, ili su tudja, n. pr. Prokoplje. Narodna su imena zato bila povod narodnomu pričanju ili vjerovanju, što njima crkva izrazuje uspomenu ovoga ili onoga čina iz istorije kršćanstva, a narodi obično pokazuju slabo volje za apstraktno mišljenje, te rado čine sve ono konkretnim, što im kršćanska vjera nalaže vjerovati. Tako ima puno pobožnih čitalaca biblije, koji ni najmanje ne dvoje o realnoj eksistenciji razbludnoga sina, deset djevica, milosrdnoga Samarijanina itd. (Vidi: E. B. Tylor, die Anfänge der Cultur, njemački prijevod od Sprengela i Poska, I, 407).

Digitized by Google

Ime Christophorus Χριστοφόρος znači Hristonos t. j. koji Hristosa od same pobožnosti u srcu nosi; ali od toga apstraktnoga shvaćanja stvori legenda konkretum i priča, da je taj svetitelj nosio jednoč preko vode sama Hristosa. (Max Müller, Vorlesungen, I. 506).

Tako je i u našega naroda nastalo poznato ono vjerovanje, da se noću u oči *bogojavljenja* otvora nebo t. j. bog se otvora i javlja. Metaforski je nebo = bog, i po tom je bogojavljenje = nebojavljenje. Narod je riječ bogojavljenje shvatio posve konkretno ne misleći na apstraktno tumačenje kršćanske crkve, kojoj je bogojavljenje ili *Epiphania Domini* uspomena, kako je bog objavio svoju milost.

Pravoslavna crkva ima jamačno razlog, zašto treću Nedjelju pred Božićem zove *Djetinjci,* drugu *Materice,* a treću *Oce.* Nego narod je iz tih imena stvorio običaje, koje navodimo po Milićeviću (Glasn. XXXVII. 121): „Na *detinjce* vezuju *decu* te ih matere otkupljuju jabukama, kruškama, orasima, suvim šljivama itd., na *materice* to čine sa ženama, koje su *majke,* a ocima samo pomenu, ali ne vezuju oceve, i oni kupe ribe ili drugo što za jelo, te se malo bolje ruča". (Vidi i u Vukovu rječniku s. v. „materice" i „oci", vidi i Kukuljevićev Arkiv XI. 266, od kuda se vidi, da tako rade i katolici u Bačkoj).

Čisti se *ponedjeljnik* ima jamačno razumjeti u duhovnom smislu, ali narod misli, da je na taj dan dobra zgoda, da se čisti uopće sve, što je dotle bilo nečisto. „Na *čisti ponedjeljnik* polaze deca u školu prvi put, da bi bila čista od svake rdjavštine; toga dana se i šišaju prvi put." (Milićević, Glasn. XXXVII. 112). — „Obično se taj dan svi mrsni sudovi ispaštaju; sve se pere i *čisti;* mnogi se lonci, koji su se napili masti, metnu u vatru, te sva mast izgori u njima i oni stanu beli, kao da su novi." (Milićević, Gl. XXII. 81.)

U Miklošićevu leksiku nalazimo riječi: **крѣсъ** = τροπή temporum mutatio i **крѣсины** f. pl. = solstitium, a tomu odgovara naše *krèsovi;* tako se po Vuku zovu tri dana prije i tri poslije Ilijna dne; Vuk u rječniku nadalje veli, „žene ovijeh dana ne će košulja da peru, jer kažu da bi *iskresale*" (t. j. izlizale bi se, iskosile bi se). To je vjerovanje moglo samo tim nastati, što je narod zaboravio značenje prastare svoje svetkovine, koju je slavio u ljetu u slavu sunca i to u one dane, koje naši koledari zovu solstitijalne. Oganj, koji se u večer u tu slavu pali, zove se *krijes,* koja riječ za pravo znači: ustanak, probud; sr. u staroslovenskom: **въскрѣсати, въскрѣ-**

Digitized by Google

СНѢТИ ἐγείρεσθαι excitari, **ВѢСКРѢСНУТИ** ἐξεγείρειν, ἀνιστάναι excitare (Vidi Miklošićev leksik).

Kadkad je narod nehotice, pometnjom našao imenu kojega svetitelja paronomaziju i na njoj sazdao svoje vjerovanje. Tako ima legenda o svetoj djevici Ursuli, da je ona podnijela mučeničku smrt s jedanaest tisuća svojih drugarica. Broj 11.000 preogroman je i vrlo sumnjiv; zato će biti pravo mišljenje onih, koji vele, da je to nastalo zato, što su stari koledari na dan svetice pisali: Ursula et Undecimilla VV. MM. to jest Ursula et Undecimilla Virgines et Martyres, Ursula i Undecimila Djevice i Mučenice. — Ursulinoj je drugarici bilo ime Undecimilla (t. j. jedanaesta kći, deminutiv od: Undecima, koje stoji prama muškim praenominima: Quintus, Sextus, Decimus), a početniku je legende ta riječ zvučala kao: undecim millia te je čitao u koledaru: Ursula et undecim millia VV. et MM. t. j. Ursula i 11.000 Djevicâ i Mučenicâ. (Max Müller, Vorlesungen I. 507.)

Tako bih rekao, da je pometnjom nastalo jedno vjerovanje u našega naroda. Vuk na ime u rječniku s. v. Ivanj dan piše:

„Srbi pripovijedaju, da je Ivanj dan tako veliki svetac, da na njega sunce na nebu triput od straha stane."

Vukova se vijest popunja i razjašnjuje vijesti Milićevića, koji veli (Glasn. XXXVII. 118):

„Ivanj dan, neki zovu i: sveti *Jovan igritelj*. Neki misle, da mu je ovo ime dato zato, što je on tako veliki svetac, da na njegov dan samo sunce po tri puta *zaigra;* a drugi opet zato, što je on *zaigrao* u utrobi majke svoje, kad se ona srela i poljubila sa svetom bogorodicom." (Isporedi: Luka I. 41: καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς. — *subsiliit* foetus in utero eius. — *zaigra* dijete u utrobi njezinoj, Vukov prijevod).

Ja mislim, da je epitet *igritelj* dodan svetitelju zato, što je on *zaigrao* u utrobi materinoj, te je poslije istom narod zamijenio svetitelja Ivana sa suncem i počeo vjerovati, da ono na njegov dan *igra*. To je tim vjerojatnije, što je praznik svetoga Ivana ujedno praznik sunčeva krijesa, komu se je iz starih slavenskih vremena sačuvalo u pojedinih slavenskih naroda što jasnijih što tamnijih reminiscencija.

Da u Hrvata i Srba ima dosta paronomazija, po kojima si oni tudja imena kršćanskih svetaca na svoju tumače i na tom osnivaju gdjekad pričanja i vjerovanja, to je tim manje čudo, što narodi

Digitized by Google

uopće rado preokreću tudje riječi tako na svoju, da dobiju i u njihovu jeziku njekakvo značenje, koje nema nikakve zajednice sa značenjem tih riječi u tudjem jeziku. Tako su n. pr. Nijemci francuskoga gjenerala *Dumouriez-a* zvali Dummerjahn; mjesto „antichrist" može se čuti u Nijemaca „endechrist", mjesto „gastrisches fieber" čuje se „garstiges fieber", mjesto „Jesuiter" čuje se „Jesuwider" itd. (Vidi u spominjanome članku E. Förstemanna.) Ruski narod veli: *mirodërъ* mjesto *maraudeur*, on veli: *gustarъ* mjesto: *avgustъ* itd. (Afanasjev, op. cit. III. 672.). Tako se u Vukovu rječniku nalazi: *mìlôjka* mjesto *majolica*, *vilindar* mjesto *Hilendar*, *koljivo* (staroslovenski **коливо**) mjesto grčkoga κόλυβον, *pravìledja* mjesto *privilegium*, *metanija* mjesto μετάνοια, *gazimir* mjesto *Casimir* (njekakvo sukno), *Drinopolje* mjesto *Adrianopolis*. U pripovijetkama sabranim od Vuka Vrčevića čitam na strani 212: *vilozov* mjesto *filozof*. Ja sam u svoje djetinjsko doba mjesto *obrstar* (njemački: Oberst) slušao, dakako u šali, *obližtur*. Jagić u svome arkivu u razpravi: die südslavischen volkssagen von dem Grabancijaš dijak und ihre Erklärung (II. 437 i dalje i na strani 743) dokazuje, da je riječ *vrzino kolo* (ili *verzilovo kolo* u jednom tekstu XIV. vijeka) postalo od *vergilovo* ili *virgilovo kolo*.

Lijepu bilješku nalazimo u knjižici Stjepana Ljubiše: Pričanja Vuka Dojčevića, str. 101: „U crkovnome pjevanju u grčkom jeziku stoji na: „trisvjatoe" peti put riječ δύναμις, što znači, da se jače pjeva. U slavenskomu neko preveo tu riječ kao: **силенъ**, pak su njeki stari popovi navikli uz: **скыти боже** peti put dodati riječ: **силенъ** mjesti da podignu u pojanju bolje glas. Puk tu riječ okrenuo na svoju ruku, pa kad mu ko silimice štogod nameće, a on reče: *dakle silom svjati bože*".

Iza ovolikih primjera, gdje narod tudje riječi prekraja na svoju, bilo bi pravo čudo, kad on ne bi bio dirnuo i u tudja imena svetaca. A to je on dosta puta učinio. Da vidimo.

O svetom Prokopu pripovijeda Vuk s. v. Prokoplje u svom rječniku ovu pričicu: „Pripovijeda se, da je nekakav Turčin hulio na ovoga sveca, pa mu sva djeca pomrla, pa onda kazao nekakome Srbinu: ono vaše *prokopa* sva moja djeca *pokopa*. Zato kažu, da i Turci praznuju ovaj dan".

Radi paronomazije: *Luka* — ruka, *Toma* — doma nastalo je u Crnoj Gori blagoslivljanje iliti dobra molitva, koju otac daje kćeri, kada izlazi iz njegove kuće i stupa u kuću svoga sudjenika. Otac joj uz drugo i ovo govori: „Ajde s bogom djevojko! Da te srete

Digitized by Google

sveti *Luka*, da ti obrne svaka dobra *ruka;* da te srete sveti *Toma*, da dodješ u dobri čas *doma!* (Medaković, op. cit. 47).

Običaj *varice* (o kojoj će se poslije još govoriti) nastao je jamačno samo zbog paronomazije: *Varvara, Varica* — i *variti* (t. j. kuhati). Zato narod drži dan svete *Varvare* iliti *varice* osobito zgodnim, da onda *vari* štogodj i iz toga pogadja budućnost (a zato se najzgodnije narodu čini žito), kao da je sveta *Varvara* zaštitnica *varenja.* Paronomazija je izvela igru riječi: Varvarica vari, a iza toga su nastala dva stiha: a Savica ladi — Nikolica kusa (Vuk, rječnik s. v. Varica).

Velik je upliv paronomazije i u običaju, koji se je slavio njekoč u oči Lazareve Subote. Vuk piše o tom ovako u svom rječniku: *Lazarice* f. pl. Do skora je bio običaj u Srbiji (a može biti da je gdješto i sad) da idu *Lazarice* (nekoliko djevojaka) uoči Lazareve Subote od kuće do kuće i pjevaju pjesme od Lazara (onoga, što ga je Hristos vaskrsao). Po Srijemu i danas skupe se djevojke uoči Lazareve Subote i stanu u kolo, a pruže ruke od sebe, pa dignu malo dijete muško, te ide preko ruku, a one pjevaju:

Lazi, lazi, Lazare!
Te do*lazi* do mene,
Privataj se za mene:
Za svilene rukave,
Za svilene marame,
Za klečane kecelje".

Dakle u oči *Lazareve Subote* dobro je pjevati nad muškim djetetom i nazvati ga *Lazarom*, jer će moći *laziti* t. j. hoditi.

Mi smo već spomenuli, što je dobro od bolesti *ruse;* ali tu bolest gledaju već unaprijed da uklone, i to tim, što na *Rusalnu Nedjelju* (koja je „od Trojica do pokladâ", u Dubrovniku zovu *Rùsâlje* Nedjelju πεντηκοστῆς) ništa ne rade „da maloj deci ne izlazi *rusa*". (Milićević. Glasnik XXII. 99).

Paronomazija je takodjer uzrok, te narod s imenima svetaca dovodi u savez poslove svoje ili poslove prirode. Teško da će ikoji slavenski narod imati tomu toliko primjera, koliko ih imade ruski narod. Ja ću sada navesti njekoliko njih iz knjige Afanasjeva (poet. vozzr. III. 672 i dalje):

„Na *Srêtenье* (2. Fevralja), po narodnomu povêrьju, zima sъ lêtomъ *vstrêčaetsja*; vъ *Martê* mêsjacê solnce načinaetъ *maritь* t. e. pripekatь zemlju, ot čego nadъ neju struitsja parъ; no po utramъ ešče prodolžajutsja morozy (utrenniki), kotorychъ so dnja *sorokà*

Digitized by Google

mučenikovъ (9. Marta) byvaetъ *sorokъ;* dumajutъ čto vъ etotъ denь vozvraščajutsja izъ virija sorokъ raznychъ ptašekъ, a *sorока* načinaetъ stroitь gnêzdo i kladetъ vъ nego sorokъ paločekъ. — — 12. Aprêlja Vasilij *Parijskij* zemlju *paritъ.* — — 2. Maja posvjaščennoe pamjati knjazej *Borisa i Glêba,* krestьjane nazyvajutъ *baryšdenь,* vslêdstvie sozvučija imeni *Borisъ* sъ slovomъ *baryšъ* (= dobitak); torgovcy starajutsja togda prodatь čto nibudь sъ vygodoju, daby vo vesь godъ torgovatь pribylьno. „Borisъ i Glêbъ zasêvajutъ chlebъ". — 10. Maja na Simona *Zilota* sobirajutъ travy = *zilьja,* kotorymъ po mnêniju poseljanъ soobščaetsja togda osobennaja celêbnaja sila, iščutъ *zolota* (kladovъ) i sêjutъ pšenicu, čtoby ona urodilasь i vyzrêla aki *zoloto;* uvêrjajutъ ešče, čto chlêbъ, posêjannyj vъ *čistyj* četvergъ roditsja *čistymъ* bezъ sornychъ travъ. Naprotivъ, kto sêetъ rožь na mučenika *Vassu,* u togo neprêmenno zaglušatъ ee *vasilьki.* — 1. Vъ denь obnovlenija *Caregrada* (11. Maja) poseljane ne rabotajutъ, opasajasь, čtoby *carь gradъ* za nepočtenie kъ ego prazdniku ne vybilъ zelenêjuščago na poljachъ chlêba. — — Na Konstantina i *Elenu* (Alëna — dlinnye lьny, lenosêjka, 21 Maja) sovêtujutъ sêjatь *lёnь,* a na *Makavêevъ* (1. Augusta) sobiratь makъ. — 1. Sentjabrja *Semenovъ* prazdnikъ i potomu vъ etotъ denь grêšno zasêvatь *sêmena,* 14. Sent. na *vozdviženьe* stanovitsja cholodno, ptica uže na otletъ *dvinulasъ*".

Sličnih tomu primjera imade i u nas, ako i ne u onolikoj mjeri, u kolikoj ih ima ruski narod. Evo tih primjera.

Blagovijest je po narodnom shvaćanju proljetna svetkovina; za njom je zima, a pred njom su lijepi proljetni dani; zato se i veli: Blagovijest — pripovijest (Vuk, u rječniku i Bosanski prijatelj I. 122), t. j. zima već spada u prošlost, o njoj se može još samo *pripovijedati.* Ima i poslovica: Blagovijest — goveda u obijest (Bosanski prijatelj, ib.), ili malo šire: Blagovijest — goveda u obijest, a čobani u nesvijest (Novaković, op. cit. 53). — Riječ je *blagovijest* osim toga dala, kako ja mislim, povoda vjerovanju, da novci t. j. *blago* u zemlji gòrê noću u oči Blagovijesti (Ilić, op. cit. 124).

Sveti Luka, Mrata (= Martin) i Toma zimski su sveci, ako nije bilo prije zime, a to je oni donesu: Sveti *Luka* snijeg *zahuka,* ili: sveti Luka u nokte uka (Vuk, poslovice, 281). Sveti *Mrata* snijeg za *vrata.* Sveti *Toma* ćera planinke *doma* (Ibid).

Sveti se *Jeremije* čini narodu zgodan svetac, da protjera *zmije,* za cijelo samo radi paronomazije. „U Podibru se sva seoska omla-

Digitized by Google

dina skupi kod jedne kuće na sredokraći, i svako ponese zvono, kotao i tepsiju, pa se svi zajedno krenu na desno, i sve kuće i polja obidju zvoneći i pjevajući pjesmu:

Jeremije uz polje!
Bežte zmije u more!
Koja zmija ostala,
Oči svoje izbola,
Na dva trna glogova,
Na četiri šipova.

Ovo čine zato, da bi oslepile zmije te da ne ujedaju marvu preko leta." (Milićević, Glasn. XXXVII. 117).

Slično piše u rječniku i Vuk, ali kraće: *Jeremijev dan*, h. Jeremiasfest (9. Mai), dies st. Jeremiae festus. U Grblju onaj, koji je rad, da mu onoga ljeta zmije ne dosadjuju, na Jeremijev dan u jutru lupajući oko kuće u prosulju govori: Jeremije u polje, a sve zmije u more!"

U imenu sveca *Jelesija* čuje narod glagol *sijati*, a u imenu *Vîda* glagol obići (obidem). Tako je nastala poslovica: „*Jelesije* proso *sije*, ide *Vide* da *obide*, i to znači, da se proso sije oko Vidova dne, jer je sveti Jelesije 14. a Vidov dan 15. Junija" (Vuk, rječnik, s. v. Vide).

S malo prije navedenom ruskom paronomazijom o *Sretenju* slaže se sasvim ono, što je zabilježio Milićević (Glasn. XXII. 138): „O *sretenju* kaže se, da se *srelo* leto i zima".

Krstov je *dan* petoga Januara, a seljaci misle, da se toga dne *krste* ili križaju vjetrovi, „koji osvoji taj dan, duhat će najviše te godine" Milićević, Glasn. XXII. 127 i XXXVII. 132).

Bogojavljenje se osobito u katolika zove takodjer *vodokršte*. Općenito se misli, da je o vodokrstu prošlo polak zime i zato se veli: *vodokršte* — zimi oko *pršte* (Vuk, poslovice, 37) ili: na vodokršte zimi oko ispršte, a na poklade i drugo joj ispade (Daničić, poslovice, 67).

Što slavi crkva na dan *preobraženja*, to znamo svi, ali prosti narod veli, da se taj dan počima *planina preobražavati* t. j. lišće joj žuti i odpada (Vuk rječnik s. v. „preobraziti se" i Milićević, Glasn. XXXVII. 120).

Oblik imena svetoga Bartola: *Vrtolomija* sjeća narod na *vrt;* zato se i veli, da je kupusu zapovjedjeno, da je na *Vrtolomiju* (11. Juna) u *vrtu* (Milićević, Glasn. XXXVII. 118).

Digitized by Google

Kada narod paronomazije radi pripisuje, kako smo vidjeli, mnogim travama ljekovitost i kad on na praznike njekih svetaca obavlja ove ili one poslove misleći, da će mu biti više blagoslova, nego da ih u drugi koji dan obavi, jer mu već samo ime svečevo obećava blagoslov, — zato se nemamo čuditi, kad narod i gdjekim vlastitim imenima pripisuje osobitu moć, koja štiti onoga, koji ima takvo ime. To poznavaju mnogi narodi. U Rimljana su vlastita imena kao Valerius (od prilike Zdravko), Salvius bila u osobitoj časti i da bi bio dobar uspjeh n. pr. pri glasovanju ili lustru, bili su prvi pozivani ljudi s takvim imenima. I Grci su osobito u kritičnim momentima bili puni religijoznoga čuvstva prama njekim imenima. Lijepu nam je potvrdu tomu ostavio Herodot. On pripovijeda (IX. 90. 91.), kako su došli k spartanskomu vodji Leutihidu samski poslanici, te ga molili i nagovarali, da pomogne Jonjanima ispod perzijskoga jarma. Medju poslanicima je bio njeki Hegesistrat; taj je najviše govorio. Leutihid upita Hegesistrata, kako mu je ime, a on odgovori: Hegesistrat (t. j. vodivojska, vojskovodja). Na to klikne Leutihid: „Primam proroštvo, ime ti dobru sluti". Ὡς δὲ πολλὸς ἦν λισσόμενος ὁ ξεῖνος ὁ Σάμιος, εἴρετο Λευτυχίδης, εἴτε κληδόνος εἵνεκεν ἐθέλων πυθέσθαι εἴτε καὶ κατὰ συντυχίην θεοῦ ποιεῦντος· Ὦ ξεῖνε Σάμιε, τί τοι τὸ οὔνομα; ὁ δέ εἶπε· Ἡγησίστρατος. ὁ δὲ ὑπαρπάσας τὸν ἐπίλοιπον λόγον, εἰ τινα ὥρμητο λέγειν ὁ Ἡγησίστρατος εἶπε· Δέκομαι τὸν οἰωνόν, τὸν ἡγησίστρατον, ὦ ξεῖνε Σάμιε).

U Hrvata i Srba ima takodjer imena, koja se narodu čine sretna. Tako mnogi daju muškoj djeci ime *Živko*, da bi djeca *živjela* (Vuk, rječnik, s. v. Živko, L. Ilić, op. cit. 26). Ime *Stana* mnogi „nadjenu, kad im se ženska djeca uzastopce radjaju, kao da bi *stalo* i muška da bi se počela radjati. Bajalice sastavljaju biljege od devet Stánâ i sedam Marija te daju bolesnome čovjeku da pije ušivene u što uza se. Od Stánâ jamačno će biti zato, kao da bi *stala* bolest, a od Marija valja da što se tako zvala mati Hristova" (Vuk, rječnik, s. v. Stana). — „U koga se ne drže deca, kum gleda, da nadene kumčetu ime, ako je muško: Stanko, Stanoje, Stanimir itd.; a ako je žensko: Stana, Stanka, Stanojla, Stamenka itd." Milićević, Glasn. XXXVII. 138). Tko ima groznicu, dobro će učiniti, da od tri žene, kojima je ime *Stana*, uzme soli, hljeba i bijela luka i to da pojede, pa će mu groznica stati (Milićević, Glasn. XXXVII. 143). I Luka Ilić (op. cit. 26) bilježi, da roditelji običavaju djeci dati ime *Stanko* ili *Stana*, ako su im predjašnja djeca poumirala „kanoti da već stane smrt i ne mori". U tragičnoj pjesmi

Digitized by Google

„Zidanje Skadra“ (Vuk, II. 116) ne mogu Mrljavčevići temelja podići jer im vila preko noći sve razvaljiva — —

Kad nastala godina četvrta,
Tada vila viče sa planine:
„Ne muči se, kralje Vukašine,
Ne muči se i ne harči blaga,
Ne moš, kralje, temelj podignuti,
A kamo li sagraditi grada,
Dok ne nadješ dva slična imena,
Dok ne nadješ *Stoju* i *Stojana*,
A oboje brata i sestricu,
Da zazidješ kuli u temelja,
Tako će se temelj obdržati
I tako ćeš sagraditi grada“. itd.

Nego takva se dva imena ne mogoše nigdje naći medju bratom i sestrom, a onda vila reče, neka zazidju jednu od svojih žena. — Toj će Vukovoj pjesmi biti samo varijanta ona pjesma, koju je zabilježio Jukić u svom „Bosanskom prijatelju“ I. 201, iz koje navodimo ove stihove:

Al ga viče prigorkinja vila:
Ne budali, neimare Rade!
Tako ne ćeš načinit ćuprije.
Već pohodaj po svemu Mostaru,
Pa ti nadji *Stoju* i *Stojana*,
Pa uzidaj u most u Mostaru.
Nadje majstor *Stojku* i *Stojana*,
Uzida ih u most u Mostaru,
Od Crnice pa i od Carine
I načini kamenu ćupriju.

Druga su opet imena takva, te narod misli, da će se smrt pobojati, te ne će udariti na čeljade s takvim imenom. „Kad se kakvoj ženi ne dadu djeca, onda nadjenu djetetu ime *Vuk*, jer misle, da im vještice djecu jedu, a na *vuka* da ne će smjeti udariti, zato su i meni ovako ime nadjeli“ (Vuk, rječnik s. v. *Vuk*). — Ilić (op. cit. 78) veli, da matere traže kakvo ružno ime svomu čedu, da ga se smrt uplaši i ostavi na životu. Šteta je, što nije Ilić zabilježio koje takvo ime.

Do sada smo imali dovoljno prilike uvjeriti se, koliku li moć ima jezik na misli prostoga naroda, nego čarobna ta moć ima i drugih zraka, koje bljeskom svojim zasljepljuju narodu razum, te se on boji onoga, što samo po sebi nema ni najmanjega razloga strahu; on se žaca izgovoriti gdjeke riječi misleći, kad bi ih izgo-

Digitized by Google

vorio, da bi ga našlo čudo nenadano. Narod ne zna, da ljudska riječ nije drugo nego samo konvencijonalan znak onoga, što ona izriče; on ne zna, da je slika onoga, što se izgovara u razumu, a ne u riječi; riječ traje vrlo kratko vrijeme, čim je izuštena, ona je već i prestala (Homerovo: ἔπεα πτερόεντα), ali nije prestala slika u razumu, koja je probudjena riječju Toga svega ne zna narod i njegovo ga neznanje tako daleko zavodi, te on identifikuje riječ i prijedmet, koji ona izgovara, on identifikuje sliku s čeljadetom ili sa stvari, koju slika prikazuje. Tako si tumačimo strah od njekih riječi, tako si tumačimo svetu šutnju, koja mora biti spojena s obavljanjem gdjekojih poslova. Brehm u svom Thierlebenu², III. 128 piše ovo: „alle Lappen glauben, dass Wolf und Unwetter sofort einige Renthiere vernichten würden, wenn sie, die Herren, unnöthigerweise über ihre Renthiere, zumal über deren Anzahl, sprechen sollten". — Česa se boje Lapi na divljem sjeveru, toga se boje Hrvati i Srbi na pitomom jugu, a i njihova braća Slovenci, za koje čitam u Kukuljevićevu Arkivu III. 283: „kdo zvé za tičje gnezdo, ne sme toga pod strého povédati; sicer pride kača, in mu v gnezdu sve jajčeke spije".

„Kad se peče kruh, kažu, da ne valja spomenuti ni pogaču ni priganicu, dokle se god kruh iz peći ne izvadi, jer pogača i priganica nijesu u kvas, nego u prijesno, pa zato ni kruh ne bi u kvas došao" (Vuk, rječnik, s. v. pećati).

„U Cucama kažu: *okotilo se* dijete, a *rodilo* se vele, da je grjehota reći, jer kažu: „bog se rodio" (Vuk, rječnik, s. v. okotiti se).

Da se ime božje ne bi izgovaralo prečesto, vele u Dalmaciji (osobito katolici) *tožji* mjesto *božji;* n. pr. imena mi tožjega! (Vuk, rječnik, s. v. tožji).

Nije dobro pred drugima izgovarati, kako je tko ubit ili kako je tko dopao nesreće, a još je gore pokazati na kome čeljadetu ovo ili ono mjesto, gdje je tko ranjen ili smrtno pogodjen. „Kad se u govoru poredi mrtvi sa živim ili nesrećni sa srećnim, n. pr. pokojni Mirko bio je, ne budi primijenjeno, tako visok kao ti; udarilo ga tane, ne budi primijenjeno, evo ovdje — pokazavši prstom kakvo mjesto na tijelu svome ili tudjemu" (Vuk, poslovice, 195).

U narodu ima izraz: *tamo on,* koji se govori: „1. kad se izrijekom što ružno za koga kazuje ili govori, n. pr. *tamo on pas* itd. 2. kad se kazuje, da se komu dogodilo što zlo, n. pr. *tamo* on zaklao se itd. Ovo se ovako govori kao u drugim rodovima, tako i u padežima, n. pr. tamo ona kučka! tamo nju ujela zmija

Digitized by Google

tamo njemu otpala ruka! tamo njega ubio grom! itd. — (Ibid. 311). — Kad ko pripovijeda pred kim svoju ili tudju bolest, onda, da se ne primijeni, valja reći: *tebi zdravlje.* Tako čitamo u narodnoj pjesmi (Vuk, II. 120):

Ču li mene moja jetrvice
Nešto mene zaboljela glava,
Tebe zdravlje! preboljet ne mogu,
No ponesi majstorima ručak.

Mjesto *tebi zdravlje* vele takodjer: da ti je na zdravlje! (Vuk, poslovice, 56).

Mjesto *jao meni* govori žena *jao njoj,* da joj se ne bi primijenilo: „Do groba jao njoj, a od groba ko je moj!" Kažu, da tako žena muža žali". (Ibid. 62 Nego je moguće, da *njoj* mjesto *meni* stoji radi rime sa moj; a moguće je i jedno i drugo).

Budući da se žlijezde oko vrata zovu posebnim imenom *žabice,* zato narod misli, da pred malom djecom ne valja izreći riječ *žaba,* jer bi dijete moglo dobiti te žlijezde t. j. žabice (Vuk, rječnik s. v. „žaba" i „žabica") To isto tvrdi i Milićević, Glasnik XXII. 160. „Kad ko kaže u kući, da je vuk čiju stoku poklao, ili da je ko poginuo, valja po jednu žišku odmah iz vatre uzeti i izbaciti na polje". (Milićević, Gl. XXXVII. 174). Kako se dakle vidi, seljaci se imena vukova malne toliko boje koliko sama vuka.

Lijepih paralela nalazimo tomu u knjizi E. Tylora na njemački jezik prevedenoj: „Forschungen über die Urgeschichte der Menschheit" na str. 178—191, od kuda se vidi, da njeki divlji narodi misle, da zato nije dobro izgovarati imena moćnih bića, jer bi ona mogla čuti svoje ime pa doći, tako je nastala poslovica: govoriš o vuku, a vuk na vrata. U Americi oko Michiganskoga jezera govore o duhovima samo zimi, jer onda oni izpod snijega i leda ne mogu čuti svoga imena. Tylorovim paralelama ja bih dodao i tajno ime boginje grada Rima, koje rimskomu narodu nije bilo poznato, a još manje neprijateljima rimskoga naroda, koji bi mogli tu boginju k sebi privabiti, kad bi joj znali ime.

Dosadanji nas primjeri uče, da ne valja njekih riječi izricati, već mjesto njih treba rabiti druge. Nego ima poslova, kad je uopće zabranjeno govoriti, kao da ljudska riječ može oduzeti sav uspjeh i moć onomu poslu, oko kojega se tko trudi. U Ilića (op. cit. 135) čitamo: „stare žene (dne 1. Maja) idu prije zore u šumu razne trave za groznicu i svakojake rane brati. Da ove trave moć svoju ne izgube, kad ih beru, *ne će s nikim da govore.*"

Digitized by Google

Logika narodnoga vjerovanja ne svršuje se tim, što smo do ovdje spominjali, ona je svoje zakone protegla još dalje. Time ja mislim reći, da je posve naravno, kada u narodnom vjerovanju naidjemo na primjere, gdje narod ne izgovara pravoga imena onih stvari, kojih se boji, nego ih zove drugim imenima. Ta su zamjenična imena dvoje vrsti: ili se narod njima nastoji umiliti onim bićima, kojih se žaca pravo ime izgovoriti — *eufemizmi* — ili tim zamjeničnim imenima nastoji ta nemila bića prestrašiti, da ne bi mogla nauditi — *kakofemizmi.*

Grci su strašne one duhove, koji muče grješnike, zvali Εὐμενίδες (blage, milostive), samo zato, da ih ùmilostivê. Isti je razlog i imenu: πόντος εὔξεινος (dočekljivo, čazbeno more), ako i je to more uvijek bilo na glasu kao vrlo opasno brodarima. Da ne bi Grci u govoru često rabili riječ ἀριστερός (= lijevi, nesretni), izmislili su mjesto nje drugu: εὐώνυμος (lijepa imena).

Ogledajmo se na primjere hrvatskoga naroda.

„Kad *kuga* mori, onda joj slabo govore kuga, nego *kuma* (kao da bi je tim umilostivili)". Vuk, rječnik, s. v. kuga.

„Seljaci joj tepaju, kao da im je *kuma,* samo da je ne naljute." (Milićević, Glasn. XXXVII. 167).

Mjesto da vele *djavo,* komu nije dobro imena spomenuti, oni vele *vodac,* n. pr. u rečenici: vodi ga njegov vodac. (Vuk, rječnik, s. v. vodac — u dodatku).

Da se ne bi reklo *proklet,* govori se mjesto toga *blažen* (Vuk, rječnik, s. v. blažen).

„*Veseliče* jedan! kad koga žaleći karaju, mjesto: jadniče, nesretniče! kao što mati djetetu reče, n. pr. šta si to učinio, *veseo* majci bio! mjesto: *žalosna* ti majka!" (Vuk, rječn. s. v. veselik).

„Kamo taj moj *veseli* brat? (= jadni, žalosni). Vuk, rječnik, s. v. veseo.

Na slavi „u Grblju ni po što ne će niko reći: *ugasi* svijeću, nego: *obeseli* ili ućeši svijeću." (Vuk, rječnik, s. v. slava).

„Pri okretanju peciva (na Badnjak) niko ne će reći: „okreći", nego „veseli". Svak se čuva, da na badnju večer i na Božić ne bi ružnu riječ kome rekao, jer to drže za veliki udes". (Običaj crnogorski, Dubrovnik 1867. str. 168).

„Srbljи kažu, da suncu ne valja reći *zadje,* niti *sjede,* nego *smiri se,* jer kad mu se reče *zadje,* onda ono (sunce) reče: zašao pa ne izišao! a kad mu se reče *sjede,* onda ono reče: *sjeo pa ne ustao!*

Digitized by Google

a kad mu se reče *smiri se*, onda ono reče: *smirio se i ti!* (Vuk, rječnik, s. v. smiriti se).

„U Risnu kažu, da nije dobro, da dijete gleda u mjesec, jer kažu, da ga mjesec pije". (Vuk, rječnik, s. v. mjesec). — Odatle je nastalo ono, što Vuk pripovijeda u rječniku s. v. *djed*: „U Risnu kad se kazuje, koliko ima malomu djetetu, vele, da ne valja reći: tri ili četiri *mjeseca*, nego mjesto *mjeseca* reku *djeda*". — Ja mislim, da je i to eufemizam: kad bi se reklo: djetetu su tri mjeseca, ono možebit ne bi duže ni živjelo, jer se mjesec u 29 dana radja i umire t. j. nestaje ga, zato je bolje reći: *djeda*, jer mjesec uza sve to, što se mijenja, jest jedan te isti, od kako ga ljudi pamte, dakle je vrlo star, kako se vidi iz poslovice: „Ti star, a ja mlad. Tako govore djekoji sredovječni ljudi uhvativši se za uho i poskočivši tri put prema novome mjesecu, kad ga prvi put ugledaju, kao da bi se pomladili, ili barem da ne bi naglo starili." (Vuk, poslovice, 317).

Nije dobro pitati, *kuda* ćeš? *kuda* si pošao? ili *kuda* si naumio? nego valja pitati: „*ako bog da?* Riječi *kuda* zato se žacaju, što je paronomastična sa *kuditi*, dakle ne znači ništa dobra; kad tko pita: *kuda* ćeš? onda mu onaj zna odgovoriti: „Idem u *Kudiljevo* da te *skudim*." (Vuk, poslovice, 1).

Eufemizmima su protivni *kakofemizmi*, kojih se takodjer nalazi u nárôdâ, ali manje nego li eufemizama, a to zato, što nije šala prodrznuti se te onu silu, koja može nauditi, nazvati pogrdnim imenom ili je još strašiti.

Mjesto *zub* govore žene tepajući maloj djeci: *bâk* ili *bauk* ili baučak, a u Boci vele *vučići* (Vuk, rječnik, s. v. bâk). To je slično onomu, gdje smo spominjali, zašto se djeci daje ime *Vuk*. I jednomu je i drugomu očevidno svrha prestašiti zle sile, da djetetu ne naude.

Mjesto *vrag* govori se u poslovici *vran*: Manje više, svak ima svoga vrana (Vuk, Poslovice, 175), a govori se i *nečastivi*, koje je prodrlo u narod valjda iz propovijedaonice.

Vještícu zovu različno, ali uvijek kakofemistički: *kamenica* (kad joj se pravo ime ne će da spomene, i valja da se misli, kao da bi se okamenila", Vuk, rječnik, s. v. kamenica), *krstača*, *rogulja* (Vuk, rj.).

Zmiju zovu *nepomenica* („u Risnu uz časne poste govori se mjesto *zmija*, jer kažu: koliko je god puta u vrijeme časnoga posta ko poimence spomene, toliko će je puta onoga ljeta vidjeti" Vuk,

Digitized by Google

rječnik, s. v. nepomenica), a zovu je i *okamenica* (u Grblju, Vuk, rječnik).

Glistu u male djece zovu *ojadjelica* (Vuk, rj.).

Da bi se vuku okamenila usta te ne mogo nauditi blagu, ne vele *vuk*, nego *kamenjak* (Vuk, rječnik).

Mjesto *prišt* kažu: *nepomenik, zlić, poganac* (sve troje u Vukovu rječniku). A tako i njekakve kraste zove narod *nepomenuše*, koje je kakofemizam i za njekakve bubine u djeci (Vuk, rječnik).

Paralela tomu navodi Tylor u spomenutoj knjizi dosta. Evo njekojih: Laplandac zove medvjeda *starac u kožuhu*. Tunguz nerado izgovara pravo ime tigra, a isto tako ni Anamac, koji ga zove *djed* ili *gospodar*. Poznato je, da Jevrejin nije smio izgovoriti pravo ime Gospodnje, a tako isto ni Ind ne smije, kad ga je volja, reći: Brahma. Muhamedovci ne izriču takodjer pravoga imena božjega, jer valja znati, da je riječ *Allah* samo epitet, a nije pravo ime.

I eufemizmi i kakofemizmi narodni pokazuju, koliko li puno vjeruje narod u moć ljudske riječi. Ne smijemo onda poreći istine onomu, što je rekao Tylor (op. cit. 190): „riječi su mudru pfenigi za računanje, a ludu su one pravi novac".

Sada nam nije toliko čudo, što narodu rabi katkad riječ kao lijek. Pa kao što ima lijekova, koji se mogu pretvoriti u otrov, tako je i ljudska riječ u primitivnih naroda sad sredstvo, da se komu pomogne, a sad da mu se odmogne. Svako svjetlo ima svoju sjenu. Tako smo došli do poetične narodne medicine, koja je isto toliko različita od znanstvene, koliko je različna poezija od proze, koliko je različna Homerova ἐπαοιδή (u Odiseji τ 456.)

ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο
δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινόν
ἔσχεθον κτλ.

od kojega Hipokratova recepta. I Virgilije u Eneidi VII. 757 spominje bajanje (incantatio):

neque eum iuvere in volnere *cantus*
somniferi et Marsis quaesitae montibus herbae.

Mi smo već govoreći o drijenu imali primjer, koji se može i ovamo uvrstiti, zato čitaoca upućujemo na ono mjesto i prelazimo k drugim primjerima.

„Kad se žena muči u trudovima, onda je malko ponese njezin muž govoreći: „ja ti breme natovarih, ja ga i stovaram!" (Milićević Glasn. XXXVII. 136.)

Digitized by Google

„Kad detetu niču zubi, pa od toga plače, neka ga majka udari malko po obrazu i neka rekne: „moje dete plače od ruke, a ne od zuba.“ (Ibid. 139.)

„Nek porani (tko ima groznicu) pre sunca, nek ispeče glavicu bela luka, pa neka ode kakvoj vrbi, neka je tresne i nek rekne: „Ne tresem s tebe rosicu, nego s mene groznicu.“ To valja da reče tri put, pa nek metne onu glavicu na vrbu medju raklje rekavši: „Kad ova glavica proklijala, onda i mene groznica uvatila.“ Sad nek izmiče kući bez obzira, pa će ga groznica pustiti i neće ga nikad uvatiti.“ (Ibid 142.)

„Kad sunce zahodi, stane boni okrenuvši se k zapadu i govori: „sunce za goru, a glavobolja u goru!“ I baci tamo grumičak soli. (Ibid 144.)

Komu se je ispeo na tijelu čir, neka ga prekrsti nožem i rekne: „presekoh ja tebe, dok ti nisi mene“ (Ibid. 162).

„Ko s proljeća prvi put vidi puža, neka ga srednjim prstom tri puta dirne u rogove i neka reče: „ustuk biče!“ Kad preko leta koga što zaboli, neka istim prstom dodirne u mesto koje boli i reče: „ustuk, ustuk; ovaj prst krsta nema, a tu bolji mesta nema“ (tri puta) i bol će, vele, uminuti“. (Milićević, Glasnik XXII. 82).

Od uroka imadu bajalice puno basama, ali najčešće govore ovu: „Idi, boljo, i u goru i u vodu, u visoke visine, u duboke dubine, gde pevac ne peva, gde koka ne kakoće“ (Ibid. 179).

Od uroka se baje i ovako: „Proleteše bele jarebice i proneše belo mleko: iz kamena sipaju, iz kamena rasipaju. Sama ruka drugoj rukav veze; sama sikira uroke seče; da se rastvore uroci kao čele po cvetu, kao loj po ugljenu, kao pena po mutnoj vodi; vodu ćemo pregaziti, uroke ćemo utopiti da uvenu, da usahnu, da se više ne pojave (Glasn. LXXVII. 148).

Od ruse bolesti ima ovo bajanje: „Ženio se stub, zvao rusu na svadbu; dobro jutro, rusice! Hajde, ruso, pij i jedi! Ne ću piti niti jesti, ni na svadbi sedeti, već ću leka tražiti: dva listića kalopera i dve žute travice. Kaloper ću sušiti, rusne rane zaviti, da usahnu, da uvenu i u natrag udare“ (Ibid. 163).

Sada ćemo navesti njekoliko primjera, gdje bajanje ne rabi protiv bolesti, nego protiv drugih neprilika u životu.

„Gdje vam kokoši snose?“ — pita u Crmnici onaj, koji najprije na Božić u jutru donese vode; a iz kuće mu ko odgovori: „u panjeve oko ognja (da ne bi kokoši nosile izvan kuće)“. Vuk, rječnik, s. v. snositi.

Digitized by Google

„Kad ko podje na sud, da se s kim pre, neka iščupa iz svoje glave na svakoga parničara i zlobna sudiju po jednu dlaku pa zavezujući je za svojom glavom neka reče: „Zavezah pamet Matiji“ (ili kako je ime parničaru ili sudiji), tu dlaku neka za sebe baci i sud će biti njegov“ (Milićević, Glasn. XXII. 193).

„Kad se na Božić sprema ručak, onda mnogi varuju po nešto; tako će izaći po jedan pred kuću i vikati:

— O domaćine!

— Oj, odgovorit će mu se iz kuće.

— Šta imaš u kući?

— Imam svega dosta, a najviše zdravlja i veselja, časti i poštenja, roda i berićeta, punu kuću čeljadi, pun tor, obor, salaš, ambar, mlekar, kačaru itd. Dalje ga opet pita:

— A šta nemaš u kući?

— Nemam: muva, buva, stenica; nemam kljasta ni bogalja, nemam nema ni slepa“ (Milićević, Glasn. XXXVII. 130).

„Ko prvi put čuje kukavicu, da kuka, ako je prije sunca, valja tri puta da reče: *za mojim zlotvorom!* t. j. kukala.“ Vuk. rječnik, s. v. kukavica.

„Luk ti u oči!“ veli se onomu, koji se čemu začudi, pa da ne bi urekao. (Vuk, poslovice 171).

Tko čele vabi u košnicu, baje im ovako:

Na ljubicu majko,
U svoj domak majko (kao sjedavši)
Sjedi mati, sjedoh ja,
Djelorina majko!
Sjedi mati medena!
Smiri domak majko!
Smiri mati medena,
Evo domak, majko! (Ibid. 189).

„Kad dijete ne može za dugo da progovori, djekoji ga metnu u vreću ostavivši mu samo glavu na polje, pa ga nose oko kuće; jedan zapita onoga, koji ga nosi: *što to nosiš?* a on mu odgovori: *nosim vreću riječi.*“ (Ibid. 226).

„Čuj puče i narode! rodi vučica vuka, svemu svijetu na znanje, a djetetu na zdravlje!“ — poviče zdravo babica pošto odreže pupak muškome djetetu onoga čoeka komu su djeca prije mrla“. (Ibid. 350).

Kada varicom sipaju uljanike, onda govore: „uročnici i uročnice niz ulicu; nenavidnici i nenavidnice niz ulicu; bjegunci i bjegunice niz ulicu; more i vještice niz ulicu, a moje čele put istoka uz

*

Digitized by Google

ulicu. Ni na moru mosta, ni na psu roga, ni na dlanu dlaka, ni na moje čele uroka" (Vuk, rj. s. v. varica).

„Laso lasičice, pozdravili te naši miši, da ti odgrizu uši." Kažu da tako valja reći lasici, kad je čovjek vidi, pa će onda sve miše poklati i raztjerati. (Vuk, rječnik, s. v. lasa).

„Lijeva ruka krsta nema, a ovo ovdje mjesta nema". Govori bajalica, kad lijevom rukom baje oko kake boljetice dohvativši onijem prstom, što je do maloga, sebe za vrh jezika, pak onda prekrstivši iznad boljetice." (Vuk, poslovice, 169).

Ovo je, mislimo, dosta primjera, da se vidi, kakvo je narodno bajanje: ono je združeno sa simboličkim njekim činima i puno je metafora i prispodoba, dakle pjesničkih elemenata, jer se ono samo osniva na pjesničtvu. A tko želi još drugih primjera, neka ih potraži u Vukovu rječniku s. v. „kvas", „mica", „čabar", u njegovu zborniku poslovica, str. 247. 280. 311., u Glasniku XXII. 158. 176. 181. 183. 184. 186 i XXXVII. 113. 138. 139. 140. 142. 153. 158. 165.

Kada dakle narod pukom riječju nastoji upokoriti prirodu, on jamačno drži riječ u mnogim slučajevima njekakvim čudom i pravo je rekao Afanasjev: „Po mnijenju naših praotaca imala je ljudska riječ u sebi osobitu njeku, čarobnu i tvornu silu; praotci su s potpunim pravom priznavali ljudskoj riječi moć, ako i nijesu znali, u čem se ta moć doista javlja. Riječ ne može doduše prisiliti sunce, da stane, ni dažd, da pada, kako su vjerovali pogani; ali sve da i nije riječ vladala vanjskom prirodom, ona je opet gospodovala nutarnjim svijetom ljudskim i tim očitovala čarobnu svoju snagu tvoreći odnošaje i slike nikad ne opstojale i sileći mlada plemena, da na njima grade temeljna svoja moralna i religijozna uvjerenja" (op. cit. III. 775).

Nego će riječi samo onda imati željen uspjeh, ako se dobro izgovore: pogriješi li bajalac ili molilac samo u jednoj riječi, eto onda nevolje. Takovo je mišljenje bilo vrlo razvito u Rimljana: ako je molilac samo u jednoj riječi pogriješio, morao je molitvu ponoviti i to toliko puta, koliko je puta pogriješio, zato je Rimljanin molio bogove obično zamotane glave, da ga ne bi vanjski šum bunio u molitvi.

U našem je narodnom pričanju stereotipan primjer o onom čovjeku, koji je u oči bogojavljenja pazio, kad će se nebo otvoriti; ali kad je to dočekao, onda mu se zarekne i mjesto da bi izustio: „daj mi, bože, osmak blaga", on reče: „daj mi bože od osmak

Digitized by Google

glavu". U taj mu tren grdno nabuji glava i ne mogaše ni kud ni kamo. (Vuk, rječnik s. v. bogojavljenje; Milićević, Glasn. XXII. 128., Ilić, op. cit. 108). Po Iliću djavo zapleće jezik ljudima u oči bogojavljenja.

Kad vještica hoće kamo da odleti, ona se namaže njekakvom masti ispod pazuha i rekne: „ni o trn ni o grm, već na pometno gumno". Vuk u rječniku s. v. „vještica" veli: „Pripovijeda se, da je nekaka žena, koja nije bila vještica, namazavši se onom masti, mjesto: *ni o trn ni o grm*, nehotice rekla: *i o trn i o grm*, i poletjevši sva se isprebijala koje o šta.

Mi nijesmo još do kraja iscrpli različite pojave, u kojima se očituje moć paronomazije. Još nam valja spomenuti njeke slučajeve, koji bi se mogli gdjekomu učiniti ludi i vrlo primitivni. Da su primitivni, to ću priznati i ja, ali da su ludi, toga ne mogu dopustiti, jer bismo inače veoma mnoge stihove — ne izuzev niti najslavnijih pjesnika evropskih — imali takodjer držati nesretnim trzanjem, koje nastaje u borbi izmedju jezika i uma. Jezik se pokazuje više puta silniji od misli, on izriče ono, što on sam zahtijeva, što ne zahtijeva um neposredno. Ja ne držim u dobrih pjesnika trzanjem pobijedjenika, ako pjesnik za volju rimi izrekne što, česa ne bi možebit izrekao, da ga nije na to, ne velim prisilila — jer bi to bilo uvrjeda geniju pjesničkomu — nego prinukala, sjetila rima. Ja ne uvidjam, zašto bismo nalazili ludost u tom, ako narod spaja dva pojma radi njihove paronomazije. Tim manje možemo to nazvati ludošću, što smo se upravo iz zadnjih primjera uvjerili, koliku li moć pripisuje narod riječi; kad se riječi dvaju pojmova podudaraju u svom zvuku, drži on to nječim drugim, nego pustim slučajem. „Nazori i običaji primitivnih naroda nijesu nikako smet kojekakvih ludosti, nego su oni veoma logični i konsekventni te čim ih pa ma samo letimice klasifikuješ, umah možeš upoznati zakone njihova postanka i razvoja, a to je dvoje u bitnosti sasvim razborito, premda djeluje na narod, koji je u posvemašnu i ukorijenjenu neznanju" (Tylor, die anfänge der cultur I. 22). Ako se nama nijesu činila nerazborita vjerovanja naroda u njeku osobitu silu bilina i svetaca, onda ne valja da nazovemo nerazborite one primjere, kojima sada prelazimo.

U svojoj knjižici „Jurmusa i Fatima" opisuje Milićević na str. 21 i dalje slavu pri krsnom imenu te ispripovijedavši lomljenje kolača dodaje: „Po tom obojica razlomiše svaki svoju polu na četvrti, pa iz levih ruku, onako u na krst, spustiše na sovru iz desne pak

Digitized by Google

kolačar metnu na policu, a domaćinu pristupi domaćica sa *sitom* te njegovu četvrt primi u *sito*, da bude *sita* godina".

Mi, koji smo se odaljili od pjesničkoga shvaćanja prirode, ne možemo pravo ocijeniti to vjerovanje naroda, koje je ipak isto toliko opravdano, koliko n. pr. vjerovanje u moć odoljan-trave. Valja pomisliti, da obrazovani i prosvijetljeni članovi družtva čestoput vjeruju u kojekakve utopije n. pr. političke i religijozne, koje su kud i kamo u očima ljudi, što zdravo misle, veća ludorija, nego li je naivno vjerovanje prostoga puka, da *sito* može učiniti godinu *situ*.

Njeke udavače po Slavoniji idući u crkvu na vjenčanje meću u svaku *čarapu* po jedan marjaš, na kojem je naslikana B. D. Marija, a to čine zato, da im ne bi mogao tko nauditi, t. j. *učarati* ih (Ilić, op. cit. 74).

Onim rogom, koji je ostao od božićnjega peciva udaraju voćku nerotkinju i govore: „Ja tebe *rogom*, a ti mene *rodom*"; misle dakle, da će *rog* od božićne pečenice dati neplodnoj voćki *rod* (Vuk, rječnik, s. v. božić).

Vratilo je ili: brustbaum, na što se navija platno ili je garnbaum, na što se navija predja. Djevojkama rabi *vratilo* u vračanju: stanu na ime na njega i onda govore: Ove godine na *vratilo* (scil. stadoh), a do godine (scil. bog daj) na *grabilo* (t. j. da me grabe momci) Vuk, rječnik, s. v. grabilo.

Veoma je interesantno djevojačko vračanje na Gjurgjev dan, da bi se udale. Kako se mjesto: *udaje se djevojka* može reći: *vode* je (scil. svatovi), ili *prose* je, ili *grabe* je, zato im rabi u vračanju *voda, proso* i *grab* (drvo). Ali čujmo Vuka: „U Boci se sastanu po tri djevojke, koje su već za udaju, pa na Gjurgjev dan rano otidu na *vodu*, noseći u ruci jedna *prosa*, a druga u njedrima *grabovu* grančicu, pa jedna od ove dvije zapita onu treću: kuda ćeš? A ona odgovori: Idem na *vodu*, da *vode* i mene i tebe i tu, što gleda pro tebe. Onda ona zapita onu, što nosi proso: šta ti je u ruci? A ona joj odgovori: *Proso*, da *prose* i mene i tebe i tu, što gleda pro tebe. — Po tom upita onu, što ima grabovu grančicu, šta joj je u njedrima, a ona joj odgovori: *Grab*, da *grabe* i mene i tebe i tu, što gleda pro tebe (Vuk, rječnik, s. v. Gjurgjev dan).

Kada tko ima na kraju usana *žvale*, onda se misli za njega, da ga u noći djavoli *žvalê* i to samo zato, što glagol žvaliti čini figuram etymologicam sa *žvale* (Ibid. s. v. žvalav).

Digitized by Google

Ciganke zovu njekakve čini *navale*, pa to prodaju djevojkama, da na njih *navale* prosioci (Ibid. s. v. navala).

Što se grčki veli κήλη, latinski hernia, staroslovenski кыла, to zovu po njekim krajevima *klȉni* (plural), a čovjek s tom pogrješkom zove se *klinovit*. Matere ne pitaju, zašto se ta bolest tako zove, one misle, da *klin* (u svom pravom značenju, clavus) stoji u njekakvom savezu s *klinima* u djece. Mnoga mati drži, da će se njezino dijete osloboditi *klinova*, ako ona ode s njim na kakov most i svrdlom provrta dasku na mostu i u dasku zabije kakov *klin*. Kao što je dakle taj *klin* zatučen i sakrit, tako misli mati, da će se zatući i sakriti *klinovi* njezina djeteta. Žene se, dok su trudne, čuvaju, da ne bi u pregaču metale kakve klinove te ih bacale u vatru, jer misle, da bi im dijete (bude li muško) od toga moglo biti *klinovito* (Milićević, Glasn. XXII).

Zanimljivo je isporediti s time Vukovu vijest, iz koje doznajemo, da Bošnjaci na badnji dan sakrivaju sve brusove, što ih ima u kući, samo da u djece ne bi bilo klinova (Vuk, rječnik, s. v. klinovit). Što *brusove* sakrivaju, to ima svoj uzrok u tom, što *brus* znači riječ „vocabulo puro, sensu obscoeno"; tako se simbolički očuvljava φαλλός od klinova, koji tobože ne mogu naći ono, što je sakrito.

Da se žene na dane *kresova* pribojavaju prati košulje, to je već spomenuto, a tomu je analogan onaj običaj, polag kojega žene ne će da peru košulja o mjesečevoj *mijeni* misleći, da bi im se one *omijenile* t. j. počele bi kao truhnuti i derale bi se (Vuk, rječnik, s. v. mijena). — „Utornikom, kad je *mena* ne smeju se košulje prati" (Glasn. XXXVII. 176). — „Tko o mladjaku mjesecu rublje suši, tomu se razpada" (Kukuljevića Arkiv VIII. 328).

U Hrvatskoj medju pukom ima vrlo lijepo vjerovanje u metamorfozu iskara u svijetle bubice. Misli se na ime, da su iskre od ivanjskoga *krijesa* oživjele i tako od njih postale *krijesnice* (Vuk, rječnik, s. v. krijesnica). To je pjesničko vjerovanje dalo hrvatskome pjesniku Ivanu Trnskome lijepu misao, koju svatko može čitati u prvoj njegovoj „krijesnici" prve knjige.

Da *slijepi miš* nije slijep, to znamo svi, kao što i to znamo, da strast može učiniti čovjeka *slijepa* te on srlja za onim, na što ga nuka srce. Nego je narod medju tim dvojim našao kauzalni savez; ako na ime obnese tko kradom oko kuće djevojačke *slijepoga* miša, onda je siguran, da će djevojka poći za njega kao *slijepa*, čim je zaprosi (Milićević, Glasn. XXII. 193).

Digitized by Google

Kauzalni savez nalazimo i medju *zvijezdama* i *žlijezdama*, koje dvoje jamačno nema baš ništa zajedničkoga osim zvuka, al je zvuk više puta jedini razlog, te se nalazi savez medju najodaljenijim pojmovima. Tako se je dogodilo i ovdje. Milićević u Glasniku XXII. 184 i XXXVII. 155 pripovijeda, kako se običavaju liječiti od žlijezda: bolesnik na ime izidje iz kuće u ono doba, kad izidju zvijezde i svojom slinom trlja otekla mjesta (ili pljuje kroz prste) te govori: „večeras i zvezde i žlezde, a sutra (scil. u jutro) ni zvezda ni žlezda!“ —

Kada koga bole noge te osjeća veliku slabost, zovu to *čama*, jer bolesnik kao da *čami*. A kako liječe tu bolest? Metnu u kotao vode i nastave ga nad ognjištem, ali paze, da u njemu voda čitav dan ne provre, nego da *čami;* na večer uzmu tu vodu i daju je bolesniku, neka se u njoj okupa, jer misle, da će ga ta *čamalica* voda osloboditi *čame* (Milićević, Glasnik, XXII. 189).

Dugotrajnu groznicu zovu *pasjača*. Od nje se liječe ovako: vodom poljeva bolesnik kakva *psa* i govori njekoliko puta: *pasjača*, a kad se pas počne otresati od vode, onda bolesnik hvata tu vodu te je pije (Ibid. 172).

Žena, koja je ostavila svoga muža, zove se *puštenica* ili *raspuštenica*. Narod misli, ako puštenica dade bolesniku piti vode kroz svoj rukav, a iz svojih ustiju, da će onda bolesnika *pustiti* groznica, kako je ona pustila svoga muža (Ibid. 174).

Njekakvu bolest u trbuhu zove narod *nastup*. Od nje se tako liječe, da piju vodu iz *stupe* (Maschine zum Hanfbrechen, od. ein hölzerner Mörser), onda se bolesnik ima prevrnuti tri puta preko glave, saviti se i zaspati. A *stupa* se mora prevrnuti i onako je valja ostaviti preko noći (Ibid. 179). Isto se tako liječe i od *izdati* (strašna bolest u želucu) i od trbobolje. *Stupom* se služe i od velikoga kašlja, liju na ime kroz dimnjak vino u *stupu* i djeca valja, da ga iz nutra piju, da im ne *nastupi* kašalj (Milićević, Glasnik, XXXVII. 141).

Bolesnici, koji pate *kostobolju*, traže kost, kroz koju je pronikla kakva travica i tu travicu grizu misleći, da će ih pustiti *kostobolja*, kao što su oni rastavili travu od *kosti* (Milićević, Gl. XXII. 187).

Kad bi se moglo kako potvrditi, da narod (u Srbiji) od vjekova ne siječe drvo za mrtvački pokrov ničim željeznim, nego oštrim kamenom, to bi onda bio dokaz velike žilavosti, koju pokazuju gdjeki običaji pored novijih i boljih; to bi bio dokaz, da upotrebljavanje kamena mjesto željeza seže iz predhistorijskih vremena,

Digitized by Google

dakle iz vrlo davne davnine. To se dakako ne zna, a narod si na svoju ruku tumači taj običaj, veli na ime, da bi svako željezno orudje, kojim bi se sjekao pokrov za *mrtvaca*, ostalo *mrtvorezno* t. j. ne bi se moglo naoštriti (Milićević, Glasnik, XXII. 198).

Izvoda je glavica kupusa ili drugoga kakvoga povrća, što se ostavi za sjeme (Vuk). Tko želi, da mu krave *vòdê* (lasciviant in venerem), taj gleda ukrasti iz tudjega vrta *izvodu*, izsjecka je i da kravi jesti, onda će ona *voditi* (Milićević, Glasnik, XXXVII. 118).

Da se ne bi kakva bolest, koja je buknula u selu, *primila* onih, koji su još zdravi, oni nadju pupoljke od pet *neprimljenih* kalema, ušiju ih u pojas i nose sa sobom (Ibid. 141).

Kada koga zaboli u trbuhu, zovu to: *strunilo* mu se, a od toga tako liječe njeki vidari, da traže pod pazuhom njeku žilu i živo je povuku misleći, da će onda prestati bolest *struna*. Budući, da se žila veli i *struna*, onda razumijemo, zašto se to radi (Ibid. 162).

U prvoj knjizi narodnih pjesama Vukovih, str. 467 čitamo, da ne valja ništa nositi na sebi, što je šito *ujamkom* i *ureznikom*. Ujamak je pak „onaj konac, kojim je što bilo ujamčeno“ t. j. najprije razdaleko prihvaćeno. *Ureznik* je opet kraj osnutka, koji se više ne može utkati. I u rječniku kod te dvije riječi bilježi Vuk, da ne valja na sebi ništa nositi, što je šito ujamkom ili ureznikom. Ja mislim, da se toga dvoga narod zato čuva, što ga *ujamak* sjeća na *jamu* t. j. grob, a *ureznik* ga sjeća na *rezanje*.

Mati ognjane Marije priznaje u paklu, da je uz druge grijehe i taj učinila, što je pastorčetu mjerila košulju o kamenu *stancu*, kad mu je trebala košulja. Vuk pod linijom piše, da to znači, da ne raste više, nego da ostane onako kao kamen. (Vuk, pjesme, II. 14).

U grčkom jeziku znači riječ μῆλον dvoje, i to 1. ovca, 2. jabuka (mālum). Grci pomiješaše to dvoje čudnim načinom, oni na ime u Thebama žrtvovahu Heraklu jabuke (= τὰ μῆλα) mjesto ovaca (= τὰ μῆλα), a da bude pia fraus što potpunija, nabadahu na jabuke drvca, koja su imala prikazivati tobože ovčje noge i rogove. (Vidi: G. F. Schoemann, griechische Alterthümer, II. 228). Tako je po Vuku ekvivočna u nas riječ *živi oganj*, koja znači „1. njekakve kraste po glavi, 2. oganj, koji se vadi taruci dvoje lipove drvljadi jedno o drugo, dokle se ne upale.“ One se kraste valjda zato tako zovu, što pale kao oganj. Narod je pomiješao ta dva pojma, koja se jednako izriču, te misli, da će one kraste proći, ako se pospu pepelom od živoga ognja. (Vuk, rječnik, s. v. živi oganj).

Digitized by Google

U Milićevića (Glasnik XXII. 167) čitamo, da se u njegovu rodnom mjestu i drugdje pale kučine *živim ognjem,* a ljudi, koji bi rado ostali nezaraženi kakvom bolesti, stupe u kolo i oko njih se onda pale te kučine, jamačno samo zato *živim ognjem,* da bi čeljad ostala *živa.*

I *živi ugljen* upotrebljava narod češće u vračanju, a svrha mu je, da učini, da i oni, koji ga rabe, ostanu *živi.* Kroz novu košulju, prije nego je dijete obuče, valja da mati propusti živ ugljen i govori: „Da pocepaš i drugu da promeniš *živ* i zdrav.“ (Milićević, Glasn. XXII. 163.)

Kad čeljad polazi kamo iz kuće, onda je dobro, da iz kuće iznesu njekoliko živih ugljena i ugase ih pred kućom, onda neka jedan od tako ugašenih ugljena uzmu sa sobom i kad dodju medju ljude n. pr. na vašar, onda neka ga bace u oganj da opet *oživi.* (Ibid. 180.)

Pošto su ukopnici pokopali mrtvaca, idu njegovoj kući, pred kojom ih čeka jedno čeljade i daje im vode, da se umiju, a drugo čeljade drži na vatralju *živa ugljenja* i svaki ukopnik, po što se umije, uzima po jedan ugljen, premeće ga iz ruke u ruku njekoliko puta, a onda ga prebaci preko sebe. (Ibid. 198; sr. Ilić, op. cit. 314). Tomu će običaju svatko umah pogoditi svrhu — da ostanu *živi,* da ih se ne primi ništa od mrtvaca, koga su pokopali.

Metamorfoza, koju pripovijeda Vuk u rječniku s. v. „kukavica“ o kukavici, postala je odatle, što se i za ljude veli, da *kukaju.* Po narodnom dakle zaključivanju bila je kukavica njekoč ženska glava, koja je za pokojnim bratom svojim puno kukala, a onda je bog pretvorio u ticu, da uvijek *kuka.* Tomu je varijanta ono, što se pripovijeda, da je Hristos stvorio kukavicu onda, kad je uskrisio Lazara i to zato, da kuka mjesto Marije i Marte, koje su se bile zavjetovale, da će si za bratom uvijek kukati.

Još ima revierâ, na koje ne smijemo zaboraviti, kad smo se već uputili na lov za narodnim primjerima paronomazije i vjerovanjâ njom prouzročenih.

Tko se ne sjeća stihova iz narodnih pjesama, gdje je ova ili ona kletva nastala paronomazije radi? Ja takvim stihovima pripisujem veliku znatnost, jer su nam oni ključ, kojim možemo otvoriti tajne sobe onih čarobnih dvorana, što ih je u pučkom vjerovanju i pričanju Hrvata i Srba posagradila paronomazija. U Vukovoj zbirci narodnih pjesama hercegovačkih, str. 157 stoje ova 4 stiha:

Digitized by Google

Svekru babu (dade) *svilenu* košulju,
Svile mu se kosti od bolesti!
Svekrvici svilenu *okrugu*[1],
Kružila je zemlja i travica.

Slično tomu govori ostavljena djevojka u I. knjizi Vukove zbirke, str. 266:

Da me hoće (nesudjenik) u svatove zvati,
Ja bih pošla i dar ponijela:
Svekru babi od *svile* košulju,
Svile mu se kosti od bolesti,
Što me ne šće za sina uzeti!
A svekrvi čember i *okrugu*,
Oko nje se zemlja okružila,
Što me ne šće za sina uzeti!

Nesretnica kune svekra, da bi mu se kosti *svile* od bolesti, a tu joj je kletvu izmamila *svilena* košulja, isto tako dajući svekrvi svilenu *okrugu*, kune je, da je *okruži* zemlja i travica. Djevojka daje mrskome svekru *svilenu* košulju, ali ga u srcu kune: *svile* ti se kosti! To samo po sebi još ne zauzima mjesta u pučkom vjerovanju; ali uzmimo na um, da ta ista djevojka može navalice šiti svilenu košulju i dati je onomu, koga mrzi, pa će mu se kosti sviti, bude li davajući mu košulju progovorila riječi: svile ti se kosti! i dodala možebit koji simbolični čin. Djevojka će onda vjerovati, da svilena košulja ima doista moć sviti komu kosti; to vjerovanje može malo po malo postati narodno i spadati u sasvim istu kategoriju, u koju smo vrstali dosadanje primjere. Kako kletva nije ništa drugo nego želja, da se komu zlo dogodi, mogu se mnogi od nabrajanih do sada primjera redukovati na želju, kako je izrazuju baš sada navedeni narodni stihovi, koji nam sa sebi sličnim stihovima raznih primjera mogu biti kao prototip mnogomu narodnomu vjerovanju. Ono n. pr. vjerovanje, da će djevojka kao slijepa poći za momka, ako joj on oko kuće obnese slijepoga miša, dade se bez ikakva nasilja stegnuti na ovakvu od prilike želju: Nosim slijepoga miša oko kuće njene, pošla ona slijepa za mnom momkom mladim! Ono vjerovanje, da bolest ne će udariti na onoga, tko ima uza se pupoljke od neprimljena kalema, može se svesti na ovakov prototip: Nosim pupoljke od neprimljena kalema, — ne primila se mene bolest! Ja mislim, da je ovakvo tumačenje posve jednostavno, ali i istinito. Pogledajmo ostale želje, kojima je povod paronomazija:

[1] Njekakov ženski nakit za glavu.

Digitized by Google

Na nj se bacih dunjom i jabukom,
A on mene ne šće ni *kamenom,*
Kameno mu srce u metere,
Što ga nije naučila majka
Zadirkivat i jašikovati. (Vuk, pj. herc. 110.)

*

Ako sam mu vezen jagluk dala,
U njemu sam urok nam'jenila,
U njemu su tridest i pet *grana,*
Toliko ga dopanulo *rana,*
Ni od noža ni od puške male,
Već od moga bijeloga zuba. (Ibid 105).

Djevojka je vidjela, da je njezin dragi od druge djevojke dobio vezen rubac, pa ga kune ovako:

Na njojzi (scil. marami) su grane svakojake,
Koliko je na marami *grana,*
Toliko mu na srdašcu *rana!*
Koliko li po granama *kuka,*
Toliko mu na srdašcu *muka!* (Vuk, pj. I. 271).

Malo niže na istoj strani govori junaku jela, da su mu tri djevojke vezle zarukavlje, a dvije ga klele:

Koliko je na rukavu *grana,*
Tolko bilo na Jovanu *rana!*
Koliko je po granama *kuka,*
Tolko bilo na Jovanu *muka,*
Koliko je u rukavu žica,
Toliko ga udrilo str'jelica!

*

On je bio s onu stranu vode,
Ja sam bila vodi s ove strane,
Udari me *uvehlom* jabukom,
Uvehlo mu srce i s materom!
A ja njega *vezenom* maramom,
Zavezlo mu srce i s materom! (Vuk, herc. pj. 145).

*

Ukradoh mu *puščanoga* praha,
Prosula ga po zelenoj travi,
Nek ti *puca* srce za djevojkom! (Ibid. 146).

*

Digitized by Google

Tko mi veli, da sam roda *huda*,
Hudo mu se u rodu rodilo!
Tko mi veli, da sam *posanljiva*,
U nevolji ne imao *sanka!*
Tko mi veli, da sam ljuta *guja*,
Guja mu se oko srca vila,
Guščerice oko džigerice
I u njemu zimu zimovale,
Na proliće izvele mladiće! (Bosanski prijatelj I. 37.)

*

Koji veli (da sam) *sana* i dremljiva,
Nejmo *sanka* do Gjurgjeva danka!
Koji veli, *neljupka je roda*,
Ne ljubio od srca *poroda!*
Koji veli, ljuta kano *guja*,
Guja mu se na srcu savila,
Na srcu mu zimu zimovala.
O Gjurgjevu gnjizdo zamotala,
U po ljeta ptiće izvodila,
Ljute ptiće, šarene gujiće! (Ibid II. 95).

*

Koji veli, da sam od zla *roda*,
Ne imao od srca *poroda!*
Koji veli, ljuta kao *guja*,
Guje mu se oko srca vile!
Koji veli, *sanljiva*, dremljiva,
Ne imao u bolesti *sanka!*
(Vuk, pj. I. 38. sravni i 275. 555.)

*

Djevojka veli, šta bi donijela u dar nevjernome dragome, koji se ženi:

Jednu kitu *nevena* cvijeća,
Da on *vene* iz srdakca svoga;
Drugu kitu *tratora* cvijeća,
Da on *traje* u jadu godine;
Treću kitu *maka* bijeloga,
Da se *smakne* s ovoga svijeta. (Ibid. 385).

*

Mene majka ne da za te,
Nego me je drugom dala,
Koji nosi mor dolamu,
Na dolami zlatna *puca*,
Nek zloradu srce *puca!* (Ibid. 315).

*

Digitized by Google

Djevojka ima tri draga, jedan joj je u Zagorju, drugi u Polomlju (kod rijeke Loma u Bugarskoj), a treći je ukraj dvora; djevojka veli:

Koji mi je u Zagorju.
Zagorje ga izgorelo!
Koji mi je u Polomlju,
Polomlje ga polomilo,
Koji mi je ukraj dvora,
Ukraj dvora, ukraj srca,
Živ da mi je, živ da mi je! (Ibid. 340).

*

Eno mi je u gradini,
Gdi *neven* bere;
Uvenulo njeno srce,
Ko što je moje,
A moje je uvenulo,
Većma ne može! (Ibid. 426).

*

Netko nas je njemu *opadnuo,*
S njega živo meso *otpadalo!* (Vuk, pj. II. 135).

*

Kum *nevjerni, vjera ga ubila!* (Ibid. 158).

*

Tako mi se *ne delilo meso*
Za života od mojih kostiju,
Ja ne delim Momir' i Grozdanu,
Rodjeni su bratac i sestrica. (Ibid. 161).

*

Znaš li, zete, *ne znali* te ljudi! (Ibid, 270).

*

Znaš li, bane, *ne znali* te jadi! (Ibid. 274).

*

Znaš li, bane, *ne znalo* te čudo! (Ibid 174).

*

Al *ne vidjeh* Vuka Brankovića,
Ne vidjeh ga, ne vidlo ga sunce! (Ibid. 309).

*

Digitized by Google

Junak bješe *Crnojević* Ivo,
Crno njemu srce do vijeka! (Ibid. 561).

*

Na košulju, Radanović Lazo!
Pod grlom joj puce jadikovo,
Jadikovo i čemerikovo;
Kudgod odiš, neka *jadikuješ*,
A gdi staneš, da *čemerikuješ!* (Vuk, II. 25).

*

Evo dva primjera, gdje se dobro želi:

Sada ćemo piti u vaslavu sv. Nikole (ili koji bude) božjega ugodnika, domaćinova *krsnoga* imena, da mu *uskrsne* i pomogne na svako strašno mjesto itd. (u nazdravljanju). Vuk, pj. herc. 351.

*

Pred svatove su izišle dvije sestre mladoženjine:

Jedna nosi žita, druga meda:
Na ti snaho *žita* da si *žitna*,
Na ti snaho *meda* da si *medna*. (Vuk, I. 615).

*

Mi ćemo o narodnim zagonetkama poslije više govoriti i to ondje, gdje se budemo bavili metaforom; ali donjekle moramo već ovdje govoriti o njima, jer se postanak mnogih zagonetaka može očevidno protumačiti samo uplivom paronomazije.

Prave su zagonetke one, u kojima se ono, što se ima odgonenuti, zamijenja nječim drugime i to se nješto drugo veli, a pogadjač mora odgonenuti, što se njim krije. Izumjelac se zagonetke nije često puno trudio, čim li će zamijeniti ono, što treba pogoditi, nego je prama predikatu ili drugoj kojoj znatnoj riječi zagonetke izmislio zamjenu našavši paronomastičnu riječ. Mjesto da se veli: *britva* pase (t. j. brije), a ono se veli: prase pase, to se malo raširi i eto onda zagonetke: „liso prase po ritu pase“, a odgonetač se mora truditi, dok pogodi, da je to *britva*. Kad je jednoč nastala takva zagonetka za britvu, onda su još lakše mogle nastati varijante, onda se je mjesto: „prase“ moglo lahko uzeti „ždrijebe“ (gvozdeno ždrijebe po brdu pase) ili „kobila“ (lisa kobila niz dolinu pase). Tako je britva u fantaziji naroda postala = prase, kobila, ždrijebe (Vidi sve navedene primjere u Novakovića, op. cit. 9).

Digitized by Google

Još ćemo navesti njekoliko primjera iz Novakovićeva zbornika, iz kojih ćemo opet vidjeti, da je paronomazija često odlučivala, čim će se sakriti ono, što se ima pogoditi.

U mojega *vranca* gvozdena *jajca* (= bilježnik na kantaru; str. 6)
Crven *deda* u grne *gleda* (= oganj; str. 16)
Crven *ćaća* u hrastovih *gaća'* (= vino, str. 20)
Izadje *dika* iz *tamnika* pa iznese tri zlatna *ručnika* (= duga, str. 47).
U naše *tete* perčin do *pete* (= žaoka u pčele, 50)
Crno *meče* uz polje *teče*, gdjegod *kleče*, pravo *reče*, ili: kuso *meče* kroza selo *kleče*, kudgod *kleče*, vazda pravo *reče* (kantar, str. 83)
U naše *Anice* devetore *tkanice*, ili: u naše Stanice devetore tkanice (= kaca i obruči, 85).
U moje *tete* košulja do *pete*, po trbuhu glatka, medj nogama slatka (krava, 103).
U našega *dede* sto rupica *glede* (rešeto, 193).
Sjela bjela nasred sela, sama sebe jela (svijeća, 200).
Babine *sise* o plotu *vise* (tikva, 221).
U našega *popa* pune gaće *tropa* (dto, 221 itd. itd.)

Ja mislim, da nam ovi primjeri zagonetaka mogu puno razjasniti. Nitko neka ne misli, da su zagonetke puka igra rijèčî, u njima je puno i puno pouke onome, tko hoće pratiti narodno shvaćanje prirode u svim pojavima, a o tom će nas uvjeriti i ono, što ćemo poslije govoriti o zagonetkama; za sada budi rečeno, da paronomazija u zagonetkama nije manje znatna, nego li je u onim pojavima pučkoga pričanja i vjerovanja, koje smo prije razmatrali. Ona djeluje u zagonetkama isto onako na um, kao što smo je vidjeli djelovati inače; kad narod naziva tikvu popom, to je, mislim, razumu naneseno isto toliko nasilje, koliko je u vjerovanju, da trava povratič može povratiti ženi ili kravi mlijeko. Max Müller veli, da je mitologija bolest jezika („die Mythologie, welche das Gift der antiken Welt war, kann in der That als eine Krankheit der Sprache aufgefasst werden", I. serija, 10 ili: Mythologie, oder, wenn ich so sagen darf, eine krankgewordene Sprache" II serija 338); zato je trebalo reći i ovo o zagonetkama, što smo rekli, ja mislim, da nije pravo, što se ispitivaoci pučkih vjerovanja slabo obaziru na zagonetke, kao što se obično slabo mari za skromne poljske cvijetke, a takvi su zanemareni i skromni cvijetci — narodne zagonetke.

II.

Kako smo mi počevši govoriti o paronomaziji uzeli za izhodište jezik, tako ćemo učiniti i sada, gdje prelazimo na drugi izvor puč-

Digitized by Google

koga vjerovanja — na metaforu, jer je i njezin početak usko spojen s početcima jezika. Kako na ime svaki ma i najbogatiji jezik ima samo malo korijena, iz kojih si genij jezika ima ekonomički stvoriti riječi za sve pojmove: onda je jasno, da se od jednoga te istoga korijena mora izvoditi puno riječi, a to je moguće samo metaforom, samo je ona učinila te je iz njekoliko stotina korijena[1] proizišlo u mnogimi jezicima preko 100.000 riječi i više (ne ubrajajući dakako fleksijâ nominalnih, pronominalnih i verbalnih). U tom očituje genij jezika divnu ekonomiju, koja od mala zna mnogo učiniti. Mi si samo metaforom možemo tumačiti one riječi, koje znače što apstraktna, jer su u onoj pradavnoj davnini, kad je arijski pranarod govorio korijenima, svi korijeni bili konkretna značenja. Jedan ili dva primjera razjasnit će nam to. Hrvatska je riječ *lûk* (arcus) postala od korijena лак, od kojega imamo i glagol *uleknuti se* ili *uléći se* (sich senken, deprimi, Vuk); po tom znači *luk* ono, što je svinuto, što se svija; tu nema nikakve metafore, ali je ima u riječi: *lukav* (лъкавъ), koja je takodjer od korijena лак te je po tom najprije značila: svinut, neravan, kriv, a onda istom ono, što još i danas znači. Od korijena *di* ili *div* imamo riječ *dan* (u staroslovenskom дьнь, latinski dies) i kako korijen *di* ili *div* znači svijetliti, u riječi *dan* nema metafore, jer je dan = svijetli; ali od istoga korijena imamo riječ: *dika*, imamo: *dîvan*, a te su dvije riječi mogle postati samo metaforom, kad se je uzelo, da je ono, što je svijetlo, ujedno i *časno* (dika) i *veličajno* (divan). Tako si tumačimo ono, što je rekao Max Müller (Vorlesungen I. 187): „sve, što je u jeziku apstraktno, bilo je njekoč konkretno". Ti i mnogi drugi primjeri, kojih ima svaki jezik, pokazuju veliku i blagotvornu moć metafore, da nje nije, trebalo bi jeziku puno više korijena, što opet ne bi dostajalo, jer kad bi narod s višom kulturom dalje napredovao, morao bi opet stvarati korijene, da uzmogne nov pojam novom riječi označiti, — tako bi jezik ostao vazda nepodpun, stvaranje novih korijena bilo bi samo na štetu razumljivosti i prijeglednosti jezika.

To je jedna vrst metafore, koju ćemo s Maxom Müllerom nazvati *radikalnom*, jer se ona očituje već u korijenu *(radix)*. Osim takve metafore poznavaju jezici i drugu, mladju, koja stoji u tom, da se već *gotova riječ* (dakle ne korijen) upotrijebi mjesto druge gotove riječi; pojmovi tih dviju riječi ne stoje u nikakvu savezu

[1] Pott drži, da je svakomu jeziku dosta 1000 korijena.

Digitized by Google

medju sobom, nego su si samo slični, osobito ako ih motrimo *pjesničkom intuicijom*. Takvu metaforu zove Max Müller za razliku od one prve *pjesničkom*. U Stojanovićevoj zbirci hrvatskih poslovica i riječi nalazimo na str. 169 mjesto riječi *sila* metaforski upotrebljenu riječ *rog:* rastu mu *rogovi* (= bijesan je, dira u svakoga); zbit će mu se *rogovi* (= obustavit će mu se sila); uvuko je *rogove* (= odustao od nasilja); razmako je *rogove* (= razširio svoju vlast); bogat pak rogat (= samovoljan, ibid. 39). Isto je tako pjesnička metafora, kada se neživu biću doda takov adjektiv ili verbum, koji pripada samo živim bićima, tim se na njeki način oživljava ono neživo biće; n. pr. u Bosanskom prijatelju Jukićevu, III. 128 čitamo:

Pala magla po kršnim bogazim
S *hitra praha* i *brza olova.*

I ono je metafora, kada se apstraktni pojam koji označi takvim adjektivom ili verbumom, koji pripada samo konkretnim pojmovima; n. pr. često *glasi gredijahu* (Vuk, pj. I. 361).

Mi ćemo se u ovoj radnji zabavljati samo pjesničkom metaforom, jer ja bar za sada ne bih znao nijednoga primjera radikalne metafore, koja bi bila povod kojemu vjerovanju ili kojoj priči u Hrvata i Srba.

Budući da pjesnička metafora nije drugo nego sabita prispodoba, zato će biti dobro, ako se obazremo po pučkoj literaturi, čim li sve prispodablja narod bar ono, o čemu najčešće priča i pjeva, a osobito ćemo se obazreti na čovjeka, o kom jamačno svaka poezija puno govori. Tim će nam se otvoriti perspektiva i za metaforu, koju ćemo već sada motriti u zajednici s prispodobom.

Da se mladić i djevojka prispodabljaju s njekim životinjama, kojih su gdjeka svojstva slična mladenačkim i djevojačkim svojstvima, tomu ima u narodnoj poeziji lijepih potvrda. U svatovskoj n. pr. pjesmi (u Vuka I. 26) veli se za mladoženju i za mladu ovako:

Paun šeta na venčanje
S' sobom vodi *paunicu*,
Paunicu za ručicu.

U Kukuljevićevu Arkivu II. 351 bilježi Stojanović ovu svatovsku pjesmu:

Oj *golube*, b'jeli bane,
Ti ne leti nit prileći
I ne padaj kraju vode,
Da ne mutiš vodu krilom:

Digitized by Google

U nas ima *golubica*
Rad bi čistu vodu piti;
Ti ne padaj na livadu,
Da ne gaziš nogom trave:
U nas ima ovčarica,
Koja ovcam travu čuva.
Ne padaj na ove dvore;
U njih ima golubica,
Svoje majke jedinica,
Ti ne mami lipu Maru
Od njezina b'jela dvora,
Od njezina milog roda.

Tko se u ovoj pjesmici ima razumjeti pod golubom, tko li pod golubicom, to zna jamačno svaki čitalac.

*

Poranili sivi sokolovi,
Sokolovi, mladjani junaci (Ilić, op. cit. 135).

*

Moji *sini, moji sokolovi!* (Vuk, I. 212)

*

Žalosna se ženska glava u narodnoj pjesmi vrlo često prispodablja s kukavicom: naričući žena za mužem žena veli (Vuk, život i običaji 173):

Evo idem *kukavica* u dom kuku!

*

Zakukaše do dvi'e *kukavice*
Pred bijelim dvorom Mujaginim
(t. j. sestra i mati junakova; Bosanski pr. I. 61)

*

Dvije su se zavadile guje
Dvije guje, dva brata rodjena. (Vuk, II. 445)

Još se češće prispodablja čovjek s cvijećem i uopće s biljem. U Kurelčevim se Jačkama vrlo često veli „klinčac" mjesto „drâgî" i „rožica" mjesto „drâgâ"; da se djevojci veli „ružica", to je poznato po svem narodu našem:

Oj devojko, pitoma ružice! (Vuk I. 312)
Oj snašice, rumena ružice! (Ibid. 313)
Ljubo moja, pitoma ružice! (Ibid. 406)
S Bogom ostaj, rumena ružice! (Ibid. 549)

*

Digitized by Google

Jošte se djevojci veli:

Oj devojko, plava peruniko! (Ibid. 323).
Djevojčice, sitna ljubičice! (Ibid. 377).
Moje kćeri, moj rani bosiljak! (Ibid. 212).
Odbi se grana od jorgovana
I lepa Smilja od svoje majke! (Ibid. 33).

*

Star je vojno trula javorina,
Vjetar duva, javorinu ljulja;
Kiša ide, javorina trune.
Mlad je vojno ruža napupila,
Vjetar duva, ruža se razvija,
A od kiše biva veselija,
Sunce sija, ona rumenija. (Ibid. 288).

*

Mladoženja, grano bosiljkova! (Ibid. 38).
Ej Momire, lepa kito cveća! (Vuk, II. 162).
Pored sebe vodi i Momira
Pored sebe kano kitu cveća (Ibid. 157).

*

Dva su bora usporedo rasla
I medj njima tankovita jela.
Bori rasli gore u visinu,
Zaklanjali tankovitu jelu
Od oluje i sjevera ljuta,
Te joj grane uv'jek se zelene.
To ne bila dva bora zelena,
Već to bila dva brata rodjena
I medj njima seka jedinica.
Braća seku svoju zakriljali
Od oluje i sjevera ljuta.

To je sva pjesma, kako se čita u knjižici Stojanovića: „Pučke pripoviedke i pjesme", str. 286; ali je to očevidno samo fragmenat, što svjedoči uvod u poznatu pjesmu: „Bog nikomu dužan ne ostaje" (Vuk, II. 14), gdje je ta prispodoba znatno kraća.

Milićević u Glasniku XXXVII. 168 bilježi, čim narod prispodablja čovjeka u pojedinim perijodama njegova života, po tom je čovjek

do 20. svoje godine golub,
od 20. do 40. „ paun,
„ 40. „ 50. „ lav,
„ 50. „ 60. „ kamila,
„ 60. „ 70. „ zmija,
„ 70. „ 80. „ majmun,

a poslije crna zemlja.

Digitized by Google

Da vidimo, čim još prispodablja narodna pjesma mladića i djevojku:

Oj junače, moje jarko sunce! (Vuk, I. 312).
Moj Damljane, moje jarko sunce!
L'jepo ti me bješe obasjalo,
Al mi brže za goricu zadje! (Ibid. 406 slično, II. 81).
Ajme Jovo, od istoka sunce,
Brzo li mi zadje za oblake! (Vuk, pj. herc. 5).
Sunce zadje medju dve planine,
Momak leže medju dve devojke. (Vuk, I. 215 i u knjizi Stjepana Mažuranića, hrv. nar. pj. 125).
Što se sunce pokraj gore krade?
Nije ono ni žarko sunašce,
Već je ono Jelina gospoja
S' svojim Pavlom iz roda diverom. (Vuk, I. 578).

*

Lepa ti je sjajna mjesečina,
Još je ljepša Jela udovica. (Ibid 574).

U narodnom pjesničtvu djevojke često govore:

Zlatu će se kujundžija naći,
I meni će moj sudjenik doći,

i tim se očevidno prispodabljaju sa zlatom; mjesto „djevojka" nije neobično čitati u narodnoj pjesmi „zlato"; tako se u Vuka, I. br. 345 Atlagića Fata zove Atlagića zlato:

Ne odsjeda Atlagića zlato (stih 61).
Ajde snimi zlato sa konjica (stih 71).
Al besjedi Atlagića zlato (stih 96).
Bog t' ubio, Atlagića zlato (stih 130).

Evo čim se sve diljem njekoliko stihova prispodablja junak:

O Kaica, moje čedo drago!
Moj pernati od sunašca štite!
Diko moja svagda na mejdanu!
Sabljo britka svagda na mejdanu,
A kreposti medju vojvodama!
Suva zlata smederevski ključi,
Desno krilo od srpske krajine! (Vuk, II. 489).

*

Aoh Jovo, moj očinji vidu,
Brže li mi oči iskapaše! (Vuk, pj. herc. 5).

Digitized by Google

Zato i veli mati nad mrtvim sinom (Vuk, život i običaji naroda srpskoga, str. 179):

Što izvadi majci oči, kuku majci!

U poslovici se za velika i lijena čovjeka veli: *kola djubreta* (Vuk, poslovice 144), a za starca čovjeka, koji je već jednom nogom u grobu, kaže poslovica: *Grob neopojan* (Ibid. 46), za srčane junake čitamo rijek: malo nas je, al sve *živa ognja* (Stojanović, zbirka poslovica, 122). Djevojka se prispodablja s livadom, n. pr. u Vuka (II. 531):

Kad zabraniš u polju livadu,
Jal' je kosi, jal' drugome daji,
Da ne biju slane ni snjegovi
Po livadi cvijet rascvatio.
Kad zaprosiš lijepu djevojku,
Jal' je vodi, ja li je ne prosi.

Ili u Marjanovića (hrv. nar. pjesme, 192):

Cvilila je zelena livada,
Zakošena, pa je ostavljena.
To ne bila zelena livada
Već to bila lijepa djevojka,
Zaručena, pa je ostavljena.

Sada ćemo se ogledati i na druge prispodobe i metafore, kojima se ne slika čovjek, nego drugo šta. Primjere ćemo vaditi iz narodnih zagonetaka. Po mom tvrdom uvjerenju, tkogod želi upoznati narodne metafore, ne smije s uma smetnuti narodnih zagonetaka, u kojima se često nalazi isto toliko poezije, koliko i u narodnim pjesmama.[1] Mnoge su na ime narodne zagonetke takve, da se njima izriče metaforski ono, što se ima pogoditi, a kako su mnoge metafore u zagonetkama skroz poetične, tako izlaze zagonetke ravne stihovima narodne pjesme, u kojima se izriče prispodoba, a razlika je ta, što je u zagoneci prispodoba postala metaforom. U Vuka (I. 162) nalazimo ova dva stiha:

Osu se nebo zvezdama,
A ravno polje ovcama,

tu se dakle ovce prispodabljaju sa zvjezdama, a u narodnoj zagonetci kod Novakovića (op. cit. 128) nalazimo tu istu sliku: puno

[1] O narodnim zagonetkama govori obilnije moja razprava štampana u programu gimnazije požeške za godinu 1880/1.

Digitized by Google

polje ovaca, medju njima rogat čobanin. U narodnoj se pjesmi često čita stih: svijetli care, sunce ogrijano, a u zagonetci nalazimo istu sliku: izidje car iza planine, obasja krunom i zle i krive (= sunce, Novaković, op. cit. 219). U Vuka, pjesme II. 537 čitamo:

Bojna koplja kako čarna gora,
A barjaci kako i oblaci

a tomu sasvim odgovara zagonetka u Novakovića, str. 146: Crn se *barjak* iza gore vije (= oblak).

Narodna zagonetka zove ladju *konjem*: konj bez glave, put bez trave, pa samo ide; ili *patkom*: pliva patka na vodici, nosi čekrk na glavici (Novaković, op. cit. 111); i za čunj se veli *konj*: uzeh krnja bez ulara, ošinuh ga bez šikara, ode konj bez traga (Ibid. 240). Ako se komu čini tvrda metafora: ladja = konj ili = patka, a on neka promisli, da narod brže nalazi tertium comparationis medju dvjema stvarima nego li mi, koji ne umijemo prirode motriti onim okom, kojim je narod motri.

Sjećam se, da sam u ruskih pjesnika češće čitao, kako oni led zovu okovima; tu istu metaforu nalazimo i u zagonetci: verige čeverige, same se skovale, same se raskovale. (Ibid. 113).

„Je li davno palo inje po planini?“ pita u zagonetnoj pripovijetci car njekakva starca (Stojanović, pučke prip. i pj. 91), kao da ga pita: je li ti davno kosa osijedila? Ta je metafora svakomu dobro poznata, a nama i onako rabi i u običnom govoru, n. pr. mraz mu je pao na kosu, a narodna je zagonetka pošla dalje, te veli „planina“ mjesto „kosa“.

Mjesto „pomoć“, „pomoćnik“ nalazimo u narodnoj poeziji često metaforski „krilo“ ili „perje“. N. pr. u Vuka (život i običaji 179) pjeva se nad mrtvacem:

Što si mi se položio,
Što prevari tvoju braću
I salomi *krila* braći?

t. j. ti si umr'o, a braća tvoja ostala su bez pomoći. Na str. 189. iste knjige veli sestra nad mrtvime bratom: kuku brate, *krilo* salomljeno! U Vukovoj II. knjizi narodnih pjesama, str. 50. namjera se ubojica svoga brata na vranu ticu bez desnoga krila i pita je, kako joj je; a vrana tica odgovara, da joj je bez desnoga krila: „kako bratu, koji brata nema“. Slično čitamo i na str. 628 iste knjige, gdje soko govori junaku, koji hoće brata ubiti:

Digitized by Google

Meni jeste bez krila mojega,
Kao bratu jednom bez drugoga.

U poslovici (kod Stojanovića, 94) čitamo: imam djecu, imam svoja krila, ili (na str. 95): on mu je desno krilo (= najbolja pomoć); očupali su mu krila (= oteli mu vlast). S tim se slaže ono, gdje mati veli mrtvu sinu (Vuk, život i običaji 203): *krilat* sine; ili ono (Vuk, I. 252), gdje mati veli: Oj Omere moje milo perje! (ili na str. 253), Ajd' Omere, moje b'jelo perje!

Tko će se sada čuditi, ako u zagonetnoj pripovijetci pita onaj car starca: „Kamo ti starče *krila*, pak moraš još zemlju parati i po njoj puziti?", mjesto da pita: gdje su ti *djeca*, da ti pomognu? (Stojanović, pučke prip. i pj. 91).

Ovu čitulu narodnih metafora i prispodoba neka završe još dvije, tri: u zagonetci se mjesto „munja" veli „guja": jedna guja preko bijela svijeta (Novaković, op. cit. XX.). Doista divne li metafore! *Nebo* se veli *platno:* jedna truba platna svu zemlju pokrila (ibid. 142). U narodnoj pjesmi (Vuk I. 128) govori Gospod angjelima:

Pa podjite po svetu,
Kao pčela po cvetu,
Od božijeg prozora
Od sunčevog istoka.

*

Mi smo se zato ogledali na metafore i prispodobe, kakve nam ih pokazuje prostonarodna literatura, da tim lakše razumijemo ona prostonarodna vjerovanja, koja su prouzročena metaforom. Kao što ima u narodnom vjerovanju primjera, gdje je paronomazija bila uzrok, te je narod doveo u savez dvije stvari, koje nemaju nikakve zajednice, osim što su im riječi jednakozvučne: tako ima i takovih primjera, gdje je narod doveo u savez takva dva pojma, koji stoje jedan prama drugome u odnošaju metafore. Mi smo vidjeli, da djevojke mažu kosu travom *bujačom*, da bi im kosa *nabujala*, ali one u oči Gjurgjeva dne režu takodjer lozu i iz nje hvataju sok i tim si sokom sutradan mažu kosu, da bi im rasla. (Milićević, Gl. XXXVII. 116). Onomu je vjerovanju povod paronomazija, a ovomu metafora. Da vidimo: kao što čokot pušta lozice te se one moraju u proljeće obrezati, tako valja i kosa da raste, a kosa će onda rasti, ako se namaže (na Gjurgjev dan) lozovim sokom, onda će istom kosa rasti kao loza, ili da reknemo

Digitized by Google

metaforski: *kosa će biti loza.* Da li je ovo tumačenje pravo, uvjerit će se čitaoci, ako ih uputim na narodnu zagonetku u Novakovića, str. 116:

Sedi Mara na dnu grada,
Pustila kosu na vrh grada.

Novaković bilježi tu zagonetku sub voce *loza*, a potanje joj ne piše odgonetljaja, a ja držim, da je u toj zagoneci Mara = čokot, a kosa = loza; ödgonetljâj je dakle: čokot je pustio loze. Iz te narodne zagonetke vidimo, da je djevojačko vjerovanje u čudotvornu tobože moć loze isto toliko nevino, isto toliko poetično, koliko je nevina i poetična metafora: loza = kosa.

Nego mjesto loze mogle bi isto lako lijepo djevojke upotrebiti i grančice drugoga bilja, koje u proljeću lista i buja[1], pa bi opet njihovo vjerovanje ostalo metaforsko, jer se ljudska kosa često prispodablja s travom, lišćem i planinom. U narodnim zagonetkama u Novakovića, str. 99 i 100 nalazimo za kosu (resp. glavu) ove metafore: rasla česta šumica itd., česta gora čestana; crna gora, planina, šuma, gora. — „Jeli davno palo inje po planini" pita car starca u spominjanoj pripovijetci. — U Turgeneva, „zapiski ochotnika" (lajpciško izdanje, 1876), I. 16 veli ruski seljak: „Čto boroda: *boroda — trava!* skositь možno". Sjećam čitaoce na Horacijevo: redeunt arboribus comae (Od IV. 7), na Homerovo κόμη = lišće: καὶ τότ' ἔπειτ' ἀπέκοψα κόμην τανοφύλλου ἐλαίης (Odiseja φ 195). I njemački pjesnici rado vele *haar* mjesto *laub.*

Moglo bi se nametnuti pitanje: kako to, da narod i pjesnici mogu zvati lišće kosom; zar nema puno kriterija, kojima se može razlikovati lišće od kose, pa ako i ima kakva sličnost medju jednim i drugim, zar je onda slobodno kazati „lišće" mjesto „kosa" ili obratno? pa ako je i to slobodno, zar je pametno graditi na tom vjerovanje? Tko bi nas tako pitao, mi bismo mu rekli, neka za uzrok tomu pita narod, pita pjesnike, neka ih sam pouči, da to nije logično, a mi ćemo se zadovoljiti, ako samo izložimo fakta.

Povratimo se samo malo na pučku etimologiju. Tamo smo vidjeli, kako narod često bizarnom upravo dosjetljivosti nalazi jednako-

[1] Kad se prvi put u godini čuje kukavica, onda je dobro — piše Milićević, Glasn. XXXVII. 113 — od onoga drveta, na kom je kukavica kukala, otkinuti grančicu i zadjeti za kosu, jer će onda kosa dobro rasti.

Digitized by Google

zvučne riječi i na njima gradi svoja vjerovanja. Sjetimo se trave *omana*, sjetimo se *Krstova dne* i *vodokršta*. Ako je narod u zvuku tih riječi čuo nješta, što s njom nema saveza: je li onda čudo, ako narod motreći ljepote naravi i prisluškujući njezine glasove vidi i čuje nješto drugo, nego vidi i čuje drugi koji narod, nego vidi fizijolog, kemik i fizik? Dok se narod nalazi još u pjesničkom stadiju svoga razvitka, on si oživljuje čitavu narav, on drži, da narav živi život ljudski ili životinjski. Stari su Indi, kako se vidi iz Vêdâ puno cijenili govedo i držali ga njekim višem bićem nego li zoologijskim pojmom i članom iz reda ruminantia. Zato su oni i u uzvišenim pojavima prirode nazirali lik i čuli glas goveda. Tako su se staromu Indu rijeke, koje se izljevaju u more, pričinjale kravama, koje trče u staju; oblaci su po tom naziranju stada krava, koje vjetrovi muzu, a mlijeko pada na zemlju; i zemlja je krava, koja daje ljudima sve dobro. Bog Vrtra (t. j. personifikacija oblaka) drži u uzi krave t. j. nebeske vode, a Bog Indra oslobadja ih gadjajuć munjom. Prvi plamečci zore jesu crljene krave, koje boginja jutra pripreže uz svoja kola. Sunce je bik, koji gospoduje stadom nebeskih krava t. j. zvijezdâ. Krava se upotrebljava i kao metafora (theriomorfizam) apstraktnih pojmova, te Indi držahu, da su žrtve i molitve njekakve krave, jer kao krave čine ljudima dobročinstva. A. Pictet, les origines II. 61. 62. A na strani 63 veli isti pisac: „Les metaphores hardies par lesqueles les chantres inspirés des Vêdas poétisaient la vache et le taureau, ont laissé des traces multipliées dans le sanscrit même, et ce qui n'était au début qu' un jeu de l' imagination s'est transformé plus tard en mythes de toute sorte".—

Kako su se Indu oblaci mogli pričiniti kravama, tako hrvatski narod drži oblak njekakvim zmajem, pa kud zmaj repom, tamo udri grad ili kiša. U Kukuljevićevu Arkivu XI. 267 čitamo, da Bačvani muzge pod oblakom drže repom aždajinim, a ta aždaja da postaje od zmije, koja je dočekala 30 godina.

I u drugim nebeskim pojavima vidi prosti hrvatski i srbski narod nješto drugo nego što jesu. Lijepa se *via lactea* pričinila narodu slamom, a onda je onda koračio i dalje te stvorio priču, kako je njetko vozio slamu, pa mu ona putem poispadala iz kola i bog prenio tu slamu na nebo. Po Vuku (rječnik, s. v. „kumovska slama") bila je to slama, što je poispadala iz kola njekakvome čovjeku, koji ju je svome kumu ukrao. Slovenci pripovijedaju, da

Digitized by Google

je kum kumu ukrao slamu, ali „se je na poti premislil in jo nazaj nesel, zato da so dva sleda“. (Kukuljevića Arkiv XI. 255). Hrvatski narod u lonjskome polju kazuje, da je ono slama, što je poispadala njekakome svetitelju. A ja se sjećam iz svoga djetinstva, gdje mi se je pripovijedalo, da je to slama, što je padala Bogorodici iz kola, kada je bježala s Hristosom. „Kumovska je slama“ poticala fantaziju i drugih naroda, te su oni izmišljali razne priče, iz kojih se vidi, šta je koji narod u njoj nazirao. Grčki, rimski i njemački narod već samim svojim imenima pokazuju, da oni ne vide na nebu slamu nego mlijeko (γάλα οὐράνιον, γαλαξίας, via lactea, Milchstrasse). Grci su pričali, da je mliječni put nastao od onoga mlijeka, koje je iscurilo Heri iz prsiju, kad je zadojila Herakla (Preler-Plew, griechische Mythologie[3], II. 179).

O poznatoj konstelaciji „nebeska kola“, koja su radi svoga oblika tako nazvana, pripovijedaju Slovenci „da je na njem sveti Martin peljal drva iz gozda pa da je prišel vuk in se zaletel v vola, pa mu vola zaklal in oje prelomil, zato da stoji oje na stran, pa da je vuka vpregel k volu, da mu je mogel peljati drva, pa vuk da je vlekel v gozd, vol pa iz gozda“. (Kuk. Ark. XI. 259).

Zvijezde blizu „djevojke“ i „lava“ zvali su stari, kako vidimo iz rimskoga pjesnika Katula (pjesma LXVI) vlasi Bereničini, coma Berenices. Po Katulovu pjevanju pretvorila je Afrodita vlase, što joj je žrtvovala misirska kraljica Berenika, u zvijezde. Taj je mit (doduše iz kasnijega doba grčkoga) jamačno izazvan njekom sličnosti, koju pokazuju zvijezde s vlasima ljudskim. Mi to zato ovdje spominjemo, što držimo, da u savezu s „vlasima“ iliti „kosom“ stoji i kolektivno ime *Vlašići*, t. j. onih sedam zvijezda, što ih stari zvahu Pleiades, a prosti ih narod zove (po Milićeviću, Glasn. XXII. 80) posebice: Mika i Mioka, Raka i Raoka, Orisav i Borisav i sedmi Milisav, ili (po Novakoviću, op. cit. 21): Vole i Voleta, Rale i Raleta, Mile i Mileta i mali Pržožak. — Ovomu, što ću ja sada navesti, trebat će regulative sa strane etimologije, ali držim, da će u glavnom moje mišljenje odobriti etimologija.

U Miklošićevu leksiku linguae palaeoslovenicae nalazimo za „Pleiades“ ove nazive: **власежелиштн**, **власожелиштн**, **власожельцн** i **власожилиштн**. U ta je 4 naziva prvi dio riječi jasan, a drugi je dio u svakom njih bar meni taman, i ja upravo ne znam, što znači, s čim li stoji u savezu. Onaj prvi dio jamačno je u savezu s riječi **власъ**, a to nas upravo ovdje i zanima. Stulić bilježi za „arcturus“ riječ *vlasoželac*, a to je za cijelo ista riječ sa staroslovenskom **власо-**

Digitized by Google

жельци (plural, a singular bi bio власожельць). — U Rusa ima za riječ „Pleiades“ ime *volosožary*, koje riječi nema u običnim rječnicima ruskim, a ja za nju doznajem iz Miklošićeve Lautlehre², 467. Tko još uzme na um hrvatske riječi: *lastarice* (iz senjske okolice), *hlastarice* (iz varaždinske okolice) i slovensku *vlastovice* (vidi sve troje u Kukuljevića Arkivu I. 88), taj će držati, da je riječ *Vlašići* postala od: *Vlasići* i to tim prije, što u Dubrovniku, kako se vidi iz Vukova rječnika, zovu ljude zakona grčkoga *Vlâsići*. Ako je staroslovenska riječ власожельци, ruska volosožary, slovenska vlastovice glasila njekoč u ustiju Hrvata i Srba: *Vlasići*, kako ja držim, ako toga i ne mogu za sada potvrditi: onda se je ta riječ radi paronomazije sa *Vlah* lahko mogla pomjeriti u: *Vlašići*. A kad su zvijezde postale *Vlašići* t. j. ljudi, onda je narod u jednu ruku izmislio tim Vlašićima imena, a u drugu ruku stao se je dovijati, kako su ljudi Vlašići dospjeli medju zvijezde.

Poznate zvijezde iz konstelacije: coma Berenices zove narod *Kosci* i danas se misli, da to znači: die Mäher, foenisecae; ali tko uzme na um, da se u gornjem lužičko-srpskom jeziku „coma Berenices“ veli *kosy* t. j. capilli, taj valjda ne će dvojiti, da ime *Kosci* ne znači: die Mäher, foenisecae, nego: die Langhaarigen, comati, dakle da isto znači, što i *Vlasići*.

Staroslovenska napokon riječ власожельци i Stulićeva *vlasoželac* mogu nam razjasniti ime njeke treće konstelacije: *žnjači*, koje se ime čuje medju hrvatskim narodom u lonjskom polju (Kukuljevića Arkiv, VII. 302). U istom se Arkivu na istom mjestu čita ovo: „pripovieda se, kad su njekoč bogumila tri čovjeka izza gore *kosila*, da ih je bog k sebi primio, jedno da se ne muče tamo koliko ovdje, a drugo davši im vjekovite svjetiljke, da svietle mjesecu, odkuda će putovati. Za njima idu *lastori* (kupioci, *vlašići*) te trpaju u bagljiće obaljeno sieno.“

Mislim, da će biti karakteristično, ako pripomenem samo još nješta. Ja sam za svoje djetinjsko doba slušao, gdje pravoslavne vjere seljaci zovu „Pleiades“ doduše od šale: *šokčići*. Eto opet dokaza, kolikim je promjenama izvrgnuto sve ono, što je pod suncem. Da se slučajmo ime *šokčići* općenito primi po svemu narodu, trebalo bi upravo Kolumba, koji bi obreo, da su „šokčići“ isto što власожельци, isto što Vlašići i Pleiades.

U vrlo se mnogo nárôdâ po čitavu svijetu vjeruje, kad je sunčana ili mjesečna pomrčina; da onda nješto (obično zmaj) izijeda sunce ili mjesec te onda gledaju, da protjeraju neman, da ne bi

Digitized by Google

proždrla sunca ili mjeseca. Nije dakle čudo, ako to isto vjeruju i rade Hrvati i Srbi. — Latinski se veli: sol (ili luna) laborat, sol deficit, a grčki ἥλιος (ili μήν) ἐκλείπει. Slikovitiji je izraz: *izijeda se sunce*, *izjelo se sunce* (Vuk, rječnik, s. v. pomrčati). Iz tih se izraza može lagano protumačiti, kako li je narod uzeo vjerovati, da njekakva neman jede sunce. Onaj kmet srpski, o kom pripovijeda Milićević (Glasn. XXXVII. 176), da je izišao, kad je sunce pomrčavalo, u selo i vikao: „pucajte brže, zar ne vidite, da ga hala proždre?“ — i sam je vidio halu, ili bolje rekav, njemu se je tako pričinjalo. Iz Vuka (rječnik, s. v. pomrčati) i Milićevića (Glasn. XXII. 195) vidimo, da narod doista — bar po njekim krajevima — prigodom pomrčine običava pucati; iz Milićevića doznajemo, da pucanjem tjeraju *Vrkolaka* (bugarski = vukodlak) od sunca.

Mjesečeve su pjege davale dosta materijala fantaziji nárôdâ. Po Vuku (rječnik s. v. „Kain i Avelj“), ono su u mjesecu Kain i Avelj, a bog ih je onamo metnuo svijetu za ugled kao preveliki grijeh, što je brat brata ubio. — Narod po Slavoniji pripovijeda, da je ono u mjesecu njekakov kovač.

E. Tylor u spominjanoj svojoj knjizi: Forschungen itd. razlaže na str. 145 i dalje, koliku silu ima u primitivnih naroda imaginacija. Takvi narodi umiju brzo naći sličnost i savez medju stvarima, u kojima će uzobražen motrilac kasno naći kakvu sličnost. Tim je načinom postala u Grka poznata priča o Niobi. U Engleskoj ima njegdje njekakvo kamenje, za koje narod pripovijeda, da su to bile djevojke, koje je bog pretvorio u kamenje, jer su u Nedjelju plesale. — U zagrebačkoj okolici kod Susjedgrada ima rpa kamenja, za koje puk pripovijeda, da su to bili svatovi, koje je proklela mati ženikova i oni se svi okamenili; narod u tom kamenju još raspoznaje mlâdu i mladoženju, koje se dvoje grli, raspoznaje kuma i djevera. Tu je priču, kako je poznato, upjesmio A. Šenoa (vidi njegovu „antologiju pjesničtva hrvatskoga i srbskoga“, str. 245). — Tylor govori o pričama različitih naroda, kojima si narodi tumače izdubine u hridima i u kamenju; narodima se je pričinjalo, kao da te izdubine nalikuju na čovječje stope, i tako se je izmišljalo, da je njekoč na tom mjestu stajao Isus, ili Muhamed ili Buddha. — Ja sam u jednoj knjizi priča s magjarskoga jezika na hrvatski prevedenoj čitao, da narod njegdje (valjda u Magjarskoj) vidi u njekakvom velikom kamenu izdubine od čaporaka njekakve zvijeri te drži, da je njekoč djavo zgrabio

Digitized by Google

taj kamen i njim htio smrviti seosku crkvu, ali ga angjeo otjerao. — Tylor pripovijeda jednu sjevero-amerikansku priču, kojoj je takodjer povod imaginacija. Mladi se njekakav Indijac htio oženiti njekakvom djevojkom, ali roditelji ne dadoše. Tada mladić pun tuge ode sa svojim psom u preriju, a za njim dodje i djevojka. Sad su dvoje dragih s psom dugo bludili po preriji i vrlo gladovali, jer ništa nijesu imali, što bi jeli, do vinjaga. Napokon stanu oni, a i pas po malo kamenjeti, dok se posve ne okamene. Samo se ne okameni grozdić, koji do dana današnjega drži okamenjena djevojka u ruci. „I čitava je ta pripovijetka nastala zbog umišljene sličnosti triju kamena s čovječjim likovima i s likom pasjim" veli Tylor. Da završimo seriju pričica, koje su nastale iz toga uzroka, dodat ćemo samo još pričicu iz Vukova rječnika s. v. babini ukovi":

„Pripovijedaju, da je nekakva baba istjerala jariće u planinu, pa dunuo sjever i udario snijeg, a ona rekla: Prc Marcu, ne bojim te se; moji jarčići petoroščići. Na to se rasrdi Mart, pa uzajmivši u Februarija nekoliko dana navali sa snijegom i s mrazom, te se smrzne i *okameni* i baba i njezini jarići. Kažu, da se i danas može vidjeti u nekakvoj planini (gdje se to dogodilo) ono kamenje, što je postalo i od babe i od jarića: baba stoji u srijedi i jarići oko nje". —

Ta je priča za cijelo popularna u onom kraju, gdje ju je Vuk čuo, jer narod ima posebna imena za one dane u Martu (ili Aprilu), kad na jednoč udari snijeg; narod zove te dane: babini dni, babini jarci, babini kozlići, babini pozajmenici, babini ukovi (Vidi sve te riječi u Vukovu rječniku).

Kad se narodi pri stvaranju takvih *eksplanatornih* — da ih tako po Tyloru nazovemo — mitâ ne ravnaju ni po čem drugom nego po svojim ćutilima, koja znadu biti vrlo varava, ako ih ne prati razum: onda nije čudo, ako ovaj narod u istom prirodnom pojavu vidi drugo što ili čuje nego li onaj narod. Gdje jedan narod u kamenju vidi svatove, tu vidi drugi grješne plesačice; gdje jedan vidi stopu kojega svetitelja, tu će drugi nazirati djavolje čaporke itd. Lijepo se to vidi kod iménâ zvijezda, za koja piše Tylor, da se rijetko dogadja, te bi dva naroda jednako prozvala isto zviježdje, pa i u jednom te istom plemenu mogu biti imena posve različita. One zvijezde, koje mi zovemo Orijonov pojas, zovu njeka plemena na Novoj Seelandiji ili „lakat Mauis-a", ili „krmilo čamca Tamarete", komu je sidro „južni krst". Veliki medvjed nalikuje isto tako na kola, a Orijonov je pojas takodjer vreteno Frigge ili Maje

Digitized by Google

ili Jakovljev štap (U Vukovu rječniku stoji, da se njekakve zvijezde zovu *štapci).*

Interesantni su takodjer oni primjeri, koji nam pokazuju, što sve narod čuje u glasovima životinjskim. Mi ćemo i te primjere spomenuti, da vidimo, koliko se narod da voditi imaginacijom i samo imaginacijom. Svatko će, tko govori hrvatski, moći mirne duše reći, da on toga ne čuje u glasovima životinjskim, što čuje narod, a nekmoli da toga ne bi mogao reći onaj, koji ne razumije hrvatske riječi. A i zato je vrijedno te primjere spomenuti, što se i u njima nalazi gdjeko pučko vjerovanje, koje ako i jest naivno, opet je vjerovanje te spada u ovu radnju.

U Aristofanovoj komediji „Žabe" pjeva kor žaba izmedju ostaloga i pravu žablju pjesmu: βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ, βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. Otale učimo, što je Grk Aristofan čuo u žabljem regetanju. Zvuk κοάξ čuli su jamačno i Italci, jer se „regetati" veli latinski „coaxare", a i Nijemci vele koaxen. Hrvatske riječi: kreketati, regetati, takodjer su onomatopoetske, oponašaju žablji glas, a isto tako i staroslovenska riječ **крєктати**. Nego kao što se dvjema individuima ista stvar može u isto vrijeme različita pričiniti, tako se i jednomu te istomu individuu ista stvar u različito vrijeme može različita pričiniti, tako je i ovdje. Hrvati i Srbi ne čuju uvijek u žabljoj pjesmi kreketanje ili regetanje, nego čuju i *pitukanje;* sr. poslovicu: „volj' ti piti, volj' kapu kupiti". Vuk (poslovice, 39) piše uz tu poslovicu ovo: „pripovijedaju šijaci u šali, kako je Hercegovac s obale bacio talijer u vodu, da daruje žabu, što mu je krekećući kazala, gdje su mu konji, koje je tražio. Kad talijer pane na žabu, ona jekne i dâ od sebe glas *pit*, a on misleći, da ona pita, hoće li za one novce piti, odgovori joj: volj' ti piti, volj' kapu kupiti". —

U Novakovića (op. cit. 107) nalazimo ovu zagonetku: „jedno veli *kuku,* drugo veli *pupu,* a odgonetljaj je: kukavica i pupavac. Narod dakle razabire u kukavičjem pjevanju zvuk *kuku,* a u pupavčevu *pupu* te je po tom umišljenom zvuku i nazvao te dvije tice, a čini se, da je i latinski narod čuo to isto: cuculus, upupa. Nego kako se godj čini nama *kuku* pravi glas kukavice, opet se to nama samo čini, jer ima jezikâ, u kojima se kukavica drukčije zove, ali ipak onomatopoetski; ti su dakle narodi čuli drugo što u kukavičjem pjevanju. Da ne idemo dalje, spomenut ćemo, kako njeki slavenski jezici zovu kukavicu. U starom se slovenskom je-

Digitized by Google

ziku pored кокавица nalazi i riječ жегъзоула[1], u ruskom jeziku ima riječ: *zogzica* i *zuzulja*, ali i *kukuška*, u maloruskom se veli *zozulja*, u češkom *žežhule* pored *kukačka*, u poljskom *gzegzołka* pored *kukawka*. U litavskom se jeziku nalaze doduše glagoli *kukauti* i *kukóti*, ali se to, po Nesselmannu, veli ne samo za kukavicu, nego i za druge tice; prama glagolu: kukauti nema u litavskome jeziku imena za kukavicu, već za pupavca, koji se litavski zove *kukuttis;* litavski dakle narod ne čuje u pupavčevu pjevanju zvuka *pupu*, nego *kuku!* Kukavičino se pak litavsko ime podudara s gore spomenutim imenima iz njekih slavenskih jezika: *gégéle*, *gégutte*, *géguže*, *gegužéle*, a sve su to deminutiva od riječi *gége*[2], koja danas narodu ne rabi.

U Novakovića (op. cit. 268) čitamo zagonetku: „Što vazda viče *podj — podjoh*, *podj — podjoh*, a na jednom mjestu sjedi? — Odgonetljaj je *prepelica*. Eto kako narod u tičjem pjevanju čuje ne samo nerazvite riječi, nego i gotove ljudske riječi! — Tako i u vranjem pjevanju razabire narod riječ *kvar;* zato tko se s njom sastane na putu, a ona graja, valja da reče: „na glavi ti *kvar!*“ (Kukuljevića Arkiv VII. 226).

Afanasjev (op. cit. III. 689) piše, što čuju Malorusi u pjevanju svračka (ovsjanka): „pokinь sani, vozьmi vozъ“ (t. j. turi saonice, uzmi kola). Tomu je slično ono, što bilježi Vuk (poslovice 322), da ždralovi polazeći od nas u jesen govore: „turi užinu, a uzmi haljinu, a kad se u proljeće vraćaju k nama, onda govore: „turi haljinu, a uzmi užinu“.

U gukanju grivnjaša goluba čuje narod ove riječi: „šta ti tu činiš, prokleti pope, kod tudje žene, kod tudje djece?“ — a u gukanju dupljaša goluba čuju: „sij luk, sij luk, sij luk!“ t. j. kad on k nama u proljeće doleti, onda je tomu vrijeme (Vuk rječnik, s. v. golub; sr. i „poslovice“ 284).

Kajkavski Hrvati u sjeničinu pjevanju čuju zimi: „vleci gunj“, a u proljeće: „seci gunj“ (Kukuljevića Arkiv VII. 226).

Vuk u rječniku s. v. „ototoliti“ piše, da je kao malo dijete u Tršiću slušao, gdje pripovijedaju, da žuna u proljeće ovako totrče:

---

[1] toj riječi u sačuvanim spomenicima nema doduše potvrde, ali se je za cijelo nalazila, a to svjedoče adjektiva: жегъзоулинъ i жегозълинъ; vidi Miklošićev leksik.

[2] Litavske riječi iz Nesselmanova rječnika prepisujem njegovom ortografijom, koja je različna od Šlajherove i Miklošićeve.

Digitized by Google

ototòli debelo
kao moje koljeno;
ako li ćeš i deblje
kao moje i bedre,

a to je kao ukor sporoj prelji.

Novaković (op. cit. 168) bilježi zagonetku: „djeca majci kažu: *piju piju;* a majka njih pita: *ko ko?*“ Tomu je odgonetljaj pilići i kvočka.

Ako ovoj čituli dodamo još poslovicu iz Vukova zbornika, 99: „i zmija je lijepa, ali je zla“, onda ćemo se još jače uvjeriti o tom, kako se jedna te ista stvar u razno vrijeme može istomu individuu pričiniti različna: najmrži i najgadniji stvor radi njegove šărêni drži narod kadikad lijepim! — Pučka su vjerovanja uopće vrlo protejske naravi, zato vrijedi za sve mite ono, što je rekao Preller za grčke: „es lässt sich nichts Mannichfaltigeres und Wandelbareres denken als diese griechischen Mythen, daher sich etwas allgemein Gültiges auch weder von ihrer Form noch von ihrem Inhalte sagen lässt“.

Iz svega smo ovoga imali dosta prilike razabrati, da se prostomu narodu našemu pričinjaju vanjski pojavi nječim drugim nego doista jesu; kad on — osobito u pjesničtvu — to nješto drugo uzima mjesto onoga vanjskoga pojava te veli n. pr. rumena ružica mjesto: djevojka: otale se vidi, da je u njega metafora podjedno identifikacija dvaju posve različitih pojmova. Sada ćemo razumjeti, zašto metafora ima veliku silu na njegov razum, isto onoliku, koliku ima i paronomazija. Neka nas o tom uvjeri ono, što ćemo sada razmatrati.

Ne treba nam istom razlagati, što svatko živ zna: da je svjetlo svakomu isto toliko milo, koliko mu je tmina nemila; svjetlo je nužno svakomu životu, a tmina je ondje, gdje života nema — pod zemljom u hladnome grobu. Zato narodi s pojmom svjetlosti spajaju sve, što je radosno, slavno, pošteno, a s pojmom tmine spajaju se protivni pojmovi. Lijepo se to vidi iz rječnikâ gdjekih jezika; u grčkom n. pr. jeziku φαιδρός znači ne samo svijetao, nego i *veseo*, a φαιδρύνω znači *veselim*, φαιδρότης veselje; φαίδιμος nije samo svijetao, nego je i *slavan*, isto tako i φανερός ima oba značenja; φανός znači: veseo, veličajan. Supstantiv φάος (ili φῶς) znači: svjetlo, spas, pobjeda, blagoslov, radost, spasitelj, pomoćnik, baš kao što i latinsko *lumen*, koje ne znači samo: svjetlo, nego i: spas, pomoć. A ne velimo li i mi sami: *svijetao* obraz mjesto: pošten,

Digitized by Google

čestit (sr. poslovicu u Vuka: blago dobrom činu i svijetlom obrazu, str. 15). Velimo: svijetli care mjesto: slavni, uzvišeni. Dobro će biti sa svim tim isporediti i druge njeke hrvatske fraze: sunce će svanuti i pred moja vrata t. j. i ja ću jednoč doći do *sreće*. U narodnoj pjesmi (u Vuka II. 374) čitamo:

Danas te je ogrejalo sunce,
Kad si došla k mene pod šatora,

t. j. *na svoju sreću* došla si k meni. — Slijepci proseći milostinju pjevaju ovako (Vuk I. 141):

Ne bi li se duša našla,
Koja bi se smilovala
I na boga pogledala,
Mene slepa darivalą
I *mesecom obasjala.*

To bi se parafrazom reklo: ne bi li se našla duša, koja bi me darom svojim razveselila t. j. rasvijetlila tužno srce moje, kao što mjesec noć rasvjetljuje?

Ako je svjetlo postulat života, a ono je i zvuk; gdje ne čujemo nikakva zvuka, ondje nam je i u po bijela dana isto tako neobično oko duše kao u po noći: zvuk nam svjedoči, da oko nas ima i drugih živih stvorova, da nijesmo sami. Svjetlo i zvuk držahu narodi već od pradavnih vremena sa životom toli usko spojene, da si bez njih nijesu mogli ni misliti života. To su narodi uvidjeli naravskim umom bez optike i bez akustike, a što je još čudnije, narodi su i svojim jezicima ne samo pokazali, da bez svjetla i zvuka nema života, nego su identifikovali to dvoje medju sobom — t. j. gdje je života, tu je i zvuka i svjetla, a ne samo jedno od toga dvoga. Ja bar tako shvaćam riječi Jakova Grima (über den ursprung der sprache[7], 42): „es ist ein folgenschwerer Satz, dass *Licht* und *Schall* aus denselben Wurzeln fliessen". Od korijena φα ima grčki jezik riječi φάσκω, φημί (govorim), φήμη (govor), φωνή (glas), a od istoga korijena determinovana sa *n*: φαν imamo riječi: φαίνω (svijetlim), φανερός (svijetao) itd. Zgodan primjer imamo i u današnjem hrvatskom jeziku i to u riječi: *jasan*, koja po svojoj etimologiji (Daničić, osnove, 177) svakako znači: lucidus, pa to još i danas znači, nego Vuk kao da nije čuo te riječi u tom značenju, jer on piše u svom rječniku, da znači: hell, liquidus *(de voce)* i navodi ovaj citat: *jasno pjeva* za gorom djevojka. Sada znamo, zašto baj alica veli: „rastvori se nebo, da vidiš svakojake boljke, da odneseš

Digitized by Google

svakojake boljke u Lelejsku goru, *gde ovca ne bleji, gde vô ne buče*" itd. t. j. gde nema života (Milićević, Glasn. XXXVII. 153).

Sunce je izvor svjetla, dakle i izvor sreće; zato i nije čudo, ako je sunce u premnogih naroda upravo bog. Sunce se identifikuje s danom radi sveze, koja je razumljiva i malome djetetu. Ni u našega naroda nije posve potamnjela uspomena, da je sunce ili dan = bog; sr. zagonetku u Novakovića (op. cit. 104):

Jedno veli: svani bože,
drugo veli: nemoj bože,
treće veli: kako mi je, tako mi je.

(Odgonetljaj: krevet, vrata, gredice).

A kad je sunce bog, kad je ono izvor svjetla i svakoga dobra, onda je posve naravno grčko shvaćanje Apolona kao boga *liječenja*, koji odvraća od ljudi svakakve bolesti; njegov je sin Asklepije, zaštitnik liječničke nauke (Preller-Plew, griechische Mythologie[5], 220). S time je posve analogno ono vjerovanje prostih Srba, koji se od groznice tako liječe, da paze u rano jutro u sobi, na koje će mjesto sunce baciti prvu zraku; onda od toga mjesta izrežu komadić, koji dadu bolesniku, da pojede misleći, da će ozdraviti (Milićević, Glasn. XXII. 173). — To nam srpsko vjerovanje razjašnjuje, kako li je to, te narodi drže istok osobito sretnom stranom: misle na ime, ona strana, s koje se sunce radja, valja da je blagoslovena, kad nju najprije rasvjetljuje sunce svojim blagotvornim svjetlom. Zato i jest u pučkim vjerovanjima s pojmom *istoka* spojen pojam *dobra i sreće*, a s pojmom *zapada* pojam *zla i nesreće*. Lijepih paralela nalazimo tomu u grčkom i rimskom vjerovanju: grčki su se gataoci motreći nebeske znakove okretali prama sjeveru, te im je istok bio na desnu ruku, a zapad na lijevu, a rimski su se auguri okretali prama jugu te je njima istok bio na lijevoj strani, a zapad na desnoj. Narodima je, kako ćemo poslije vidjeti, desna strana — strana sreće, a lijeva nesreće; to se je posve slagalo s načinom motrenja grčkih gatalaca, kojima su dobri znakovi dolazili s desne strane t. j. od *istoka*, a zli s lijeve strane t. j. od zapada; rimski je augur usuprot vidio dobre znakove samo na lijevoj strani t. j. na istoku, a zle na desnoj t. j. na zapadu. U pravom je rimskom smislu lijeva strana sretna, a desna je nesretna. Asocijacije dakle ideâ, koje se spajaju s istokom kao izvorom dobra i sa zapadom kao izvorom zla, bjehu jače od idea, koje spadaju s desnom stranom dobro, a s lijevom zlo.

*

Digitized by Google

I mi možemo zabilježiti dva pučka vjerovanja, iz kojih uvidjamo, da je i našemu narodu istok podjedno i izvor sreće. Vuk u rječniku s. v. „božić“ piše: „U Grblju gledaju na Božić, s koje će im strane pinjata navreti, *pa kome navri od istoka, onaj se nada sreći one godine*“. — A Milićević (Glasn. XXXVII. 126) veli, da seljaci, kad na badnji dan sijeku hrast za badnjake, gledaju, da pane na *istok*, a to samo zato, jer iz toga hrasta gataju sreću, kakva će im biti drugoga božića; ako na istok pane, onda dobro.

U Stojanovićevoj zbirci pučkih pripovijedaka iz Slavonije nalazimo na str. 129. jednu, u kojoj Smrt kumuje njekakvome djetetu. To dijete postane poslije liječnik i pomoću svoje kume dodje vrlo na glas. Jednoč ga smrt odvede u svoj stan; kad oni tamo, imadu što i gledati: neizmjerni broj svijeća, ali gotovo svaka druge veličine, jedna istom zapaljena, druge je dobrano izgorjelo, treća dogorijeva itd. Smrt kaže svomu kumčetu, da su *te svijeće ljudski životi;* koliko ima tko svijeće, toliko će još živjeti, a čim mu svijeća dogori, onda će dogorjeti i njegov život t. j. umrijet će. — Ako se i dokaže, da je ta pripovijetka nedavna datuma i da je u Slavoniju došla od druguda, opet je ona vrlo zgodan dokaz, čim li sve ne prispodabljaju narodi život: kao što gori svjetlo, tako je i čovječji život, ništa nema na svijetu, što bi uvijek sjalo, i samo se sunce u večer skriva našim očima; kakogodj dogorijeva svako svjetlo, tako se i život svršava, bilo kad. Takve su misli mogle proizvesti u naroda metaforu: *život je svjetlo.* Kao pendant toj pripovijetci dodajemo njeka vjerovanja hrvatskoga naroda. Ilić (op. cit. 60) piše, da mladenci, kad stoje na vjenčanju pred žrtvenikom, gledaju, kako gore na žrtveniku svijeće; ako s mladoženjine strane svijeća bolje gori t. j. jače titra, onda on misli, da će on duže živjeti nego li njegova žena; ako li s mladine strane svijeća bolje gori, onda će ona preživjeti muža. Na str. 95 iste knjige Ilićeve nalazimo, da si na večer sv. Barbare čeljad uzima svjećice te ih zapali, pa komu svijeća najprije dogori, taj će po narodnom vjerovanju najprije umrijeti. Po drugim je mjestima Slavonije taj običaj na badnje veče. — Ne smijemo zaboraviti ni na fraze, koje se govore po narodu; n. pr. moja će svijeća dogorjeti = umrijet ću. Kada vide koju zvijezdu, da je kao spala, da je je nestalo, onda vele, da je njetko umr'o (Kukuljevića Arkiv VII. 224). I u toj se dakle vijesti identifikuje svjetlo sa životom.

Sreću i zdravlje znače narodu takodjer one farbe, koje i mi u običnom govoru zovemo svijetle, dakle osobito bijela i crvena, a i

Digitized by Google

zelena. U Bačkoj vrlo se veseli onaj, koji ulovi *bijela* leptira prije Gjurgjeva dne, jer drži, da će čitavu godinu biti sretan (Kukuljevića Arkiv XI. 267). U Slavoniji običavaju mlâde novu svoju rodbinu prvi put ljubiti preko srebrna novčića i to zato, da bude bogata i da im bude toliko draga, koliko je svakome drago *bijelo* srebro (Kukuljevića Arkiv II. 352). Tko u proljeću vidi najprije *crljena* leptira, taj se veseli, jer se nada zdravlju čitave godine (Kuk. Ark. VII. 225). Rumenomu se cvijetu ruži pripisuje moć, da može čovječjemu licu dati rumen, tako bar veli kraljička pjesma

neka su rumene
kao i ružica.

Kad hajduci čuju kukavicu u rano proljeće, gdje kuka po *zelenoj* šumi, onda se nadaju dobru i vesele se; ali ako kukavica prvi put zakuka u *crnoj* šumi, onda hajduci misle, da će im ona godina biti zla (Vuk, rječnik, s. v. kukavica). Isto se tako ne nada dobru seljak, ako mu ovca prvo janje ojanji *crno* (Milićević, Gl. XXXVII. 173). Kao što je svjetlo izraz poštenja, tako je *crnoća* izraz nepoštenja; zato se i veli: crn ti obraz bio! mjesto: stidi se, sramota na te! — Crna farba ne može zato narodu značiti ništa povoljna, jer je crnoća isto onako spojena s tminom, kao što je bjelina spojena sa svjetlom. A da pojmovi: zapad, tmina, crnoća ne mogu narodu slutiti nikakva dobra, to je svakomu jasno, tko razumije, zašto narod svako dobro spaja s pojmovima: istok, svjetlo, bjelina. U narodnoj se poeziji često prispodablja tuga s mrakom; n. pr. u Vuka, I. 225:

Tavna noća puna ti si mraka,
Srce moje još punije jada.

Ili (ibid. 409):

Čarna goro, puna ti si hlada[1],
Srce moje, puno ti si jada.

Naravno je posve, ako narod s pojmom *tmine* spaja pojam *smrti;* to je baš protivno onomu, gdje smo pokazali, da je njemu svjetlo = život. To je tim naravnije, što narod svaki dan vidi prizor, gdje sunce tone u tamne zapadne krajeve, a kad tmina proguta sunce, obavija ona i zemlju (ako nije mjeseca). Kao što dakle sunce svaki dan *umire* na zapadu — kako bismo pjesnički rekli — tako su

[1] Riječ *hlad* ovdje znači: *sjena*, dakle *mrak*. Sr. u Ljubiše (pripovijetke crnogorske i primorske, 97): dopru doma u prve hladove (= pod večer).

Digitized by Google

narodi počeli misliti, da je na zapadu stan svih pokojnika; zato vrlo mnogi narodi smještavaju prebivalište dušâ ili podzemni svijet u daleki zapad (vidi Tylor, die Anfänge, II. 47). Da i naš narod s pojmom zapada ili tmine spaja pojam smrti, to dokazuje ono narodno vjerovanje, koje drži, da se nije dobro češljati, pošto sunce zadje, *jer će braća umirati* (Vuk, rječnik, s. v. češljati).

Kako dim svojom farbom sjeća na crnoću i kako tamo nastaje tmina, gdje je njega puno, nije muka pojmiti, kako da se u naroda hrvatskoga s *dimom* spajaju ideje *smrti*. U mnogim krajevima kao u Žumberku i u Bačkoj na badnje veče (ili na Božić, kako gdje) vinom gase svijeću i dobro gledaju, kamo će dim ugašene svijeće; ako ode u zrak, onda je dobro, ali ako krene prama kojemo čeljadetu, onda svi misle, da će ono do drugoga Božića umrijeti (Kuk. Ark. VII. 333 i XI. 266).

Ni žuta farba ne budi u naroda veselih pomisli, valjda zato, što sjeća na žuticu (bolest) i što je žuta farba prama crljenoj tamna. U Vukovoj zbirci poslovica, str. 81 nalazimo rijek: žut posao, t. j. zlo, rdjavo! U Kukuljevićevu Arkivu od istoga pisca, koj nam je zabilježio, da vidjeti crljenoga leptira znači zdravlje, čitamo na istome mjestu, da će onaj dobiti groznicu, koji u proljeću najprije vidi *žuta* leptira.

Mi smo vidjeli, da su zvuk i svjetlo u jeziku gdjekoga naroda identifikovani, i pošto smo smo se baš sada uvjerili, da se s pojmom svjetla spajaju ideje dobra i ugodna, ne ćemo se začuditi, kad se na isto takve ideje namjerimo i pri zvuku. Češće se čita u opisima narodnih običaja, da narod prigodom kojekakvih svetkovina običaje pucati iznad stoke, a Milićević nam je (u Glasn. XXXVII. 116) upravo zabilježio, zašto narod to radi, zato naime „da bi stoka bila zdrava kao tresak“. U Vuka (poslovice, 89) nalazimo, da narod zdravu i jaku čovjeku veli: zdrav kao trijesak!

Ako narod sa *svjetlom* rado spaja ugodnosti ovoga svijeta, onda je posve naravno, da si on to isto obećava od svega onoga, što je svojim tekom slatko. Narod umuje: od onoga, što je slatko u ustima, moraju nastati u životu samo sladki časovi. A ima li što sladje od sladora i meda? Zato naš narod u svojim vračanjima rado rabi te dvije slatke ingredijencije. Bugarska mlâda — kako se piše u Kukuljevića Arkivu VIII. 262 — maže medom sve pragove nove kuće, u koju je stupila, „a to čini zato, da joj budu umiljati i blagi svi domaći kao i ona njim“. *Vuk* (život i običaji, 136) veli: „na kućnome pragu sretne svekrva svoju nevjestu i založi je tri

Digitized by Google

puta medom iz ožice", a na 317 strani piše, da drugdje običava svekrva mladoj metati sladora u usta, a to je jamačno zato, da bi mlada bila svima ukućanima medna, da bi joj u novoj kući bilo dobro. *Ilić* bilježi, da mladoj daju piti mlijeka ili joj meću u usta meda ili šećera, a razlog je i tomu onaj, koji smo baš sada mi rekli (op. cit. 66).

Interesantne su one metafore, kojima se izriču ljudske bolesti. U Hrvata su i Srba najobičnije pomisli o bolesti, da ona ili steže čovjeka ili da ga žeže. Tako su nastala štokakva vjerovanja, oko kojih ćemo se sada malo zabaviti. U razdraženoj se i ugrijanoj bolesnikovoj fantaziji pričinja bolest kao njekakva stezavica; bolesnik osjeća, kako ga sve steže, on više puta ne može ni dahnuti te u teškim mukama svojim lako može pomisliti, da ga ništa drugo ne steže nego li ona zloradnica i krvnica — guja. Ima liječničkih i psiholoških podataka, iz kojih se vidi, kako je mnogi bolesnik užasno vikao videći — dakako samo u fantaziji — gdje se oko njegova tijela omota kakva grdna guja; on je pipao njezinu hladnu kožu, vidio je, kako ona glavu svoju izdiže i hoće da ga proguta, dok nije pao u nesvijest. Kako su gujinja karakteristična svojstva hladnoća i stezanje, nemamo se čuditi takvim fantazijama bolesnikâ, koji su osjećali po tijelu ili stezavicu ili zimu. Takvi su bolesnici pravi Laokonti, ali dakako samo u svojoj fantaziji. U Hrvata je i Srba shvaćanje bolesti kao guje osobito obično, a to će nam sada pokazati primjeri, iz kojih ćemo se uvjeriti, da su postali samo iz metafore: bolest = guja.

U Milićevića (Glasn. XXII. u poglavlju: „pošto se dete rodi", punctum 18) čitamo ovo: „U amajliju protiv veštica, činilica ili noćnica metnu mu (djetetu) glavicu ili čenj bela luka, ali taj luk ovako valja da postane: valja ubiti zmiju prvu vidjenu od godine, glavu joj odvojiti od trupa i razmrskati pa u nju metnuti glavicu bela luka od jednoga čenja, da tako ponikne i taj luk valja da se metne u amajliju". — Ovomu će vjerovanju pravo značenje samo onaj shvatiti, tko uzme na um, da tu nemamo ni s čim drugim posla nego s metaforom: bolest = guja. Ne mogući narod uhvatiti bolest, koja je nješta apstraktna, hvata guju, koju drži identičnu s bolešću, te joj mrvi glavu i misli, da je smrvio glavu bolesti; onaj luk, koji ponikne iz te smrvljene glave, valja sa sobom nositi kao svjedočanstvo, da je bolesti t. j. guji smrvljena glava, te ona ne može nauditi onome, koji takov luk nosi.

Digitized by Google

Njeki grozničavci želeći se izbaviti groznice vade smolu iz uha onomu čovjeku, koga je jednoč ugrizla zmija; tu smolu miješaju s vodom i piju „verujući, da im se nikad više groznica povratiti ne će". (Milićević, Gl. XXII. u poglavju: „od groznice", punctum 12). I to je instruktivan primjer: X je grozničav, kolje ga groznica = guja; Y je ugrizen od guje, ali je ostao živ i zdrav; X dakle misli, da ni njemu njegova guja, koja ga je do sada klala, ne će moći ništa nauditi, kad ona druga guja nije Y-u ništa naudila, a da X bude siguran za uspjeh, uzima sekremente od Y-a, koji je tvrde kože protiv ugriza gujinjega.

Koga snadje padavica, valja da mu otac (ako je muško) ili mati (ako je žensko) skoči na tavan, tamo da se do gola svuče i viče prvomu susjedu: „Hej Marko (ili kako je već susjedu ime), danas moga Simu ili Angju (ili drugo koje ime) *ujede guja*, pa više nikad". (Milićević, Glasnik XXXVII. 140.) Bolesnik poslije toga još pije vodu koju mu otac ili mati sa svoje kose ucijedi u usta. — Ovdje dakle imamo pravi dokaz, da je guja = bolest.

Kad se nadje tica, koju je bila uhvatila guja pa pustila, valja kroz nju ili oko nje izliti vodu, a grozničavac neka tu vodu popije i ozdravit će. (Ibid. 143). Kao što je dakle umakla tica guji, tako će umaći bolesnik svojoj guji t. j. bolesti, ako bude pio vodu s te tice.

Za koga misle, da je urečen, njega liječe ovako: „uhvate guju, iz nje žive izvade srce, pa nju puste, a srce ušiju detetu u haljinicu te nosi". (Ibid. 147). To nas sjeća na ono, što je već spomenuto, kako glavu guji mrve i kopaju u zemlju.

Prosti narod drži velikom zadužbinom osloboditi žabu od guje; ja sam njekoč slušao od njekakve starice, da se onomu oprašta 77 grijeha, tko to učini, a i puno se drugoga koječesa govori o tom dobrom djelu. Sve je to proizišlo jamačno iz pomisli, da nema strašnije smrti nego li je smrt od guje; i onaj će po narodnom vjerovanju duši mjesto uhvatiti, tko i nijemu životinju oslobodi od te užasne smrti. Narod pako u Srbiji pripisuje upravo čudotvornu moć onomu štapu, kojim je tko oslobodio žabu od njezine krvopilice, a tu je moć štapu mogao dati samo Gospod, jer ni on ne trpi zmije, kao što ni njegovo sunašce, koje se veseli, kada tko zmiju ubija. (Vidi: Vuk, poslovice 274.)

Kad se žena ili životinja ne može dugo rastaviti od poroda, već se muči strašnih muka, onda običavaju u Srbiji lagano udarati mučenicu po krstima takvim štapom. (Milićević, Glasn. XXII.

Digitized by Google

156). Narod misli, kao što je tučenje tim štapom ubilo zmiju i od nje oslobodilo žabu, tako da će i sada druga guja morati pustiti porodilju.

Od groznice (za koju smo već kazali, da je narod zove metaforski: gujom) liječe se bolesnici ovako: liju u kakav sud vodu niz onaj štap, kojim je tko žabu od guje oteo i tu vodu piju. (Milićević, Glasn. XXII. u poglavju: „od groznice", punctum 11).

Takov je štap napokon dobro upotrebiti i onda, kada komu meso trne: neka se samo uhvati za nj i bolesti će nestati. (Milićević, Glasn. XXXVII. 163).

Ali ima i takvih bolesti, koje bolesnika žegu kao živi oganj, one dakle ne hlade niti ne stežu, zato ih i neprispodablja narod s gujom, nego *s vatrom ili ognjem;* a kako je od prispodobe lagan prijelaz k metafori, tako je i ovdje brzo postala metafora *bolest = vatra.*

I sada moramo biti zahvalni gospodinu Milićeviću na krasnim njegovim prilozima za poznavanje narodnoga života; svi primjeri osim jednoga, koje ćemo sada navoditi za potvrdu metafore: bolest = vatra, uzeti su iz tih priloga.

„Kad kakva rednja zaredi po narodu, onda u onoj kući, u kojoj se još niko nije poboleo, razdele vatru od jednoga na dva mesta, pa svi kućani prodju izmedju te dve vatre govoreći: kroz ovu vatru prodjosmo, druge se ne bojimo. — Ili se prelazi preko vatre i govori: preko ove vatre predjosmo, druge se ne bojimo". (Glasn. XXII. 167). — Svakomu je jasno, da narod ništa drugo prelazeći preko vatre ne veli nego: „ovu bolest prijedjosmo, druge se ne bojimo".

„Neki opet rastegnu kučine kao veliko povesmo na jedno kolo zemlje, u koje svi ukućani udju pa se onda kučine na nekoliko mesta zapale te oko njih izgore. Posle svi izlaze iz toga kola i svako reče: u vatri besmo, ne izgoresmo; u bolesti besmo ne pobolesmo se. — Ovo se čini i sa stokom, kad u stoku udari pomor". (Ibid.)

„Kad se ispeče (na Božić) česnica, onda vatru, u kojoj se ona pekla, izgrnu na dva pedlja od ognjišta i tuda prodje sva čeljad govoreći: „Prodjoh kroz vatru, da ne gorim kao vatra." Ovo se varuje od groznice". (Glasn. XXXVII. 128.)

Kad se u selu pojavi srdobolja, onda „se sav narod iskupi pred svojom kućom, a jedna žena svud okolo razvuče kučina lanenih i

Digitized by Google

zapali govoreći: moj narod u jednoj vatri izgore, da u drugoj ne gori". (Ibid. 152.)

Hrvatski narod u Slavoniji skače preko vatre svetoivanjske i to zato, što misli, da će se tako osloboditi od svake kužne bolesti. Matere nose izmedju vatara svoju djecu, ne bi li bila prosta od raznih bolesti. (Kukuljevića Arkiv, II. 373.)

Tko se boji urokâ, dobro mu je nositi sa sobom komadić onoga drveta, koje je grom zapalio. (Gl. XXXVII. 147.) Ja mislim, da to zato rade, što drže, kao što je nebeski oganj zapalio ono drvo, ali ga nije izgorio, da tako ni njih ne će uništiti iliti izgoriti oganj bolesti.

Ovdje se može spomenuti nješta, o čem se je već govorilo kod paronomazije. Sjetimo se *živoga ognja,* za koji smo rekli, da u vatru njim naloženu stupaju ljudi nadajući se da će ih ominuti rednja. Tamo nas je taj primjer zato interesovao, što narod drži, da je u živoga ognja moć, da učini ljude žive, a ovdje nas interesuje, što narod stupa u vatru postalu od živoga ognja; a što to stupanje znači, pokazuju gornji primjeri. Otale vidimo, kako se različiti elementi u pučkom vjerovanju više puta križaju i isprepleću. A takvo isto križanje i isprepletanje vidimo i u pomislima, koje se spajaju sa *svijećom.*

Prije smo vidjeli, da je svijeća metafora života, a sada ćemo vidjeti, da je svijeća metafora bolesti. Tko pomisli, da se u starom indskom jeziku *suncu* veli ne samo „čuvalac" nego i „razoritelj", taj će si taj pojav lako razbistriti. Kad se misli na svijeću kao raspršilicu mraka, onda se s njom zgodno spajaju idee o životu; a kad narod pomisli na svijeću kao na oganj, koji zlo čini i uništuje sve, čim zavlada, onda mu se svijeća može učiniti zgodnom metaforom bolesti, koja pali i ništi bolesnika. Evo primjerâ:

„Bolestnik uzme *parče voštene sveće,* malo soli, ječma ili zobi i ode kakvoj mladoj vrbi pa oko nje tri put obidje govoreći: dadoh konju zob, volu sô i venčah groznicu za vrbicu. Zatim prilepi *sveću* za vrbu, žito i sô prospe pod nju pa bez obzira ode kući". (Glasn. XXII. poglavlje: „od groznice" punctum 1). Bolestnik dakle mjesto da ostavi na vrbi svoju groznicu, on ostavlja svijeću, s kojom identifikuje groznicu (resp. bolest uopće).

„Neka bolesnik načini toliku voštanu sveću da je može obaviti oko svoje glave, posle neka je odnese kakvoj vrbi, neka je zapali i tri puta oko vrbe obnese govoreći: venčah svoju boleticu za vrbicu. Posle neka je zapali i tu ostavi, da sagori, te će ga i glava proći". (Milićević, Glasn. XXXII. 143).

Digitized by Google

Njeke stvari vatra mnogo liže, ali im opet ne može nauditi; takve stvari narodu rado rabe u vračanju, narod bo misli, da je u njih njekakva moć, dok im ne može nauditi vatra, a bolesniku bi trebalo takodjer da bude tvrd od vatre t. j. od bolesti. Milićević piše, da se od groznice gdjeki i tim čuvaju, što ugrijevaju tronog pa ga meću u nenačetu vodu, voda se od toga ugrije i bolesnik je onda pije. (Glasn. XXII. u poglavlju: „od groznice", punctum 13). Bolesnik misli, kao što je vatra obuhvatila tronog, ali mu ipak ništa nije naudila, tako da neće ni njemu njegova vatra ništa moći, nego će ga pustiti, ako se stavi u savez s onim tronogom.

Peć uvijek gori, a nikad ne izgori, a isto tako ne izgori nikad ni dimnjak, ako i jest uvijek pun dima; zato seljaci u Srbiji, kad iznose malo dijete u svijet, pred polaskom ga unose u dimnjak ili u peć i govore: „ako se odžak ureče i dete se ureklo". Zatim se na njemu prevrne košulja i namažu ga malo garežem izmedju obrva i po čelu. (Milićević, Glasn. XXII. 180).

Sada prelazimo na razlaganje metaforskih saveza, što ih je sve spojio narod s jednom osobitom bolesti, koja se toliko puta u svijetu ponavlja, kolikogodj puta ima žena dati ljudstvu novoga člana. Koliko je porod nuždan, toliko je i pogibeljan, te nije čudo, kad mnoge žene nastoje, da si ga oblakšaju, a druge da uopće i ne radjaju, ako ne već nikad, a ono bar njekoliko godina. Nego neka se nitko ne prestraši i ne pomisli, da seljakinjama — u koliko se nijesu naučile zlu iz gradova — rabe bog zna kako strašni ustuci od svega toga. Mi ćemo se i opet uvjeriti, da nam je i tu narod nedužan, a nedužan je zato, što je i njegovo pjesničtvo nedužno, kojim je on zadahnuo svoja vjerovanja i pričanja.

U Vukovoj zbirci narodnih pripovjedaka nalazimo na str. 54 pripovijetku, u kojoj se govori kako njekakva žena nije mogla roditi, dok nije muž njezin prebacio ruku preko nje; a ja sam u svoje djetinjsko vrieme slušao, da je muž prokleo ženu, koja mu je spalila svlak — jer je on danju bio zmija, a noću momak, da ljepšega nije majka rodila — te su joj na utrobi narasla tri obruča i ona se onda istom rastavila s bremenom, kad je njezin muž taknuo te obruče i oni popucali. — Kako vidimo, narod drži, da obruči nijesu dali toj ženi poroditi, pa to narod i inače misli: kad se koja žena nemilo muči u porodjaju, onda je vrlo blizu pomisao da tu ženu steže obruč ili uzao, koji neda djetetu na polje. Zato treba nastojati, da taj — umišljeni — obruč ili uzao pukne, te će žena roditi. Što dakle rade? Kad je žena već na tom doba, onda

Digitized by Google

joj „razdrešuju svaki zavežljaj na haljinama, u koje je obučena i kosu joj raspleću“ (Glasn. XXII. 156) ili je „provlače kroz obruč, koji je sam na kakvoj kaci ili buretu pukao“ (Ibid). Mlade se već u naprijed osiguravaju, kako će bez muke roditi, kako će im uzao puknuti u vrijeme, kad na ime idu na vjenčanje, sve zavežljaje i uzlove po sebi riješe (Ibid 134).

Mlade si udavače ne žele odmah prve godine roditi, pa da doista ne rode njekoliko godina ili nikad, opet uzimaju u pomoć uzlove. Vuk u rječniku, s. v. „vjenčanje“ piše osim drugoga i ovo: „kažu, da se njoj (mlâdôj) ili njezinu mužu na čemugod od haljina zaveže uzao na vjenčanju, da ne bi nigda djece imala“. — Misli se dakle, kao što je zavezan taj uzao, tako da bi se njoj zavezala utroba i ne bi nikad rodila. — Stojanović (u Kukuljevića Arkivu II. 352) bilježi, da slavonske djevojke na mlade Nedjelje prije sunca predu predju i prije nego će se udati, vežu uzliće od te predje i koliko uzlića svežu, toliko godina ne će radjati djece. Taj je običaj bio poznat već u prošlom vijeku velikomu prijatelju svoga naroda M. A. Reljkoviću. On u svom „Satiru“ (izdanje M. Senekovića, str. 322) ovako o tom veli:

Kada (mlada) pojde od svoje matere,
Još ju ondi babe nagovore:
. . . . . (izostavivši njekoliko stihova)
Kolikogod uzlića zavežeš,
Onoliko ne će godinica
Tebi, sinko, dosaditi dica,
Neg ćeš biti lipa i rumena,
Kao da si jučer dovedena.

Nijesu sve žene takve, njeke bi vrlo rado rodile djecu i odgojile; takve, kad osjete plod u sebi, pašu se gvozdenim lančićem i ne skidaju ga do porodjaja. (Milićević, Glasn. XXXVII. 139). Druge žene vežu polazeć na vjenčanje uzlove, da ne bi imale djece, da im se dakle i utroba zaveže, a ove meću na sebe gvozden lančić t. j. uzao i misle, da će se tim zavezati plod u utrobi te ga ne će nestati.

Lagan si porod želi svaka žena, a mnoga nastoji postići to još čim drugim. Njeke na ime nose u njedrima jaje, pa kako to jaje lako spane na zemlju, čim se otpašu haljine, tako se nadaju, da će im i porod biti lagan. To za Srbe u kraljevini potvrdjuje Milićević (Glasnik XXII. 156), a za Hrvate u okolici grada Ivanića potvrdjuje Deželić (u Kukuljevića Arkivu VII. 215).

Digitized by Google

Nerotkinje se nadaju, da će zatrudnjeti, ako crva izvade iz čvora (dakle: *uzla*) ljeskova drveta i ako toga crva pojedu. (Glasn. XXII. 153). Druge opet traže crva u šišarici i jedu ga. (Glasn. XXXVII. 135). To rade jamačno zato, da bi se i njihov uzao razuzlao te da bi dobile ploda u utrobi svojoj; one misle, da će puknuti njihov čvor i da će plod iz onoga bilinskoga čvora prijeći u njihovu utrobu i prometnuti se plodom t. j. djetetom.

Poznato je da je riječ *guž* (= zmija) istoga korijena, kojega su i riječi: *uzao, uže.* Narod dakako ne zna toga, nego njegovo nam pričanje i vjerovanje, kako mu je ostalo od njegovih otaca, pokazuje, da unuci u tvorenju pričanja i vjerovanja idu istom onom stazom, kojom su išli djedovi tvoreći jezik, tvoreći od jednoga te istoga korijena riječi: guž, uzao, uže. Što sve hrvatski i srpski narod spaja s pojmovima: *uzao* i *guž* (= guja), to smo vidjeli, a sada ćemo čitaocima pokazati, kakve li je sve misli nadovezao narod mislima o *užetu.*

Da se kokoši ne bi kojekuda razilazile, nego da bi nesle u kući na jednom mjestu, bacaju im na Božić žito po onom *užetu,* na kojem je slama donesena u sobu (Vuk, rječnik, s. v. božić; Milićević Glasn. XXII. 123 i XXXVII, 129). I Vuk i Milićević spominju naročito, da se to uže ne riješi, a to je za cijelo zato, da bi kokoši bile vezane za dom, da se ne bi od njega dijelile (= rješavale), kao što se ne rješava ni uže. Milićević osim toga (Glasn. XXII. 127) piše, da u njekim krajevima običavaju na Božić kokoši jednim koncem povezati i tako ih nahraniti.

Kad narod dakle tu radi, da mu kokoši ostaju u kući, onda će on protivno raditi, kad želi osloboditi se parasitskih životinjica. Da vidimo dakle, što se onda radi. Komu se je na kupusu pojavio buhač, taj gleda, da ukrade pepela s ciganjskoga ognjišta i tim pepelom sipa kupus (Milićević, Glasn. XXII. 97) misleći, da će se buhač isto onako rasuti po svijetu, kao što se rasipa ciganjski rod, od koga je pepeo ukraden. — I stjenica je parasit, pa još dosadniji nego li je buhač; u kojoj se kući njih nadje puno, tamo ih njekoliko uhvate, svežu u krpu i odnesu, gdje je kakov skup ili sabor naroda, pa kad se narod počne razilaziti, onda onu krpu sa stjenicama valja baciti (Milićević, Glasn. XXII. 193). Narod očevidno misli, da će se i stjenice isto onako razići, kako se razilazi i narod; a kako je razilaženje u mislima naroda isto što razrješavanje uzla iliti užeta, mislim, da sam dobro učinio, što sam ova

Digitized by Google

dva vračanja o buhaču i stjenici uvrstio ovamo, gdje smo govorili, kakve sve idee spaja narod s vezanjem i rješavanjem.

Pojmovi zauzdavanja, zaključavanja i zakivanja identični su s pojmom vezanja; ne treba ni malo napinjati pamet, pa da to čovjek shvati. Slavonska mlada gleda mladoženju, kad po nju dolazi sa svatovima, kroz uzde i misli, da će joj on biti pokoran t. j. da će ga zauzdati (Ilić, op. cit. 74) Tko je zauzdan, taj je svezan, stegnut je, a dakako i pokoran; mlada se dakle ufa, da će onom uzdom, kroz koju si gleda sudjenika, moći njega svezati, stegnuti i upokoriti.

Tko želi, da mu dijete ne pati zubobolje, taj uzme kakov ključ, okrene ga djetetu po ustima i onda spravi ključ te u nj više nitko ne dira (Milićević, Glasn. XXII. 156). Tu se misli, da je bolest ključem kao zaključana, kao što misle žene, da ne će onoliko godina radjati, koliko načine uzlova.

Da bi mlâda svomu sudjeniku pamet zaključala, te on ne bi za sve znao, što ona radi, zato nosi u njedrima na vjenčanje *lokot* (Kukuljevića arkiv II. 352). Mlada dakle misli, da se pamet dade zalokotati t. j. zavezati, a zavezanu pamet ima onaj, koji ne uvidja, što drugi uvidjaju, koji se ne sjeća, česa bi se morao sjećati itd.

Da mati, kojoj je malo dijete umrlo, ne bi ostala nerotkinja, i ako bi zanijela, da joj porod bude lagan, zato onome umrlome djetetu ne zakivaju lijesa, nego ga samo poklope poklopcem (Milićević, Glasn. XXII. 164). Ovome je vjerovanju očevidno povod združavanje idee zakivanja s ideom vezanja, zauzlavanje.

Kada žena rodi prvo dijete, pa ne želi više radjati, onda nèka njegovim nožicama zatvori sobna vrata, i bit će joj po želji (Ibid. 156). Žena misli, da će zatvaranjem vrata zatvoriti i utrobu svoju.

Kao što su si vrlo blizu pojmovi: razilaziti se i razrješavati se, isto su si tako na blizu i pojmovi: trganu biti i razilaziti se, a to pokazuje ovo vjerovanje. „Srce od (zaklane) marve ne treba razgadjati na više ljudi, da jedu, jer se stoka razilazi i ne će da ide u skupu“ (Milićević, Glasn. XXXVII. 172).

Omaja se po Vuku zove ona voda, što prska s kola vodeničnoga, kad se kolo okreće. Da bi se s tijela i duše otresala i padala svaka nevaljalština i zloća, kao što se omaja otresa od kola vodeničnoga, zato se žene i djevojke na Gjurgjev dan peru u toj vodi, pošto nameću u nju svakojaka bilja (Milićević, Glasn. XXII. 95 i Vuk, rječnik, s. v. „omaja“).

Digitized by Google

Odatle se vidi, da se u našem prostonarodnom vjerovanju nalazi često pjesničkih elemenata. Kad bi koji pjesnik rekao: grješnici su se očistili od grijeha, s njihove je duše spala svaka nečist (λύματα) kao što spadaju one kapljice s kola vodeničnoga — mi bismo se jamačno divili lijepoj prispodobi; a prosti naš narod ne samo da ima tu prispodobu na umu, nego je on i činom izvodi.

Kada se po nebu zvijezda kao prospe, onda misle, da sužanj bježi iz tamnice, ako se tko tomu začudi, onda će sužnja potjera uloviti (Vuk rječnik, s. v. prosuti se, Kukuljevića Arkiv XI. 267). I tomu je vjerovanju kumovala prispodoba: sužanj leti kao zvijezda i metafora: sužanj je zvijezda.

Po Daničiću je riječi: platno (linteum) korijen *prat* širiti; platno je dakle ono, što se širi, što je široko; od istoga su korijena i riječi: *pŕtîšte* (Linnenzeug, lintea), *pŕten* (linnen, linteus), *prtènjara* itd., ali su od istoga korijena i riječi: *pŕt*, *pŕtina* (Vuk veli, da te dvije riječi znače: Schneebahn, via per nives; nego to će biti specijalizovano od generalnoga značenja: *put, staza*). Danas osim etimologâ nitko ne osjeća, da riječi *pŕt* i *pŕtîšte* stoje u kakvu savezu, a nekmoli riječi: *prt* i *platno*. Nego narodni običaji puno puta izrazuju ono isto, što i jezik; oni su gdjekad rječitiji od jezika, kojemu treba istom tražiti etimologiju, da bi se pronašlo ono, što je njekoč usporedo išlo, a poslije se istom razdvojilo. Što dakle istom etimologija otkriva, da su *prt* i *platno* jednoga te istoga korijena, to posve jasno pokazuju njeki narodni običaji, iz kojih se vidi, da je narodu riječ: platno u metaforskom jeziku = put, staza. Primjeri neka dokazuju.

Vuk (život i običaji, 324) bilježi, da mnoga djevojka, koja je već za udaju, tče dulje vremena platno, ali ne mjeri, koliko ga je, a kad ga je dosta natkala, onda ga koje veče stavlja pod uzglavlje i spava na njemu pomolivši se bogu, da joj pošalje na san sudjenika, da ga vidi. Meni se čini, da djevojka i ne znajući čini ovdje metaforu: ona tče platno, ne mjeri ga, t. j. tim izrazuje ona *put*, koji ima prevaliti u ovom životu sa svojim sudjenikom; ona ne zna, koliki će biti taj *put* i to izrazuje tim, što ne mjeri platno. Ako i jest platno u metaforskom jeziku = put, ono je za zbilja opet platno, zato i zaboravlja djevojka polazeći spavati na metaforu i veli: „Bože, koji je moj sudjeni, pošlji mi ga na san, da premerimo ovo platno, da u jutru vjenčanicu krojim njemu i meni".

Tu istu metaforu: platno = put vidimo takodjer u mnogim krajevima pri svatovskim običajima. Kad na ime mlâda stupa iza

Digitized by Google

vjenčanja u nov dom, onda joj ispred praga steru čisto platno i ona po njemu koraca do praga ili do kuhinje, kako u kojem kraju. Ilić doduše naročito veli, da to platno znači, da bi mlada u novoj kući marila za čistoću (Ilić, op. cit. 63). Ali ja bih rekao, da to platno znači onaj put, koji imadu mladenci skupa prevaliti, a da bi im taj put bio ravan i lagan i veseo, zato steru čisto bijelo platno. — Medaković (op. cit. 50) piše, da Crnogorci ne steru platno nego pustu („način ćebeta"). Crnogorka po toj pusti isto tako stupa kao i slavonska Hrvatica po platnu. A to je dakako jedno te isto.

Milićević (Glasnik XXXVII. 135) piše: „uza svako se bajanje uzima ili stručić bosiljka ili srp ili nož, češalj, čenj bela luka, zrnce soli itd."; a njeke basme pokazuju, zašto se pri bajanju uzimaju njeke tih stvari. Čitamo na ime (u Glasniku XXII. 186), da vračara uz ranu ovo govori: „Laka rana kao pero, blaga rana kao mleko, čista rana kao srebro" itd., a u Glasniku XXXVII. 153 nalazimo, da baka osim drugoga i ovo govori: „Da si čisto kao srebro, da si blago kao blago mleko, da si lako kao lako pero" itd. — Čovjek bi dakle rekao, da se češalj uzima u bajanju zato, da bi rana bila čista, pero se uzima, da bi rana bila lagana; srp ili nož, da bi se rana kao odrezala, a bijeli luk i sô, da tijelo ne bi obagnjilo, jer to dvoje meće narod u meso, da duže stoji, a bosiljak će se valjda zato uzimati da bi ranjeno ili bolesno mjesto opet zaraslo i napredovalo (metaforski: cvalo), kao bosiljak u vrtu. U gdjekima vračanjima (n. pr. Glasnik XXXVII. 153) uzimaju bajalice i grumečak tamjana, valjda zato, da rana ne bi zaudarala.

Metafora je povod mnogim vjerovanjima, koja su nam posve razumljiva, jer i u narodnom govoru nalazimo fraza, iz kojih su proizišla ta vjerovanja. Narod n. pr. često veli, kad je što otvoreno, da to zja, da gleda. Kome nije razumljiva zagonetka: imadoh dva *slepa* brata, dok slepi biše, mili mi biše, kad *progledaše*, omrzoše mi (= opanci novi t. j. slijepi i stari t. j. progledali; Novaković, op. cit. 152)?

Takve se asocijacije idea nalaze i u drugih naroda, kako se vidi iz njihovih vjerovanja. Za Ruse piše Afanasjev (op. cit. I. 38): „Obъ otkrytychъ glazachъ mertveca dumajutъ, čto oni vysmatrivajutъ, kogo by uvesti sъ soboj na totъ svêtъ, i potomu na Rusi i vъ Litvê zakryvajutъ umervšemu vêki i nakladyvajutъ na nichъ mêdnyja monety." Tako isto rade s istim vjerovanjem i Hrvati i Srbi. Ilić n. pr. piše (op. cit. 310): „raka se ne smije jedan dan

Digitized by Google

prije iskopati, da preko noći prazna ostane, jer vele, da još jedno čeljade iste godine u tom slučaju umrěti mora". Narod dakle drži, da otvorena raka gleda, koga će proždrijeti, a u Crnoj gori drže, da otvorene oči mrtvaca gledaju, tko će još umrijeti od kućne čeljadi, zato zatvaraju te oči, ako su otvorene (Medaković, op. cit. 53). I Grci su zaklapali svojima mrtvacima oči, nego oni nijesu kao Rusi metali novac na oči, i već u usta kao prevozninu Haronu (Schoemann, griechische Alterthümer, II. 566).

Tko nema glave, taj ne živi, taj je mrtav: na tim je pomislima osnovan običaj, po komu na badnje veče ukućani tope mast u kakvoj posudi pa se nad njom nadgledaju, a koje čeljade ne vidi u nutra svoje glave, za toga se misli, da će do godine umrijeti (Milićević, Glasn. XXII. 123).

U primitivnih je i barbarskih naroda običaj, te pobjeditelj pokorenome pobjedjeniku staje na vrat i tim hoće reći, da ga je pobijedio. Da li je kada opstojao taj običaj u Hrvata i Srba, toga ne mogu reći, nego je svakako u nas još i danas posve razumljiv rijek: stao mu je na glavu ili na vrat, ili pogazio ga je mjesto: svladao ga je. Na tom se rijeku osnivaju njeki običaji, koje evo navodimo: Da bi žena bila jača od svoga muža, da bi dakle on njoj bio pokoran, a ne ona njemu, nastoji, da mu u crkvi iza vjenčanja malo stane na nogu (Milićević, Glasn. XXII. 134. Ilić, op. cit. 60; Reljković, op. cit. 332). U arkivu se Kukuljevićevu (VII. 215) veli, da to mlada zato radi, da joj se ne bi sudjenik klatio kojekuda, da ga dakle pričvrsti za kuću. — Zanimljivo je ono, što bilježi Milićević (Glasnik XXII. 192): „da bi čovek košulju nadživeo, a ne ona njega, pred što će je obući, stane joj malo petom na jaku te je kao tim pobedi."

Kao što se ljuljaju verige nad ognjištem, pošto se s njih skine kotao: tako se ljuljaju uz oluju ladje na moru. Tá je prispodoba izvor običaju, polag kojega u Grblju odmah ustave te verige, kad skinu kotao s njih, da se ladje ne bi na moru ljuljale. (Vuk, rječnik, s. v. verige).

Nije čudo, što uz onolike lijepe prispodobe i metafore, u kojima se prispodablja čovjek s cvijetom, ima i vjerovanjâ, kojima dovodi narod u savez sudbinu čovjeka sa sudbinom cvijeta. Vuk (u svome rječniku s. v. zaliti) pripovijeda narodnu pripovijetčicu, u kojoj se kao u zagonetci kakvoj mjesto „dijete" veli „cvijet". Vuk piše: „Pjeva se, kako je nekaka seja Todorova s ovčarom rodila dijete, pa ga negdje sakrili i krijući hranili, pa jednom kad je djevojka

Digitized by Google

u mobi žela, zapita je ovčar iz brda od ovaca svirajući u sviralu: je li *cvijet* oblazila i zaljevala, da ne bi uvenuo, a ona mu pjevajući odgovorila:

Ti pomuzi razbludnicu ovcu,
Zalij cvijet kroz tanku sviralu."

Mi smo već na str. 44 vidjeli, da trava, koju bajalica kopa, sluti na život bolesniku, ako je cijela i zdrava, a ako je trula i pokvarena, bolesnik će umrijeti. Tomu je posve slično ono, što čitamo u Milićevića (Glasnik XXXVII. 135): „Kad u jutru (bajalica) iskopa travu, ona ostavi onde krajčić od kakove bolesnikove haljine. Ako je trava zdrava, ona kaže: dobro je, nije na srcu izeden, — ako li je trava najedena, kaže: ne valja, izele ga zle oči." — Toga si svega ne bismo mogli protumačiti, kad ne bismo znali, da je u narodnom pjesništvu obična prispodoba i metafora čovjeka sa cvijetom. Sada razumijemo, kako to, da narod drži, da će onaj umrijeti, komu cvijet uvene. Običavaju na ime u oči Petrova dne ili na Ivanje, kako već gdje, natrgati onoliko cvijetaka, koliko je čeljadi u kući, a svaki se cvijetak namijeni jednomu čeljadetu; sutradan gledaju: čiji je cvijetak uvenuo, za onoga drže, da će te godine umrijeti (Milićević, Glasn. XXXVII. 119; Kukulj. Ark. VII. 243) Instruktivan je i onaj običaj, koji nalazimo u Milićevića (Gl. XXII. 94): „U Krajini naročito medju Vlasima u oči Gjurgjeva dne devojke naberu cveća i svežu ga u kite i te kite namenjuju na momke, od kojih se nadaju voljenju. Kite te u gluho doba noći iznose na otvoreno mesto, na priliku, na kućni krov, i tu ostavljaju do zore, a u zoru hite da vide: na kojoj je kiti najviše rose, onaj će je momak one godine najviše voleti. Ovo se mora raditi tajno, da niko ne vidi, a ako kogod vidi, ne pomaže. Zato pakosni momci vrebaju, te ukradu te kite, a onda se drži, da je devojci i sreća za tu godinu ukradena, sa čega ona biva veoma žalosna." Prostonarodna djevojka, koja u pjesmi momku veli: lijepa kito cvijeća ili: grano bosiljkova, može lagano metaforski reći: momak je cvijet i brati cvijeće te reći: ovo je ovaj, ovo je onaj momak itd., koji me najviše ljubi, na njegovu će cvijetu biti najviše rose.

Milićević (Glasn. XXII. u poglavlju: „pošto se dete rodi", punctum 22) piše, da malo dijete ne valja kititi cvijećem, jer je ono samo po sebi najljepši cvijet.

Vuk (u rječniku s. v. ulizivati se) veli, da mladoj momčadi, koja jošte raste, nije dobro ulizivati se (sich messen an einem Baume,

Digitized by Google

dessen Rinde man beleckt) u suho drvo, jer da ne bi više rasla kao ni ono drvo. Ovo je vjerovanje isto toliko pjesničko, koliko poznata ona prispodoba: dva su bora naporedo rasla itd. Mladić raste kao što raste mlado drvo, nije mu dakle dobro ulizivati se na staro drvo, koje je već prestalo rasti.

Pogled na njeke životinje daje primitivnome čovjeku povoda te si on stvara o njima različita proricanja, koja će nama poslije svega, što smo do sada govorili, biti posve razumljiva. Da si prost Hrvat ili prost Srbin ne može ništa dobra obećavati, ako naidje gdje na guju, ili ako mu ona prijedje preko puta, to je posve naravno, jer je njemu guja metafora svakoga zla, osobito bolesti (Milićević, Glasn. XXXVII. 172). Isto tako ne sluti na ništa dobra, kad tko naidje na zeca (Milićević, ibid); ja mislim, valjda zato, što je zec vrlo plašljiv i što ima puno neprijatelja; možebit se dakle drži, da će ih i onaj puno imati, koji se sa zecom sastane.

Radi svojega crnoga odijela zlogodni su narodu popovi i kaludjeri, zato se boji nesreće, tko se s njima polazeći na put sastane. U Bačkoj (Vuk, rječnik s. v. sresti) mnogi bacaju za popom ili kaludjerom šaku sijena, da im ne bi taj sastanak naudio. Ruski kronista Nestor spominje, da su se u njegovo doba Rusi žacali sastati se s popom ili crnorizcem kao da su još pogani.

Prispodoba i metafora prouzročiše u narodu našem još gdjekoje vjerovanje, kao što će nam pokazati ovi primjeri.

„Pepelom s česnice posipaju svilene bube, da ih bude dosta kao i prašaka u pepelu“ (Vuk, rječnik, s. v. božić).

Došavši polažajnik u kuću uzima vatralj i udara njime badnjake, te skaču iskre, a on udarajući govori: ovoliko goveda, ovoliko konja, ovoliko koza, ovoliko ovaca, ovoliko krmaka, ovoliko košnica, ovoliko sreće i napretka“ itd. (Vuk rječnik s. v. božić, Milićević, Glasnik XXXVII. 129, 131. Kukuljevićev Arkiv II. 376). U Novakovićevu zborniku zagonetaka (str. 13 i 14) nalazimo, da se mjesto „iskra“ (iliti varnica) u zagonetci veli: „ovca“, „guska“, „čela“, a isto bi tako moglo stajati i: govedo, konj, koza itd., pa bi opet ostala zagonetka i ne bez tertium-a comparationis; jer sve te životinje imadu s iskrama to zajednički, što trče ili lete ili što ih je u velikom stadu ili jatu puno kao iskara, kada lete u vis. — Kad nerotkinja želi roditi, uzme zdjelu s vodom i drži je na ognjištu, a njezin muž kreše ugarke i kad koja iskra pane u zdjelu, onda je žena tobože s onom vodom popije (Milićević, Glasn. XXII. 153). U Kukuljevićevu Arkivu (II. 356)

Digitized by Google

bilježi M. Stojanović, da mlâda, kada dodje prvi put u novu kuću, kreše iskre iz ugaraka, a oko nje viču: Kobile se ždrebile, krave se telile, ovce janjile, krmače prasile, pure, guske i kokoši legle! a čauš dodaje: i žene mušku djecu radjale!

Da bi u kući bilo toliko mlijeka, koliko ima vode, kad prvi put jedu mlijeko od krave, koja se je otelila, poljeva ih koje čeljade vodom (Milićević, Glasn. XXII. 98 Ilić, op. cit. 110). I žensko se mlijeko dovodi u savez s vodom: koja žena nema u sebi dosta mlijeka, tâ ide na vodu tekućicu, zagazi u nju i u pregrštima je baca preko sebe govoreći: ovoliko bilo mome djetetu hrane! Kad dodje kući, onda treba da jede meso od tica, koje se gnjuraju po vodi (zovu ih gnjurci, Milićević, Glasn. XXII. 162). „Koja majka nema detetu hrane, neka ode na vodu, neka napuni kakav sud vode i ponese kući. U putu neka na tri mesta stane i uzdahne: „uh umorih se noseći hranu mome Milanu." Kad dodje kući, treba da ugasi vatru, pa onaj sud s vodom da metne na pročelje i povuče tri put kroz sviralu i popije po malo vode govoreći: „Vučem mome Milanu hranu!" I hrane će biti (Milićević, Glasn. XXXVII. 138).

I ostanci mantike, u koliko je još danas ima u Hrvata i Srba, imadu svoje duboko značenje osnovano na metaforama. Mi ne bismo drukčije ni razumjeli ostanaka prostonarodne mantike, da se oni ne slažu sa svim onim, što narod inače vjeruje i što smo mi do sada razlagali. Mi velimo: ostanci mantike, zato, jer mislimo, da je nje u starije vrijeme bilo više, ako možebit i nije bila onako sistematično razvita kako u drugih gdjekih naroda. Kakva je godj u ostalom bila ta stara mantika naših djedova, ona je svakako sačinjavala njekoliko kompaktnih cjelina, kao razlaganja sana (ὀνειροκριτική), ptičjega lećenja i pjevanja (οἰωνοσκοπία), motrenja žrtava (ἱεροσκοπία), šumljenja lišća itd. Kršćanstvu ne mogahu te cjeline odoljeti, ono je na njih najviše udaralo, jer su bile, kako rekosmo, kompaktne; imale su bar njekakav sistem, a kršćanstvo je osobitom silom — kao što je to lako razumjeti — rušilo te cjeline i prilično ih srušilo, a druga su se osamljena vjerovanja mogla lakše održati sve do naših dana.

Ja za sada mogu navesti samo vračanja, koja nas sjećaju na starinsko motrenje žrtava i to po pripovijedanju Vukovu u rječniku, s. v. „pleće", i po Milićevićevu u Glasniku XXII. 102. Vuk piše ovako:

„Mnogi ljudi u narodu našemu proriču koješta iz pleća pečena brava: čašica ono odozgo kažu, da je kuća, i ako nije vrlo du-

Digitized by Google

boka, kažu, da je puna kuća; one žile od čašice zovu se *jular*, i po tome se gleda kako su konji u domaćina; gornji kraj one kosti, koja je s jedne strane iz pleća izrasla, zove se *šljeme*, i što je više nalik na sohu, da se na njega može što nasloniti, to kažu da je kućno šljeme tvrdje; ispod čašice s one strane, s koje je pleće ravno, imaju (valja da na gdjekom pleću) male jamice, kao da je iglom ubodeno, neke se od njih zovu *raka*, a neke *kolijevka*: ako su ove jamice tako snisko od čašice, da se ne mogu dohvatiti palcem, kad se posljednji njegov gležanj namjesti na kraj, onda raka ili kolijevka nije u kući nego u rodbini ili u selu. Sve ovo, što je do sad kazano, ide samo onome, čije je bravče, t. j. kod koga se ojagnjilo i so lizalo, dok nije zaklano. Donji široki i tanki kraj zove se *polje*; ako je polje čisto, kad se pleće pogleda prema sebi, onda kažu, da je mir, ako li je mutno, onda kažu da je vojska, i koji su vješti u tome, kazuju još, koje je Hrišćanska, koje li Turska i koja će jača biti, kao i mnogo drugo koješta. I ovo se najviše gleda u desno pleće, zato ga odmah kako se brav isiječe dadu onome, za kojega se misli, da je najvještiji u tom poslu" itd.

Kolikogodj tko mislio, da je velika vještina pogadjati iz pleća onako, kako narod pogadja, opet će uvidjeti, da tu nema nikakve tajne nauke, jer proricanja i pojedina mjesta u pleću stoje medju sobom u jednom savezu, u savezu metafore. Narod ima razlog, zašto onu čašicu odozgo zove *kuća*, a onda je vrlo jasno svakomu, da se s tim mjestom dovodi u savez gospodarova kuća. Žilice se mogu pričiniti komu kao *uzde*, a kad tko vidi uzde u pleću, onda će dakako po tom gatati za konje, koji nose uzde itd. Interesantno je ono, gdje se veli, ako je polje čisto, da to znači mir, ako li je mutno rat: i tu vidimo, da se sa svjetlom (čistinom) spaja pomisao dobra, a s tminom (mutninom) pomisao zla. (Milićevićevo se pripovijedanje slaže gotovo sasvim s Vukovim, zato ga posebice ne navodim).

Slično je gatanju iz pleća („gledati u pleće" jest narodni terminus technicus) gatanje iz *varice*, t. j. iz onoga žita, što se kuva na Varin dan. Svoje znanje o tom imamo opet zahvaliti zlatnoj knjizi Vukovoj t. j. njegovu rječniku, u kojem s. v. „varica" osim drugoga čitamo i ovo:

„U Boci nastave varicu po večeri, samo da se malo smlači, pa ujutru (na Varin dan) gledaju, kakva je odozgo: ako nadju po njoj guke i bregove, onda vele, da sluti na bogastvo, ako li budu putovi i pukotine, onda vele, da sluti na smrt i na grobove".

Digitized by Google

Bogastvo i sreća uzvisuju čovjeka, bogatun se osjeća njekako viši, nego su drugi ljudi: kao što se bregovi uzvisuju iznad ostale zemlje, tako i on nadvisuje ljude oko sebe. Zato dakle guke i bregovi znače bogastvo, a kako pukotine znače smrt, to je valjda svakomu jasno: pukotina sjeća na jamu, a jama na smrt, kako smo se domišljali govoreći o ujamku. Putovi u varici ne mogu biti drugo nego izdubine, zato i oni znače smrt.

Tumačenje sana, kako se zna, vrlo je obična stvar u nárôdâ i vrlo stara, nije dakle čudo, ako toga imade i medju Hrvatima i Srbima. O snu piše Afanasjev (op. cit. I. 32): „Sonъ bylъ olicetvorjaemъ jazyčnikami, kakъ suščestvo božestvennoe, i vse vidênnoe vo snê počitalosь vnušeniemъ samichъ bogovъ, namêkomъ na čto-to nevêdomoe, čemu suždeno sbytьsja. Po etomu sny nužno *razgadyvatь*, t. e. vyraženija metaforičeskija perevoditь na prostoj obščeponjatnij jazykъ.“ I u snima dakle imamo tražiti metafore, a tumačenja sana jesu prijevod s metaforskoga jezika na obični jezik. Razumije se samo po sebi, da se ispitavalac ne smije ni malo obazirati na sanovnike (Traumbuch), jer su to knjige, koje je napisala spekulacija, kako veli Afanasjev, a deveta im je briga bilježiti onakva tumačenja, kakva su doista u narodu. Revni pisci narodnih običaja pišu za čudo vrlo malo ili ništa o narodnoj onirokritici, ja bar u svojoj literaturi, kojom sam se poslužio, nijesam našao baš nijednoga primjera narodne onirokritike, pa ni u samu inače svake hvale vriednome zborniku Milićevićevu. A opet bi bilo vrlo zanimljivo isporediti i taj ogranak pučkoga vjerovanja s ostalim vjerovanjima. Ja sam dakle bio prinuždeu tražiti primjere iz same prostonarodne literature i njekoliko sam ih našao u pučkoj poeziji. Evo tih primjera.

U Vukovoj zbirci narodnih pjesama (1. 463) veli dragi dragoj, da je snio čudan san:

Da je trava po avliji nikla
I po travi čudna rosa pala
I po rosi str'jele popanule. —
Draga dragom tiho odgovara:
„Ne boj mi se moje milo drago!
Što je trava po avliji nikla,
To su jadi i tvoji i moji,
Tvoji za mnom, a moji za tobom.
Što je rosa po travi popala,
To su suze i tvoje i moje,
Tvoje za mnom, a moje za tobom;

Digitized by Google

Što su str'jele po rosi popale,
To su kose i tvoje i moje,
Tvoje za mnom, a moje za tobom."

Draga dakle tumači dragome san, ali upravo da reknem, ja ne znam, kako li se ima razumjeti prvo, kako li treće tumačenje. Vrlo je lijepa metafora: rosa — suze; usnuo si rosu, a to znači plakat ćeš.

Odmah na drugoj strani, koja dolazi u istoj knjizi Vukovoj čitamo: kako se je Ivan-begu utopila ljuba te on moli pobratima Filipa, da mu ljubu izvadi iz vode, on se iz početka skanjiva —

Jer sam noćas čudan san usnio,
Gje moj kalpak pliva po Neretvi
A moj djoko igra na mejdanu.

Ali poslije skoči ipak u vodu pa se doista utopi u njoj, kako mu je sam rekao. U narodnom pjesničtvu ima prispodobâ kao što su ove:

Svetli care, kruno pozlaćena, — ili
Oj djevere, moj zlatni prstene, — ili
Oj svekre babo, biserna brado itd.

Tko te prispodobe uzme na um, shvatit će, kako to, te junak drži da će se utopiti, kad je sanjao da mu kalpak pliva po vodi, tomu bi bilo posve slično, kad bi mlada sanjala, da joj po vodi pliva prsten, te bi sutradan držala, da će joj se djever utopiti.

U II. knjizi Vukova zbornika, str. 109 pripovijeda Momčilo svoj san ljubi Vidosavi onaj dan, kad mu je bilo odredjeno umrijeti od neprijatelja Vukašina, kojemu ga je izdala njegova žena:

Vidosava, moja vjerno ljubo!
Ja sam noćas čudan san usnio,
Gdje se povi jedan pramen magle
Od proklete zemlje Vasojeve,
Pak se savi oko Durmitora.
Ja udarih kroz taj pramen magle
Sa mojijeh devet mile braće
I s dvanaest prvobratučeda
I četr'est od grada Ševera,
U magli se, ljubo, rastadosmo,
Rastadosmo, pak se ne sastasmo,
Neka bog zna, dobra biti ne će.

Da magla ne može ništa dobra značiti, to je naravno, kad se pomisli, da se u indoevropskim jezicima riječi: magla, oblak, tmina isprepleću jedna s drugom, tako u grčkom jeziku νεφέλη znači:

Digitized by Google

1. magla, 2. oblak; u latinskom je jeziku isti korijen (neb) za riječ: magla (nebula) i za riječ: oblak (nubes), u češkom jeziku riječ „mrak" znači 1. oblak, 2. tmina. A u hrvatskom jeziku nalazimo, da se pojmovi: magla i tmina spajaju u jednoj riječi: *táma*. Za tu riječ piše Vuk u svome rječniku, da znači. 1. Finsterniss, tenebrae, 2. *Nebel, nebula*, i to drugo značenje potvrdjuje citatom iz narodne pjesme. Kad je dakle narodu „magla" isto što i táma, onda magla, ako se o njoj sanja, ne može ništa dobra slutiti.

U istoj knjizi (str. 45) govori svoj san brat Dragutin, bratu Milanu i to onaj dan, kad je imao poginuti u lovu od Milanove lukavštine:

Moj rodjeni brate Milan beže!
Ja sam noćas zao san usnio:
Gdje nam munja od zapada sinu,
A grom puče iz vedroga neba,
Pa u naše udario dvore,
Ja umrijeh, ti prebolje, brate.

Da takov san ne može ništa dobra slutiti, to se razumijeva po sebi: znatno je ovdje, što munja sijeva od zapada, dakle od strane tmine i mraka t. j. metaforski: smrti i nesreće.

Ljuba Musića Stevana moli slugu Vaistinu, da ne budi gospodara, koji je nakanio poći u Kosovo (II. 300):

Nemoj budit gospodara moga,
Jer sam jadna zao sanak vidla,
Gdi poleti jato golubova
I pred njima dva sokola siva
Ispred našeg dvora gospodskoga,
Odletiše na Kosovo ravno
I padoše medj Muratov tabor,
Gdi padoše, već se ne digoše;
To je, braćo, vaše zlamenije,
Bojati se, da ne izginete.

Da se junaci isporedjuju s golubovima i sa sokolima, to u narodnoj poeziji našoj dolazi često: ljuba dakle zna, što znače oni golubovi i sokolovi, o kojima je sanjala.

U Vukovoj zbirci hercegovačkih pjesama brat govori bratu svoj san (str. 86):

O moj bego, brate od matere!
Noćas sam ti grdni san usnio,
Da m' zapade usahla jabuka,
U jabuci zrno biserovo,
U biseru ljuti zmaje spava."

Digitized by Google

Al mu bego bratac odgovara:
O moj brate, bego Hasan-ago,
Što t' zapade usahla jabuka,
To će ti doć ljubljena djevojka;
Što j' u njojzi zrno od bisera,
To je njojzi čedo pod pojasom;
Što u njemu ljuti zmaje spava,
To će čedo biti muška glava
I dijete srca ognjevita,
On će caru vrlo dodijati.

Tu vidimo lijepe metafore, od kojih bi mogla nastati narodna zagonetka, kojoj bi bilo pitanje: usahla jabuka, u jabuci zrno biserovo, u biseru ljuti zmaj.

U istoj zbirci (str. 110) čitamo:

„Ustaj, draga, draža od očiju,
Noćas sam ti čudan san usnio:
Gdje moj fesić mutna voda nosi,
Gdje m' se biser u krilo prosuo,
Na četvoro moj sat salomio".
Draga dragom tiho progovara:
„Lasno ti se sanku osjetiti;
Što ti fesić mutna voda nosi,
To ćeš otić na carevu vojsku;
Što t' se biser u krilo sasuo,
To su suze i moje i tvoje;
Što ti pršte sahat na četvero,
To će naša srca popucati
Rastajuć se jedno od drugoga."

I otale vidimo, da se prostonarodna tumačenja sana osnivaju na metafori, koja je nama katkad opora i tvrda, ali nije narodu; on zna, da ne može dobra slutiti, kada se sanja, da voda nosi fes; pomislimo si samo, da vidimo svojim očima, gdje fes pliva po vodi i to mutnoj vodi, zar nam se ne će onda odmah nametnuti misao: valjda je i glava postradala, koja je nosila taj fes? U snu može mutna (t. j. nečista, nesvijetla) voda još manje što dobra značiti. Da je u metaforskom jeziku biser = suze, to je svakomu razumljivo, sr. zagonetku u Novakovića (str. 217): *biser* se momi niz lišce roni; znaš li mi kazat, što momu boli (= *suze*). Da pucanje sahata znači pucanje srca, ne će biti neobično onome, koji pomisli, da je narod lako mogao dovesti u savez sahat, koji kuca sa srcem, koje takodjer kuca. Tu je dakle kucanje tertium comparationis.

Ne smijemo još nješta zaboraviti, što smo bili doduše već spomenuli mimogredce, ali valja još posebice razložiti. Motreći čovjek

Digitized by Google

svijet oko sebe i gradeći na tim motrenjima svoja vjerovanja nije mogao ni na sebe sama zaboraviti. On je na svom tijelu vidio dijelove, koji su spretni, a druge, koji su nespretni. Tu mi dašto mislimo na desnu i na lijevu ruku; i malo dijete čim se počne kretati, umah opaža, da ga te dvije ruke ne služe jednako; ta razlika nije mogla umaći ni čitavu narodu ne samo hrvatskomu nego ni nijednomu drugomu. S desnom rukom, a i s desnom stranom spajaju uopće narodi sve ono, što spajaju sa svjetlom, a s lijevom stranom ono, što spajaju s tminom. Njeki jezici, kao n. pr. ruski i njemački, izriču istom riječju: pravedan i desni. Narodi desnu stranu drže časnijom od lijeve. (Vidi o svemu tom u Pictela, les origines, II. 485 i dalje). Hrvati se i Srbi svojim mišljenjem što se tiče desne i lijeve strane ni malo ne odaljuju od ostalih naroda, nego pojedinih potvrda nijesam našao u literaturi, koja mi je rabila.

(Ostatak u LXII. knj. „Rada".)

Digitized by Google

Slika Boga otca u starokršćanskoj umjetnosti.

NAPISAO PROF. DR. I. KRŠNJAVI.

Priobćeno u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 4. lipnja 1881.

Ima tomu već više decenijah, odkako je Didron napisao svoju kršćansku ikonografiju[1], u kojoj je prvi u savezu razpravljao o poviesti slike Boga otca. Od onda se je mnogo promienilo u kršćanskoj arkeologiji[2] na temelju novih obreta, pa neće biti suvišno, ako izpravimo i one nazore, koji bi i danas mogli postati uzrokom krivoga mnienja glede pitanja: je li je Bog otac u starokršćanskih slikah već prikazivan ili ne. Kako je poviest umjetnosti uvieke i poviest mišljenja i osjećanja koje dobe: to ovom ikonografskom pitanju pripada dosta velika znamenitost, jer krivo Didronovo mnenje mora voditi i na krive nazore o poviesti prve dobe kršćanstva.

Didron ponajprije tumači, kako je u umjetnosti Bog otac poglavito prikazivan u prizorih staroga zavjeta, a Isus u prizorih novoga, te spominje zanimivu istinu, da je slika Isusova kadkad mjesto slike Boga otca prikazana; onda veli, da su samo dielomice prikazivali Boga otca, primjerice ruku mu, izbjegavajuć prikazati ga cieloga.

Često prikazan je Isus na jednoj strani sarkofaga u prizorih novoga zavjeta, a na drugoj je opet on protagonist u prizorih staroga zavjeta.[3] Isus prikazan je na tih slikah često golobrad, mlad,

---

[1] Iconographie chrétienne. Histoire de Dieu par M. *Didron*, Paris 1843. Sravni: Sur l'histoire de Dieu de M. Didron compte rendu a la societé des antiquaires de Normandie par M. A. Charma. Caen 1846.

[2] Priegled literature: *Kraus* Realencyklopaedie. Freiburg 1880. Str. 86 i d. *Darcel* Journal d. beaux arts 1873 I. Str. 19 itd.

[3] Sravni Rossievo djelo: Roma Sotterranea str. 295 ista slika Didron n. dj. str. 100.

Digitized by Google

pa se njegov lik već s toga nebi slagao sa shvaćanjem starih kršćana, koji Bogu otcu pridieliše ime, ὁ παλαίος τῶν ἡμερῶν. Ali bi pomisliti mogli, da je Bog otac u mladjahnom obliku prikazan, da bude u smislu dogme o trojstvu sasvim jednak Isusu. Ovu mogućnost pobija slika[1], na kojoj je Isus, stvarajuć Adama nadpisom IC̄ XC̄ tačno označen.[2] Konačno Didron tvrdi, da je Isus uvieke na prvom mjestu, a Bog otac na podredjenom. Svadjajuć sve u preglednu izreku kaže: En résumé, ou Dieu le père est absent sur les monuments figurés, ou s'il est présent on n'en montre qu'une faible partie. Quant à cette portion de lui mème, elle n'est pas toujours honorablement placée ou bien on lui fait jouer un rôle inconvenant.

Uzimajuć navedene tvrdnje za dokazane istine, iztražuje sada Didron razloge ovomu pojavu, te ih nalazi u mržnji gnostikah proti Bogu otcu; u bojazni stare crkve, da bi još slabi vjerom mogli pasti u krivovjerstvo pa zamieniti kip Boga otca sa Jupitrom; u sličnosti dvajuh božanskih osobah po glasu svetoga pisma; u inkarnaciji Boga otca u logosu t. j. u sinu božjem; u tom da po sv. pismu otac nije vidljiv, napokon u tehničkoj težkoći stvoriti toli uzvišen typ.

Resultat svih tih iztraživanjah jest, po Didronu, da prije XII stoljeća nije bilo slikah Boga otca. Samo se je prikazivala ruka u oblacih, a istom XIII i XIV stoljećem počima se pomalo čitava osoba prikazivati. Ponajprije slikali su glavu, onda poprsje, onda čitav lik. Pokusi slikanja Boga otca u XIII vieku da su vrlo bojazljivi i nespretni. Bog otac da je sinu sasvim sličan, samo malim znakom osebno karakterisan. Istom u XIV stoljeću, oko god. 1360, da se počima učvršćivati typ Boga otca, razvijajuć se do sve veće savršenosti. Didron prati taj razvoj razjašnjujuć svoje nazore primjeri iz rukopisah i snimci raznovrstnih slikah. U djelih Perugina, Raphaela, pa osobito Michelangela postignut je najviši ideal.

Didronovo djelo zanimivo je kao pokus skupnog razpravljanja o pojedinih typih kršćanske ikonografije, a vrlo je poučno obzirom na podatke o sredovječnoj umjetnosti. Što se starokršćanske umjetnosti tiče, posve je pogriešno, pa nije ni tačno, jer se Didron nije ni najvažnijimi starijimi djeli poslužio.

[1] Ant. Francisci Gorri S. I. Thesaurus veterum diptychorum etc. Florentiae 1759. II. Sv. str. 160.

[2] Sravni spomenike kasnije byz. umjetnosti na crkvah u Chartres-u i Rheims u.

Digitized by Google

Već Aringhi-eva stara publikacija[1] ruši nazore Didronove o dobi kad su i kako su počimali prikazivati Boga otca. Nespominjuć sarkophaga iz 4. stoljeća priobćena u tom djelu[2], pošto nije trojstvo sigurno dokazano, iztičemo sarkophag nadjen u coemeteriju svete Lucine.[3] Taj je sarkophag iz *petoga* stoljeća. Na lievom kraju prikazan je prizor, kako Kain i Abel Bogu žrtvu doprinašaju. Bog prikazan je u slici ozbiljnoga, bradatoga, vrlo dostojanstvenoga starca sjedećega na kamenu, odjevenoga velikom kabanicom. Iza njega su s obijuh stranah dvie osobe tako smještene, da im se samo glave vide. Jedna, mladja, je Isus, druga, starija, duh sveti. Kain predaje plodine (grožđje?), Abel janje Bogu otcu. Tu je dakle trojstvo prikazano, a Bog otac na odličnom mjestu. Typ sjeća na arhaistične kipove Zeusa.

Na drugom sarkophagu iz coemeterija sv. Agneze[4] na lievom je uglu prikazan isti prizor, samo što ovdje nije sveto trojstvo već Bog otac *sâm*, sjedeći na stolici, koja je dielomice njegovom odjećom pokrivena. Medju Kainom i Bogom otcem vidjeti je glavu, valjda Adamovu. Sarkophag je iz kraja četvrtoga stoljeća.

Opet na jednom sarkophagu[5] prikazan je Bog otac, kako postavlja ruku Adamu na pleća, pa ga poziva na odgovornost radi počinjena grieha.

Martigny nalazi i kod Bottaria Tav. 84 lik Boga otca, gdje se ukazuje Mojsiji u plamtećem grmu. Kraus[6] drži, da je i na jednoj Rossi-em (bul. 1869 p. 33. tav. I.) priobćenoj medalji prikazan Bog otac i to kao ἀγωνοθέτες, t. j. onaj, koji mučenikom znak pobjede dieli. Isus je tu napose naslikan i monogramom označen.

Svi ti podatci morali su biti poznati vrlo učenomu i zaslužnomu Didronu. Kako dakle da je kraj svega toga tvrdio, što gore navedosmo?

Na to nalazimo odgovor u samom Didronovom djelu.[7] Davši svoj rukopis na čitanje abbe Gaume-u, dobi od ovoga savjet, da preinači baš glede Boga otca neistinite tvrdnje, koje se protive i poviesti i dogmi. Na to opaža Didron: Je défère respecteusement

[1] Roma subterranea novissima etc. Romae 1651.
[2] Op. cit pag 289.
[3] Op. cit. pag. 427.
[4] Aringhi. op. cit. 167.
[5] Aringhi T. II. p. 399.
[6] Realencykl. p. 334. 2. st.
[7] Opazka na str. 242

Digitized by Google

à cet avis, et j'aurais corrigé sans peine sur le manuscrit ce que j'ai dit ..... mais il faudrait remanier entièrement plusiers feuilles d'impression. Ce n'est pas une ou plusiers phrases que je devrais modifier, mais l'esprit de tout ce chapitre que j'aurais à faire disparaître. Je conserve donc ce qui est imprimé .....

Radilo se baš o tom „espritu", komu se je istina pokoriti morala: radi obljubljenog njegovog theorema o uplivu gnosticizma na kršćansku ikonografiju uklanjao se je istini.

I noviji obreti govore glasno proti navedenim krivim nazorom.

Od svih u novije doba nadjenih starinah za naše je pitanje najznamenitiji spomenik lateranski sarkophag iz IV stoljeća.[1]

U gornjoj četvrtini na lievo prikazan je prizor iz geneze, gdje Bog stvara čovjeka. Bog je prikazan u triuh osobah. Jedna sjedi na priestolju, blagosivljuć desnom rukom. Noge su na podložku. Druga božanska osoba stojeć s desna od sjedeće, polaže ruku na glavu Eve, dočim treća, stojeći na lievoj strani sjedeće prizor motri. Sve tri božanske osobe jednako su odjevene u duge i široke kabanice.

Da je ovdje prikazano sv. trojstvo, u tom se slažu svi arkeolozi, samo se razilaze, što se tiče tumačenja pojedinih osobah trojstva.[2] Garucci uzima, da je na odličnom mjestu sjedeća osoba Isus, iza njegove stolice stojeća Bog otac, a božanska osoba polažuća ruke na glavu Eve da je duh sveti.

Rossi pobija ovaj nazor pak tvrdi punim pravom i na temelju oštroumne razprave, da je sjedeća na priestolju osoba svakako Bog otac, stvarajuća osoba da je „logos" — Isus, što bi se dobro slagalo sa gore spomenutom slikom, a osoba iza stolice Boga otca da je duh sveti.

Da utvrdi svoje mnenje, upozoruje na sliku izpod opisane. Tu sjedi, suglasno sa likom Boga otca, na priestolju bogorodica, a iza nje stoji osoba sasvim jednaka onoj iza stolice u gornjem relievu. Uzeli su, da je to sv. Josip; ali Rossi dokazuje, kako je taj svetac u starokršćanskoj umjetnosti mladolik, te dokazuje, da je i to duh sveti, po kojem je bogorodica začela.

---

[1] Taj sarkophag je priobćen kod *Mazzoni-a*, Tav. di storia eccl. sec. IV, nota 28; Didron, Anal. T. XXIV pag. 266 sa razpravom od sv. Laurenta; Rossi bulletino della archaeol. christ. Seria I., tom III., anno 1868, p. 69.

[2] Marchi (Civiltà catol. 2 dec. 1854 p. 575) Laurent i Maruzzi nerazlikuju tri božanske osbe u toj slici.

Digitized by Google

Uzmemo li prije Didrona i poslie njegova djela priobćene slike Boga otca, to iz njih razabiremo, da su navodi francuskoga učenjaka netačni. Pošto su premise neistinite same sobom, padaju i svi zaključci.

To je istina, da je Bog otac daleko rjedje prikazivan nego Isus; ali se je njegov typ u isto vrieme ustanovio, kad je i lik Isusov prestao biti li simboličan.

Digitized by Google

Aleksander Aleksandrović Kotljarevskij.

Nekrolog,

čitao ga u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 16. veljače 1882.

PRAVI ČLAN DR. FR. RAČKI.

Jedan od najvećih uzdanika slovjenske nauke naše dobe, A. A. Kotljarevskij, profesor kievskoga sveučilišta, a od 24. listopada 1870. god. član naše akademije, zaključi svoj život dne 29. rujna (11. listopada) 1881 god. na talijanskom zemljištu, u liepoj Pisi, gdje je tražeći zdravlje našao smrt. Ovaj dogodjaj probudio je u cielom slovjenskom svietu, a najpače u Rusiji žalostno saučešće, ponajviše s toga, što je pokojnik preminuo u najjačoj muževnoj dobi, pa što su tim, sudeći po onom, što je slovjenskoj nauci već privriedio bio, potonule velike nade, koje je ona punim pravom u njega polagala. Koli su ove nade zbilja opravdane bile, pokazati će ovaj nacrt neumorne i uzorne učene djelatnosti našega pokojnoga sučlana.[1]

A. A. Kotljarevski rodio se god. 1837 u Krjukovu, predgradju Kremenčuga, koj leži na lievom briegu Dnjepra u poltavskoj guberniji a broji do 25.000 žitelja. Ondje je i majka njegova Marija Jakovljevna sve do smrti svoje god. 1877 u vlastitoj kući živila. Po dovršenih u rodnom si mjestu početnih učionah prešao je mladi Aleksander Aleksandrović na gimnaziju u bliži gubernijski grad Poltavu, proslavljenu u poviesti, kano što je poznato, sa osudne bitke god. 1709 medju ruskim carem Petrom velikim i švedskim kraljem Karlom XII, kojoj na uspomenu bi god. 1809 postavljen ondje spomenik. Njegovi gimnazialni drugovi, a poimence prija-

[1] Uz književne radnje pokojnikove upotrebljena je za taj nekrolog „Поминка по А. А. Котляревскомъ“ izdana netom u Kievu, te poslana mi dobrotom profesora M. Vladimirskog-Budanova.

Digitized by Google

telji P. S. Jablonovski i V. A. Andruzskij, svjedoče, da su se u bistroći uma, u vjernosti pameti i u ljubavi k nauci već tada nazrievala u mladom Kotljarevskom ona liepa svojstva, koja su kašnje iz književnih mu trudova odsievala.

Svršivši gimnazijske nauke prešao je A. A Kotljarevskij na moskovsko sveučilište i to u historičko-filologički fakultet, gdje se je posvetio osobito slavistici. Odkada je u Rusiji postalo Slovjenstvo predmetom posebnih znanstvenih iztraživanja, pod imenom slavistike razumieva se ondje ne samo slovjensko jezikoslovje nego i skup svih znanosti bavećih se svestranim poznavanjem Slovjenstva. Ovaj pojam tumači sám Kotljarevskij sliedećimi riečmi[1]: „Slavistici pribrajam sve grane znanja, koje nam kulturni život slovjenskih naroda odkrivaju, poimence izpitivanje jezika, spomenika pismenosti i književnosti, starožitnosti, povjesti, narodopisa, prava i crkve, riečju skup svih predmeta, koji se tiču prošle i sadašnje prosvjete i života Sloviena. Obseg slavistike mogao bi se donjekle ograničiti na uže predmete filologičke: ali tko će nam osjeći one granice, za kojimi se radnja i učešće filologa dovršuje, gdje njegove pomoći više ne treba?“ U tom se je obsegu gojila slavistika na ruskih sveučilištih i prije velike sveučilištne reforme god. 1863. A imala je ona u vrieme, kada je Kotljarevski polazio moskovsko sveučilište, veoma odličnih zastupnika, od kojih budi dovoljno spomenuti I. M. Bodjanskoga, veterana slavistike u Rusiji, i Todora Buslaeva. Osobito ovomu drugomu, od god. 1847 profesoru slavistike na moskovskom universitetu, imadu učenici njegovi zahvaliti onu strogu znanstvenost i obsežnost pogleda, kojimi su se privikli u njegovih predavanjih i učenih iztraživanjih. U svojih jezikoslovnih naukah uporavljao je Buslaev sravnjujuću metodu Grimmovu, te je na ovoj metodi osnovao i svoju historičku gramatiku ruskoga jezika[2], koja po riečih samoga Kotljarevskoga čini „epohu u svojoj struci“.[3] Buslaev je i u tom slavnoga njemačkoga učenjaka sliedio, što je ne samo jezik nego i savkoliki život ruskoga naroda, osobito pako starodavne spomenike njegove, učinio pred-

[1] Uspěchy slavistiky na Rusi v poslední době (1860—1872). V Praze 1874. Iz časop. čes. muz. 1874. sv. 1—3.

[2] Опытъ исторической грамматики русскаго языка. Москва 1858. Izdanje III. i IV. nosi naslov: Историческая грамматика рус. языка.

[3] Объ изученіи древнej русс. писменности. Филологич. записки 1880, стр. 167.

Digitized by Google

metom svojih dubokih studia. Ne ima sumnje, da je taj primjer djelovao na duševni razvoj mladoga Kotljarevskoga, i da je on strogomu znanstvenomu pravcu osnov već na sveučilištu položio. Koliko je on taj pravac u ruskoj naučnoj književnosti visoko cienio, vidi se iz njegove potlašnje opazke: „Sretnim ima se nazvati ono vrieme, kada su kod nas počeli izučati J. Grimma; u literaturi bijaše već gotovo obilje gradje, podpuno istovrstne s onom, na koje je temelju veliki učenjak izveo svoju umjetničku sgradu njemačke bajoslovne starine, imenito sgoda narodnoga bića ili izvora tako zvane niže narodne mitologije. Izučanje „njemačke mitologije" neobhodno privede k pobližemu iztraživanju ruske gradje: pjesama, pripovjedaka, sujevjerja, običaja i obreda, gradje, kojom ako i jesu se prije služili, ali nit iz daleka onoliko koliko je nuždno bilo, pa niti s pravoga gledišta.[1]" Ovaj ozbiljan naučni pravac, koj je u slavistici zavladao bio na moskovskom sveučilištu, obuhvatio je više tadanjih mladih umova, od kojih je dovoljno spomenuti Kotljarevskoga vršnjake N. A. Popova i N. S. Tihonravova, koji su kašnje ozbiljnimi znanstvenimi prilozi znamenito obogatili rusku i obću slovjensku književnost. Na tih se mladih umovih potvrdjuje, što je inače priznano, da je pravac, koj jim se sa sveučilištne stolice dade, obično odlučujući za svekoliko njihovo kašnje književno djelovanje.

Kotljarevskij je god. 1857 svršio sveučilišni tečaj, te položivši obični izpit bješe imenovan za učitelja ruskoga jezika na aleksandrovskom kadetskom zavodu. U to doba stupa on prvi put na književno poprište u različitih ruskih časopisih i sbornicih, i to prvih godina pod pseudonimom E-C., Ек-Ст. (eksstudent), jednom Sp. A-r. Ovi književni prilozi, ako izuzmemo jedan, na ime „Мистеріософіа бардовъ Бретани" (Русскій вѣстникъ. 1857, XI, 2 стр. 89—94), koj u ostalom nije tudj naučnomu zanimanju mladoga pisca, kreću se u obsegu slavistike, te ili razpravljaju pojedina pitanja iz tradicionalne literature ruske i slovjenske, ili se obaziru na pojedine ruske književne proizvode toga područja. Onamo se pribraja članak pod naslovom: „Сказанія о русскихъ богатиряхъ" (Моск. вѣдомости, литер. отдѣлъ. n. 56, 64, 66); ovamo spadaju književne obznane o djelih: Miljukova „Очеркъ исторіи русской поезіи" (Отечественныя записки. т. CXVII, 4 стр.

[1] Къ вопросу объ обработкѣ слав. миѳологіи. Спетерб. 1872, стр. 5.

Digitized by Google

57—74, 1858), Millera „О нравственной стихіи въ поезіи“ (Атеней 1858 n. 37, 39), pohvaljenoga Buslaeva „Опытъ истор. грамматики рус. языка“ (Отеч. зап. 1859, CXXV—VI) Ševireva „Исторія русской словесности“ (Моск. обозреніе 1859. I. отд. 2 стр. 90—108), Bergmanna o Skitih (Лѣтописи рус. литературы и древности 1859. I, 121—144), recenzija izdanja „Памятники старинной русской литературы“ (Спетерб. вѣдомости, 1860, p. 233). U tih sitnih prilozih književnih već se pokazuje strog znanstven pravac i dalek pogled na obću znanost i njezine stečevine bez obzira na narodnost i zemlje. Kotljarevskij usvaja, i u rusku nauku prenosi sa zapada komparativnu metodu, koju drži „za najznamenitiji obret znanosti, kojemu imade se zahvaliti, što su historičko-filologička iztraživanja stekla tvrdo realno zemljište, te iz praznoga, slučajnoga znanja dovila se na stepen postavne nauke“ (Старина и народность, 1862, стр. 2). Obaziruć se na duh, koj je prije desetak godina vladao u ruskoj knjizi, a donesen bio iz suvremene Njemačke, pak koji je stao uzmicati pred novim realnim smjerom, pisao je Kotljarevskij godine 1858 o tom preobražaju sliedeće: „Abstraktni pojmovi njemačke estetike i filosofije Hegelove, koji su ruskom kritikom u dobi od 1837 do 1844 god. zavladali bili, preživili su svoje posljednje vrieme; na mjesto mrtvoga slova i suhoparnih logičkih formula spekulativnoga pogleda na umjetnost potaknula se pitanja družtvena . . . svagdje je život prevladao . . . Historijska sudba naše stare pismenosti i književnosti postala su predmetom obćenitoga zanimanja i radinoga izučenja. Prem polagano ali ravnim korakom ide napried mlada nauka, razgoneći malo po malo fantastički sumrak, koji je zastirao naše dobro staro doba . . Ovo je pojav veoma radostan! Sablasti starine, zamamljive u svojoj neopredieljenoj, tamnoj postavi, sgrade razrovanoga uobraženja, nasipane neprijaznom suvremenošću, izčezavaju na svjetlu dana, i pokazuju put novomu, trieznomu pogledu na prošlost . . Nauka povraća nas iz svieta utopija u zbilju; pa u tom upravo leži njezino živo suvremeno znamenovanje, njezin gradjanski, družtveni smisao i značaj.“ (Отечес. записки 1858, 4. критика стр. 57—8). U istom jeziku nazire mladi Kotljarevski prema napredku suvremene znanosti „živi, svježi izraz narodnoga života, živi organizam, neuhvatljiv skûp svih duševnih svojstva, fantazije, misli, zamićućih se pod uplivom svježih utisaka i izrazujućih se u rieči često izvan zakona strogo logičkoga procesa“ (ondje 1859, 8. str. 70). S toga se suvremeno jezikoslovje po nje-

Digitized by Google

govu mnienju punim pravom „ne stara samo o obilju linguističkoga materiala nego i o živom pogledu na jezik, kano na tvarni proizvod ljudskoga duha“ (ondje 9, 19).

Ali dok se je Kotljarevskij, tek ostavivši sveučilištne nauke, tako udubio u znanost, i motrio ju s ovoga jedino pravoga i blagotvornoga gledišta: zateče ga nesgoda, koja je podobna bila odvratiti ga i nehotice od staze, kojom je zaputio bio, i ogorčiti mu sav budući život. Jedne na ime večeri bio se sastao u jednoga svojih sudrugova s emigrantom K., koji se je tajno ušuljao bio u Rusiju. Za to je redarstvo doznalo, te je odmah zatvorilo ona lica, koja su obćila s rečenim emigrantom; a medju njimi i našega Kotljarevskoga. On je upravo tada malo prije zasnovao si bio obitelj; ali bez obzira na to i neglededć što je njegov sastanak s onom osobom posvema slučajan bio, bijaše odveden u Petrograd, gdje je šest mjeseci zatvoren bio, iz početka u petropavlovskoj tvrdjavi, za tiem kod III. odieljenja. Izuzam što je izgubio slobodu i odieljen ostao od svoje mlade žene, Kotljarevski nije inače trpio u ničem, pače u knjižnici zapovjednika tvrdjave našao je i duševnu zabavu.

Zadobivši slobodu ostao je Kotljarevskij donjekle lišen práva obnašati državnu službu. Ali tiem je sada slobodnije prionuo uz nauku; a u poznatom slavisti profesoru petrogradskom I. J. Sreznevskom, koj je umio cieniti njegove umne darove i liepo znanje, našao je podupiratelja i zaštitnika. Njegovim ponajviše nagovorom zatražio je i zadobio godine 1863 stepen kandidata na carskom petrogradskom sveučilištu. Pod jedno je nastavio svoju književnu radnju u istom području znanosti i u jednakom pravcu. Od samostalnih razprava te dobe navodimo: „Были ли малоруссы исконнымн обитателями Полянской земли, или пришли изъ-за Карпатъ въ XIV. вѣкѣ?“ (Основа. С. Петерб. 1862, стр. 7—12); za tiem iz tradicionalne literature: „Основиой елементъ русской богатырской былины“ (филолог. записки. 1864. 1—2), i „русская народная сказка“ (Спетерб. вѣдом. 1864 nr. 94, 100, 108); te „Изображеніе калики перехожаго въ латинской рукописи XIV. вѣка“ (Извѣст. имп. археолог. общества. 1862 IV, 5. стр. 405. 6.) iz jezikoslovja: „сравнительное языкоученіе“ (филол. заниски. 1862—3. год. II.); napokon bibliografički i kritički članci; kano što: „На память будущимъ библиографамъ“ (Отеч. запис. 1862, CXLV., nr. 11. стр. 78—82); литературный подлогъ (Спетерб.

Digitized by Google

вѣдом. 1863 nr. 67), два библиографическіе вопроса (книжный вѣстникъ 1865, nr. 15).

Na temelju ustava potvrdjenoga dne 19. rujna 1864 po ministarstvu narodnoga prosveštenja zasnovano je u Moskvi „moskovskoe arheologičeskoe obščestvo", koje si je učinilo zadaćom gojiti arheologiju u obće a rusku napose. Već 4. listopada bijaše za pravoga člana toga družtva izabran naš Kotljarevskij. Isto tako bijaše on uz predsjednika za rusku arheologiju veoma zaslužnoga gr. A. S. Uvarova i uz ugledna lica, tajnika K. K. Gerca, S. V. Ešev skoga i A. N. Athanasjeva izabran u redakcionalni odbor, kojemu je zadatak bio uredjivati družtvene publikacije. Kotljarevskij bijaše jedan od najmarljivijih i najplodnijih članova toga za starine Rusije zaslužnoga družtva. U jednoj od prvih sjednica čitao je on dvie liepe razprave, koje su tiskane u I. svezci I. knjige družtvenoga organa „Древности". Prva razprava: „Металлы и ихъ обработка въ доисторическую епоху у племенъ индоевропейскихъ" (Древности. M. 1865, I, 1. стр. 43—70) razpravlja ovo u arheologiji važno pitanje s gledišta linguističke paleontologie. „Tu arheologiju jezika" smatra Kotljarevskij „neobhodnim dielom obće arheložke nauke, pače prvim načelnim dielom njezinim, s koje izučanjem dužan je započeti svaki, kojemu je stalo do historičke vjerodostojnosti svojih potonjih iztraživanja". Pod vodstvom indi linguističke paleontologije iztražuje Kotljarevskij: kojemu narodu pripadaju orudja kamenite dobe u Europi; za tiem izpituje imena za kovine kod indo-evropskih plemena; pak s tim u savezu iztražuje, koje su kovine rabili Skite t. j. narodi južne Rusije dolazeći u davnini pod tiem imenom; napokon izvodi znanstvene resultate iz ovoga linguističko - paleontologičkoga iztraživanja. Ona druga razprava (ondje str. 81—94) pod naslovom „Скандинавскія кораблъ на Руси" zalazi u staru rusku tradicionalnu knjigu, u kojoj, imenito u narodnih pjesmah, spominje se „соколъ - кораблъ"; koj je nosio ruske junake Solovja Budimirovića, Iliju Muromca ltd. Kotljarevskij dolazi na ovaj zaključak, da je po opisu „korablje" u ruskih starinah obrazcem joj služila skandinavska korablja, što ide donjekle u prilog mnienju o skandinavštini prvobitnih Rusa, uz koje je mnienje i on pristao. Osim ovih dviju razprava Kotljarevskij je u istom prvom svezku prve knjige „Drevnosti" priobćio više književnih obznana o suvremenih djelih zasiecajućih u arheologičku struku[1];

[1] Tako o djelu Schwartza: Die poetischen Naturanschaungen der Griechen, Römer und Deutschen in ihrer Beziehung zur Mythologie.

Digitized by Google

te člankom „Троянъ", славянское бóжество" (стр. 13—14) pridonio prilog materialom za arheologički rječnik, koji su se ondje sakupljati počeli.

Četiri godine dana bijaše Kotljarevskij jedan od najrevnijih i najdjelatnijih članova moskovskoga arheoložkoga družtva. Ime njegovo čita se u zapisnicih svih sjednica; ovdje je on bitno sudjelovao u svih razpravah. U sjednici od 12/24. listopada 1865 god. predložio je predsjednik družtva gr. Uvarov, da se priredi sastanak svih ruskih arheologičkih družtva, u kojem bi se njihov zajednički rad ustanovio, te razpravljala pitanja smjerajuća na podupiranje arheoložkih iztraživanja u Rusiji. U odbor, koj je imao sastaviti program za taj sastanak, bijaše uz slavnoga historika S. M. Solovjeva i arheologa poznatoga A. N. Athanasjeva izabran takodjer A. A. Kotljarevskij. Jedno od pitanja, koje je imalo služiti sastanku za predmet razprave, bješe odmah po Kotljarevskom predloženo, na ime: imade li kakovih posebnih znakova, po kojih se slovjenske mogile od ostalih neslovjenskih razlikuju? doisto vele znamenito pitanje za slovjensku arheologiju. Jurve u sjednici od 2/14. studenoga o. g. mogao je Kotljarevski pročitati predlog rečenoga odbora. Kada se u toj sjednici povela rieč o početku zapadnoga upliva na spomenike ruske starine, koju je pohvaljeni predsjednik zapodjenuo, Kotljarevskij je pažnju učenoga sbora obratio na njeka mjesta ruskih ljetopisa, iz kojih biva jasno, da su u Rusiji zapadni umjetnici mnogo prije XII. i XIII. stoljeća djelovali. U sjednici od 23. stud. (5. pros.) r. g. predao je svoj prilog pod naslovom „Perun" za rečeni arheološki rječnik. U sjednici od 8/20. ožujka 1866 god. čitao je svoje mnienje o Lěstvicinovom „istoričeskom ukazatelju", za koje bijaše družtvom upitan; te je povodom pročitane razprave člana E. J. Eichwalda o starinah zavoločke Čudi zapodjenuo takodjer pitanje o skitskih starinah. Kotljarevskij naveo je svoje razloge, iz kojih ne drži, da su skitska plemena pripadala čudskoj narodnosti; već je na temelju pismenih spomenika i starina nadjenih na zemljištu drevne Skitije nazirao u njih eranski elemenat. Ova neumorna radinost i revno zanimanje okô družtva steklo je u ovom toliko priznanje naprama Kotljarevskom, da ga je u sjednici od 15/27. ožujka o. g. imenovalo drugim tajnikom i biblio-

Berlin 1864. J. Grimm: Kleinere Schriften. Berlin 1864. Petersen: Religion oder Mythologie der Griechen. Leipzig 1864. Биляевъ: Краткое извѣстіе о племенахъ.. губерніи моск. учебнаго округа. Москва 1864.

Digitized by Google

tekarom te čuvarom muzeja. Jedva su ova mjesta mogla zapasti vrednijega. Sada je Kotljarevskij još više, ako je to moguće bilo, privezan bio za družtvo. U sjednici od 5/17. travnja čitao je zanimivu razpravu „o narodnih predajah o mogilah i drugih spomenicih ruske predhistorijske drevnosti." U sjednici od 29. listopada (11. stud.) predložio je na razpravljanje znamenito pitanje: je da li spomenici potvrdjuju skandinavsko porjetlo Ibn-Fozlanovih Rusa? koje je pitanje poteklo iz proučavanja njegova arabskih pisaca o starih Rusih. Briga Kotljarevskoga o razvitku i napredku arheologičkoga družtva rasla je danomice; pa da trudi članova izlaze na svjetlo čim prije, bio je u sjednici od 12/24. siečnja 1867 predložio, da se osim godišnjega organa „Drevnosti" u buduće izdaje „археологическій вѣстникъ" u dvomjesečnih svezcih. Družtvo je taj predlog rado primilo, te je uredničtvo „věstnika" povjerilo Kotljarevskomu, koje je on rado primio i izvrstno rukovodio. U prvoj knjizi „Drevnosti", koju je on takodjer uredio bio, družtvo je steklo izkustvo, kako vještim rukama povjerava svoj drugi organ. Sam urednik priobćio je u „věstniku" razpravu: „для археологіи каменнаго вѣка въ Россіи" (1867, стр. 25—30), u kojoj je opisao kamene čekiće i druga orudja nadjena u južnoj Rusiji; za tiem priobćio je više književnih obznana o arheologičkih djelih i manjih arheologičkih priloga.[1] Kotljarevskij je tolikim radom stekao bio u družtvu tolik ugled, da ga je ono držalo kod svake sgode vriednim, da mu zastupnikom bude. Tako je ono u sjednici od 12/24. svibnja 1867 imenovalo uz S. M. Solovjeva i A. N. Athanasjeva takodjer Kotljarevskoga, da na etnografskoj izložbi i kod primanja slavenskih gostova u Moskvi zastupa moskovsko arheložko družtvo.

Uz ovaj znameniti posao u arheologičkom družtvu našao je Kotljarevskij još dokolice za druge takodjer radnje izvan družtva. Tako je on, odazvav se častnomu pozivu, napisao obširan pun samostalnih opažanja učeni sud o znamenitom djelu Athanasjeva: „Поетическія воззрѣнія Славянъ на природу" (Отчетъ 1867. I, 36—83); na

[1] O G. de Mortilet: Le signe de la croix avant le christianisme; старина рус. земли (M. 1866); о могилныхъ насыпяхъ и каменныхъ бабахъ (M. 1866); новый способъ опредѣленія древности могылъ, новооткрытыя черноморскія древности, объ археол. трудахъ Морло, А. Богданова матерьялы для антропологіи кургановъ періода москов. губерніи (1867). Срезневскаго свѣдѣнія и заметки (Спб. 1867).

Digitized by Google

dalje „замѣтка о толковомъ словарѣ живаго велико-русскаго языка В. И. Даля“ (Бесѣды въ общес. любит. росс. словес. 1868 II., 91—94).

Ove zasluge Kotljarevskoga na književnom polju niesu mogli ostati bez upliva na rusku vladu, a to tim više što su poslije događaja, koji ga je iz državnoga života iztisnuo bio, nastale u Rusiji znamenite promjene u slobodoumnijem pravcu. Ukazom od 29. rujna 1862 bi preustrojeno sudstvo i uvedena porota, godine 1864 uvedena ujezdna i zemska „sobranija“ itd., a statutom god. 1863 podieljena sveučilištem široka autonomija. Godine 1867 zadobi Kotljarevskij iznova slobodu stupiti u državnu službu, imenito u školstvo, ali za sada samo u derptskom okružju; te bude sliedeće god. 1868 imenovan vanrednim profesorom za slavistiku i ruski jezik na sveučilištu u Derptu (Dorpat). Ovo sveučilište bi još god. 1632 osnovano po glasovitom švedskom kralju Gustavu Adolfu, a god. 1802 obnovljeno po ruskom caru Aleksandru I., te odredjeno za Niemce baltičkih provincija; s toga i bijaše uredjeno poput ostalih njemačkih sveučilišta sve do god. 1865, koje dobi takodjer poseban statut. Sada se je veća pažnja obratila na ovo takodjer sveučilište, da bude ruska nauka na njem takodjer zastupana. A težko ju je itko mogao slavnije od Kotljarevskoga zastupati. On bijaše podpuno vješt ne samo jeziku nego i književnosti njemačkoj, te bijaše podpunoma dorasao onoj zadaći, koju je imao učeni Rus provesti u onom dielu velike carevine, gdje se slovjenski sviet stiče s prosvjetom njemačkom. Toj zadaći bijaše on dorasao tim više, što stojeći na visini nauke umio je ne samo svoje ljubiti nego i tudje štovati; pa nije držao svoje oči zatvorene pried svjetlom, koje sa zapadnih granica dolazi. Premda Rus dušom i tielom, Slovjenin proniknut osvjedočenjem o velikom kulturnom zadatku Rusije i Slovjenstva, nije se Kotljarevskij ustručavao kano profesor derptskoga universiteta izdati dvie arheološke razprave u njemačkom jeziku; na ime: „Eine estnische Gottheit als Gast auf der Insel Rügen (Neue dörptische Zeitung 1870) i „Archäologische Späne“ (Verhandlungen der gelehrten Estnischen Gesellschaft zu Dorpat, 1871, Bd. VII., S. 86—92). Ali on je dakako glavno nastojao okô ruske naučne knjige, te nastavio svoje u Moskvi započete radnje. Jurve u sjednici moskovskoga arheološkoga obščestva od 2/14. prosinca 1867 god. bijaše Kotljarevskij pročitao odlomak od većega djela: „о погребальныхъ обрядахъ у славянскихъ народовъ“. Sliedeće godine izadje cielo djelo u Moskvi pod naslovom:

Digitized by Google

„О погребальныхъ обычаяхъ языческихъ Славянъ“ te ga pisac posveti pohvaljenomu ruskomu arheologu gr. A. S. Uvarovu. Nakana bijaše učenomu arheologu, kako sam veli u predgovoru, svesti u toj knjizi „u jednu cjelinu različita i do sada porazbacana fakta tičuća se pogrebnih običaja kod poganskih Slovjena, izpitati jih kritički, ustanovit jim pravi smisao i stupanj značenja, napokon sastavit jih, koliko je više moguće, u organički red sustavnoga razlaganja“. S toga dieli svoje iztraživanje u dvie glavne česti: u prvoj izpituje kritički izvore, imenito jezik, narodni život, pismene izvještaje, mogilne spomenike; u drugoj razpravlja sustavno i dielomice historički o pojmu poganskih Sloviena o posmrtnom životu i o pogrebnih običajih njihovih. Kao razjasnjenje pismenih izvještaja dodaje na kraju djela liepi prilog iz arabskih pisaca prije XI. stoljeća o Slovienih i Rusih. Premda sam Kotljarevskij priznaje, da je iztraživanje njegovo o tom dielu slovjenske arheologije nepodpuno; da ono „не болѣе какъ корректурные листы одной главы изъ науки славянской бытовой древности“: to se je kritika o tom djelu očitovala veoma pohvalno; po mnienju pače njezinu, ne samo da se mogu Rusi njim ponositi, nego ne ima mu ni u stranih literaturah premca.

U Derptu je Kotljarevskij izradjivao svoje drugo veliko djelo, kojemu su predmetom starine i historija baltijskih Slovjena. Kako se iz glavnoga naslova druge knjige: „Матерьялы для славянской исторіи и древности“ vidi, bio je on zamislio sastaviti postupice obću slovjensku arheologiju, koju započe s iztraživanjem o skrajnih sjevero-zapadnih slovjenskih plemenih. Glavnim predmetom toga iztraživanja je pravni život tih plemena. S toga razpravlja u djelu: „Древности юридическаго быта балтійскихъ Славянъ (Прага 1874) o zemlji, narodu, pravu, običajih, zakonu, vlasti, obiteljskom životu, vlastničtvu, ugovorih i obvezah, dakle o svih domaćih i javnih odnošajih kod rečenih Sloviena. Uzorom su Kotljarevskomu, kano što u predgovoru izpovieda, služile Grimmove pravne starožitnosti, koje on smatra „obrazcem antikvarno-juridičkoga rada, kojega nije do sada nitko nadkrilio“. U prvu knjigu „Materijala“ uvrstio je Kotljarevskij „Сказанія объ Оттонѣ Бамбергскомъ въ отношеніи славянской исторіи и древности“ (Praga 1874), iz kojih izvodi dokaze za nutarnji život i za odnošaje slovjenskoga Pomorja. Ova knjiga posvećena je O. M. Bodjanskomu, Kotljarevskoga „pervomu učitelju v Slavjanověděnij.“[1]

[1] O tih dvajuh djelih progovorio je dr. J. Hanel u Radu XXXIII, 208.

Digitized by Google

Ove tri knjige, na ime o pogrebnih običajih i o pravnih odnošajih baltijskih i pomorskih Sloviena, jesu najobsežnije radnje našega Kotljarevskoga. One su piscu stekle stepen doktora slovjenštine na petrogradskom sveučilištu god. 1874. Osim toga one su uz druge radnje služile osnovom, na kojem bješe god. 1874 predložen historičko-filologičkim fakultetom kievskoga sveučilišta sv. Vladimira za profesora slavistike, te bješe po tom predlogu početkom god. 1875 potvrdjen za takova. Kotljarevskij je dakle na derptskom universitetu predavao od god. 1868 do jeseni 1875. U to je doba on osim onih glavnih djela priobćio više manjih radnja, kano što: „Къ вопросу объ обработкѣ славянской миѳологіи“ (Отчетъ. Спб. 1872), nekrolog Ivanovu profesoru ruske historije (Спетерб. вѣдом 1869, nr. 103), Запоздалые листки изъ исторіи языка и литературы (Воронежъ 1871) itd.

Ali svih onih pet godina nije Kotljarevskij sproveo u Drptu. Već ovdje počelo mu zdravje uzdrmano biti; s toga morao je veće dielove godina 1872—4 sprovesti u južnom blagom podnebju. Putujući u Italiju boravio je njeko vrieme u Zlatnom Pragu, gdje je izradio krasan bibliografički pregled: „Uspěchy slavistiky na Rusi v poslědní době (1860—72), koj je štampan u čas. čes. muzea 1874, sv. I.—III. Nije u tom priegledu puko izbrajanje djela tičućih se slavistike, već se ona sustavno razredjuju i u kratko ocjenuju. Pisac navodi najprije izdanja spomenika staroslovjenske pismenosti; onda spominje djela, u kojih se jezik obradjuje, prelazi za tiem na historiju literature, na slovjensku mitologiju, arheologiju, historički narodopis, te zaključuje s djeli o historiji državnoj, pravnoj i crkvenoj. Tko se god želi temeljito uputiti o znanstvenoj radnji na polju slavistike u Rusiji izmedju god. 1860—1872, ne može mimoići toga prozirnoga i sustavnoga priegleda. U Zlatnom Pragu dao je Kotljarevskij takodjer tiskati rečene dvie knjige o baltijskih Slovienih, kojih je jednoj predgovor napisao u Rimu. Odavle se vidi, kako se Kotljarevskij nije znao u svojoj radinosti obuzdati niti na putu, koj bi mu bio imao za odmor služiti. Pod blagim modrim nebom klasičke Italije, na podrtinah staroga Rima mislio je on na svoje baltijske Sloviene. Toliko se ipak bio oporavio, da je u jeseni god. 1875 mogao doći u Kiev, a početkom sliedeće godine započeti predavanja na kievskom sv. Vladimirskom universitetu s pristupnim čitanjem o historičkom značenju narodne poezije.[1] O tih predavanjih piše jedan njegovih drugova slie-

[1] Kašnje štampano u časopisu „Трудъ 1881“, nr. 8.

Digitized by Google

deće[1]: „U Kievu imao je on, odan svojoj nauci ne samo umom nego i srdcem, prvi put medju svojimi slušatelji rusku omladinu, sposobnu ne samo ponimati predmet predavanja, nego i zagrliti ga ljubavju. Učitelj je mogao govoriti od srdca k srdcu i glas njegov našao je čuvstven odziv u duši slušatelja... Pristupom Aleksandra Aleksandrovića na stolicu započima u Kievu predavanje i izučanje nauke o Slovjenstvu onako, kako to podpunoma odgovara sredstvom i zahtjevom našega vremena... U II. polugodištu 1875/6 razvio je u I. i II. tečaju historičko-filologički priegled slovjenskih plemena, a historiju slavistike u III. i IV. tečaju. U prvom polugodištu 1876/7 zapriečen opet bolešću nije čitao; a u drugom polugodištu tumačio je zelenogorski i kraljodvorski rukopis za I. i II. tečaj, u tečaju pako III. i IV. čitao uvod u nauku slovienske arheologije. God. 1877/8 u I. polugodištu čitao je u I. i II. tečaju o slovienskih nariečjih, a u III. i IV. tečaju o slovienskih starinah i o starih spomenicih ruskoga jezika. Godine 1878/9 predavao je u dva prva tečaja enciklopediju slavistike, u dva pako viša tečaja uz nastavak staro-ruske pismenosti još i historiju literature bugarske i hrvatsko-srbske. God. 1879/80 predavao u prva dva tečaja obću slavistiku, u druga dva slovjensku arheologiju i slovjenska nariečja, kojih je prvu zamienilo u II. polugodištu predavanje o starinah ruskoga jezika. Napokon početkom god. 1880/1 predavao je historiju i enciklopediju slavistike, zatim historiju poljske literature i slovjenska nariečja... Predavanje pako bijaše mu zanimivo i za slušaoce privlačivo. Plodove svojega obširnoga čitanja i tačnoga, faktičkoga znanja predlagao jim živom i oštroumnom besjedom, ožarenom svjetlom misli, obuhvaćajuće obću svezu i značenje potankosti. Sila profesora ležala je ne toliko u njegovoj kano specialiste učenosti, koliko u širini filologijske obrazovanosti, kojom bijaše mu otvoren pristup k svim izvorom znanosti i uspjehom iztraživanja, kojimi se filologičke nauke koriste. Ova širina obrazovanosti, koja je uviek mila kod učenjaka, bijaše u pokojniku dragocjena radi posebnih mjestnih okolnosti. On je došao poslovati na fakultet, u kojem se sravnjujuća gramatika nije posvema predavala, a naučno predavanje sveobće i ruske literature tek se počelo bilo uvadjati. Profesor slovjenskih nariečja i književnosti našao je kod svojih slušatelja na svakom koraku praznina u znanju; ali Aleksander Aleksandrović izpunjavaše jih u znamenitoj mjeri, sada

[1] P. J. Alandski: Поминка стр. 15—18.

Digitized by Google

tumačeći osnove i metode dotičnih znanosti, sada upućujući gdje slušalac može naći ono česa nije znao. Slušaoci njegovi skoro su opazili, da jih profesor hoće i može dovesti do željne jasnoće u pitanjih i težnjah, što no se kod prvoga poznanstva s naukom obilno radjaju u odanih joj ljudih. Profesor stekao je ugled i susreo povjerenje i priznanje u svojih slušatelja; utvrdili se dobri odnošaji u slušateljstvu te se podržavali srdačnim primanjem i ljubeznom riečju u sobi profesora, koja je bila uviek otvorena za sve one, koji su trebovali njegov savjet i uputu.“ Pokojnik se je mnogo starao okô učenog i učevnog života universiteta u obće; a imenito se neprestano brinuo, da se znanstvena predavanja na fakultetu, kojemu je pripadao, što više usavrše. Znajući koliko za tu ciel djeluje književna radnja samoga profesora, bijaše neutrudivim suradnikom „universitetskih izvěstija“; koje i sveučilište sv. Vladimira poput ostalih ruskih izdaje. U njih je svoje literarno-kritičke preglede nastavio i osvrtao se književnimi obznanami na suvremenu rusku slavistiku.[1]

Ne manje od sveučilišta ležao je Kotljarevskomu za njegova u Kijevu boravljenja na srdcu napredak tamošnjega novoosnovanoga historičkoga družtva, imenom „Nestora ljetopisca“, koje ga je čašću predsjedničkom odlikovalo bilo. Osim što je sviestno rukovodio znanstvene radnje toga družtva, zasnovanoga na klasičkom zemljištu za ruske starine, odmah je prvu knjigu družtvenoga organa[2] nakitio plodom svojega pera, nacrtao naučne radnje K M. Bera, Eichvalda, O. M. Bodjanskoga i A. N. Popova oko arheologije i literature ruske i slovjenske, te priobćiv svoja iztraživanja „о происхожденіи сказанія о новгородскихъ баняхъ“, za tiem „объ обычаяхъ у Славянъ при рожденіи дитяти до его възмужалости“; napokon priobćio „свѣдѣнія о текущей исторической и археологическои литературѣ“. Na dalje čitao je u družtvenih

[1] U njih je priobćio: Обзоръ успѣховъ славяновѣдѣнія за послѣдніе три года (Извѣстія 1876, 284—303), библіографическія свѣденія о новыхъ книгахъ (ibid nr. 5, 6), разборъ книги Забѣлина: исторія русской жизни съ древнѣйшихъ временъ (1880, nr. 11—12).

[2] Чтенія въ истор. обществѣ Нестора лѣтописца. 1879, I. 284—92, 195—301, 304—80. O Bodjanskom napisao je takodjer histor. bibliogr. „pominku“ za „славянскій ежегодникъ“ 1877, стр. 343—352.

Digitized by Google

sjednicah nekrolog D. V. Polěnovu[1] i Dostoevskomu[2] osvrćuć se ovom prilikom na novije stečevine ruske nauke.

U svojih radnjah nije Kotljarevskij zaboravio ni moskovskoga arheologijskoga družtva, koje mu je mnogo pripomoglo ka glasu, što ga je bio u ono doba stekao u ruskom učenom obćinstvu. Za „Drevnosti" napisao je „Обзоръ изслѣдованія о фрескахъ керченской катакомбы" (1876, t. VI. 2 str. 23—26), i „нѣкоторыя указанія и соображенія относительно движенія археологическихъ занятій и литературы у Словинцевъ, Чеховъ, Лужичанъ и Поляковъ" (1877, t. VII, 7 str. 46—8).

Kano vještak u tradicionalnoj literaturi ruskoj sliedeći častan poziv prosudio je Kotljarevskij izdane Vl. Antonovićem i M. Dragomanovom historijske pjesme maloruske, koje se izdanje natjecalo za nagradu gr. Uvarova (Отчетъ 1877). Posljednjih godina, osim što je uredio treću knjigu sabranih djela M. A. Maksimovića, koja sadržaje razprave jezikoslovne i literaturno-historijske (Собраніе сочиненій М. А. Максимовича. t. III. Kiev 1880), priobćio je Kotljarevskij u veronežkom filologičkom časopisu (Филологическія записки) obširnu radnju svoju pod naslovom: об'ъ изученіи древнеи русской писъменности", koja je takodjer napose izašla pod naslovom: Древная русская письменность" (Воронежъ 1881, стр. 1—216). U toj radnji, koja je iz predavanja potekla, daje Kotljarevskij podpuni sustavno uredjeni i kritičkimi opazkami providjeni priegled svih diela dojakošnjih o staroruskoj knjizi i starini, te se toga radi smatra upravo neobhodno potrebitom svakomu, koj se slovjenskim jezikoslovjem bavi (Archiv für slav. Philologie. Berlin 1881, V. 662).

Budući da se je A. A. Kotljarevskij sav svoj viek bavio slavistikom u naznačenom obširnom znamenovanju te rieči, neće biti neumjestno pitanje: kako se je on vladao naprama onoj Slovjenom prijaznoj struji u Rusiji, koja je sav skoro narod, a osobito izobražene mu slojeve za posljednjih desetina zahvatila? Na ovo pitanje neka nam sam Kotljarevskij odgovori. Nacrtav uspjehe slavistike u Rusiji od god. 1860—72 zaključuje svoj zanimiv priegled ovom reflexiom: „Obazrev se na ovaj pregled pojava ruske slavistike svaki će mi posvjedočiti, da slovjenske radnje u Rusiji niesu djelom slučaja niti sukromne koristi, nego da iztiču iz jasnoga

[1] Кіев. губер. вѣдомости, 1877.
[2] Трудъ 1881, nr. 1.

Digitized by Google

poznanja njihove nužde. I čini se, da se one pripoznavaju za nuždne ne samo za to, što izpitivanje ruskoga jezika, poviesti i života nazire u njih svoju prvu i znamenitu podporu, nego i za to, što se one smatraju sredstvom društvo obrazujućim, političkom učionom, koja iz narodne osamljenosti vodi na široku cestu slovjenskih interesa i uči Rusa, koje su mu slovjenske dužnosti. Slavni Šafařik sudeći njekada o važnosti staroslovenskoga jezika čuvstveno prihvaća sliedeće rieči J. S. Bandtkove: dao bog, da svi slovjenski puci uče i upoznaju slovensko crkveno nariečje, kano prvo ili bar najstarije nam poznato vrelo slovjenskih jezika, i to ne radi jedinstva u crkvi, nego radi više znanstvene izobraženosti, radi uzdržanja slovjenske narodnosti, da se ne poniemčinio, ne potatarimo (a ja dodajem: ne pofrancezimo i ne pomagjarimo), da ne odpadnemo od zajedničkoga izvora pučke osebnosti, koj uzkos olujam od deset stoljeća nije presahnuo (Gesch. der slav, Litteratur 1825. 118—19). Zar je naša doba — pita Kotljarevskij — ove zadatke promienila? Zar se za nješto višega njih odrekla? Negovoreći ovdje o sveobćih ljudskih zadatcih, koji se jednako tiču svakoga naroda i svake pojedine osobe, nego o zadatcih plemenskih, slovjenskih, dužnost nam je nečno odgovoriti na ova pitanja. Za svakoga, koj se nije zapleo u usku narodnu izključivost, ostaje i sada kano i prije uzdržavanje slovjenske narodne osebnosti najznamenitijim i najvišim zadatkom. Rusko obćinstvo davno shvati taj zahtjev i davno gleda mu zadovoljiti. Inače od kuda bi potekle stolice slavistike na ruskih sveučilištih, slovjenski odbori i duboko proučanje slovjenskoga svieta? Moglo bi se možebit reći, da je sve to samo politička moda ili spekulacija političkoga proselitisma? Ali moda ne traje tako dugo i stalno; a političkomu je proselitizmu red imati najbliži praktički cilj, kojemu mogu ovdje u trag ući samo zlobni neprijatelji Slovjenstva, koji se nikada ne dadu vladati čuvstvom pravice i pravdopodobnosti. Iztraživanje slovjenskoga svieta niknu u Rusiji iz prirodjenoga čuvstva slovjenske uzajamnosti, iz jasnoga spoznanja njezine znamenitosti, te iz sile, da joj se stalan temelj dobavi. Slovjenska uzajamnost, da priedje iz područja čuvstva u sam život te da se u njem ukorieni imade proći kroz školu stroge znanosti, kroz strogo iztraživanje i izučanje slovjenskoga svieta, toli prošloga koli sadašnjega. Bez ovoga trieznoga poznavanja ostati će ona za uviek obsjenom, obsjenom do duše zamamljivom, ali za život zaludnom i nekoristnom. Ovu su misao, kako se čini, Rusi shvatili prvi, i prvi postavili ruke, da postane činom. Tako su oni najbolje

Digitized by Google

načinom nade punim izrazili svoje simpatije ostalomu Slovjenstvu, pa ujedno dostojno odgovorili tim lahkoumnim klevetnikom, koji viču, da ne ima u Rusa tih simpatija. Želimo, da si i ostali Slovjeni čim prije usvoje plodnu ideu slovjenske uzajamnosti, i da joj nastoje prije svega služiti sviestnim i temeljitim učenjem svega, što se Slovjenstva tiče" (Uspěchy str. 51—53).

Ovako shvaća Kotljarevskij odnošaj slavistike naprama životu. To shvaćanje nije ni fantastičko ni razvratno. Uzajamnost slovjenska, koja ne samo ne dira u plemenske osebine nego jih oplemenjuje, usavršuje i učvršćuje, da uzmogne blagotvorno na život djelovati, mora proći „školom stroge znanosti". Toga se je pravca Kotljarevskij držao i ondje, gdje je bio okolnostmi pozvan na javno pozorište. Kao član kievskoga odjela slavenskoga komiteta pripomagao je svojim perom organ njegov (славянскій ежегодникъ), kako bi svojoj zadaći naprama idei o slovjenskoj uzajamnosti po njegovih načelih čim uspješnije odgovorio.[1]

Svekolike radnje Kotljarevskoga odlikuju se jednim ne običnim svojstvom, a to je veoma obsežno poznavanje literature dotične struke. On je poznavao ne samo oveća djela nego i najsitnije priloge i velike bibliografičke riedkosti Ovaj pojav ima se pripisati ne samo njegovoj riedkoj pomnji i marljivosti, ne samo što je mnogo putujući imao priliku posjetiti najbogatije biblioteke, nego što je bio strastan, u plemenitom smislu, bibliofil, a imovinski odnošaji dopustili su, da toj plemenitoj strasti zadovolji. „Biblioteka njegova bijaše ne samo ogromna, nego, a to je važnije, bijaše pomnjivo sastavljena i izabrana. Pokojnik se je mogao pohvaliti, da u njega imade sve, što je o ruskoj historiji, o historiji srednjovječne drame, te o slovjenskoj i staroruskoj pismenosti bilo pisano i nahodi se u prodaji".[2] Ovomu se nagnuću njegovu imade mnogo zahvaliti, što se radnja njegova književna toliko kreće okô bibliografičkih priegleda, književnih obznana i kritike. „Priroda ga bila obskrbila prijatljivošću; odgoj ju pretvorio u znatiželjnost takovu, koja ravno obuhvaća sve tačke vidljive na obzorju; prijazne pako okolnosti pripomogle su zadovoljiti u punoj mjeri toj znatiželjnosti".

Što je pokojnik od god. 1857 uradio na polju književnom, to mu već daje odlično mjesto u povjesti ruske i slovjenske prosvjete

[1] U sjednici od 23. dec. (p. st., 1876) čitao je vjekopis V. J. Grigoroviča (слав. ежегодникъ. 1877, стр. 308—16).

[2] Pominka str. 18—19.

Digitized by Google

nove dobe.[1] A koliko bi bio uz bolje zdravje i dulji život tek uradio sada, pošto si je onoliko znanje sakupio, temeljitu znanstvenu metodu usvojio! U posljednje vrieme radio je na djelu, u kojem je naumio bio opisati dojakošnje uspjehe ruske arheologije. Ovo djelo htjeo je podastrti V. sastanku arheologa ruskih u Tiflisu. Ali ga ne dogotovi. U svibnju prošle godine (1881) tjelesne su mu sile tako smalaksale, da su liečnici upravo zahtievali, neka odputuje u inostranstvo radi promjene zraka. Velikom mukom i uz silno nagovaranje prijatelja ostavi svoju knjižnicu. I na putu najviše ga muka morila, što ne smie i ne može raditi. „Duša mi čezne za poslom — tužio se u pismu iz Reichenhalla svomu prijatelju — a raditi ne mogu; to su muke Tantala u miniaturi".[2] Putujući u Italiju opet se iz Bocena tužio, što ni ovdje ni ondje „нѣтъ порядочной книжной торговли; приходится голодать."

Odavle se jasno tumači, za što je u Rusiji, a imenito u Kievu, glas o smrti Kotljarevskoga, premda obzirom na njegovu mnogogodišnju bolest nije mogao iznenaditi nikoga, tako žalostan osjećaj probudio. Sve je osjećalo, da je jedan odličan radnik na prosvjetnom polju zaostao na pol puta. Ovomu su osjećaju dali u Kievu izraz: pokojnikov prijatelj P. J. Alandskij nekrologom, za tiem besjedom dne 1/12 listopada u vrieme panihide u sveučilištnoj crkvi i dne 14/26 r. m. u crkvi pokrovskoga manastira prigodom pokopa; na dalje prof. J. N. Ždanov besjedom upravljenom na slušaoce historičko-filologičkoga fakulteta; napokon I. P. Daškević besjedom držanom dne 4/16 listopada u vanrednoj sjednici pomenutoga historičkoga društva. U svih se ovih besjedah izrazuje osobito štovanje naprama vrlinam pokojnika i velika bol nad gubitkom izvrstna profesora i vanredno nadarena učenjaka. Ovim se osjeća-

[1] Neće biti neumjestno ovdje navesti časopise i sbornike, za koje je Kotljarevskij svoje književne priloge doprinesao: Ruski věstnik, otečest. zapiski, Atenej, Moskov. obozrěnie, lětopisi ruskoj literatury i drevnosti izd. T. Tihonravom, starina i narodnost, izvěstija imp. arheolog. obščestva, peterb. filologič. zapiski, ruskij arkiv, knižnij věstnik, Drevnosti (moskov. arheol. obščestva), besědy v obščestve ljubitelej ros. slovesnosti, otčet o prisuždenij nagrad gr. Uvarova, universitet. izvěstija (k'ev.), žurnal ministarstva narod. prosveščenija, slavjanskij ežegodnik (Kiev), čtenija v istor. obščestve lětopisca Nestora, moskov. vědomosti, s. petersb. vědomosti, osnova, trud, časopis česk. muzea, Verhandlungen der gelehrten estnischen Gesellschaft zu Dorpat, Neue dörptisshe Zeitung.

[2] Pominka str. 21.

Digitized by Google

jem pridružimo i mi, veleštovani akademici! proniknuti budući onom ideom o slovjenskoj uzajamnosti, po kojoj imade ova, po osviedočenju našega nezaboravnoga sučlana, „proći kroz školu stroge znanosti, kroz strogo izučanje slovjenskoga svieta, toli prošloga koli sadašnjega“; za koju ideju je on skoro četvrt vieka neumorno i vješto djelovao, i kojoj je idei naš učeni zavod posvećen. Slava mu!

Digitized by Google

IZVODI IZ ZAPISNIKA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

Skupna sjednica 7. svibnja 1881.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: S. Ljubić, dr Gj. Daničić, Lj. Vukotinović, Sp. Brusina, dr. J. Hanel, dr. L. Geitler, M. Valjavec, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Odobrena bi odluka filosofičko-juridičkoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. čl. dra. Markovića: o njekih glavnih priepornih pitanjih u psihologiji.

2.

Odobrena bi odluka filologičko-historičkoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava g. T. Maretića gimnazijskoga učitelja u Požegi: studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvata i Srba.

Odobrena bi odluka istoga razreda. da se štampa u „Starinah" od dop. čl. Tkalčića: dva inventara prvostolne crkve zagrebačke iz XIV. i XV. vieka.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu" izvod razprave pr. čl. dr. L Geitlera: o glagoljskih rukopisih, koje nadje na gori Sinaj. — Po želji akademika štampati će se obširniji izvod iz ove razprave u zapisnicih akademičkih, pošto je ta razprava samo odlomak obširnijega djela.

3.

Odobrena bi odluka matematično-prirodoslovnoga razreda da se štampa u „Radu" razprava dra. G. Janečka: iztraživanja gradskoga vodovoda.

Digitized by Google

4.

Odobrena bi odluka odbora za izdavanje historičkih i juridičkih spomenika, da se u smislu proračuna za 1881 godinu izda na sviet jedna knjiga historijshih spomenika (monumenata) od 20 štampanih araka, u koju će doći nastavak listina mletačkoga arkiva ob odnošajih mletačke republike prema jugoslavenstvu, što je sakupio i za štampu priredio pr. čl. S. Ljubić.

5.

Carska porodična knjižnica hvali u ime carevo na poslatih joj knjigah.

6.

Prihvaća se predlog, da se stupi u zamjenu publikacija s družtvom za historiju i drevnosti u Moskvi i sa duhovnom akademijom u Kijevu.

7.

Prihvaća se predlog, da se kupe od M. Rešetara za 200 for. djela Serafina Crievića u 10 rukopisnih foliantah.

8.

Knjižara Hartmanova položila je naknadni račun za razprodane knjige g. 1880 u iznosu od 330 for. 75 nov. Tim je god. 1880 razprodano akademičkih knjiga (odračunav rabat) svega skupa za 2138 for. 25 nov. Ista je knjižara po želji akademije predala odnosno povratila velik dio nerazprodanih knjiga.

9.

Prihvaća se predlog, da se stupi u zamjenu publikacija s kr. muzejom u Bruselju.

10.

Akademički računi o prihodu i razhodu za 1880 godinu, izpitani i odobreni po financijalnomu odboru, uzimlju se uz predsjednikov izvještaj na znanje i ravnanje.

11.

Visoka kr. zemaljska vlada prihvatila je sve točke akademijskoga predloga glede uknjiženja akademičke palače, osim jedine posljednje točke odnoseće se na popravke iste palače.

*

Digitized by Google

IZKAZ.

I. prihoda i razhoda jugoslaveneke akademije znanosti i umjetnosti god. 1880.

A. Prihod.

1. Prešlo od god. 1879	1.716	for. 82	nvč.
2. Četiri petine čistoga prihoda akad. zaklade po odpisu kralj. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 24. travnja 1880 br. 2037 iznose	13.240	„ —	„
3. Za razprodane knjige	1.807	„ 50	„
4. Zemaljska podpora za izdavanje rječnika i historičko-juridičkih spomenika . . .	2.000	„ —	„
5. Podpora pokrovitelja J. J. Strossmajera za izdavanje rječnika, priposlana po predsjedniku akademije	1.000	„ —	„
Sav prihod . .	19.764	for. 32	nvč.

Ad 3. Po naknadnih računih ima se dodati još svota od 330 for. 75 nvč., koja prelazi u dohodak ove godine, tako da je za razprodane knjige unišao čisti prihod od 2.138 for. 25 nvč.

B. Razhod.

1. Uprava, t. j. plaće i izdatci oko uprave zaklade	1.916	for. 35	nvč.
2. Pisarna	50	„ 72	„
3. Akademički stan, t. j. čišćenje, razsvieta, ogriev i pokućtvo	556	„ 15	„
4. Književan rad, podpore u naučne svrhe, knjižnica i arkiv:			
a) tisak i vez knjiga	6.872	„ 47	„
b) nagrade piscem	5.020	„ 52	„
c) akad. rječnik, redanje i sabiranje gradje	490	„ 89	„
d) podpore za iztraživanje o potresu 9. studenoga	203	„ 40	„
e) časopisi, knjige i rukopisi	263	„ 22	„
f) poštarina i vozarina	102	„ 93	„
Ukupno . .	12.953	for. 43	nvč.

Digitized by Google

5. Vanredni troškovi:

a) selitba pisarne i knjižnice u novu palaču	182	for. 80	nvč.
b) stalaže i ormari za knjižnicu i arkiv .	1.681	„ 76	„
c) priredjenje skladišta za knjige . . .	166	„ 80	„
Ukupno . .	2.031	for. 36	nvč.
Sav razrod . .	17.510	for. 01	nvč.
Prema tomu iznosi A. Prihod	19.764	for. 32	nvč.
„ „ „ B. Razhod	17.510	„ 01	„
Ostaje dakle višak . .	2.254	for. 31	nvč.

koj prelazi u prihod god. 1881. Taj višak dolazi odatle, što dva djela, koja inače spadaju u proračun god. 1880 nisu do zaključka računa dotiskana.

II. Akademička zaklada koncem godine 1880 po izkazu kralj. zemaljskoga računovodstva od 19. travnja 1880.

U gotovini	63	for. 77	nvč.
„ hrv.-slav. razteretnicah	190.710	„ —	„
„ erdeljskih „	133.750	„ —	„
„ veliko-varadinskih razteretnicah	100	„ —	„
„ budimskih „	100	„ —	„
„ lutrijskih srećkah god. 1864	150	„ —	„
„ sjedinjenih državn. zadužnicah	100	„ —	„
„ obveznicah lutrijskoga zajma od god. 1860	13.000	„ —	„
„ ugarskih državn. srećkah	100	„ —	„
„ srećkah Brunsviškoga zajma	35	„ —	„
„ srećkah (Rudolf Stiftung)	10	„ —	„
„ srećkah južno-njemačkih (Sachsen Meiningen)	7	„ —	„
„ dionicah narodnoga kazališta	625	„ —	„
„ dionicah „ doma	100	„ —	„
„ dionicah dioničke tiskare	2.000	„ —	„
„ dionicah d'assoziazione dalmata	20.000	„ —	„
„ zadužnicah dunavskoga parobrodarskoga družtva	100	„ —	„
„ dionicah zagrebačkoga paromlina . . .	400	„ —	„
„ dionicah plinarskoga družtva	200	„ —	„
„ knjižicah I. hrvatske štedionice	2.800	„ —	„
„ privatnih obveznicah	22.218	„ —	„
Ukupno kao u dnevniku akad. zaklade za mjesec prosinac, odnosno koncem godine 1880 izkazano	386.568	for. 77	nvč.

Digitized by Google

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 4. lipnja 1881.

Predstojnik dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. Gj. Daničić, dr. P. Matković, dr. L. Geitler i M Valjavec.

1.

Predsjednik predlaže za štampanje bračko-ćirilsku listinu; odlučeno da se štampa u „Starinah".

2.

Ljubomir Stojanović iz Beograda šalje njekoliko srpskih ljetopisa; odlučeno da se štampa u „Starinah".

3.

Predsjednik predlaže razpravicu od prof. J. Kršnjavoga „prilog kikonografiji boga otca"; odlučeno, da se štampa u „Radu".

Skupna sjednica 4. lipnja 1881.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr P. Muhić, J. Torbar, dr. Gj. Daničić, Lj. Vukotinović, J. Jurković, dr. J. Hanel, dr. Fr. Marković, dr. Gj. Pilar, dr. L. Geitler, M. Valjavec, i dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Predsjednik priobćivši, da je pohvalba akademijske sgrade po gradjevnoj upravi uz prisutnost zastupnika kr. gradjevnoga vladnoga odsjeka i dotičnih poduzetnika prije njekoliko dana svršena, razlaže o rezultatu novčanoga stanja, koje će u posebnom izvještaju, čim njekoji računi budu po Bollèu pregledani, potanko opisati. Za sada može samo to uztvrditi, da se u gradjevnih troškovih nije prekoračio prvobitni troškovnik i da je gradjevni fond prema okolnostim narasao. Gradjevni naime trošak bijaše proračunan na 230.000 for. bez upravnih troškova, kano što je nagrada za osnovu i izvedba njezina, nadzor i rukovodstvo gradnje itd., koji su proračunani bili na 13—15.000 for., ukupno dakle 243—245.000 for. Dočim se sada ukupan trošak izkazuje na 238.000 for. Što se pako gradjevnoga fonta tiče, bila je osigurana samo svota od 200.000 fr. prinosom akademijskoga pokrovitelja, prilogom zemlje u ime narodnoga zemaljskoga muzeja i prilogom akademije te omanjimi darovi, dočim se je manjak 40—50.000 for. mislio pokriti lutrijom. Ali pošto lutrija nije iz poznatih razloga provedena, to bi nastao bio manjak od kakovih 38.000 for. da nije biskup svoj prvobitni

Digitized by Google

princs dotjerao na 60.000 for. Sada dakle preostaje podmiriti manjak od 18.000 for. A pošto imade još drugih pomanjih izdataka, kano što su n. pr. zastori po cieloj kući, zatim uredjenje galerije: to će se taj manjak povisiti na okruglu svotu od 20.000 for. Predsjednik je pojedine stavke potanje brojevi razjasnio. Glede načina, kako da se taj manjak pokrije, misli predsjednik, da nepreostaje akademiji drugo nego učiniti zajam, i to ili zalogom svojih papira kod c. kr. narodne banke onako, kako je to učinila pozajmiv 50.000 for. uz odplatu glavnice u obrocih i uz $5^1/_2\%$ kamata ili kod bečke zemljišne vjeresione (k. k. priv. allgem. österr. Bodencredit-Anstalt) stalan konsolidiran dug, uknjižen na akademičku kuću uz amortizaciju u $33^1/_2$ god. odplatom godišnjih $6^1/_2\%$ t. j. 1300 for.

Pošto je dokazano, da prvi način nije povoljan: to se drugi preporuča. Al da se taj zajam učiniti može, treba umoliti vladu, da dopusti, da se dug od 20.000 for. može uknjižiti na prvom mjestu, tako da zemaljski narodni muzej dodje sa svojom uknjižbom servituta na stan, odnosno 100.000 for. na drugo mjesto; na što će visoka kr. zemaljska vlada jamačno pristati, pošto ima dosta sigurnosti tako u kući, kako u akademičkoj zakladi. Kamati i odplata namicati će se iz godišnjega prihoda akademije, kojoj se tim uz dobro gospodarstvo neće naprtiti tolik teret, da bi joj za naučno djelovanje štetonosan biti mogao.

Iza toga bi potaknuto pitanje: ne bili se mogao taj zajam kod kr. zemaljske vlade izhoditi iz onoga miliuna for. koji je država dala za postradale potresom.

Na što bi jednoglasno zaključeno:

a) da se pozajmi 20.000 for. u svrhu, da se preostali troškovi gradjevni podmire i namaknu sredstva za druge izdatke oko sgrade i za uredjenje galerije slike.

b) da se najprije pokuša, ne bili kr. zemaljska vlada dala taj zajam iz pomenutoga miliuna for. Ako to ne, neka se taj zajam sklopi kod rečene zemljišne vjeresione.

c) Zajam će se od godišnjega akademijskoga prihoda izplaćivati.

2.

Zatim predloži predsjednik, da se akademička palača osigura, a da se u tu svrhu pozovu ovdješnja bolja osjeguravajuća družtva, neka podnesu svoje ponude. Ovaj predlog bi primljen i naloženo

Digitized by Google

tajniku dru. P. Matkoviću, neka u rečenu svrhu pozove pomenuta družtva. Ponude s predlogom podastrti će se akademiji.

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 27. listopada 1881.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: dr. P. Matković, A. Pavić, M. Valjavec, dr. Gj. Daničić; drugih razreda: dr. K. Zahradnik.

1.

Pravi član dr. P. Matković čita nastavak svojih „iztraživanja o putovanju po balkanskom poluotoku“ XVI. vieka; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

2.

Razred izabrao je za svoga predstojnika opet pr. čl. i predsjednika dra. Fr. Račkoga.

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 10. studenoga 1881.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: S. Ljubić, dr. Gj. Daničić, dr. P. Matković, A. Pavić, M. Valjavec.

1.

Predstojnik javlja, da je akademija izgubila smrću dopisujućega člana u razredu filologičko-historičkom A. Kotljarevskoga, profesora sveučilišta a Kijevu, koj je dne 11. listopada u Pisi preminuo.

2.

Pravi član i predsjednik priobći dva nova priloga za poviest Patarena bosanskih; odlučeno, da se štampa u „Starinah“.

3.

Pravi član S. Ljubić priobći katastar grada i kotara skadarskoga od g. 1416, i dvie mletačke povelje od god. 1444, koje se tiču Danja; odlučeno, da se štampa u „Starinah“.

Digitized by Google

KNJIGE

koje je jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti sa zahvalnošću primila.

Nabavljeno: O. Seraf. Cerve Bibliotheca ragusina. Rkp. 1740 knj. I—IV. Prolegomena in s. metropolim Ragusinam. Rkp. 1744, knj. I. Metropolis Ragusina. Rkp. 1744, knj. I—IV.

Od pedagog. književnoga sbora u Zagrebu: Jana Amosa Komenskoga Didaktika. — Pogled u lučbu po A. Bernsteinu, preveo Gjuro Ester. — Pedagogija I. dio. Uzgojoslovje, sastavio Stj. Basariček. — Statistika narodnjega školstva u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. — Narodne pripoviedke, sabrao i priredio M. Stojanović. — Dobra kućanica, za žensku mladež sastavio Dav. Trstenjak. — I obća učiteljska skupština u Zagrebu 23., 24. i 25. kolovoza 1871. — II. obća hrvatska učiteljska skupština u Petrinji 25., 26. i 27. kolovoza 1874. — III. obća hrvatska učiteljska skupština u Osieku 4., 5. i 6. rujna 1878. — Zakon ob ustrojstvu pučkih škola i preparandija za učiteljstvo općih pučkih učiona u Hrvatskoj i Slavoniji.

Od poljske akademije u Krakovu: Zbiór wiadomości do antropologii krajowéj, wydawany staraniem komisyi antropologicznéj akademiji umiejętności w Krakowie. Tom IV.

— Sprawozdanie komisyi fizijograficznéj obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu roku 1879 oraz materyjały do fizijografii Galicyi. Tom XIV. XV.

— Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału histor.-filozoficznego akademii umiejętności. Tom XII. XIII.

— Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału matem.-prirodniczego akademii umiejetności. Tom VII. VIII.

— Scriptores rerum Polonicarum. Tomus V. Continet collectanea ex archivo collegii historici. Tomus II.

— Acta historica res gestas Poloniae illustrantia. Tomus II. Continet Acta Joannis Sobieski, quae ad illustrandum vitae ejus cursum, resque usque ad electionem gestas, inserviunt. Tom. I. Pars 1, 2.

Od kijevske duhovne akademije: Труды кіевской духовной академіи 1881. Годъ двадцатъ втори. Январъ. Nro. 1—11.

Od izdavatelja: Русскій Филологическій вѣстникъ, издаваемый подъ редакціею А. И. Смирнова. Годъ 1881. Nro. 1, 2, 3.

Od pisca: Historisch-geographisches Wörterbuch des deutschen Mittelalters von Dr. Hermann Oesterley. Lieferung 1—4.

Od pruske akademije: Monatsbericht der königl. preus. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Januar, Februar, März, April, Mai, Juni, Juli, August, September und October 1881.

Od družtva českih filologa: Listy filologické a pedagogické. Vydávají se nákladem Jednoty českíh filologů v Praze. Odpovědní redaktoři S. Kvičala, J. Gebauer. Ročnik osmý, sešit I. a II.

Od uč. družtva: Sitzungsberichte der gelehrten esthnischen Gesellschaft zu Dorpat 1880.

Od uč. družtva: Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jahrgang 1879.

Digitized by Google

Od pisca: Zgodovina slovenskoga slovstva, spisal in založil Julij pl. Kleinmayr, c. kr. profesor u Kopru.

Od pisca: I. E. Kuzmić, biografičke crtice, napisao Sp. Brusina.

Od spisateljice: Поштење је претежније од новаца, разгледна драма у једној радњи с њемачког Даница Кузмановићева.

Od družtva: Prvi godišnji izvještaj dobrovoljnoga vatrogasnoga družtva u Petrinji za god. 1881.

Od pisca: Оцѣненіе на българскитѣ народни пѣсни по формата и съдържанието имъ, двѣ скаски държани въ „Славянска беседа“ отъ проф. Антонъ Безеншекъ.

Od pisca: Ueber die Lautabwechslung, von N. Kruszewski Privat-Docent d. vergl. Sprachwissenschaften u. d. Sanskrit an d. Universität zu Kasan.

Od pisca: Сеоска намигуша, по Ф. Шпилхагну Никола Марковић. У Вршцу 1881.

Od pisca: Русско-сербъскій словарь, составилъ П. А. Лавровскій. Санпетербургъ 1880.

Od pisca: Юридическія монографіи и изслѣдованія Александра Ловавскаго. Томъ IV. С.-Петербургъ 1878.

Od pisca: Památky staré literatury české: Knížky o hře šachove k tisku upravil Ferdinand Menčík v Praze 1880, číslo 6.

Od pisca: Žaltář Wittenbersky k tisku pripravil a výklady i slovníkem opatřil Dr. Jan Gebauer v Praze 1880, číslo 7.

Nabavljeno: Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung, redigirt von E. Mühlbacher II. Band, Heft 1—4.

Od českoga muzeja: Časopis musea království českého 1880. Redaktor Jos. Emler. Ročnik XIV., svazek I—IV. Ročnik XV., svazek I.

— Staročeská bibliothéka, vydávaná nákladem českého museum. Číslo V.

— Novočeská bibliothéka, vydávaná nákladem musea království českého. Číslo XXIII.

Od pisca: O historii kalicha v dobách předhusitských, sepsal Dr. Jos. Kalousek v Praze 1881.

Od pisca: Zur Morphologie der Calamarien von c. M. D. Stur.

Od družtva u Varšavi: Biblioteka Warszawska, pismo poswięcone naukom sztukom i przemysłowi 1881. Seria V. Tom II, zeszyt I—IX.

Od pisca: Les échanges internationaux littéraires et scientifiques par Alphonse Passier. Paris 1880.

Od učenoga družtva u Biogradu: Гласник српског ученог дружтва II. одељење, књига XIII.

Od pisca: Подробная программа лекцій И. А. Бодуена де Куртенс.

Od pisca: Scelta di curiosità letterarie inedite o rare dal secolo XIII al XVII in Appendice alla collezione di opere inedite o rare. Dispensa CXXV.

Od antropologijskoga družtva u Beču: Mittheilungen der antropologischen Gesellschaft in Wien. XI. Band, Heft I. II.

Od pisca: I regesti de' Romani pontefici dall' anno 1198 all' anno 1304 per Augusto Potthast. Roma 1874.

Od uredničtva: Zvijezda, beletristički list u Osieku god. I. br. 1. 2.

Od sveučilišta varšavskoga: Варшавскія университетскія извѣстія 1881. Nro. 1—4.

Digitized by Google

Od malakologičkoga družtva u Bruseljn: Société royale malacologique de Belgique, tom LXXXV.

Od turinskoga sveučilišta: Bollettino dell' osservatorio della regia università di Torino, anno XV 1881.

Od ravnateljstva u Idrii: Das Quecksilberwerk zu Idria in Krain herausgegeben von der k. k. Bergdirection zu Idria. Wien 1881.

Od pisca: Среднеболгарскіи служебникъ 1532. В. Плотникова и Библіографія. Отдѣльный оттиски изъ филологическихъ записокъ. Воронежъ.

Od c. sveučilišta: Svotbinė réda velůnýčiu liėtůviu surašyla par Antáną Juškevičę 1870 mėtůse. Kazan 1880

Od preuzv. g. biskupa J. J. Strosmajera: Dictionnaire de l'academie française, sixième edition. Paris 1835.

Od obščestva: Отчетъ императорскаго русскаго географическаго общества за 1881 годъ, составленъ секретаремъ общества В. И. Срезневскимъ. С.-Петербургъ 1880.

— Приложеніе къ отчету импер. русскаго географическаго общества

— Отчетъ западно-сибирскаго отдѣла импер. русскаго географическаго общества за 1880 годъ.

Od statističkog zavoda u Beču: Statistische Nachweisungen über den Zinsfuss der Hypothekar-Darlehen in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern im Jahre 1879. Wien 1881.

Od sveučilišta u Černovicah: Personalstand und Ordnung der öffentlichen Vorlesungen an der k. k. Franz-Josef-Universität zu Czernovitz im Winter-Semester 1881/82.

Od kr. akademije u Monakovu: Die Wittelsbacher in Schweden von Karl Theodor Heigel.

— Gedächtnissrede auf Leonhard von Spengel von Wilhelm von Christ.

Od ravnateljstva: Izvješće kralj. vel. gimnazije u Varaždinu koncem školske godine 1880/81.

— Izvješće kralj. vel. realke u Zagrebu koncem školske godine 1881.

— Izvješće ces. kralj. vel gimnazije u Gospiću koncem školske godine 1880/81.

— Programma dell' i. r. gimnasio superiore in Zara, publicato dalla direzione gimnasiale alla fine dell' anno scolastico 1880/81.

Od slavjanske besede: Годишно изложение на дружеството славянска беседа въ София за год. 1880/81 представено въ общото събрание въ месецъ юлій 1881.

Od historičkoga družtva: Mittheilungen des hist. Vereines für Steiermark. Heft XXIX.

Od pisca: Ueber die Abstammung der Rumänen von Jos. Lad. Pič.

Od moskovskoga sveučilišta: Annales de l' observatoire de Moscou. Volume VII. 2. livraison.

Od akademije znanosti u Petrogradu: Bulletin de l' academie imperiale des sciences de St.-Petersbourg. Tome XXVII, feuille 1—17.

Od matice srbske: Летопис матице српске, уређује А. Хаџић. Год. 1881, књ. 125, 126.

Od pisca: К вопросу о гунѣ изслѣдованіе в области старославянскаго вокализма. Н. В. Крушевскій.

Od pisca: La riforma civile di Pietro Ellero Bologna 1879.

Digitized by Google

Od zem. muzeja u Gradcu: Neunundsechzigster Jahresbericht des Steiermärkisch-Landschaftlichen Joanneums zu Graz über das Jahr 1880.

Od c. akademije: Жизнь Державина по его сочиненіямъ и письмам и по историческимъ документамъ описанная А. Гротомъ. Санктпетербургъ 1880.

Od akademije znanosti u Petrogradu: Memoires de l' academie imperiale des sciences de St.-Petersbourg, VII. série. Tome XXVIII. Nro. 1—7.

Od pisca: Gesù Cristo per Monsignor C. Domenico Cerri. Torino 1879.

Od družtva u Voronežu: Филологическія записки, издаje А. Ховански, годъ XII, выпускъ I, II, III.

Od pisca: Materiaux pour l' histoire primitive et naturelle de l' homme dirigée par M. Emile Cartailhac. 2. s. l. XII. 1881. 6 7. liv.

Od pisca: Некоторые отдѣлы „сравнительной грамматики" словянских языков. Варшава 1881.

Od poljske akademije: Rocznik zarządu akademii umiejętności w Krakowie. Rok 1880.

— Zbór wiadomości do antropologii krajowej wydawany staraniem komisyi antropologicznej akademii umiejętności. Tom V.

— Zabytki przedhistoryczne ziem Polskich wydawane staraniem komisyi archeologicznéj akademii umiejętności w Krakowie. Seryja I.

Od pisca: Z pielgrymski słowianskiej do Rzymu przez Stanisława Tarnowskiego.

Od matice srbske u Budišinu: Časopis maćicy serbskeje 1880. Letnik XXXIII. Zešiwk II.

— Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae Ossolinianae leopoliensis. Zeszyt II.

Od antropologičkoga družtva: Archiv für Anthropologie, Zeitschrift für Naturgeschichte und Urgeschichte des Menschen.

Od meteorologičkoga ug. zavoda: Meteorologiai és földdelejességi magy. kir. központi intézet évkönyvei.

— Budapest fővárosa az 1881-dik évben.

Od pisca: Note glottologique intorno alle lingue slave e questioni di morfologia e fonologia aria-europea. Memoria di J. Baudouin de Courtenay. Firenze 1881.

Od družtva: Extrait du dictionnaire encyclopédique des sciences médicales publié sous la direction du Dr. A. Dechambre.

Od družtva u Kasselu: Bericht des Vereines für Naturkunde zu Cassel, erstattet vom Director Dr. E. Gerland. XXVIII.

Od prevodioca: Angjela, družtveni roman napisao Konrad Bollanden, pohrvatio Stj. Horvat.

Od geogr. družtva: Der geographische Congress in Venedig, 15—22. Sept. 1881.

Od uredničtva: Рад, лист за науку и књижевност, књига I, свеска I.

Od pisca: Documenti riguardanti antiche relazioni fra Venezia e Ravenna, raccolti e publicati da Pietro Desiderio Pasolini. Imola 1881.

Od akademije u Beču: Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-hist. Classe. Band XCVII. Heft I. II. III. Band XCVIII. Heft I. II.

— Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften. Philos-hist. Classe Band XXXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Princeton Theological Seminary Library
32101 077266235

Digitized by Google

Digitized by Google